“คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

นายณัฐวัตร อินทร์ภักดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย
The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“CREATIVE FOLKLORE” DERIVED FROM KHRU MO NORA BELIEFS IN TAMBON TAKAE, CHANGWAT PHATTHALUNG

Mr. Nattawat Inpakdee

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Thai
Department of Thai
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2016
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	“คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง
โดย	นายณัฐวัตร อินทร์ภักดี
สาขาวิชา	ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรมินท์ จารุวร

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะอักษรศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรมินท์ จารุวร)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร ภักดีผาสุข)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. ศิราพร ณ ถลาง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ณัฐวัตร อินทร์ภักดี : “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง (“CREATIVE FOLKLORE” DERIVED FROM KHRU MO NORA BELIEFS IN TAMBON TAKAE, CHANGWAT PHATTHALUNG) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. ปรมินท์ จารุวร, 159 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษารวบรวม "คติชนสร้างสรรค์" จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในปัจจุบันในรูปแบบ ต่าง ๆ ที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยและบทบาทของการสร้างสรรค์ในรูปแบบดังกล่าว โดยเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงปี 2557-2560 จากโนราทั้ง 2 ประเภท คือโนราพิธีกรรมและโนราบันเทิง

ผลการศึกษาพบว่า “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง พบทั้งในโนราพิธีกรรมและโนราบันเทิง ในโนราพิธีกรรมมีทั้งการสร้างสรรค์จากคติชนในลักษณะที่เป็น "คติชนสร้างสรรค์" คือ พิธีกรรมและองค์ประกอบพิธีกรรมที่สร้างใหม่เพื่อเน้นการสืบทอดความเชื่อเดิมที่มีมาในวิถีชีวิต และการสร้างสรรค์จากคติชนในลักษณะที่เป็น "สินค้าวัฒนธรรม" เพื่อจำหน่ายเป็นสำคัญ ได้แก่ เครื่องรางของขลัง และของที่ระลึกต่าง ๆ ที่มาจากอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมและการแสดง ส่วนโนราบันเทิงมีการตั้ง “คณะเทพศรัทธา” ขึ้นเพื่อการแสดงโนราเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การแข่งขันในรายการคนไทยขั้นเทพ การสร้างสรรค์ละครร้องเรื่องไกรทอง และการแสดงภาพยนตร์เรื่องเทริด นอกจากนี้ยังมีการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายขึ้นใหม่ในโนราลูกทุ่งบันเทิงอีกด้วย

ปรากฏการณ์ "คติชนสร้างสรรค์" ที่เกิดขึ้นที่ตำบลท่าแคนี้เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ นโยบายของหน่วยงานราชการทั้งภายในและภายนอกชุมชน ที่เป็นหน่วยงานภายในชุมชน คือเทศบาลตำบลท่าแค และโรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู 2500) ส่วนหน่วยงานภายนอกชุมชน คือจังหวัดพัทลุงและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง ปัจจัยต่อมาคือการเปลี่ยนเจ้าพิธีกรรมใหม่ของโนราโรงครูวัดท่าแค และอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญอย่างมากคือ บริบทการท่องเที่ยว

งานวิจัยนี้ทำให้เห็นวิธีคิดเชิงคติชนสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นกับโนราในตำบลท่าแค กล่าวคือ วิธีคิดที่ปรากฏในโนราพิธีกรรม ได้แก่ การย้ำความเป็นของแท้ (authenticity) การสร้างพิธีกรรมใหม่บนฐานความเชื่อของพิธีกรรมเดิม การขยายความเชื่อเกี่ยวกับครูหมอโนราสู่คนทั่วไป และการขยายพิธีโนราโรงครูให้มีมิติของการเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (cultural commodification) ส่วนโนราบันเทิงมีวิธีคิดเชิงคติชนสร้างสรรค์คือ การสร้างเครือข่ายราชครูโนราให้เป็นคณะเทพศรัทธา การนำเสนอโนราผ่านสื่อสมัยใหม่และนำเสนอในรูปแบบการแสดงอื่น ๆ ทั้งยังมีการอิงการแสดงโนราแบบเดิมเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่อีกด้วย "คติชนสร้างสรรค์" ที่เกิดขึ้นจากวิธีคิดเหล่านี้มีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราทั้งในพื้นที่โลกศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่โลกสามัญ และยังมีบทบาทในการธำรงความเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนราผ่านพิธีกรรมและตราสัญลักษณ์ที่แสดงอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ท่าแคอย่างชัดเจน

การศึกษาครั้งนี้จึงทำให้เข้าใจวิธีคิด พลวัต ปัจจัย และบทบาทของ "คติชนสร้างสรรค์" เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่เกิดขึ้นกับโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุงในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งจะเป็นแนวทางในการศึกษาการสร้างสรรค์จากคติชนทั้งในแง่ของการเป็น "คติชนสร้างสรรค์" ประเภทต่าง ๆ ตามศาสตร์ทางคติชนวิทยาและการเป็น "สินค้าวัฒนธรรม" ซึ่งจะพบในพื้นที่อื่น ๆ อย่างหลากหลายได้ต่อไป

ภาควิชา ภาษาไทย ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา ภาษาไทย ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

ปีการศึกษา 2559

5680116222 : MAJOR THAI
KEYWORDS: CREATIVE FOLKLORE / CREATIVITY FROM NORA FOLKLORE / KHRU MO NORA BELIEF / TAKAE / PHATTHALUNG

NATTAWAT INPAKDEE: “CREATIVE FOLKLORE” DERIVED FROM KHRU MO NORA BELIEFS IN TAMBON TAKAE, CHANGWAT PHATTHALUNG. ADVISOR: ASST. PROF. PORAMIN JARUWORN, Ph.D., 159 pp.

This thesis aims to collect various forms of “creative folklore” derived from Khru Mo Nora belief in Tambon Takae, Changwat Phatthalung, and to analyze factors and functions of such creation. The data is collected from 2 types of Nora, ritual and entertaining, in the fieldwork during 2014-2017.

The result shows that “creative folklore” derived from Khru Mo Nora belief in Tambon Takae, Changwat Phatthalung, appears in both ritual Nora and entertaining Nora. In ritual Nora, creations in the form of “creative folklore” are ritual and elements of ritual, which are newly created but aim to transmit the old beliefs from their way of life. There are also creations in the form of “cultural product” for sale, such as sacred relics and souvenirs derived from ritual and performing elements. In entertaining Nora, a troupe called “Khun Sri Sattha” is formed to perform Nora creatively–i.e., participating in “Khon Thai Khan Thep” show, performing a musical “Kraithong,” and starring in a film “Serd.” The troupe also creates new costumes for performing Nora in the manner of popular folk music.

“Creative folklore” phenomena in Tambon Takae is caused by several factors. The first factor is the policy from administrative agencies inside and outside the community. The inside agencies are the municipality of Tambon Takae and Ban Takae school (Wan Khru 2500). The outside agencies is Phatthalung province and its cultural department. Another factor is the change of the ritual master in Nora Rong Khru Takae. The last but crucial factor is touristic context.

This research reveals the ways of thinking in terms of creative folklore. The ways of thinking in ritual Nora are the emphasis on authenticity, creating a new ritual based on the belief of the old ritual, expanding the belief of Khru Mo Nora to the general audience, and adding to Nora Rong Khru ritual the aspect of cultural commodification. In case of entertaining Nora, the way of thinking in terms of creative folklore are creating a network of Ratcha Khru Nora into the "Thep Sattha" group, presenting Nora in modern media and other performances, and using the traditional Nora as base for a new creation.

"Creative folklore" based on these ways of thinking has a function in transmitting the belief of Khru Mo Nora in both sacred world and profane world. It also has a function in sustaining the belief that Takae is the origin of Nora through ritual and icons which represent a unique identity of this space evidently.

Hence, this study helps to understand the ways of thinking, dynamics, factors, and functions of "creative folklore" derived from Khru Mo Nora belief in Tambon Takae, Changwat Phatthalung, in contemporary Thai society. It could provide a way to study a various forms of creation from folklore as "creative folklore" in the frame of folkloristic study, and a way to study cultural commodification in other places.

Department: Thai
Field of Study: Thai
Academic Year: 2016

Student's Signature .....
Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาและความกรุณาเอาใจใส่ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรมินท์ จารุวร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ครูผู้ที่เชื่อมั่นและคอยให้กำลังใจ อีกทั้งยังอดทนขัดเกลาศิษย์และงานวิจัยฉบับนี้จนสำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครูด้วยความเคารพและซาบซึ้งใจในพระคุณตลอดไป

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ศิราพร ณ ถลาง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาตรวจแก้และให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งยังกรุณามอบความเมตตาและช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยในเรื่องอื่น ๆ

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กรุณามอบความรู้ตลอด 4 ปีการศึกษา และหลักการทำงานที่ดีในขณะที่ผู้วิจัยได้รับทุนผู้ช่วยสอน ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยเฉพาะ อาจารย์วรรณา นาวิกมูล ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัชราภรณ์ อาจหาญ รองศาสตราจารย์นัทธนัย ประสานนาม อาจารย์ ดร.กฤตยา ณ หนองคาย และอาจารย์พรรณราย ชาญหิรัญ ที่กรุณาให้โอกาส ให้คำปรึกษาและกำลังใจที่ดีแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณท่านผู้หญิงจรุงจิตต์ ทีขะระ ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 และคุณหญิงอุไรวรรณ สวัสดิศานต์ นักอักษรศาสตร์เชี่ยวชาญ ผู้บังคับบัญชาในการทำงานที่กรุณาให้ความเมตตาและอนุมัติให้ผู้วิจัยลาศึกษาต่อจนสำเร็จการศึกษา พร้อมทั้งยังกรุณาให้การสนับสนุนด้านอื่น ๆ แก่ผู้วิจัยเป็นอันมาก

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุงทุกคณะ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลท่าแค และสภาวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง รวมทั้งกลุ่มผู้จัดงานและผู้ร่วมงานที่เป็นแหล่งข้อมูลหลักในงานวิจัยฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรุ่นพี่ เพื่อน และรุ่นน้องในภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ให้กำลังใจและความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะนายทศพล ศรีพุ่ม นางสาวนิชานันท์ นันทศิริศรณ์ นางสาวชุตินันท์ มาลาธรรม นางสาวขวัญชนก ทองล้วน นางสาววิลาสินี อินทวงศ์ นางสาวณัฐกานต์ พลพิทักษ์ นางสาววิรุจนา ประสานทรัพย์ นายกรีธากร สังขกุล นางสาวปาริฉัตร พิมล รวมทั้งอาจารย์ศรัณย์ภัทร์ บุญฮก อาจารย์ชวพันธุ์ เพชรไกร อาจารย์นันท์ภัชอร ภูมิธรรมรัตน์ และอาจารย์สร้อยสุดา ไชยเหล็ก

ท้ายสุดนี้หากไม่มีความช่วยเหลือ แรงสนับสนุนและกำลังใจที่ดีจากบิดามารดา รวมทั้งครอบครัวอินทร์ภักดี และครอบครัวพรหมยานนท์ ผู้วิจัยคงไม่สำเร็จเป็นมหาบัณฑิตอย่างภาคภูมิใจเช่นนี้ และความดีใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อไปจากงานวิจัยฉบับนี้ ขอมอบเป็นแรงกุศลแด่ “ตายายครูหมอโนรา” ทุกองค์ที่เป็นผู้ถ่ายทอด “วัฒนธรรมโนรา” ให้ยังคงยั่งยืนและสง่างามอยู่ตลอดไป

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ
กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ
สารบัญ ..... ช
บทที่ 1 บทนำ 15
1.1 ความเป็นมาของปัญหา 15
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย 19
1.3 สมมติฐานของการวิจัย 20
1.4 ขอบเขตของการวิจัย 20
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย 20
1.6 การเก็บข้อมูลภาคสนาม 20
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 22
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ 23
1.9 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย 23
1.10 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 26
บทที่ 2 ความเชื่อเรื่องครูหมอโนราและครูหมออื่น ๆ ที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง 34
2.1 ภูมิหลังของตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง 34
2.2 ประเภทของครูหมอที่นับถือในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง 41
2.2.1 ครูหมอโนรา 41
2.2.2 ครูหมออื่น ๆ 56
2.3 การบูชาครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง 61
2.3.1 การบูชาครูหมอโนราระดับปัจเจก 62

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หน้า

2.3.2 การบูชาครูหมอโนราระดับสายตระกูล....64
2.3.3 การบูชาครูหมอโนราระดับชุมชน....65
2.4 โนราในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง....66
2.4.1 โนราโรงครู....66
2.4.2 โนราบันเทิง....68
2.4.3 คณะโนราที่พบในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง....70
2.4.3.1 คณะโนราที่นายโรงเป็นเพศชาย....70
2.4.3.2 คณะโนราที่นายโรงเป็นเพศหญิง....73
บทที่ 3 “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง....79
3.1 “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา....79
3.1.1 “คติชนสร้างสรรค์” และ “สินค้าวัฒนธรรม” ในพิธีโนราโรงครู....80
3.1.1.1 พิธีกรรมและองค์ประกอบของพิธีกรรม....89
3.1.1.2 “สินค้าทางวัฒนธรรม” จากองค์ประกอบในพิธีโนราโรงครู....97
3.1.2 “คติชนสร้างสรรค์” ในโนราบันเทิง....103
3.1.2.1 การตั้ง “คณะเทพศรัทธา” เพื่อแสดงโนราเชิงสร้างสรรค์....104
3.1.2.2 การสร้างสรรค์ในโนราลูกทุ่งบันเทิง....111
3.2 วิธีคิดเชิง “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง....113
3.2.1 วิธีคิดเชิง “คติชนสร้างสรรค์” ในการนำเสนอโนราพิธีกรรมในบริบทสังคมปัจจุบัน....113
3.2.1.1 การย้ำความเป็นของแท้ (Authenticity)....113
3.2.1.2 การสร้างพิธีกรรมใหม่บนฐานความเชื่อของพิธีกรรมเดิม....114
3.2.1.3 การขยายความเชื่อเกี่ยวกับครูหมอโนราสู่คนทั่วไป....114

3.2.1.4 การขยายพิธีโนราโรงครูให้มีมิติของการเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (cultural commodification)..... 115

3.2.2 วิธีคิดเชิง “คติชนสร้างสรรค์” ในการนำเสนอโนราบันเทิงในบริบทสังคมปัจจุบัน 116

3.2.2.1 การสร้างเครือข่ายราชครูโนราให้เป็นคณะเทพศรัทธา..... 116

3.2.2.2 การนำเสนอโนราผ่านสื่อสมัยใหม่และนำเสนอในรูปแบบการแสดงอื่น ๆ 116

3.2.2.3 การอิงการแสดงโนราแบบเดิมเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ 117

บทที่ 4 ปัจจัยและบทบาทในการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ในบริบทร่วมสมัย..... 118

4.1 ปัจจัยในการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง 118

4.1.1 หน่วยงานภาครัฐ 118

4.1.1.1 หน่วยงานภาครัฐภายในชุมชน..... 118

4.1.1.2 หน่วยงานภาครัฐภายนอกชุมชน 124

4.1.2 บริบทการท่องเที่ยว..... 127

4.1.3 การเปลี่ยนแปลงภายในตำบลท่าแค..... 130

4.2 บทบาทในการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุงในบริบทร่วมสมัย 132

4.2.1 บทบาทในการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา..... 134

4.2.2 บทบาทในการธำรงความเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนรา..... 137

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล 145

รายการอ้างอิง 155

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์ 159

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงอาณาเขตของอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง 35

ภาพที่ 2 ป้ายชื่อหน้าที่ทำการเทศบาลตำบลท่าแค มีเทริดเป็นสัญลักษณ์ 36

ภาพที่ 3 ต้นโพที่เชื่อกันว่าเป็นที่ฝังรก/เถ้ากระดูกพ่อขุนศรัทธา.....38

ภาพที่ 4 หลักพ่อขุนศรัทธา (ของใหม่).....39

ภาพที่ 5 เขื่อนขุนธา หรือศาลาพ่อขุนศรัทธา.....39

ภาพที่ 6 โนราบันเทิงในงานอุปสมบทของชาวบ้านในตำบลท่าแค.....40

ภาพที่ 7 แม่ศรีมาลาในร่างทรงจัดการความเรียบร้อยของร่างทรงอื่น ๆ ในโนราโรงครูวัดท่าแค 47

ภาพที่ 8 โนราแปลก(ดำ) ชนะบาล ผู้เป็นร่างทรงของพ่อเทพสิงหร ในขณะประกอบพิธีกรรม โนราโรงครู 50

ภาพที่ 9 โนราเกรียงเดชทำพิธีห่มโพเพื่อระลึกถึงพ่อขุนศรัทธา.....52

ภาพที่ 10 รูปปั้นพ่อขุนศรัทธาองค์เดิมประดิษฐานในศาลาพ่อขุนศรัทธา.....52

ภาพที่ 11 โนราเฉลิมชัย มลวิเชียรในร่างทรงพระม่วงทองขึ้นตรวจตราเครื่องเซ่นสังเวย.....53

ภาพที่ 12 ร่างทรงพระม่วงทองแสดงบารมี โดยการปีนเสาโรงโนรา 53

ภาพที่ 13 โนราชะมดน้อย กำลังคล้องนางหงส์.....54

ภาพที่ 14 โนราผิน สายศิลป์สอง กำลังคล้องพญาหงส์ หรือนางมโนห์รา 54

ภาพที่ 15 แม่แขนอ่อนในร่างทรงเป็นต้นเชือกในการนำโนราเกรียงเดชเข้าไปในเขื่อนขุนธาหลังพิธีห่มโพ.....55

ภาพที่ 16 แม่แขนอ่อนในร่างทรงเป็นต้นเชือกรักษาหรือช่วยเหลือโนราในพิธีกรรมคล้องหงส์ ..55

ภาพที่ 17 โนราใหญ่ใช้กริชประกอบการเหยียบเสน.....58

ภาพที่ 18 กระสอบนั่งใส่อุปกรณ์ตั้งราดประกอบพิธีกรรม 60

ภาพที่ 19 หมอตำแยร่วมทำบทแม่ลูกอ่อน 61

ภาพที่ 20 เชี่ยนครูใช้บูชาครูหมอโนรา 62

ภาพที่ 21 ตัวอย่างการจุดธูปเทียนบูชาพระและหิ้งครูหมอโนราในวันพระของชาวตำบลท่าแค.63

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 22 ตัวอย่างการบูชาครูหมอโนราประจำสายตระกูล 65

ภาพที่ 23 ป้ายประชาสัมพันธ์งานโนราโรงครูวัดท่าแค 66

ภาพที่ 24 โนราเกรียงเดชในงานโนราโรงครูวัดท่าแค.....71

ภาพที่ 25 โรงโนราโบราณบันเทิง 72

ภาพที่ 26 การแสดงโนราโบราณบันเทิง 72

ภาพที่ 27 โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง นายโรงคนแรกของคณะโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง.....73

ภาพที่ 28 โนราโรงครูคณะสมพงษ์น้อย จะมีการวางรูปถ่ายของโนราสมพงษ์ไว้ในโรงพิธีด้วย...73

ภาพที่ 29 โนราโทน ดาวรุ่ง ขณะแสดงโนราลูกทุ่งบันเทิง.....73

ภาพที่ 30 โนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์.....75

ภาพที่ 31 โนราเจนจิรา มณฑาศิลป์ 75

ภาพที่ 32 โรงโนราโบราณบันเทิง 75

ภาพที่ 33 โรงโนราลูกทุ่งบันเทิง 75

ภาพที่ 34 โนราลักขณาสวมเครื่องโนราสร้างสรรค์บนเวทีโนราลูกทุ่งบันเทิง.....76

ภาพที่ 35 โรงโนราลูกทุ่งบันเทิง 76

ภาพที่ 36 โรงโนราโบราณบันเทิง 76

ภาพที่ 37 สำเนาคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการด้านต่าง ๆ ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง ลงนาม คำสั่ง 86

ภาพที่ 38 สำเนากำหนดการกิจกรรมสืบสานศิลป์ถิ่นโนราประจำปี 2559 ออกโดยจังหวัดพัทลุง 86

ภาพที่ 39 งานแถลงข่าวกิจกรรมสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา ปี 59.....86

ภาพที่ 40 ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงจุดเทียนชัย ปี 2559 87

ภาพที่ 41 ป้ายประชาสัมพันธ์กิจกรรมปี 2557 88

ภาพที่ 42 โรงโนราพิธีกรรมแบบโบราณดั้งเดิม (เครื่องผูก) ปี 2559.....90

ภาพที่ 43 โรงโนราพิธีกรรมถาวรสร้างเมื่อปี 2554.....90

ภาพที่ 44 พิธีครอบเทริดเพื่อความเป็นสิริมงคล ปี 2557 91

ภาพที่ 45 พิธีสวมเทริดเพื่อรับเป็นเจ้าพิธีกรรม ปี 2558.....93

ภาพที่ 46 จระเข้สำหรับพิธีกรรมแทงเข้ 95

ภาพที่ 47 ป้ายบอกเพื่อการสะเดาะเคราะห์ 95

ภาพที่ 48 หลังจากแทงเข้เสร็จก็จะเห็นต้นก้วยพังลาที่อยู่ภายในจระเข้.....95

ภาพที่ 49 ประชาชนที่มาเที่ยวชมงาน ร่วมสะเดาะเคราะห์กับจระเข้ 95

ภาพที่ 50 ป้ายแนะนำสำหรับผู้มาเข้าร่วมพิธีกรรม.....96

ภาพที่ 51 ป้ายติดหน้าอกสำหรับผู้เข้าร่วมพิธีกรรมพร้อมลำดับที่ได้.....96

ภาพที่ 52 ร้านจำหน่ายเทริดโนราในงานโนราโรงครูวัดท่าแค 98

ภาพที่ 53 หน้าพรานโนราทั้งขนาดที่ใช้จริงและขนาดจิ๋วสำหรับเป็นเครื่องรางของขลัง.....99

ภาพที่ 54 หน้าพรานโนราที่จำหน่าย ในงานโนราโรงครู 99

ภาพที่ 55 ไหมฺรหือกำไลให้เช่าของสำนักพ่อปู่พรานแก่ 100

ภาพที่ 56 ผ้ายันต์เพดานกลางโรงโนราโรงครูวัดท่าแค 100

ภาพที่ 57 ยันต์ของร่างทรงพ่อขุนศรัทธา..... 101

ภาพที่ 58 ยันต์เมตตามหาเสน่ห์ ของร่างทรงตาพรานแก่ 101

ภาพที่ 59 เสื้อยันต์ที่จัดสร้างโดยสำนักพ่อปู่พรานแก่..... 101

ภาพที่ 60 ร่างทรงแม่ศรีมาลาใช้ผ้าสไบที่ลงอักขระยันต์ไว้..... 102

ภาพที่ 61 ของที่ระลึกจากลูกปัดโนรา ได้แก่ สร้อยคอ สร้อยข้อมือ 102

ภาพที่ 62 ของที่ระลึกจากลูกปัดโนรา ได้แก่ พวงกุญแจทั้งลายดอกประจำยามและลายอื่น ๆ. 102

ภาพที่ 63 ขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา)) 105

ภาพที่ 64 โนราแปลก ชนะบาล (แปลกดำ) ประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค 106

ภาพที่ 65 โนรายก ชูบัว ประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู 106

ภาพที่ 66 คณะเทพศรัทธาในการแข่งขันรายการคนไทยขั้นเทพรอบรองชนะเลิศ..... 107

ภาพที่ 67 คณะเทพศรัทธาในการแสดงละครร้องเรื่องไกรทอง 108

ภาพที่ 68 การลับหอกในการแสดงละครร้องเรื่องไกรทอง 109

ภาพที่ 69 การลับหอกในพิธีโนราโรงครูวัดท่าแค..... 109

ภาพที่ 70 ทีมเทพศรัทธาร่วมแสดงในภาพยนตร์เรื่องเทริด ฉากนี้ถ่ายทำในวัดท่าแค ณ โรงครู ถาวร..... 111

ภาพที่ 71 ชุดลูกปัดเลื่อมที่ใช้ในโนราบันเทิงเท่านั้น..... 112

ภาพที่ 72 พิธีกรรายการ Journey The Series สัมภาษณ์โนราเกรียงเดช..... 120

ภาพที่ 73 พิธีกรรายการ กบนอกกะลา สังเกตการณ์ในพิธีคล้องหงส์ 120

ภาพที่ 74 โนรานักเรียนจากโรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู 2500) แสดงเปิดงานโนราโรงครูวัดท่าแค.... 123

ภาพที่ 75 ใบประชาสัมพันธ์ในการรับสมัครนักเรียนของโรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู2500) 123

ภาพที่ 76 กองอำนวยการกลางเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม 125

ภาพที่ 77 ป้ายสำหรับติดหน้าอกกรรมการ อำนวยความสะดวกในงานกิจกรรม..... 126

ภาพที่ 78 กรรมการที่ส่วนรับลงทะเบียน และบริการพานเครื่องบูชา 126

ภาพที่ 79 กรรมการที่ส่วนรับลงทะเบียน และบริการพานเครื่องบูชา 128

ภาพที่ 80 สินค้าท้องถิ่นภายในงานโนราโรงครูวัดท่าแค 128

ภาพที่ 81 การออกร้านภายในงานโนราโรงครูวัดท่าแค 128

ภาพที่ 82 โนราเจ้าพิธีกรรมประกอบพิธีตั้งบ้านตั้งเมือง 129

ภาพที่ 83 พวงกุญแจที่ระลึกจากลูกปัดโนรา 130

ภาพที่ 84 เสื้อรูปโนราจำหน่ายในงานโนราโรงครูวัดท่าแค 130

ภาพที่ 85 เทริดและอุปกรณ์ประกอบการแสดงอื่น ๆ ที่มีผู้นำมา “เข้าครู” เป็นจำนวนมาก . 136

ภาพที่ 86 ป้ายหน้าศาลาพ่อขุนศรัทธา หรือเขื่อนขุนธา 139

ภาพที่ 87 พระรูปพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร 139

ภาพที่ 88 พิธีไหว้พระภูมิโรงโนราโรงครูวัดท่าแค 140

ภาพที่ 89 ร่างทรงและชาวบ้านร่วมกันแห่ผ้าเพื่อนำไปห่มต้นโพ..... 141

ภาพที่ 90 ต้นโพที่มีการห่มผ้าใหม่ทุกปีในพิธีโนราโรงครูวัดท่าแค..... 142

ภาพที่ 91 ตราสัญลักษณ์ที่ใช้ในงานราชการของเทศบาลตำบลท่าแค..... 143

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

> การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว สิ่งเหล่านี้เรียกว่า ความเชื่อ
>
> (ธวัช ปุณโณทก, 2530: 350)

เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่สามารถอธิบายได้ ความเชื่อในเรื่องที่มองไม่เห็นมักถูกนำมาใช้อธิบายการเกิดปรากฏการณ์เหล่านั้น ดังที่ อมรา พงศาพิชญ์ (2541: 37) อธิบายว่าในสมัยโบราณเมื่อมนุษย์ประสบกับภัยธรรมชาติไม่สามารถจะต่อสู้ต้านทานได้ ก็นึกเอาว่าเป็นเพราะผีหรือเทวดาซึ่งมีอำนาจอยู่เหนือตนเป็นผู้บันดาล ความเชื่อเหล่านี้จึงเกิดขึ้นและเป็นข้ออธิบายให้มนุษย์ในขณะนั้นเข้าใจและยอมรับได้มากที่สุด

สังคมไทยมีความเชื่อที่หลากหลาย พระยาอนุมานราชธน (2506: 195) กล่าวว่าความเชื่อถือของชนชาติไทยแต่ดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับของชาติอื่น ๆ คือมีความคิดเชื่อถือสิ่งที่ตามปรกติมองไม่เห็นตัว แต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจเหนือคน อาจบันดาลให้ดีหรือร้ายหรือให้คุณให้โทษได้ ความเชื่อถืออย่างนี้เรียกว่า ลัทธิผีสางเทวดา (animism) อันเป็นคติศาสนามาดั้งเดิมของมนุษย์ ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นคติศาสนาอันประณีตขึ้นในปัจจุบัน ในประเทศไทยนั้น แต่ละภูมิภาคก็มีความเชื่อไปตามสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และอิทธิพลจากภายนอกพื้นที่ซึ่งเข้ามาแล้วทิ้งร่องรอยของความเชื่อเหล่านั้นไว้ จะกล่าวเฉพาะเจาะจงถึงความเชื่อของชาวภาคใต้ ก็มีความเชื่อหรือการนับถือผีสางเทวดา โดยเฉพาะวิญญาณของบรรพบุรุษ มีการประกอบพิธีกรรมเพื่อแสดงความเคารพ ระลึกถึง หรือเพื่อแสดงความกตัญญู

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2529: 467-468) แบ่งความเชื่อของชาวภาคใต้โดยจำแนกตามเหตุที่เกิดได้ 4 ประเภท คือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับจริยาวัตร และความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการปัดเป่ารักษาไข้ ความเชื่อทั้ง 4 นี้อาจจะผสมผสานอยู่ในเรื่องเดียวกันมากกว่าหนึ่งประเภท เช่น ความเชื่ออันสืบเนื่องจากศาสนา อาจมีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ปนอยู่ด้วย เป็นต้น

การผสมผสานความเชื่อของชาวภาคใต้ที่เริ่มต้นจากความเชื่อเรื่องการนับถือผีสางเทวดาและวิญญาณบรรพบุรุษ มีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ติดต่อกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เมื่อลัทธิ

พราหมณ์จากอินเดียแพร่ขยายเข้ามา ก็รับเอามาปฏิบัติผสมผสานปนกับความเชื่อเดิม และเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาในเวลาต่อมาก็รับมาผนวกเข้ากับสิ่งที่ปฏิบัติอยู่เดิมอีก อิทธิพลจากพระพุทธศาสนาและคติความเชื่ออื่น ๆ ที่มีอยู่เหล่านี้จึงมีอิทธิพลกำกับนิสัยในการคิดและการกระทำอย่างลึกซึ้ง ทั้งยังมีผลต่อรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านเกือบทุกประเภท จนทำให้วิถีชีวิตของชาวใต้มีลักษณะเฉพาะตน (ชวน เพชรแก้ว, 2534: 119)

การแสดงพื้นบ้านซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างหนึ่งในภาคใต้ของไทยได้รับความนิยมสูงสุดนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีเพียง 2 อย่าง คือ หนังตะลุงกับโนรา โดยเฉพาะโนรานั้นยอมรับกันว่ามีความเก่าแก่ ปรากฏตำนานเล่าขานกันหลายกระแส (อุดม หนูทอง, 2536: 1) ปรากฏทั้งในรูปแบบของตำนานลายลักษณ์และมุขปาฐะที่ยังคงเล่าสืบทอดกันอยู่ในกลุ่มโนรา หรือปรากฏอยู่ในบทร้อง บทไหว้ครูและบทกาศครู[1] ของโนราแต่ละคณะในภาคใต้ ในด้านความสำคัญของโนรานั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง**จดหมายเหตุประพาสเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.128** ไว้ตอนหนึ่งว่า

> เจ้าคุณรัษฎาเล่าว่าเมื่อแรก ๆ ท่านมาเป็นเจ้าเมืองตรังนี้ เป็นธรรมเนียมลูกชายไปขอลูกสาว ฝ่ายบิดามารดาถามก่อน 2 ข้อ คือ รำโนราเป็นหรือไม่ กับขโมยควายเป็นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นทั้ง 2 อย่าง ไม่ยอมยกลูกสาวให้ เพราะบิดามารดาของผู้หญิงแลไม่เห็นว่าจะเลี้ยงเมียได้อย่างไร

จากพระราชนิพนธ์ข้างต้น เห็นได้ว่าการให้ความสำคัญเรื่องการอยู่รอดหรือความสามารถที่จะเลี้ยงดูบุตรภรรยาในสังคมภาคใต้ในอดีตได้นั้น “การรำโนราเป็น” ก็เป็นความสามารถประการสำคัญอย่างหนึ่ง ในข้อนี้จึงแสดงความสำคัญและค่านิยมของคนในท้องถิ่นภาคใต้เรื่องการยกย่องเชื่อถือหรือให้เกียรติผู้ที่รำโนราได้

นอกจากโนราเป็นการแสดงในท้องถิ่นของภาคใต้ที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันแล้ว ยังเป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่ใช้เพื่อแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์รวมทั้งต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยพบว่าเป็นสิ่งยึดโยงให้วัฒนธรรมโนราทั้งเพื่อพิธีกรรมและความบันเทิงของชาวภาคใต้ยังคงอยู่และน่าจะสืบทอดต่อไปนั่นคือ **ความเชื่อเรื่องครูหมอ**

---

[1] บทกาศครู หรือบางแห่งใช้ บทกาดครู หมายถึง บทไหว้ครูที่คณะโนราใช้ร้องขับก่อนการทำพิธีกรรมหรือแสดงโนรา เพื่อรำลึกถึงพระคุณและแสดงความกตัญญูต่อครูหมอโนรา ซึ่งจะยังให้เกิดความสิริมงคลแก่คณะโนรา

ครูหมอเป็นคำเรียกของชาวภาคใต้ หมายถึงบูรพาจารย์ด้านวิทยาการต่าง ๆ รวมทั้งบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วของตระกูลซึ่งมีการนับถือหรือสืบทอดวิทยาการเหล่านั้นมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ครูหมอยา ครูหมอกระดูก ครูหมอหมอตำแย ครูหมอยันต์ ครูหมอปืน ครูหมอเหล็ก ครูหมอลิเกป่า ครูหมอหนังตะลุง และครูหมอโนรา เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องครูหมอเหล่านี้ยังคงมีอยู่อย่างเข้มข้นในสังคมชาวใต้ มีการแสดงความเคารพนับถือผ่านพิธีกรรมทั้งที่อยู่ในสายตระกูลและพิธีกรรมในชุมชนซึ่งแตกต่างกันออกไปตามแต่สายครูหมอที่นับถือ

พัทลุงเป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรสทิงพระ ตามตำนานกำเนิดโนราเชื่อว่าโนราเกิดขึ้นบริเวณนี้ จังหวัดพัทลุงจึงนำแนวคิดและความเชื่อดังกล่าวมาใช้เพื่อบอกอัตลักษณ์ในเรื่องโนรา ดังปรากฏในส่วนหนึ่งของคำขวัญประจำจังหวัดพัทลุงเป็น “เมืองหนังโนรา” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้นำและชาวพัทลุงมีความเชื่อถือเรื่องตำนานกำเนิดโนราอย่างชัดเจน นอกจากนี้ การศึกษาเกี่ยวกับโนราหลายเรื่องยังกล่าวถึงจำนวนคณะโนราในจังหวัดพัทลุงว่ามีจำนวนมากกว่าจังหวัดอื่น ดังเช่น มณฑิตา สังขรัตน์ (2547: 9) กล่าวว่า ในพุทธศตวรรษที่ 24 พื้นที่ในจังหวัดพัทลุงมีคณะโนราอยู่ทั่วไปแทบทุกตำบล และโนราเหล่านี้ต่างก็ถือได้ว่าเป็นโนราใหญ่[2] หลายคน

พื้นที่หนึ่งซึ่งมีความเชื่อและทำพิธีกรรมเพื่อบูชาและระลึกถึงครูหมออย่างต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน คือ ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง โดยเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับครูหมอโนราที่ตำบลท่าแคมีความโดดเด่น และแสดงความเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งเริ่มต้นของการสืบทอดโนราตั้งแต่อดีตทั้งในปัจจุบันก็มีคณะโนราสำคัญและมีชื่อเสียงระดับแนวหน้าของภาคใต้ถึง 4 คณะ ทั้งยังมีคนที่มีเชื้อสายโนราแต่มิได้ยึดการแสดงโนราเป็นอาชีพอีกทั่วทั้งหมู่บ้าน รวมทั้งชื่อของท่าแคก็ปรากฏอยู่ในตำนานที่เกี่ยวข้องกับกำเนิดโนราในบางสำนวน ซึ่งกล่าวตรงกันว่าเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับ “ขุนศรัทธา” ผู้เป็นครูโนราคนแรก ดังใน “บทกาศครู” ของโนราที่ว่า

ลูกยกตีนข้ามแม่เสียไม่รอด จะก้มลงลอดก็ไม่พ้น
แม่ศรีมาลาเป็นครูต้น มารดาศรัทธาอยู่ท่าแค
ได้แย้มพระโอษฐ์มาโปรดเกล้า มาเป็นคนเฒ่าคนแก่
พ่อขุนศรัทธาอยู่ท่าแค ถัดแต่พ่อเทพสิงหร

[2] โนราใหญ่ หมายถึง โนราที่ผ่านพิธีผูกผ้าจัดจุกและครอบเทริดโนราแล้ว ถือว่าเป็นผู้ที่สามารถทำพิธีกรรมเกี่ยวกับโนราได้อย่างสมบูรณ์ หรืออาจเรียกอีกอย่างว่า “โนราสุก” บางครั้งเรียกว่า ราชครู

บทกาศครูที่ยกมานี้เป็นบทที่โนราจะร้องกล่าวในการแสดงโนราเนื่องจากเป็นการระลึกถึงครูหมอโนราที่ได้มีคุณูปการต่อการคิดค้นการแสดงโนราและถ่ายทอดสืบมา อีกทั้งยังเป็นการระลึกถึงครูต้นของโนราซึ่งเป็นต้นกำเนิดของโนรานั่นคือ “พ่อขุนศรัทธา” ซึ่งกลอนที่ยกมานี้กล่าวว่าพ่อขุนศรัทธาอยู่ที่ท่าแค จึงเห็นได้ว่าศิลปินโนราได้นำตำนานการบอกเล่าอันเป็นมุขปาฐะเรื่องกำเนิดโนราและกำเนิดพ่อขุนศรัทธามาใช้ในการระลึกถึงครูต้นโนราผู้มีพระคุณ โดยมีชื่อของขุนศรัทธาที่ท่าแครวมอยู่ด้วย นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ในพื้นที่ท่าแคที่มีความเกี่ยวโยงกับขุนศรัทธา ได้แก่ โคกขุนธา เขื่อนขุนธา หลักขุนธา และอ่างขุนธา สถานที่เหล่านี้ต่างก็อยู่ในพื้นที่ของวัดท่าแคที่มีการรำโนราโรงครูอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างความพิเศษในเรื่องสถานที่ให้แก่พื้นที่ท่าแค คือในปี 2514 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพรทรงสร้างรูปปั้นของพ่อขุนศรัทธาขึ้นและประดิษฐานไว้ในเขื่อนขุนธาที่เชื่อว่าเป็นที่ฝังกระดูกพ่อขุนศรัทธา หรืออีกนัยหนึ่งคือเคยเป็นบ้านของพ่อขุนศรัทธามาก่อน (พิทยา บุษรารัตน์, 2535 : 60) การทำเช่นนี้ยิ่งทำให้เกิดความเชื่อถือเรื่องกำเนิดโนราที่ท่าแคมากยิ่งขึ้น สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ หลังจากประดิษฐานรูปปั้นของพ่อขุนศรัทธา ณ บริเวณเขื่อนขุนธาแล้ว ก็มีการจัดพิธีโนราโรงครูพิธีใหญ่ทุกปี โดยมีผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจากทั่วทุกจังหวัดในภาคใต้ ด้วยเชื่อกันว่าที่ท่าแคแห่งนี้เป็นศูนย์รวม “สายย่านโนรา”[3] ของทุกตระกูลโนราในภาคใต้ (เปรื่อง ประชาชาติ, สัมภาษณ์, 2558)

จากการที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามในเบื้องต้น พบว่าในปัจจุบันยังคงมีการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับโนราในพื้นที่ท่าแคอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังได้รับความศรัทธามากขึ้น เห็นได้จากจำนวนของผู้เข้าร่วมที่มีจำนวนมากในทั้ง 3 วันที่ประกอบพิธี จนกระทั่งขันหรือพานหมากสำหรับบูชาครูหมอตายายโนราที่ผู้จัดงานเตรียมไว้ให้ผู้เข้าร่วมใช้ในพิธีกรรมก็มีไม่เพียงพอ นอกจากนี้ ในปัจจุบันหน่วยงานราชการเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการจัดงานโนราโรงครูทำให้น่าสนใจและเป็นประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประจำปีมากยิ่งขึ้น มีการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการจัดงาน ที่เห็นชัดเจนคือ ตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นมา จนเกิดเป็นโครงการจัดโดยจังหวัดพัทลุง ผ่านการดำเนินงานของหน่วยงานราชการคือ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง สภาวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง เทศบาลตำบลท่าแค โดยใช้ชื่อโครงการนี้ว่า “โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้มแข็งเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: กิจกรรมสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” เรียกอย่างลำลองว่า “โครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา”

---

[3] “สายย่านโนรา” หมายถึง สายตระกูลของโนราแต่ละตระกูลในภาคใต้ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ยุคเริ่มต้นตามตำนานกำเนิดโนรา แต่เดิมสืบทอดกันเฉพาะในสายตระกูลที่เป็นเครือญาติกันเท่านั้น ในปัจจุบันหมายรวมถึงสายตระกูลที่สืบทอดตามครูโนราที่ได้สั่งสอน ไม่จำเพาะว่าต้องเป็นเครือญาติกัน

กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนอกจากเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปทั้งที่มีเชื้อสายหรือไม่มีเชื้อสายโนราสามารถเข้าร่วมพิธีกรรมได้อย่างชัดเจน โดยไม่จำกัดเฉพาะเชื้อสายในชุมชนเท่านั้น ยังเปิดให้มีการออกร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก สินค้าโอท็อป (OTOP) เพื่อเรียกความสนใจจากนักท่องเที่ยว มีการออกงานขายอุปกรณ์สำหรับการแสดงโนรา หรือกลุ่มของร่างทรงบางคนก็ได้ทำเครื่องรางของขลังหรือของศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวเนื่องกับโนราเพื่อให้ลูกหลานผู้มีเชื่อสายโนราหรือคนอื่น ๆ สามารถเช่าบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลได้ จึงเห็นได้ว่าวิธีคิดของหน่วยงานราชการและของชุมชนนั้น มีลักษณะของการขยายพื้นที่จากพื้นที่พิธีกรรมไปสู่พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

นอกจากตำนานเกี่ยวกับกำเนิดโนรา การตั้งชื่อสถานที่ให้มีความเกี่ยวเนื่องกับโนรา หรือการสร้างวัตถุมงคลจากเครื่องแต่งกายของโนราแล้ว อีกประเด็นหนึ่งที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่งคือ การเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องโนราของโรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู 2500) โดยมีการเรียนการสอนเรื่องโนราตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ซึ่งสอดคล้องกับการเป็นชุมชนที่มีเรื่องเล่าตำนานเกี่ยวกับกำเนิดโนราในพื้นที่ มีลักษณะการสืบทอดการรำโนราแบบใหม่ คือไม่ได้สืบทอดตามสายตระกูล แต่ผ่านการเรียนการสอนในโรงเรียนซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมตามวิธีของรัฐ

จากการเก็บข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าสิ่งเหล่านี้มีลักษณะเป็นปรากฏการณ์ “คติชนสร้างสรรค์” ดังที่ศิราพร ณ ถลาง (2559: 19) ได้ให้ความหมายไว้ว่าคือ คติชนที่มีการสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมไทยปัจจุบันในลักษณะของการสืบทอดคติชนในบริบทใหม่ การประยุกต์คติชน การ “ต่อยอด” คติชน การตีความใหม่และสร้างความหมายใหม่ หรือการนำคติชนไปใช้เพื่อ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” หรือ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารวบรวม “คติชนสร้างสรรค์” ดังกล่าว เพื่อให้เข้าใจพลวัตและการดำรงอยู่ของโนราและความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ในบริบทสังคมปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. รวบรวมคติชนที่มีการสร้างสรรค์ใหม่จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในรูปแบบต่าง ๆ ในปัจจุบันที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง
2. วิเคราะห์ปัจจัยและบทบาทของการสร้างสรรค์ในรูปแบบดังกล่าว

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

หน่วยงานภาครัฐ บริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงภายในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุงในปัจจุบัน เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์คติชนอันเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตำนานสำนวนใหม่ ๆ รูปเคารพ วัตถุมงคล สินค้าพื้นบ้าน เป็นต้น คติชนดังกล่าวยังคงมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา เพื่อธำรงความเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดของโนรา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษารวบรวม “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในรูปแบบต่าง ๆ ที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ในช่วงปี 2557 ถึงปี 2560

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี “คติชนสร้างสรรค์” และทฤษฎีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมข้อมูล “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง
3. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา
4. เรียบเรียงผลการวิจัย
5. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.6 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

1. การเตรียมตัวก่อนไปเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและความเชื่อของภาคใต้ของจังหวัดพัทลุง และของตำบลท่าแค จากหนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมทั้งได้ตั้งคำถามเพื่อนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เข้าร่วมงานโนราโรงครูวัดท่าแคในปี 2557 เห็นรูปแบบการจัดงานใหญ่ขึ้น มีกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะพิธีกรรมครอบเทริดให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด จึงเริ่มสนใจและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมตั้งแต่ปี 2557-2560 ทั้งของโนราพิธีกรรมและโนราบันเทิง ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดย

สัมภาษณ์ อัดเสียง ถ่ายภาพนิ่งและเคลื่อนไหวเพื่อบันทึกข้อมูล ทั้งจากผู้ประกอบพิธีกรรม คณะผู้จัดงาน และประชาชนที่เข้าร่วมงาน ดังมีรายละเอียดดังนี้

ครั้งที่	ระยะเวลา	รายละเอียดการเก็บข้อมูล
1	7 พฤษภาคม 2557	- ได้ร่วมสังเกตการณ์พิธีกรรมครอบเทริดให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง
2	10 เมษายน 2558	- สัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลเบื้องต้นซึ่งมีบ้านอยู่บริเวณวัดท่าแค - เก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า จำนวนศิลปินโนราในตำบลท่าแค และเครือข่ายผู้บอกข้อมูลเพิ่มเติม
3	19 เมษายน 2558	- พบคณะโนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์ เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับคณะโนราในตำบลท่าแค และรายละเอียดการแสดงของคณะ
4	22 เมษายน 2558	- พบโนราสมพรจิตร รักษาศิลป์เพื่อสัมภาษณ์รายละเอียดการแสดง
5	23 เมษายน 2558	- แนะนำตัวทางโทรศัพท์กับโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ เพื่อให้ทราบเป็นข้อมูลเบื้องต้นว่าผู้วิจัยมาศึกษาเพื่อนำไปทำวิทยานิพนธ์
8	29, 30 เม.ย.-1 พ .ค.2558	- เก็บข้อมูลโนราโรงครูวัดท่าแค
9	30 พฤษภาคม 2558	- เก็บข้อมูลเรื่องหิ้งครูหมอและการนับถือจากปราชญ์ท้องถิ่น
10	29 เมษายน 2559	- สัมภาษณ์โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ เพิ่มเติม
11	16 พฤษภาคม 2559	- เก็บข้อมูลโนราบันเทิงคณะเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์
12	18-21 พฤษภาคม 2559	- เก็บข้อมูลโนราโรงครูวัดท่าแค/สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม
13	20 พฤษภาคม 2559 (กลางคืน)	- เก็บข้อมูลโนราบันเทิงคณะสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง

ครั้งที่	ระยะเวลา	รายละเอียดการเก็บข้อมูล
14	25 พฤษภาคม 2559	- สัมภาษณ์นายกเทศมนตรีตำบลท่าแค เกี่ยวกับนโยบายการจัดการในฐานะส่วนราชการในชุมชน
15	23 กุมภาพันธ์ 2560	- สัมภาษณ์นายกเทศมนตรีตำบลท่าแค เพิ่มเติม - สัมภาษณ์ปลัดเทศบาลตำบลท่าแคเกี่ยวกับตราสัญลักษณ์ของตำบล - สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐ
16	24 มีนาคม 2560	- สัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลคณะเทพศรัทธา
17	3-6 พฤษภาคม 2560	- เก็บข้อมูลโนราโรงครูวัดท่าแค/สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม - ผู้วิจัยได้ร่วมรำถวายครูหมอโนราเพื่อความสิริมงคล

3. ผู้บอกข้อมูลคนสำคัญในภาคสนาม

ผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่ที่เข้ามาช่วยจัดกิจกรรมเพื่อขอรายชื่อกลุ่มผู้มีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรม แบ่งได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มศิลปินโนราหรือเจ้าพิธีกรรม ได้แก่ โนราเกรียงเดช ขำณรงค์ โนราแซม เสียงทอง โนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์ โนราสมพรจิตร รักษาศิลป์ โนราโทน ดาวรุ่ง

2) กลุ่มผู้จัดงาน ได้แก่ นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล หัวหน้าหน่วยการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม อาสาวัฒนธรรมจังหวัด รองประธานสภาวัฒนธรรมตำบล

3) กลุ่มชาวบ้านในชุมชน ได้แก่ นายบุญวัน เกลี้ยงเกื้อ (ช่างทำเทริด เครื่องประดับและเครื่องดนตรีของโนรา) นายเปรื่อง ประชาชาติ (ปราชญ์ในท้องถิ่น) นางวาสนา อินเหมือน (ผู้ขายชุดโนราและอุปกรณ์อื่น ๆ)

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจพลวัตเกี่ยวกับโนราในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย
2. เป็นแนวทางในการศึกษา “คติชนสร้างสรรค์” ในสังคมไทยร่วมสมัย

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. “คติชนสร้างสรรค์” หมายถึง คติชนที่มีการสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมไทยปัจจุบันในลักษณะของการสืบทอดคติชนในบริบทใหม่ การประยุกต์คติชน การ “ต่อยอด” คติชน การตีความใหม่และสร้างความหมายใหม่ หรือการนำคติชนไปใช้เพื่อ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” หรือ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (ศิราพร ณ ถลาง, 2559: 19)

2. ครูหมอโนรา หมายถึง วิญญาณของครูต้นหรือราชครูดั้งเดิมของโนราซึ่งมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ผู้มีเชื้อสายโนราเชื่อว่าเป็นผู้ริเริ่มรำโนราหรืออยู่ในยุคสมัยก่อกำเนิดโนรา (ตามตำนานกำเนิดโนรา) อาจกล่าวได้ว่าเป็นครูผู้ถ่ายทอดการแสดงศิลปะโนราในยุคแรก

3. ตายายโนรา หมายถึง วิญญาณบรรพบุรุษของผู้มีเชื้อสายโนราที่ยังปกปักรักษาลูกหลานในตระกูลนั้น ๆ อยู่ เมื่อครั้งยังมีชีวิตอาจเคยเป็นร่างทรงของครูหมอโนราหรือเคยรำโนรามาก่อน

1.9 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎี “คติชนสร้างสรรค์”

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์การใช้คติชนในสังคมประเพณีมาสร้างสรรค์ใหม่ในบริบทสังคมร่วมสมัย ซึ่งศิราพร ณ ถลาง ได้ประดิษฐ์ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นว่า "คติชนสร้างสรรค์" (creative folklore) เพื่อล้อกับคำว่า “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” (creative economy) ที่อาศัยแนวคิดเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจโดยการสร้างมูลค่าเพิ่ม (value adding) โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมซึ่งหมายรวมถึงการนำเอาระบบคุณค่า ระบบความเชื่อ และคติชนที่มีอยู่เดิมในสังคมประเพณีมาสร้างสรรค์ใหม่ในสังคมปัจจุบัน ส่วน “คติชนสร้างสรรค์” นั้น ศิราพร ณ ถลาง ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง คติชนที่มีการสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมไทยปัจจุบันในลักษณะของการสืบทอดคติชนในบริบทใหม่ การประยุกต์คติชน การ “ต่อยอด” คติชน การตีความใหม่และสร้างความหมายใหม่ หรือการนำคติชนไปใช้เพื่อ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” หรือเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (ศิราพร ณ ถลาง, 2559 : 18-19)

ศิราพร ณ ถลาง ยังชี้ให้เห็นถึงบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อการเกิดปรากฏการณ์ “คติชนสร้างสรรค์” ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัตของคติชนและการนำข้อมูลคติชนไปปรับใช้ตามบริบทต่าง ๆ 4 บริบท คือ

1) <u>บริบทโลกาภิวัตน์และการท่องเที่ยว</u> เป็นบริบทที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงกันได้อย่างเสรีของคนทั้งโลก เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดนโยบายการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้านและพิธีกรรมประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็น**ทุนทางวัฒนธรรม** ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านกลายเป็นสินค้าที่ขายได้ และมี

มูลค่าเพิ่ม เช่น ผลิตภัณฑ์โอท็อปในแต่ละตำบล บริบททางสังคมเช่นนี้ทำให้มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมหรือสร้างวัฒนธรรมใหม่เพื่อสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านข้อมูลคติชน ตลอดจนการปรับประเพณีเดิมหรือมีการสร้างประเพณีใหม่ ๆ เพื่อรับใช้การท่องเที่ยว

2) บริบทสังคมทุนนิยมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือการส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมไปเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลให้เกิดปรากฏการณ์การสร้างสรรค์สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จะเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ ตลอดจนคติชนประเภทต่าง ๆ ทั้งเรื่องเล่าพื้นบ้าน การละเล่น การแสดง พิธีกรรมประเพณี เครื่องจักสาน อาหาร ผ้าทอ ฯลฯ ต่างก็ถูกพัฒนาให้เป็นสินค้าวัฒนธรรมในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน

3) บริบทความเป็นสังคมในยุคข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการนำเสนอคติชนในสังคมประเพณีผ่านสื่อสมัยใหม่ ในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ นิทาน การ์ตูนนิทาน หรือวีดีโอการละเล่น การแสดง ประเพณีพิธีกรรมในสื่ออินเทอร์เน็ต ในโลกออนไลน์ โลกไซเบอร์ สื่อสมัยใหม่เหล่านี้จึงทำหน้าที่ผลิตซ้ำและสืบทอดคติชนประเพณีให้มีอายุยืนยาวต่อไปโดยนำเสนอให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม

4) บริบทแห่งความเป็นสังคมเปิดที่ทำให้เกิดการเดินทางข้ามพรมแดน จึงเกิดความหลากหลายชาติพันธุ์ในสังคมไทย เช่น แรงงานข้ามชาติ เกิดภาวการณ์แสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ผ่านกลไกทางวัฒนธรรมของคนแต่ละกลุ่มเมื่อมีโอกาส เวลา และพื้นที่ทางสังคมในบริบทข้ามพรมแดน

ส่วนแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูลคติชนที่มีการปรับใช้ในบริบทสังคมร่วมสมัยเหล่านั้น ศิราพร ณ ถลาง ได้นำเสนอแนวคิดต่าง ๆ ไว้ในบทความ “คติชนสร้างสรรค์”: บทปริทัศน์บริบททางสังคมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง (2556) ดังนี้

1) แนวคิดเรื่อง Folklore vs Fakelore ศิราพร ณ ถลาง เห็นว่าแนวคิดเรื่อง Folklore vs Fakelore หรือ คติชนแท้ กับ คติชนเทียม ที่ Richard Dorson เสนอไว้ เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ปรากฏการณ์คติชนสร้างสรรค์ เพราะการนำเอาคติชนแท้ที่สืบทอดมาแต่เดิมมานำเสนอใหม่ให้ต่างไปจากลักษณะที่เคยมีมาในอดีตจนทำให้คนในวัฒนธรรมเชื่อว่าเป็นคติชนแท้นั้น Richard Dorson เห็นว่าเป็นลักษณะของคติชนเทียม แล้วคติชนเทียมตามข้อสังเกตของ Richard Dorson ก็นำมาใช้เพื่อการพาณิชย์ ซึ่งตรงกับประเด็น “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” นอกจากนี้ ศิราพร ณ ถลาง ยังได้อธิบายเพิ่มว่า Alan Dundes เห็นว่าต่อไปถ้าคติชนเทียม “ขายได้” ก็จะกลายเป็นสิ่งที่ครอบครองตลาดท่องเที่ยวและตลาดส่งออก เมื่อกาลเวลาผ่านไปจึงเป็นไปได้ว่าจากคติชนเทียมจะกลายเป็นคติชนแท้ในที่สุด

2) แนวคิดเรื่อง Authenticity ศิราพร ณ ถลาง เห็นว่าในขณะที่มีการพูดเรื่องคติชนแท้คติชนเทียมก็มีคำว่า “authenticity” ที่มีนัยยะถึงมรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต หรือคติชนที่เป็น

“ของแท้” “ของดั้งเดิม” หรือ “ของโบราณ” ตามมา แนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คติชนสร้างสรรค์เพราะคนไทยในสังคมสมัยใหม่ได้สูญเสียหรืออาจเกิดไม่ทันวิถีชีวิตแบบ “โบราณ” การได้ประสบการณ์ “ย้อนยุค” ไปสู่อดีตจึงเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ช่วยให้เกิดความตื่นเต้นในการได้เที่ยวชมและสัมผัสของที่แปลกไปจากชีวิตจริงในปัจจุบัน และเป็นไปได้ว่า “โบราณ” มีนัยยะว่าเป็น “ของดี” ที่มีคุณค่าน่าชื่นชม ซึ่ง “ของแท้” ที่นักท่องเที่ยวได้เสพย์เหล่านั้นอาจเป็นภาพของ “ของแท้” ที่ผ่านกระบวนการสร้างและประดิษฐ์ในระดับหนึ่ง เพราะฉะนั้นนักวิชาการจะต้องตั้งสติในการวิเคราะห์ว่า “ของแท้” ที่เห็นอยู่นี้เป็นของดั้งเดิมจริง ๆ หรือเป็น “ของเทียม” รวมทั้งต้องตั้งคำถามกับวิธีการสร้างของเหล่านั้นด้วย

3) <u>แนวคิดเรื่อง Representation</u> แนวคิดนี้ศิราพร ณ ถลาง สรุปไว้ว่าเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ปรากฏการณ์คติชนสร้างสรรค์เพราะในบริบทของการท่องเที่ยว ภาพถ่าย การแสดง สินค้าที่ระลึก กลายเป็น “ภาพแทน” หรือ “สิ่งแทน” ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวและทำหน้าที่เหมือน “ภาษา” ในการ “สร้างความหมาย” และสร้างคุณค่าในใจให้แก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น ในความเป็นจริง การแสดง ของที่ระลึก จะเป็น “ของแท้” หรือไม่ก็ไม่สำคัญเท่ากับความคิดความรู้สึกที่นักท่องเที่ยวมีเกี่ยวกับประสบการณ์นั้น ๆ ภาพถ่าย การแสดง รวมทั้งสินค้าที่ระลึก จึงเป็น “ภาพแทน” หรือ “สิ่งแทน” ที่มีความหมายในตัวเอง

4) <u>แนวคิดเรื่อง Invented Tradition</u> ศิราพร ณ ถลาง ได้สรุปแนวคิดนี้ไว้ว่าเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมทั้งประเพณีที่ “ถูกประดิษฐ์” ขึ้น และสืบทอดมาในสังคมนานแล้ว และประเพณีที่ “เพิ่งประดิษฐ์” ขึ้น ประเพณีประดิษฐ์ที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่มักมีที่มาจากนโยบายของรัฐชาติ ภาครัฐหรือราชการได้สร้าง “ประเพณีประดิษฐ์ทางราชการ” ต่าง ๆ ขึ้นอีกมากมาย นับเป็นประเพณีที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การเมือง นอกจากนี้ประวัติศาสตร์สมัยใหม่ก็ยังเป็นสาเหตุของการสร้างประเพณีประดิษฐ์ได้เช่นกัน โดยเฉพาะสังคมไทย ภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และภาคประชาชนเข้ามาอยู่ในขอบเขตของการศึกษา “คติชนสร้างสรรค์” ได้ เพื่อจะวิเคราะห์ถึงวิธีการประดิษฐ์ประเพณีต่าง ๆ ในปัจจุบัน รวมไปถึงวิธีคิดในการประดิษฐ์ประเพณีว่าอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม ในอดีตมากน้อยเพียงใด และอยู่อย่างไร

5) <u>แนวคิดเรื่อง Identity</u> ศิราพร ณ ถลาง ได้สรุปความสำคัญไว้ว่า ในสมัยก่อนการนิยมอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เป็นสิ่งง่ายและเห็นได้ชัดผ่านคติชนของแต่ละกลุ่มที่ใช้ในวิถีชีวิต แต่ในบริบททางสังคมปัจจุบันที่มีบริบทการท่องเที่ยว บริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรือบริบทข้ามพรมแดน การนำเสนออัตลักษณ์ชาติพันธุ์จึงมีความซับซ้อนขึ้น อีกทั้งยังเป็นอัตลักษณ์ที่สร้างใหม่ (constructed identity) หรือประดิษฐ์ใหม่ (invented identity) ในบริบทใหม่ ๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน แนวคิดดังกล่าวนี้จึงเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์คติชนสร้างสรรค์

ในงานวิจัยเรื่อง **“คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง** ของผู้วิจัยนี้ ปรากฏข้อมูลคติชนสร้างสรรค์ที่น่าจะมีที่มาจากบริบทโลกาภิวัตน์และการท่องเที่ยว บริบทสังคมทุนนิยมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นหลัก ส่วนอีกสองบริบทนั้น ก็เป็นบริบทที่ส่งเสริมให้มีการนำเสนอคติชนสร้างสรรค์เหล่านั้นได้อย่างชัดเจนและมีอัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่มากยิ่งขึ้น

1.10 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยพบว่ามีผู้สนใจศึกษาวิจัยจำนวนมากและมีประเด็นที่แตกต่างกันหรืออาจใช้พื้นที่ศึกษาที่ต่างกัน นอกจากนี้ยังมีการนำเอาทฤษฎีหลากหลายมาใช้ในการศึกษาวิจัย การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องโนราและเป็นประโยชน์แก่ประเด็นการศึกษาของผู้วิจัย จึงได้จัดกลุ่มงานวิจัยเหล่านั้น 2 กลุ่ม คือ

1.10.1 งานวิจัยที่ศึกษาโนราในเชิงประวัติและพัฒนาการ งานวิจัยในกลุ่มนี้ ได้แก่

ตำนานโนรา: ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา ของพิทยา บุษรารัตน์ (2539) งานวิจัยนี้มุ่งศึกษารวมรวบตำนานโนราและตำนานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโนรา แล้วนำมาวิเคราะห์ประเด็นความสัมพันธ์ทางด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและชีวิตความเป็นอยู่ ด้านความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ผลการศึกษาพบว่าตำนานโนรามีที่มาจากคำบอกเล่าของชาวบ้าน ปรากฏอยู่ในบทกาศครูและบทกลอนร้องของโนรา ส่วนตำนานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำนานขุนศรัทธาท่าแค ตำนานนางนวลทองสำลี ตำนานนางเลือดขาว ตำนานตายายพราหมณ์จันทร์ ตำนานทวดสำลีวัดพะโคะ ตำนานเจ้าแม่อยู่หัววัดท่าคุระ ตำนานดังกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นพัฒนาการของชุมชนเมืองโบราณบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีการพัฒนามาอย่างยาวนานและต่อเนื่องกัน มีการติดต่อค้าขายกับต่างชาติปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบในบริเวณเมืองนั้น ๆ ในด้านความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม พบว่าชาวบ้านในบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลามีความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ไสยศาสตร์ การบนบาน การรักษาอาการป่วยไข้ด้วยหมอชาวบ้าน ส่วนประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญ ได้แก่ โนราโรงครู ความเชื่อเรื่องครูหมอโนราและพิธีกรรมโนราโรงครูมีส่วนสำคัญในการสร้างความรักความสามัคคี ความมีคุณธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน และการสืบทอดการรำโนรามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ศึกษาลักษณะและคุณค่าของเครื่องประกอบการแสดงโนราในจังหวัดพัทลุง ของรุ่งนภา เกิงพิทักษ์ (2545) งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสถานที่การแสดง เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี และ

เครื่องประกอบการแสดงอื่น ๆ โดยเก็บข้อมูลจากคณะโนราในจังหวัดพัทลุงเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ในด้านลักษณะและคุณค่าต่อการแสดง ผลการวิจัยพบว่าเครื่องประกอบการแสดงต่าง ๆ มีส่วนสำคัญมากต่อการแสดงโนราในเรื่องที่ช่วยให้โนรามีความสมบูรณ์ครบตามองค์ประกอบและมีความสวยงาม เครื่องประกอบการแสดงเหล่านี้มีที่มาทั้งจากการคิดประดิษฐ์ขึ้นเองและซื้อจากผู้ที่มีความชำนาญในการสร้าง ในด้านพัฒนาการของเครื่องประกอบการแสดงโนรานั้นพบว่ามีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงที่โนราได้รับความนิยมสูงสุด มีการเปลี่ยนแปลงโรงโนรา เครื่องแต่งกาย ไฟที่ใช้ประกอบการแสดงและเครื่องประกอบอื่น ๆ เนื่องจากมีการนำเอาเครื่องดนตรีสากลเข้ามาผสมผสานกับเครื่องดนตรีดั้งเดิม หรืออาจมีการสร้างฉากให้เหมือนจริงยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการนำนวนิยายสมัยใหม่มาใช้ในการแสดงละครเป็นเรื่อง ซึ่งพบว่ามีหลายคณะที่มีการผสมผสานดังกล่าว และหลายคณะที่ยังรักษารูปแบบการแสดงดั้งเดิมไว้

ศึกษาบทบาทและผลกระทบจากบทบาทของโนราในจังหวัดพัทลุง ของ มณฑิตา สังขรัตน์ (2547) งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเพื่อให้ทราบถึงบทบาทของโนราในจังหวัดพัทลุงในแง่ของสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมประเพณี อีกทั้งบทบาทดังกล่าวสามารถตอบสนองความต้องการทั้งในรูปแบบความเชื่อ ความบันเทิงอย่างไรบ้างหรือมีผลกระทบด้านใดบ้างที่เกิดจากบทบาทของโนราในจังหวัดพัทลุง โดยเก็บข้อมูลจากคณะโนราต่าง ๆ ในจังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่าบทบาทของโนราในจังหวัดพัทลุงมี 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ได้แก่ การสังคมสงเคราะห์ เป็นบทบาทที่โนราให้ความช่วยเหลือต่อบุคคล สังคม ในแง่ของการประกอบอาชีพ การรับใช้ท้องถิ่น การให้การศึกษาทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรมและความรู้อื่น ๆ นอกจากนี้ยังให้ความบันเทิงอันเป็นการบำบัดความเครียดหรือความไม่สบายใจของคนในชุมชน บทบาทด้านเศรษฐกิจคือ ทำให้ตนเองและสมาชิกในคณะมีรายได้ที่แน่นอนด้วยอาชีพหลักคือ โนรา และยังสามารถเป็นอาชีพรองให้แก่ผู้ที่มีงานประจำอยู่แล้วซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว สามารถกระตุ้นการใช้จ่ายเชิงเศรษฐกิจได้ ส่วนบทบาทด้านวัฒนธรรมประเพณี คือ เกิดการบทบาทการสืบต่อวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับโนราในเรื่องของความเชื่อและพิธีกรรมที่สำคัญ เช่น การแก้บน ครอบเทริด การรักษาอาการเจ็บป่วย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาและความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่เกี่ยวกับโนรา จากบทบาททั้ง 3 ด้านนี้ก็ยังทำให้เกิดผลตามมา โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์เป็นด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านสังคม ทำให้สังคมมีความสามัคคี ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น สร้างชื่อเสียงให้แก่ท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการสร้างรายได้ การลงทุนและการสร้างงาน ส่วนผลกระทบด้านวัฒนธรรมประเพณีนั้นทำให้เกิดการสืบทอดประเพณีพิธีกรรม มีการอนุรักษ์และสร้างกระแสสำนึกเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

ศึกษาขนบในการแสดงและลักษณะการเปลี่ยนแปลงการแสดงโนราในภาคใต้ตอนล่าง ของจรรย์สมร แก้วสุข (2549) งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาขนบในการแสดงลักษณะการเปลี่ยนแปลงการแสดงโนรา มีประเด็นที่สำคัญคือ คณะโนรา เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี โรงโนราและองค์ประกอบหลักของการแสดง โดยใช้พื้นที่ศึกษาในจังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่า การแสดงโนราได้มีพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งในด้านความมุ่งหมายของการแสดง นั่นคือ เพื่อพิธีกรรมและเพื่อความบันเทิง โนราเพื่อความบันเทิงมีการปรับการแสดงให้ทันสมัยขึ้นเข้ากับความนิยมของผู้ชม ส่วนโนราพิธีกรรมก็ยังคงไว้ตามแบบโบราณเนื่องจากมีความเชื่ออย่างเหนียวแน่นเรื่องครูหมอและโทษของการทำผิดไปจากของครู นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์ถึงผลดีและผลเสียของการปรับแปลง โดยเฉพาะข้อดีด้านการอยู่รอด โดยหน่วยงานที่ยังคงรักษาและอนุรักษ์การรำโนราแบบโบราณไว้ นั่นคือ โนราในสถานศึกษาต่าง ๆ นอกจากนี้คณะโนราบางคณะก็ยังคงรักษาการรำโนราแบบโบราณหรือโนราพิธีกรรมไว้ได้อย่างดีเช่นกัน

นาฏกรรมแห่งลุ่มทะเลสาบสงขลา: การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของหนังตะลุงและโนรา ของพิทยา บุษรารัตน์ (2553) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงและโนราบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาในมิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างหนังตะลุงและโนรากับสังคมและวัฒนธรรมบริเวณที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาในช่วงประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา ภูมิปัญญา อัตลักษณ์และศักยภาพของท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านการดำรงอยู่ของหนังตะลุงและโนราท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่าสภาพโดยทั่วไปของหนังตะลุงและโนราบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา มีการแพร่กระจายของหนังตะลุงและโนรามาแล้วอย่างหนาแน่นและมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ปรากฏทั้งประวัติความเป็นมา ตำนาน คำบอกเล่าของชาวบ้าน หลักฐานเอกสารและหลักฐานประวัติศาสตร์โบราณคดีที่ชี้ให้เห็นว่าหนังตะลุงและโนรามีพัฒนาการและเจริญรุ่งเรืองขึ้นในบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา มีการรับเอาวัฒนธรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์เข้าสู่วิถีชีวิตด้วยการผสมผสานกับลัทธิความเชื่อดั้งเดิมหรือลัทธิผีสางเทวดาและพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน หนังตะลุงและโนราจึงมีบทบาทในการประกอบพิธีกรรมแล้วพัฒนาการแสดงมาเป็นโนราเพื่อความบันเทิงด้วยในเวลาต่อมา

ในด้านอัตลักษณ์ โนราเป็นภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรค์เฉพาะบุคคลและชุมชน เช่น เรื่องของการผสมผสานคติความเชื่อ ขนบนิยมในการแสดง การประกอบพิธีกรรม รวมทั้งวรรณกรรมในการแสดง มีบทบาทหน้าที่ต่อเฉพาะบุคคลหรือชุมชน เพราะฉะนั้นการแสดงโนราจึงเป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชนและยังทำหน้าที่ในการถ่ายทอดคุณธรรม จารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชนที่เด่นชัดกว่าหนังตะลุงและการแสดงอื่น ๆ ของภาคใต้

พัฒนาการของโนราภายใต้นโยบายทางวัฒนธรรมของรัฐไทย พ.ศ.2485–2530 ของรัฐกานต์ ณ พัทลุง (2554) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของโนราและวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของนโยบายทางวัฒนธรรมของรัฐไทย พ.ศ.2485–2530 ที่มีต่อการเล่นโนรา โดยใช้ข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากโนราบางคณะ ผลการวิจัยพบว่าประวัติความเป็นมาของโนรายังเป็นข้อถกเถียงถึงเรื่องกำเนิดและพัฒนาการ สามารถสรุปกลุ่มแนวทางการศึกษาได้ 3 กลุ่ม กลุ่มแรกเชื่อว่าโนรามีที่มาจากละครชาตรีในภาคกลาง กล่าวถึงแหล่งกำเนิดโนราว่าอยู่ในกรุงศรีอยุธยา กลุ่มถัดมาเชื่อว่าโนรากำเนิดขึ้นในภาคใต้ของไทยบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชวาและอินเดีย และกลุ่มสุดท้ายเชื่อว่าโนราเกิดขึ้นในภาคใต้ของไทยโดยใช้หลักฐานยืนยันจากตำนานที่เล่ากันอย่างแพร่หลายในท้องถิ่น รวมทั้งกลอน บทกาศครู บทไหว้ครูที่โนราแต่ละคณะยังคงสืบทอดใช้กันจนถึงปัจจุบัน ส่วนของพัฒนาการของโนราภายใต้นโยบายของรัฐไทยพ.ศ.2485–2530 นั้น ในช่วงรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีการใช้พระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมทางศิลปกรรมเกี่ยวกับการแสดงละครและการบรรเลงดนตรี การขับร้องและการพากย์ ทำให้เกิดการจำกัดและวางกรอบการแสดงโนราไว้เพื่อให้มีความเป็นสากลตามสมัยนิยมมากขึ้น คณะโนราจึงมีการใช้เรื่องนวนิยายสมัยใหม่และเครื่องดนตรีสากลรวมทั้งการแต่งกายสมัยใหม่มากขึ้น เรื่อยมาจนถึงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็ได้การจัดการเรียนการสอนโนราในสถานศึกษาขึ้นเพื่ออนุรักษ์การแสดงโนราตามอย่างโบราณ จนถึงพ.ศ.2520 เป็นต้นมา มีการตระหนักวัฒนธรรมของชาติที่ได้ถูกทำลายหรือไม่ได้รับความใส่ใจจากส่วนกลาง จึงให้มีการสำรวจและประกาศยกย่องศิลปินแห่งชาติขึ้น ซึ่งศิลปินผู้แสดงโนราก็ได้รับคัดเลือกเป็นศิลปินแห่งชาติในคราวเดียวกันด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ตั้งข้อสังเกตว่าตั้งแต่พ.ศ.2530 เป็นต้นมา การอนุรักษ์โนราตามอย่างดั้งเดิมจำกัดอยู่ในเฉพาะสถานศึกษาเท่านั้น เนื่องจากศิลปินโนราอาชีพจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนการแสดงตามอย่างสมัยนิยมเพื่อความอยู่รอดในอาชีพศิลปินโนรา

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศิลปะการแสดงโนราโรงครูวัดท่าแค เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม ของจุฑาภรณ์ มีสุขศรี (2558) มีจุดประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาโดยใช้แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation) การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นำมาศึกษาบริบทของศิลปะการแสดงโนราโรงครูวัดท่าแค ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศิลปะการแสดงโนราโรงครูวัดท่าแค ประเด็นสุดท้ายเมื่อได้ผลการศึกษาทั้งสองข้างต้นแล้ว งานวิจัยนี้ได้เสนอแนะแนวทางการจัดการศิลปะการแสดงโนราโรงครูวัดท่าแค เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม ผลการศึกษา ผู้วิจัยกล่าวถึงบริบทการแสดงโนราโรงครูวัดท่าแคว่ามีลักษณะเด่นโดยมีความศรัทธาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน โดยมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและมีรูปแบบ ขั้นตอนพิธีกรรมแตกต่างไปจากโนราทั่วไปอย่างชัดเจน น่าจะมาจากการที่คนในชุมชนให้ความสำคัญและพยายามสร้างแนวความเชื่อหรือ

วิถีปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและมีการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการรับรู้ของคนในชุมชนวัดท่าแคโดยการแสดงโนราทั่วไป

ส่วนในเรื่องการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้น ผู้วิจัยพบว่าการจัดกิจกรรมหลักในแต่ละปีผู้ที่เป็นแกนนำหลักมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (โนราโรงครูท่าแค) กลุ่มผู้สืบทอด(โนรา) และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มที่ปรึกษาองค์กรทางภาครัฐของจังหวัดพัทลุง ส่วนผู้เข้ามามีส่วนร่วมอื่น ๆ ก็ไม่ได้จำเพาะเจาะจงคนในชุมชนเท่านั้น เพราะมีนักท่องเที่ยวต่างพื้นที่ต่างจังหวัด ต่างภูมิภาค รวมไปถึงคณะโนราที่มาจากการชักชวนของกลุ่มผู้สืบทอด (โนรา) ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนร่วมหลักทั้ง 3 กลุ่มนี้จะร่วมกันจัดการกระบวนการทำงานทั้งหมด ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล ผู้วิจัยสรุปว่าทั้ง 3 กลุ่มซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนได้มีส่วนร่วมอยู่ในทุกกระบวนการอย่างครบถ้วน

ประเด็นสุดท้ายคือความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในการจัดการศิลปะการแสดงโนราโรงครูวัดท่าแคพบว่า โนราโรงครูวัดท่าแคมีลักษณะของการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างโดดเด่น ลักษณะของการมีส่วนร่วมในชุมชนก็เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้โนราโรงครูวัดท่าแคเป็นการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ แต่ก็มีสิ่งที่เห็นว่าควรจะเพิ่มเติมคือ การจัดตั้งกลุ่มและสถานที่ทำการเฉพาะของการดำเนินงานโนราโรงครูวัดท่าแค ทั้งช่วงที่มีกิจกรรมและช่วงวันธรรมดาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและสามารถให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงความเชื่อ การแสดง และการจัดกิจกรรมโนราโรงครู รวมทั้งควรมีการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกด้วย อีกทั้งผู้วิจัยได้เสนอแนะให้แก้ปัญหาเรื่องการประชาสัมพันธ์ ว่าควรมอบหมายงานให้แก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นการเฉพาะทุกปี เนื่องจากจะได้รู้แนวทางและปัญหาแล้วจะได้นำมาแก้ไขในปีถัดไป อีกทั้งด้านการต้อนรับและการบริการในงานโนราโรงครูวัดท่าแคเพื่อสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาในครั้งถัดไปด้วย

วัฒนธรรมโนรา: การดำรงอยู่และการสืบทอดในบริบทของบ้านปลายระไม อำเภอเปิ้นดัง รัฐเคดาห์ (ไทรบุรี) ประเทศมาเลเซีย ของปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์ (2558) งานวิจัยนี้มุ่งศึกษา 2 ประเด็นหลักคือ เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมโนราของชาวสยามที่บ้านปลายระไม และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยในการสืบทอดรวมทั้งบทบาทของวัฒนธรรมโนราของชาวสยามบ้านปลายระไมในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมและข้ามพรมแดน ผลการศึกษาพบว่า ในชุมชนของชาวสยามพื้นที่บ้านปลายระไมมีวัฒนธรรมโนรา 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) การดำรงอยู่ของวรรณกรรมเกี่ยวกับโนราทั้งที่เป็นสำนวนลายลักษณ์และมุขปาฐะซึ่งใช้เป็นบทร้องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของโนราโรงครู 2) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับโนราซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการทำพิธีกรรม คือเพื่อแก้บน และตัดจุกโนราใหญ่ 3) โนรา ซึ่งมีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานและได้ฝึกหัดกันรำโนราขึ้นที่นี่ มีทั้งนายโรงที่เป็นเพศหญิงและนายโรงเพศชาย 4) ร่างทรง 5) ความเชื่อเกี่ยวกับครูหมอโนราที่เชื่อว่าครูหมอส่วนหนึ่งมาจาก

ประเทศไทย และยังมีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในท้องถิ่นที่นับถือว่าเป็นครูหมออีกสายหนึ่งด้วย ส่วนปัจจัยในการสืบทอดวัฒนธรรมโนราที่บ้านปลายระไมนั้นมีหลายประการ ได้แก่ 1) การมีผู้สืบทอดการประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูมาอย่างต่อเนื่อง 2) การมีความเชื่อเรื่องครูหมอโนราอย่างเหนียวแน่น 3) การประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูอย่างสม่ำเสมอ 4) ความพร้อมของชุมชน ส่วนประเด็นเรื่องบทบาทของวัฒนธรรมโนราที่บ้านปลายระไมนั้น มีบทบาทหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์และการสืบทอดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวสยามในสังคมพหุวัฒนธรรม บทบาทในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนของตนเองผ่านความเชื่อเรื่องการนับถือครูหมอเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการทางจิตใจให้กับชาวบ้านทั้งการบนบาน และสร้างความบันเทิงเพลิดเพลินให้แก่คนในชุมชนจากการร่ายรำ

1.10.2 งานวิจัยที่ศึกษาโนราในเชิงพิธีกรรมและความเชื่อ

งานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นดังกล่าว คือ

โนราโรงครูตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ของพิทยา บุษรารัตน์ (2535) งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาโนราโรงครูกับการเกี่ยวข้องกับตำนานท้องถิ่น ได้แก่ ตำนานเกี่ยวกับกำเนิดของโนรา ตำนานขุนศรัทธาท่าแค ตำนานนางเลือดขาว ตำนานสิทธิเรือรี และตำนานสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับขุนศรัทธา คือ โคกขุนธา เขื่อนขุนธา ตำนานเหล่านี้ต่างบอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวกับโนราอันโยงกับพื้นที่ตำบลท่าแค อีกทั้งยังได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับโนราของชาวบ้านในพื้นที่ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ไสยศาสตร์ การบนและการแก้บน การครอบเทริด การผูกผ้าปล่อย การตัดจุก การเหยียบเสน การตัดผมผีช่อ การรำถือหัวควาย การรักษาอาการป่วยไข้ การเข้าทรง ประเด็นศึกษาต่อมาคือ ศึกษาเรื่องโนราโรงครูตำบลท่าแคอย่างละเอียด ทั้งในเรื่องความเป็นมา จุดมุ่งหมาย ชนิดของพิธีกรรม องค์ประกอบต่างๆ ในพิธี และขั้นตอนในพิธีกรรม ในประเด็นนี้จะเน้นศึกษาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลของพิธีกรรมเป็นสำคัญ ประเด็นสุดท้าย ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของโนราโรงครูกับวิถีชีวิตชาวบ้าน ซึ่งโนราโรงครูมีบทบาทหน้าที่ในการสืบทอดการรำโนรา การขอความช่วยเหลือจากครูหมอโนรา การควบคุมพฤติกรรมของบุคคลและสังคม การสร้างเสริมความรู้และสติปัญญา ซึ่งในข้อสรุปนั้นผู้วิจัยกล่าวว่า โรงครูท่าแคได้มีบทบาทสำคัญต่อระบบความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด ตอบสนองความต้องการและการแก้ไขปัญหาพื้นฐานให้กับคนในสังคมได้ทั้งด้านร่างกายจิตใจ จึงทำให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงในสังคมปัจจุบัน

ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงโนรา ของโสภา ชายเกตุ (2542) งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงโนรา 3 ประเด็น คือ ความเชื่อก่อนการแสดง ความเชื่อในขณะแสดง และความเชื่อหลังการแสดงโนรา ศึกษาโดยใช้การเก็บข้อมูลจากคณะโนราในพื้นที่จังหวัด

นครศรีธรรมราช จังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่าความเชื่อก่อนการแสดงโนรา ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการรับขันหมากคือการตอบรับงานแสดงโนราเมื่อมีผู้มาติดต่อเพื่อให้ไปแสดงในที่ต่างๆ ต่อมาคือความเชื่อเกี่ยวกับการยกเครื่อง เป็นการบรรเลงดนตรีก่อนที่คณะโนราจะออกเดินทางไปแสดงยังที่ต่างๆ เมื่อถึงสถานที่ที่จะแสดง ก็จะมีความเชื่อการขออนุญาตเจ้าที่ในการเข้ามาแสดงโนรา ความเชื่อต่อมาคือ ความเชื่อขณะแสดงโนรา ประกอบด้วยความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งเครื่องคือการบรรเลงดนตรีทุกชนิดเพื่อถวายครูหมอ ต่อมาจึงมีการเบิกโรง ไหว้ครูและเชิญครูหมอเข้ามาในโรงโนราเพื่อช่วยปกป้องคุ้มครองภัย ความเชื่อเรื่องการเชิญครูหมอนี้ก็จะปรากฏในส่วนของการโหมโรง การกาศครูและการเสกแป้งสำหรับทาหน้าเพื่อเป็นเมตตามหานิยมสำหรับผู้แสดง ความเชื่อขั้นสุดท้ายคือความเชื่อหลังจบการแสดง ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการลาโรงเพื่อแสดงความนอบน้อมและจะได้เป็นการผูกใจให้เกิดแก่ผู้ชม หลังจากนั้นผู้แสดงจึงทำการถอดเล็บและเครื่องแต่งตัวทั้งหมดออกซึ่งความเชื่อส่วนนี้ก็จะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการไม่วางเครื่องแต่งตัวในที่ต่ำหรือที่ไม่สมควร เพราะเชื่อว่าเครื่องแต่งตัวโนราเป็นของสูง จะลบหลู่หรือแสดงการไม่เคารพไม่ได้ ก่อนเดินทางกลับจะมีการกราบไหว้เจ้าที่เพื่อขอบคุณและขอขมาในขณะเดินทางกลับเมื่อผ่านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ก็จะบรรเลงเครื่องดนตรีเล็กน้อยเพื่อเป็นการขออนุญาตและขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นจนถึงที่พักก็จะทำพิธีตั้งเครื่องเพื่อระลึกถึงคุณของครูหมอที่ช่วยคุ้มครองให้งานแสดงประสบผลสำเร็จ

ศึกษาพิธีครอบเทริดโนรา ของโอภาส อิสโม (2544) งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาองค์ประกอบของพิธีกรรมครอบเทริดโนรา ขั้นตอนการปฏิบัติในพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดตรัง ผลการศึกษาพบว่า พิธีครอบเทริดโนราเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดการแสดงโนราของผู้ที่มีเชื้อสายโนรา พิธีครอบเทริดเป็นพิธีที่อยู่ในพิธีกรรมโนราโรงครูใหญ่ 3 วัน 2 คืน รายละเอียดและข้อกำหนดของพิธีกรรมนี้นั้นที่สำคัญคือ ต้องเป็นเพศชายที่อายุครบบวชแล้วเท่านั้นจึงจะเข้าพิธีกรรมครอบเทริดเพื่อเป็นโนราใหญ่ได้ โดยจะต้องได้รับการฝึกหัดความเป็นโนราจนชำนาญทั้งการร้องและการรำ ผู้ทำพิธีได้แก่ ครูโนราและพระสงฆ์ซึ่งจะเจริญพระพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวของผู้เข้ารับการครอบเทริด เมื่อผ่านการครอบเทริดแล้ว ผู้เข้าพิธีจะต้องแสดงโนรา 3 วัด 3 บ้าน เพื่อเป็นสิริมงคลแล้วจึงบวชเป็นพระภิกษุ ก็จะครบถ้วนตามธรรมเนียมพิธีกรรม และเป็นโนราที่สมบูรณ์หรือเรียกว่า “โนราสุก” หรือ “โนราผูกผ้าตัดจุก”

โนรา: สัญลักษณ์ พิธีกรรม ตัวตนคนใต้รอบลุ่มทะเลสาบสงขลายุคโลกาภิวัตน์ ของนภสมน นิจรันดร์ (2550) งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาตำนาน พิธีกรรมและสัญลักษณ์ของโนรากับชีวิตวัฒนธรรมชาวใต้ ซึ่งแสดงอัตลักษณ์ผ่านสัญลักษณ์และการให้ความหมายต่างๆ ในพิธี

โนราโรงครู ตลอดจนศึกษาพลวัตการปรับตัวของการแสดงโนราท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ โดยนำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรม สัญลักษณ์ อัตลักษณ์และแนวคิดโลกาภิวัตน์เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจโดยใช้จังหวัดสงขลาเป็นพื้นที่ในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าความเชื่อต่อตำนานโนราผสมผสานกับการเคารพต่อผีบรรพบุรุษในสายตระกูล กลายเป็นเหตุของการประกอบพิธีโนราโรงครูของชาวใต้เรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พิธีโนราโรงครูมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ลูกหลานได้แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่เรียกว่า “ตายายโนรา” โดยอาศัยร่างทรงและโนราเป็นตัวกลาง มีการให้ความหมายและใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่แสดงอัตลักษณ์ของคนใต้ในการสืบทอดอำนาจและการจัดการทางเครือญาติโดยมีบรรพบุรุษเป็นศูนย์กลาง และยังก่อให้เกิดการรวมตัวของผู้มีความเชื่อความศรัทธาเหมือนกัน ได้มาแสดงตัวตนร่วมกันในพิธีโนราโรงครูชุมชนที่มีเอกลักษณ์ต่างจากประเพณีในท้องถิ่นอื่น นอกจากนี้ผู้ศึกษายังพบว่าผลจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมทำให้สามารถแบ่งโนราในยุคโลกาภิวัตน์ได้ 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงสูง 2) กลุ่มที่มีการผสมผสานระหว่างของเก่ากับของใหม่และ 3) กลุ่มที่ปฏิเสธสิ่งแปลกใหม่อนุรักษ์ของเก่าตามแบบฉบับเดิมเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาพบว่าแม้ว่าสังคมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโนราไปเป็นรูปแบบใดก็ตาม พิธีโนราโรงครูยังคงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นรากเหง้าของการแสดงโนราเหมือนอย่างในอดีตไม่เคยเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับโนราทั้งสองกลุ่ม ผู้วิจัยพบว่า มีการศึกษาการแสดงโนราโดยใช้พื้นที่วิจัยทั้งในระดับภูมิภาค จังหวัด และชุมชน ซึ่งทำให้เห็นว่างานวิจัยแต่ละเรื่องนั้นมีจุดประสงค์ต่างกันออกไป ทั้งในแง่ของการรวบรวม หรือการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายในข้อมูลเหล่านั้น แม้งานวิจัยที่เกี่ยวกับการแสดงโนราจะจำนวนมากก็จริง หากแต่ยังไม่มีงานวิจัยเล่มใดศึกษารวบรวมการใช้คติชนที่เกี่ยวข้องกับโนราที่ตำบลท่าแคโดยนำแนวคิดเรื่อง “คติชนสร้างสรรค์” มาเป็นมุมมองในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยคิดว่าในสังคมปัจจุบันหากจะนำแนวคิดเรื่อง “คติชนสร้างสรรค์” มาวิเคราะห์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในตำบลท่าแค ก็จะสามารถแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางความเชื่อ ความคิด และการจัดการที่นำเสนอผ่านโนราที่ตำบลท่าแคได้อย่างชัดเจน และจะเป็นแนวทางในการวิจัย “คติชนสร้างสรรค์” ในข้อมูลคติชนประเภทพิธีกรรมและการแสดงอื่น ๆ ได้อีกด้วย

บทที่ 2
ความเชื่อเรื่องครูหมอโนราและครูหมออื่น ๆ ที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงภูมิหลังของตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุงซึ่งเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนราและจะชี้ให้เห็นความสำคัญของความเชื่อเรื่องครูหมอโนราและครูหมออื่น ๆ ที่ชาวท่าแคยังคงนับถืออยู่ในปัจจุบัน โดยแบ่งเป็นประเด็นใหญ่ ๆ 4 ประเด็น ได้แก่

2.1 ภูมิหลังของตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

2.2 ประเภทของครูหมอที่นับถือในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

2.3 การบูชาครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

2.4 โนราในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

2.1 ภูมิหลังของตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

ตำบลท่าแค อยู่ในเขตอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง มีอาณาเขตประมาณ 35 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 20,977 ไร่ จำนวนประชากรประมาณ 7,600 คน ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน ภายใต้การปกครองของเทศบาลตำบลท่าแค ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านยาง ประกอบด้วยบ้านยาง บ้านควนคง (บางส่วน)

หมู่ที่ 2 บ้านควนคง ประกอบด้วยบ้านควนคง บ้านชายนา บ้านโคกไม้ไผ่ บ้านลำมุด

หมู่ที่ 3 บ้านปลวกร้อน ประกอบด้วยบ้านคลองยาง บ้านปลวกร้อน

หมู่ที่ 4 บ้านท่าแค ประกอบด้วยบ้านท่าแค บ้านหนองเพ็ง บ้านใต้เลียบ

หมู่ที่ 5 บ้านหนองบ่อ ประกอบด้วยบ้านกลาง บ้านหนองบ่อ

หมู่ที่ 6 บ้านไพย์

หมู่ที่ 7 บ้านลำเบ็ด ประกอบด้วยบ้านต้นปริง บ้านป่าไม้ไผ่ (บางส่วน)

หมู่ที่ 8 บ้านศาลาไม้ไผ่ ประกอบด้วยบ้านศาลาไม้ไผ่ บ้านเกาะแตระ

หมู่ที่ 9 บ้านไสนายขัน ประกอบด้วยบ้านไสนายขัน บ้านไสหมาก บ้านไสถั่ว

หมู่ที่ 10 บ้านโคกโพธิ์ ประกอบด้วยบ้านโคกโพธิ์ บ้านป่าไม้ไผ่ (บางส่วน)

หมู่ที่ 11 บ้านควนปอม ประกอบด้วยบ้านควนปอมตก บ้านควนปอมออก

หมู่ที่ 12 บ้านมาบปด ประกอบด้วยบ้านมาบปด บ้านลำเบ็ด (บางส่วน)

มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับตำบลท่ามิหรำและตำบลควนขนุน
ทิศใต้	ติดกับตำบลนาโหนด
ทิศตะวันออก	ติดกับตำบลตำนาน
ทิศตะวันตก	ติดกับตำบลร่มเมืองและตำบลสมหวัง

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงอาณาเขตของอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สภาพพื้นที่ของตำบลท่าแคเป็นที่ราบลุ่ม มีคลองสายหลักไหลผ่าน 2 สาย คือ คลองท่าแค และคลองลำเบ็ด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำนา ทำสวนยางพารา ส่วนหนึ่งประกอบอาชีพค้าขาย โดยเฉพาะขายใบพลู ซึ่งนับว่าเป็นพืชที่ขึ้นชื่อมากของตำบลท่าแค ดังในคำขวัญของเทศบาลตำบลท่าแคคือ *“ถิ่นกำเนิดโนราดัง แดนหนังดี ที่นาสวย รวยใบพลู”*

ภาพที่ 2 ป้ายชื่อหน้าที่ทำการเทศบาลตำบลท่าแค มีเทริดเป็นสัญลักษณ์

คำขวัญข้างต้นนำเสนอของดีหรือจุดเด่นของตำบลท่าแค ได้แก่ โนรา หนังตะลุง ที่นาและใบพลู แสดงให้เห็นว่าท่าแคเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม นอกจากนี้เทศบาลตำบลท่าแคยังได้นำเทริดอันเป็นเครื่องประดับสูงสุดของโนรามาเป็นตราประจำหน่วยงาน และป้ายชื่อเทศบาลตำบลท่าแคด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นว่าชาวท่าแคนำโดยส่วนราชการในพื้นที่ให้ความสำคัญแก่โนราทั้งในแง่ของการเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และประกาศให้สังคมรับรู้ว่าหากจะหาต้นกำเนิดของโนราต้องมาที่ตำบลท่าแคนี้นั่นเอง

ตามประวัติของชื่อท่าแคที่เทศบาลตำบลท่าแคและนักปราชญ์ท้องถิ่นเผยแพร่นั้นกล่าวตรงกันว่าชุมชนท่าแคมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะบริเวณรอบวัดท่าแคที่มีคลองท่าแคไหลผ่าน เป็นทางน้ำที่ติดต่อมาจากทะเลสาบสงขลา ในอดีตคลองท่าแคสายนี้มีแพขนาดใหญ่ไว้สำหรับให้คนต่างถิ่นได้พักเรือที่แล่นมาค้าขายก่อนที่จะเข้าสู่ตัวเมืองพัทลุง จึงเรียกที่พักเรือแห่งนี้ว่า ท่าแพ และต่อมาเพี้ยนเป็นท่าแคในปัจจุบัน ท่าแพหรือท่าแคในสมัยนั้นจึงเป็นเมืองท่าที่สำคัญและเป็นแหล่งชุมชนที่มีการติดต่อค้าขายกับคนภายนอกอย่างกว้างขวาง

ในตำบลท่าแคมีแหล่งชุมชนเดิมที่มีประชาชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นมาตั้งแต่อดีต คือ บริเวณรอบ ๆ วัดท่าแค อันมีประวัติและตำนานสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับโนรา และบรมครูโนราที่ชื่อ “ขุนศรัทธา” ชาวท่าแคดั้งเดิมนับถือศาสนาพุทธ มีวัดท่าแคเป็นศูนย์กลางของชุมชน ภายในวัดปรากฏสถานที่ที่เกี่ยวกับโนราและขุนศรัทธา ได้แก่ หลักขุนธา และเขื่อนขุนธา ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป นอกจากนี้ยังมีวัดอภยาราม (วัดไพย์) วัดโพธาวาส วัดศาลาไม้ไผ่ และวัดไสหมากจันทารามซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ต่าง ๆ ของตำบลท่าแคอีกด้วย

ประเพณีและการละเล่นที่สำคัญของตำบลท่าแคที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน นอกจากโนราโรงครูประจำปีวัดท่าแคจะจัดขึ้นทุกวันพุธที่ 2 ของเดือนหกทางจันทรคติแล้ว ยังมีประเพณีวันสารทเดือนสิบหรือที่คนทั่วไปเรียกกันว่าประเพณีชิงเปรต เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่ชาวบ้าน

จะทำบุญอุทิศบุญกุศลแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มีประเพณีชักพระ จัดขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ในประเพณีชักพระนี้จะมีการละเล่นชัดต้ม และ การแข่งโพนนี้จังหวัดพัทลุงเป็นผู้จัด วัดไสหมากจันทารามซึ่งเป็นวัดหนึ่งในตำบลท่าแคมักจะได้รับชัยชนะและมีชื่อเสียงเป็นอันดับต้น ๆ ของจังหวัดพัทลุง ยังมีประเพณีที่สำคัญอีกหนึ่งประเพณีของตำบลท่าแคคือ ประเพณีกวนข้าวยาคูหรือข้าวย่าโค จัดในช่วงเดือนยี่ของทุกปี เป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงอย่างมากของตำบลท่าแค จะเห็นได้ว่าประเพณีหรือกิจกรรมที่ยังคงสืบทอดอยู่ในตำบลท่าแคนั้น มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรกรรม การนับถือพระพุทธศาสนา รวมทั้งความเชื่อในเรื่องผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษอยู่ในทุกประเพณี

ส่วนเรื่องเล่าหรือตำนานที่เกี่ยวข้องกับท่าแคนั้น เทวสาโร (อ้างถึงใน, พิทยา บุษรารัตน์, 2535: 5) ได้กล่าวถึงตำนานที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพัทลุงและตำบลท่าแคไว้ในหนังสือ **เทพสารบรรพ 2** สรุปความได้ว่า โนราเกิดขึ้นเมื่อครั้งที่เมืองพัทลุงตั้งอยู่ที่บางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ผู้ครองเมืองครั้งนั้นมีโอรสชื่อ เทพสิงหร มีธิดาชื่อศรีคงคา หรือนวลทองสำลี นางนวลทองสำลีลักลอบได้เสียกับเจ้าชายทองอู่หรือทองโอผู้เป็นเชื้อสายของคชรัฐ และตั้งบ้านเมืองอยู่บริเวณบ้านท่าแคปัจจุบัน จึงถูกบิดาลงโทษโดยการลอยแพ ต่อมานางมีบุตรชื่อรามและได้ฝึกให้บุตรรำโนราจนชำนาญ ภายหลังเมื่อได้รับอภัยโทษก็พากันกลับบ้านเมือง เจ้าชายรามได้รับบรรดาศักดิ์จากพระอัยกาเป็นขุนศรัทธา พร้อมกับเครื่องทรงกษัตริย์ที่ประทานให้เป็นเครื่องแต่งตัวโนราด้วย

ความเชื่อที่ว่าท่าแคเป็นที่อยู่ของขุนศรัทธาผู้เป็นครูต้นโนราคนสำคัญ ยังคงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะในกลุ่มของผู้เป็นโนราเจ้าพิธีกรรมคนปัจจุบันของท่าแค คือ โนราเกรียงเดช ขำณรงค์ ดังบทกาศครูที่ผู้วิจัยเก็บได้จากภาคสนามที่ว่า

ไหว้ราชครูของเรามโนห์รา สมเด็จศรีมาลาแม่เป็นครูต้น
แล้วลูกจะยกตีนก้มกะเสียไม่รอด จะก้มคอลงลอดกะไม่พ้น
แม่ศรีมาลาเป็นครูต้น มารดา**ขุนศรัทธาที่ท่าแค**
ป่านี้แย้มโอษฐ์มานั่งโปรดเกล้า มาเป็นคนเฒ่าคนแก่
ไหว้ขุนศรัทธาที่**บ้านท่าแค** ถัดแต่พ่อเทพสิงหร
สาท่านสมัครและรักจริง เข้ามานั่งอวยมิ่งสิงพร

(บันทึกเสียง, เกรียงเดช ขำณรงค์, 18 พฤษภาคม 2559)

นอกจากมีในบทกาศครูที่กล่าวถึงขุนศรัทธาอยู่ที่บ้านท่าแคแล้ว หลักฐานเชิงประจักษ์อีกประเภทหนึ่งที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่าบ้านท่าแคแห่งนี้ คือสถานที่ที่น่าเชื่อว่าเป็นแหล่งเริ่มต้นของการรำโนรา นั่นคือสถานที่ในตำบลท่าแคที่มีชื่อและมีเรื่องเล่ากำกับไว้ทุกที่ ได้แก่

ก) โคกขุนธา เป็นเนินดินอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 5 ตำบลท่าแค กว้างประมาณ 1 ไร่เศษ จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าชาวบ้าน “เชื่อว่าเป็นบริเวณที่ขุนศรัทธาตั้งโรงโนราเพื่อฝึกหัดโนราให้แพร่หลายขึ้น ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นเนินดินที่ไม่มีการเพาะปลูกใด ๆ เพราะเชื่อว่าเป็นที่อาถรรพ์ ล้อมรอบด้วยทุ่งนาและสวนยางพาราของชาวบ้าน” (เปรื่อง ประชาชาติ, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2558)

ข) หลักขุนธา อยู่ในเขตวัดท่าแคเชื่อกันว่าเป็นที่ฝังรกหรือบ้างก็ว่าฝังเถ้ากระดูกของขุนศรัทธา จากการเก็บข้อมูล ชาวบ้านเล่าว่า “อดีตมีหลักไม้กุน[4]ปักอยู่หลักหนึ่งในบริเวณนี้ หากใครเดินข้ามหรือทำลบหลู่ก็จะเกิดสิ่งไม่ดี เช่น ปวดท้องรุนแรง หรือบ้าไม่ได้สติไปก็มี ต่อมาได้มีการนำต้นโพจากประเทศศรีลังกามาปลูกตรงนี้ จนเป็นที่มาของพิธีห่มโพเพื่อระลึกถึงหลักขุนธา หรือที่ฝังรกฝังรากของขุนศรัทธา” (บุญวัน เกลี้ยงเกื้อ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2559) พิธีดังกล่าวจะทำในวันที่ 2 ของงานโนราโรงครูวัดท่าแค ปัจจุบันมีการแกะสลักหลักพ่อขุนศรัทธา เป็นท่ารำปฐมของโนรา 12 ท่า ลงบนไม้รักเขา หรือเรียกว่า “ต้นยอไม่ตกดิน” พร้อมแกะรูปหน้าพรานโนราเพื่อเป็นสิ่งแทนหลักไม้กุนเดิม เพื่อเป็นที่สักการบูชาของโนราและผู้ศรัทธาโดยทั่วไป

ภาพที่ 3 ต้นโพที่เชื่อกันว่าเป็นที่ฝังรก/เถ้ากระดูกพ่อขุนศรัทธา

[4] กุน ภาษาถิ่นไทยภาคใต้ แปลว่า มดลูก

ภาพที่ 4 หลักพ่อขุนศรัทธา (ของใหม่)

ค) เขื่อน[5] ขุนธา หรือปัจจุบันเรียกว่าศาลาพ่อขุนศรัทธา ตั้งอยู่บริเวณวัดท่าแค ด้านหลังหลักขุนธา ชาวบ้านเชื่อว่าเดิมน่าจะเป็นที่บรรจุอัฐิของขุนศรัทธา ต่อมาเมื่อปี 2514 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร ทรงมีศรัทธาต่อครูโนรา โปรดให้สร้างรูปปั้นขุนศรัทธาและพรานบุญแล้วอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ เขื่อนขุนธา เพื่อเป็นอนุสรณ์ของขุนศรัทธา ปัจจุบันรูปปั้นขุนศรัทธาองค์เดิมยังคงอยู่ และมีการสร้างรูปปั้นขุนศรัทธาองค์ใหญ่ขึ้นกว่าเดิม ประดิษฐานไว้ด้วยกันในเขื่อนขุนธานี้ หากแต่รูปปั้นของพรานบุญได้ถูกขโมยไปและไม่สามารถตามคืนมาได้

ภาพที่ 5 เขื่อนขุนธา หรือศาลาพ่อขุนศรัทธา

[5] เขื่อน ภาษาถิ่นไทยภาคใต้ แปลว่า ที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือในพื้นที่นั้น ๆ เช่น รูปเคารพอดีตเจ้าอาวาส หรือ รูปปั้นครูโนรา เป็นต้น

ง) อ่างขุนธา ชาวท่าแคเชื่อว่าเป็นที่อาบน้ำของขุนศรัทธาและบรรดาลูกศิษย์ที่มาฝึกหัดรำโนรา อยู่บริเวณบ้านเกาะอ่าง ตำบลท่าแค เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านตำบลท่าแคและคณะโนราให้ความเคารพนับถือ และเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วย (พิทยา บุษรารัตน์, 2535: 60)

ชาวท่าแคและนักวิชาการเชื่อว่าสถานที่ข้างต้น มีความเกี่ยวข้องกับขุนศรัทธาผู้เป็นครูโนราคนสำคัญ ผู้วิจัยได้สอบถามจากชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคประจำปี 2559 ส่วนใหญ่จะรู้จักหรือเคยได้ยินคำว่า โคกขุนธา หลักขุนธา และเขื่อนขุนธา ส่วนอ่างขุนธานั้น มีเพียงบางส่วนเท่านั้นซึ่งเป็นผู้สูงอายุในพื้นที่ที่รู้จักอีกกลุ่มหนึ่งไม่แน่ใจว่าอ่างขุนธาอยู่จุดใดของพื้นที่และมีบางส่วนที่ไม่รู้จัก ที่เป็นเช่นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมาจากอ่างขุนธามิได้อยู่ในบริเวณวัดท่าแคซึ่งเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมโนราโรงครู ทำให้ผู้คนอาจจะเริ่มลืมเลือนสถานที่ดังกล่าวไปบ้างโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่

สถานที่ทั้ง 4 แห่งที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้นล้วนมีชื่อและมีเรื่องเล่ากำกับไว้ว่าเกี่ยวข้องกับขุนศรัทธา ผู้เป็นบรมครูโนราคนสำคัญนี้แสดงให้เห็นว่าตำบลท่าแคเป็นพื้นที่ที่ศิลปินโนราและชาวบ้านทั่วไปต่างให้ความเชื่อถือและยังคงศรัทธาอยู่อย่างเหนียวแน่นว่าเป็นพื้นที่แท้จริงของโนรา

นอกจากสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับขุนศรัทธาแล้ว ชาวท่าแคยังเชื่อเรื่องครูหมอโนราและความเกี่ยวข้องกับโนราอยู่ในทุกช่วงเทศกาลสำคัญของชีวิต เห็นได้จากชาวบ้านผู้มีเชื้อสายครูหมอโนราหรือชาวบ้านทั่วไปที่เชื่อเรื่องครูหมอโนรามีการว่าจ้างคณะโนราทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ เพื่อมาประกอบพิธีกรรมและการแสดงเพื่อความบันเทิง ทั้งที่รวมกันเป็นงานของสายตระกูลและเฉพาะครอบครัว โดยเฉพาะโนราบันเทิงนั้น นับว่ามีการว่าจ้างมาแสดงได้ทั้งปี เนื่องจากไม่ได้กำหนดช่วงเวลาแสดงไว้เหมือนโนราพิธีกรรมซึ่งจะแสดงเฉพาะในเดือนสามถึงเดือนเก้าทางจันทรคติ โนราบันเทิงจึงสามารถแสดงได้ทั้งในงานวันขึ้นปีใหม่ งานบวช งานแก้บน งานขึ้นบ้านใหม่ หรือแม้กระทั่งงานศพ โนราทำหน้าที่ทั้งเป็นที่พึ่งของคนท่าแคเมื่อมีความทุกข์ร้อนผ่านโนราพิธีกรรม และเป็นมหรสพที่ให้ความบันเทิงในทุกช่วงอายุ

ภาพที่ 6 โนราบันเทิงในงานอุปสมบทของชาวบ้านในตำบลท่าแค

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าตำบลท่าแคนอกจากมีความโดดเด่นในเรื่องเกษตรกรรมทั้งการปลูกข้าวและปลูกพืชเศรษฐกิจของชุมชนคือใบพลูแล้ว ยังโดดเด่นเป็นอย่างยิ่งเรื่องโนราคือเป็นพื้นที่ที่มีภูมิหลังที่เกี่ยวข้องกับโนราและความเชื่อเรื่องครูหมอโนราอย่างชัดเจนโดยมีประจักษ์พยานทั้งสถานที่จริง ตำนานที่เกี่ยวข้อง และกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิต

2.2 ประเภทของครูหมอที่นับถือในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

คติการนับถือครูของคนในภาคใต้นั้น นอกจากเคารพนับถือครูผู้สั่งสอนวิชาการด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาทั่วไป เช่น ครูอาจารย์ในสถานศึกษา หรือแม้กระทั่งพระสงฆ์ผู้สั่งสอนคุณธรรมซึ่งนับว่าเป็นครูเช่นเดียวกันแล้ว ยังนับถือครูอีกประเภทหนึ่งได้แก่ ครูหมอ ซึ่งปรากฏในรูปวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งที่เป็นบรรพบุรุษโดยตรง

คำว่า ครูหมอ ในวัฒนธรรมของชาวใต้ หมายถึง วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของครูบาอาจารย์ที่มีความชำนาญในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง ในวัฒนธรรมชาวใต้พบว่ามีครูหมอจำนวนมากหลายศาสตร์ด้วยกัน เช่น ครูหมอตำแย คือวิญญาณของครูเดิมผู้มีความชำนาญในการทำคลอด ครูหมอโดก (กระดูก) คือ วิญญาณของครูเดิมผู้มีความชำนาญในการรักษาโรคเกี่ยวกับกระดูก เป็นต้น ซึ่งสอดกับความหมายของคำว่าครูหมอ ตามที่**พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้** (2551: 88) ได้ให้ความหมายไว้ว่า น. 1) พ่อครูผู้เฒ่า ; ปูครู, ปูหมอ ก็เรียก., 2). บูรพาจารย์ มีหลายประเภท เช่น ครูหมอเลข ครูหมอเหล็ก ครูหมอหนัง เป็นต้น ความเชื่อเรื่องครูหมอเหล่านี้เหนียวแน่นในกลุ่มตระกูลที่นับถือและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน วิญญาณของครูหมออาจเปรียบได้กับวิญญาณของญาติผู้ใหญ่ที่ลูกหลานในตระกูลต้องเคารพนับถือ และจัดพิธีเซ่นสังเวย อาจกำหนดเป็นช่วงไหว้ครูประจำปี หรือเซ่นสรวงตามเทศกาลสำคัญก็ได้ เช่น เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลวันสารทเดือนสิบ

ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่หนึ่งที่ยังคงปรากฏความเชื่อและการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษนั่นคือครูหมออย่างเหนียวแน่น มีประเพณีพิธีกรรมทั้งทางพุทธศาสนาและพิธีกรรมเนื่องในการเซ่นไหว้บวงสรวงวิญญาณเหล่านั้นโดยเฉพาะ ชาวท่าแคเชื่อว่าครูหมอมีอำนาจพิเศษ สามารถดลบันดาลทั้งสิ่งร้ายและดีให้แก่ผู้เป็นลูกหลานได้

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะจำแนกประเภทของครูหมอที่พบในตำบลท่าแค เพื่อจะเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์ในหัวข้อถัดไป

2.2.1 ครูหมอโนรา

นักวิชาการได้ให้ความหมายของครูหมอโนราไว้ ซึ่งอาจจะแตกต่างกันบ้างแต่มีความหมายรวมถึงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจสามารถดลบันดาลทั้งสุขและทุกข์ให้แก่ผู้นับถือ

หรือลูกหลาน ผู้วิจัยขอนำเสนอความหมายของครูหมอโนราตามทัศนะของนักวิชาการแต่ละคนเพื่อให้เห็นถึงความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดจากแต่ละเชื้อสายและท้องถิ่นต่าง ๆ ดังนี้

พิทยา บุษรารัตน์ (2535: 65) ให้ความหมายของครูหมอโนราไว้ว่า คือ บุรพาจารย์หรือครูต้นโนรา และบรรพบุรุษโนราที่ล่วงลับไปแล้ว บางแห่งเรียกครูหมอโนราว่า “ตายายโนรา” ครูหมอโนรามีหลายองค์ แตกต่างกันไปตามที่บรรพบุรุษนับถือ

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2542: 924) ได้ให้ความหมายของครูหมอโนราไว้ว่า คือ ครูโนราที่เก่งหรือบรรพบุรุษของโนรา บางทีคำนี้จะเรียกว่า “ครูหมอตายาย” คือโนราจะนับถือทั้งครูหมอหรือครูโนราและนับถือบรรพบุรุษของตน ซึ่งเรียกว่า “ตายาย” คนภาคใต้ส่วนใหญ่ก็มีตายายเป็นโนรา เพราะสมัยก่อนนิยมโนรากันมาก คนดีคนเก่งต้องสามารถรำโนราได้ ผู้ที่รำโนราถือว่ามีครูแรง ใครทำผิดจารีตหรือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่เหมาะไม่ควรก็จะถูกครูหมอกระทำให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ เวลาได้รับความทุกข์ยากลำบากก็จะบนครูหมอ ซึ่งถือเป็นเทพที่ศักดิ์สิทธิ์

สันติชัย แย้มใหม่ และจิรัชยา เจียวก๊ก (2559: 132) ได้ให้ความหมายของครูหมอโนราไว้ว่า คือวิญญาณของครูโนราที่เชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถแบ่งออก 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือวิญญาณของครูโนราที่เป็นชนชั้นศักดินาตามตำนานการก่อเกิดโนรากล่าวว่า วิญญาณกลุ่มนี้เป็นผู้ให้กำเนิดโนราขึ้นมา เชื่อว่ามีฤทธานุภาพมาก จึงเป็นที่เคารพนับถือกันอย่างกว้างขวางทั่วภาคใต้ และอีกกลุ่มคือวิญญาณของครูโนราที่เคยมีชีวิตอยู่จริงและเคยเป็นผู้สืบทอดและมีความเกี่ยวข้องกับโนรา

จากความหมายที่นักวิชาการได้ให้ไว้ข้างต้นมีความคล้ายกัน แต่นักวิชาการสมัยหลังกลับแบ่งกลุ่มของครูหมอโนราให้มีสถานะต่างกัน โดยใช้เกณฑ์ตามตำนานกำเนิดโนรา ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลข้อคิดเหล่านั้นแล้วนำมาประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ทำให้นิยามความหมายของครูหมอโนรา ตายายโนรา และครูหมอตายายโนรา ดังนี้

ครูหมอโนรา หมายถึง ดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของครูต้นหรือราชครู[6] ดั้งเดิมของโนรา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้มีเชื้อสายโนราเชื่อว่าเป็นผู้ริเริ่มรำโนราหรืออยู่ในยุคสมัยก่อกำเนิดโนรา (ตามตำนานกำเนิดโนรา) อาจกล่าวได้ว่าเป็นครูผู้ถ่ายทอดการแสดงศิลปะโนราในยุคแรก ซึ่งจะมีชื่อต่าง ๆ ปรากฏในตำนานกำเนิดโนรา เช่น พ่อเทพสิงหร พ่อขุนศรัทธา แม่ศรีมาลา พระยาสายฟ้าฟาด แม่นวลทองสำลี เป็นต้น

---

[6] ราชครู หมายถึง ครูต้นของโนราที่ปรากฏชื่อในตำนานกำเนิดโนรา เช่น พ่อเทพสิงหร พ่อขุนศรัทธา เป็นต้น อีกความหมายหนึ่ง ราชครู หมายถึงโนราที่ผ่านพิธีกรรมครอบเทริดผูกผ้าตัดจุกแล้ว สามารถประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับโนราได้ทุกชนิด บางครั้งเรียกว่า ราชครูโนรา

ตายายโนรา หมายถึง ดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้มีเชื้อสายโนราที่ยังปกปักรักษาลูกหลานในตระกูลนั้น ๆ อยู่ เมื่อครั้งยังมีชีวิตอาจเคยเป็นร่างทรงของครูหมอโนราหรือเคยรำโนรามาก่อน

ส่วนคำว่า **ครูหมอตายายโนรา** เป็นคำเรียกดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองประเภทโดยรวมไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นครูหมอโนราหรือตายายโนรา จากการลงภาคสนามผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลท่าแค และผู้มาร่วมงานโนราโรงครูวัดท่าแค มักจะเรียกดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองประเภทว่าครูหมอโนรา ดังนั้นในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “ครูหมอโนรา” เป็นคำเรียกรวมโดยหมายถึงดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองประเภทเช่นกัน

นอกจากสถานที่ที่เชื่อว่าเกี่ยวข้องกับขุนศรัทธาครูโนราคนสำคัญอันเป็นลักษณะของความเชื่อโดยรวมของชุมชนซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องครูหมอโนราอย่างเข้มข้นของชาวท่าแคแล้ว ผู้มีเชื้อสายโนราโดยตรงในท่าแคก็จะมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่สืบทอดหรือรับช่วงต่อมาจากบรรพบุรุษของตนตามแต่สายตระกูล นั่นคือ ครูหมอโนราของแต่ละสาย ซึ่งเห็นชัดเจนในสายที่ยังคงสืบทอดการรำโนราหรือเป็นร่างทรงของครูหมอโนรา โดยมีสิ่งที่เชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของครูหมอโนราเพื่อปกป้องคุ้มครองลูกหลานในตระกูล สิ่งนั้นเรียกว่า หิ้งครูหมอโนรา หิ้งครูหมอโนราอาจจะทำเป็นหิ้งแขวนอย่างหิ้งพระ หรืออาจเป็นแท่นบูชาสูงกว่าพื้นดิน แต่จะต้องมี เพดานผ้า[7] ขึงไว้เหนือหิ้งอยู่เสมอ บนหิ้งจะมีสัญลักษณ์แทนครูหมอโนรา เช่น เทริดโนรา หน้าพราน กำไล หรือแม้กระทั่งรูปวาดครูหมอโนรา อาจวาดขึ้นจากจินตนาการหรือมีการบอกเล่าลักษณะของครูหมอโนราองค์นั้น ๆ กันในสายตระกูล อีกทั้งบางหิ้งก็มีการรวมเอารูปถ่ายของบรรพบุรุษมาวางไว้บนหิ้ง นัยว่านับถือเป็นตายายโนราอีกด้วย

จากคำอธิบายข้างต้นแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องครูหมอโนราของชาวท่าแคที่มีอยู่อย่างเหนียวแน่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าตระกูลส่วนใหญ่ในท่าแคล้วนมีเชื้อสายของโนรา และเชื่อกันว่าครูหมอโนราเหล่านั้นสามารถให้คุณแก่ลูกหลานผู้เอาใจใส่ตั้งเครื่องเซ่นสังเวย หรืออาจให้โทษหากลูกหลานเพิกเฉย ไม่กตัญญูรู้คุณต่อครูหมอโนราอันเป็นบรรพบุรุษของตน ชาวท่าแคและผู้มีเชื้อสายโนราเชื่อกันว่าครูหมอโนรานั้นก็มีระดับชั้นหรือฐานันดรศักดิ์ โดยอ้างอิงจากตำนานกำเนิดโนราที่เล่าสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยขอกล่าวถึงครูหมอโนราที่สำคัญของชาวท่าแคเฉพาะที่มีศักดิ์สูงไปตามลำดับศักดิ์ ดังนี้

---

[7] เพดานผ้า หมายถึง การนำผ้าขาวทรงสี่เหลี่ยมขึงทั้งสี่มุมด้วยด้ายหรือเชือกให้อยู่บนหิ้งครูหมอโนรา หรือหิ้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น โดยมีหมาก พลู ดอกไม้ และเงินเหรียญวางไว้บนเพดานผ้านั้น มีความเชื่อว่า เพดานผ้าคือที่พำนักของครูหมอโนราหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น ก่อนที่จะมารับเครื่องเซ่นสรวงบูชา

ครูหมอโนราที่มีศักดิ์สูง คือ พระราชครูโนรา หรือครูต้นของโนราที่ปรากฏชื่อในตำนานกำเนิดโนรา ประวัติของครูหมอโนราที่มีศักดิ์สูงเหล่านี้มีทั้งที่ดำรงสถานะเป็นกษัตริย์และเชื้อสายราชวงศ์ของเมืองพัทลุง รวมทั้งครูหมอที่เป็นข้าราชสำนักชั้นผู้ใหญ่ ชาวบ้านและคณะโนราในตำบลท่าแคกล่าวว่ามีพระราชครูโนราเหล่านี้ทั้งหมด 12 องค์ เรียกว่า **12 หัวช้าง 12 หัวเชือก** แบ่งเป็นพระราชครูฝ่ายชายและฝ่ายหญิงฝ่ายละ 6 องค์ ดังปรากฏในบทกาศครูของโนราเกรียงเดช ดังนี้

แล้วยังตาหลวงคงแล้วพระม่วงทอง ลอยแล้วล่องกันเข้ามา
ว่าครูหมอตายายฝ่ายโนรา ตำเหนินเชิญมาทั้ง**สิบสององค์**
เค้าว่ามี**หญิงหกกับชายหก** ฝ่าเท้าช่วยยกมาช่วยหลง
ตำเหนินเชิญมาสิบสององค์ ค่ำแล้วให้จงเสด็จมา

(บันทึกเสียง, เกรียงเดช ขำณรงค์, 18 พฤษภาคม 2559)

ผู้วิจัยขอกล่าวถึงครูหมอโนราที่มีศักดิ์สูงหรือเรียกว่าพระราชครูโนราทั้ง 12 องค์ โดยเรียงตามลำดับศักดิ์ที่ปรากฏอยู่ในตำนานกำเนิดโนรา ดังนี้

1) พระยาสายฟ้าฟาด / เจ้าพระยาสายฟ้าฟาด ตามตำนานเล่าว่าเป็นเจ้าเมืองเมืองหนึ่งบริเวณที่ราบลุ่มทะเลสาบสงขลา อาจเป็นเจ้าผู้ครองเมืองพัทลุงที่บางแก้ว (พิทยา บุษรารัตน์, 2535: 37) พระยาสายฟ้าฟาดผู้นี้เป็นครูหมอโนราองค์สำคัญ จะเชิญให้เป็นประธานในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับโนราเสมอ ลักษณะนิสัยของพระยาสายฟ้าฟาดเมื่อประทับทรง คือจะวางตัวเป็นผู้ใหญ่ คอยดูแลความสงบเรียบร้อยของร่างทรงอื่น ๆ และมีความเข้มงวด เมื่อประทับทรงมักจะเรียกเครื่องแต่งกายอย่างเครื่องต้นโนรา เนื่องมาจากตามตำนานที่ว่าเครื่องต้นโนราคือเครื่องทรงของกษัตริย์สมัยโบราณ เมื่อประทับทรงแล้วจะเรียกดอกไม้ไฟ ซึ่งก็คือเทียนจุดไฟแล้วนำเข้าปากเป็นเครื่องสังเวย

2) แม่ศรีมาลา / พระนางศรีมาลา ตามตำนานกล่าวว่าเป็นมเหสีของกษัตริย์และมีธิดาหนึ่งองค์คือ นางนวลทองสำลี บางกระแสเชื่อว่าแม่ศรีมาลาเป็นคนคนเดียวกับแม่นวลทองสำลีแต่คนละภาคกัน และอาจเรียกชื่อว่าแม่ศรีคงคาเพราะเชื่อว่าไปประสูติกลางทะเล พิทยา บุษรารัตน์ (2535: 76) การตีความชื่อแม่ศรีมาลากับนางนวลทองสำลีว่าเป็นคนคนเดียวกันหรือไม่ ยังค่อนข้างสับสนกันอยู่ หากแต่เชื่อว่าน่าจะเป็นคนละคนกันเพราะในประวัติความเป็นมาของโนราส่วนใหญ่ก็กล่าวว่าแม่ศรีมาลาเป็นพระมารดาของนางนวลทองสำลี หากแต่บทกาศครูที่นับว่าเป็นที่แพร่หลายที่สุดกล่าวว่าแม่ศรีมาลาเป็นมารดาของพ่อขุนศรัทธา นั่นคือ

ไหว้ราชครูของเรามโนห์รา **สมเด็จศรีมาลา**แม่เป็นครูต้น
แล้วลูกจะยกตีนข้ามข้ามกะเสียไม่รอด จะก้มคอลงลอดกะไม่พ้น
แม่ศรีมาลาเป็นครูต้น **มารดาขุนศรัทธาที่ท่าแค**
ป่านี้แย้มโอษฐ์มานั่งโปรดเกล้า มาเป็นคนเฒ่าคนแก่
ไหว้ขุนศรัทธาที่บ้านท่าแค ถัดแต่พ่อเทพสิงหร

(บันทึกเสียง, เกรียงเดช ขำณรงค์, 18 พฤษภาคม 2559)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พบบทกาศครูอีกสำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงแม่ศรีมาลาที่มีประวัติแตกต่างไปจากตำนานเดิม คือกล่าวว่าแม่ศรีมาลาเป็นธิดาของพระยาสายฟ้าฟาด มีพี่น้องเป็นหญิงทั้งหมด 3 คน ได้แก่ แม่ศรีมาลา แม่นวลทองสำลี และแม่ศรีดอกไม้ ตามลำดับ อีกทั้งยังมิได้กล่าวถึงชื่อพระมารดาของพระธิดาทั้ง 3 องค์นี้ด้วย บทกาศครูสำนวนนี้ คือ

ลูกกาศราชครูเสียเท่านั้นแล้ว คลอดแคล้วไปยังอย่างแน่นหนา
มานั่งไหว้ศักดิ์สิทธิ์เทวดา ที่สถิตลงมาแต่พรหมินทร์
เสียงเค้าว่าสะพรั่งแล้วสะพร้อม สิ่งที่ประเสริฐเราควรถวิล
แต่แรกเค้าสร้างเมืองหงส์บิน แลระเห็จระห้องช่องพระเวหา
มันยังมีผู้ปลูกยังมีผู้ลาง ยังมีผู้สร้างมโนราห์
เพราะประวัติกาลมันเนิ่นนานหนักหนา ลูกมานับระยะหลายร้อยปี
เพราะแต่แรกที่เค้าสร้างเมืองขึ้นมา มันบังเกิดฟ้าผ่าขึ้นในกรุงศรี
พอนึกแล้วประหลาดใจในเมือง พอรุ่งปีก่อร่างสร้างต่อไป
ชื่อว่าพระยาสายฟ้าฟาด ผู้ที่มีอำนาจอย่างยิ่งใหญ่
เสียงเค้าว่าชื่อเสียงของพ่อเกรียงไกร ดังจบครบไปทั้งสิบทิศ
ชื่อว่าพระยาสายฟ้าฟาด ผู้ที่มีอำนาจวาจาสิทธิ์
พ่ออยู่ด้วยคู่คุณบุญฤทธิ์ เค้าได้เรียกต่อติดว่าเมืองหงส์บิน
ออลูกกล่าวประวัติขึ้นให้หมดสิ้น ถึงเขตแคว้นแดนดินเจ้าพระยา
ออประวัตินี่มันมีมาไม่ผิด แต่นับว่าเป็นปริศนา
แต่แรกที่เค้าสร้างเมืองขึ้น **มีลูกสาวเจ้าฟ้า**สะบั้นองค์
แม่ศรีมาลาเสียงเค้าว่าแม่เหอเป็นผู้ที่ ได้เที่ยวรำชาตรีทั้งสามโหลน
พระบิดาท่านตรัสงามเหอแต่สาวขัดสุนทร ยังเที่ยวรำเที่ยวร่อนอย่างสบาย
ออ**แม่ศรีมาลาผู้พี่** ทั้ง**แม่นวลทองสำลีแม่ศรีดอกไม้**
พระมหากษัตริย์ท่านทรงอับอาย เสียได้แก่พลไพร่ราษฎร

จึงร้อนถึง**พ่อเทพสิงหร**
ท่านให้จับสาวงามทั้งสามโหลน
ให้ไปตามระรื่นคลื่นระลอก
แล้วท่านสั่งไม่ให้ใครเหลียวแล
แล้วข้าวสุกข้าวสารท่านไม่ให้
จะก็ต้องเสวยกันตาหลวงเหอแต่**ดอกไม้ไฟ**
ให้ไปตามระรื่นคลื่นระลอก
เสียงเค้าว่าสามปีกับสี่วัน
ถึงพระพายจัดลมพัดกล้า
อยู่ไม่นานเท่าใดที่แพน้องล่องลอย
แล้วสาวเหอพอแพเข้าเทียบฝั่ง
เวสสะหนูนิมิตมาเป็นพรานป่า
กลัวเกิดเหตุเพทพาลแล้วประการใด
สาวเหอพรานอยู่มาหลายปี
หรือว่าเป็นบุญพาเป็นวาสนา
พรานฉวยได้มีดครูกับธนูพลัน
ออว่าพอพบพักตร์นายพรานรักจริง
นายพรานมองมาแม่เหอแล้วมองไป
แม่เหอสนุกแล้วสุขสันต์
จึงชวนกันไปขุดเอาหัวกล้วยพังลา
แลสาวเหอสนุกไปทุกเรื่อง
ก็ยังหล่าวฝ่ายข้างตาพรานบุญ
ว่าสาวเหอเจ้ารำมโนห์รา
แล้วครอบพรานไปลากเอาแพใหญ่
แต่แรกขวานพร้ากะพี่น้องนะมันหมาม้าย
แล้วสิ่งของเค้าใช้มุงหลังคา
ยังเหลืออยู่เศษไม้ที่หัก ๆ
แล้วเขาคิดตั้งศาลอรชร
ว่าเหวยเหวยไอ้พลนิกร
ทั้งจับสามสาวน้อยไปลอยแพ
จนแพน้อยลอยออกนอกกระแส
เค้าจับได้เอาแม่แล้วลอยไป
ไม่รู้แม่ศรีดอกไม้จะเสวยไหร
ต้องเสวยเรื่อยไปเป็นกำลัง
จนแพน้อยลอยออกไปนอกฝั่ง
แพนั้นกำลังยังล่องลอย
แต่แพน้อยลอยมาอยู่หนอยหนอย
ไปติดละเมาะเกาะกะชัง
กะทั้งสามสาวน้อยค่อยขึ้นไป
คอยกุมกันรักษาไม่ไปไหน
ขึ้นที่ในละเมาะเกาะกะชัง
แต่ว่าเสียงดนตรีมันไม่เคยดัง
ที่มันเพิ่งตามมาเมื่อภายหลัง
นายพรานมีกำลังย่องเข้าไป
แลเห็นสามยอดหญิงรำอยู่ไสว
พรานนึกชอบใจให้ชอบตา
สนุกกันทุกวันแล้วแหละหนา
มาทำหน้าพรานครอบให้กับพรานบุญ
สาวเหอไม่ได้เคืองไม่ได้ขุ่น
ท่านให้นึกเป็นบ่วงกะเป็นห่วงใย
เสร็จแล้วอยู่กับตาอย่าได้ไปไหน
พามาทำโรงให้กับมโนห์รา
แต่นายพรานทำได้ด้วยวาสนา
แซงติดแพมาเพียงสามตอน
เก็บมาทำพนักให้ดวงสมร
ลูกได้นับถือกันทุกวันมา

(บันทึกเสียง, แซม เสียงทอง, 18 พฤษภาคม 2559)

บทกาศครูข้างต้นเป็นบทที่โนราแซม เสียงทอง ขับบทกาศครูในพิธีโนราโรงครูวัดท่าแค คืนที่ 2 เมื่อปี 2559 เนื้อความในบทกาศครูนี้โดยเฉพาะตอนที่กล่าวถึงแม่ศรีมาลามีความแตกต่างไปจากความเชื่อเดิมที่พิทยา บุษรารัตน์ได้กล่าวไว้ข้างต้น จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า ตำนานเรื่องกำเนิดโนรานั้นมีความแพร่หลายและอนุภาคตัวละครในตำนานนี้อาจคลาดเคลื่อนหรือแตกต่างกันไปตามการเล่าหรือการสืบทอดในโนราแต่ละสายตระกูล การค้นหาว่าความจริงแล้วแม่ศรีมาลาเป็นคนเดียวกับนางนวลทองสำลีหรือไม่นั้น ก็ทำได้ยาก เนื่องจากขึ้นอยู่กับความเชื่อและการบอกเล่าตามแต่สายตระกูลโนรา

อย่างไรก็ตาม ในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคนี้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า มักพูดถึงแม่ศรีมาลาทั้งในบทต่าง ๆ ของโนรา และการกล่าวถึงแม่ศรีมาลาเมื่อพูดคุยกับโนรานั้น แม่ศรีมาลามีความสำคัญในฐานะเป็นครูต้นหรือครูคนแรกของพ่อขุนศรัทธา มักจะได้รับความสำคัญให้เป็นประธานในการทำพิธีกรรม เช่นเดียวกับ พระยาสายฟ้าฟาด และพ่อขุนศรัทธา ส่วนนางนวลทองสำลีนั้น อาจจะมีการกล่าวถึงบ้างในบทพิธีกรรม แต่ไม่ได้มีความสำคัญหรือกล่าวถึงมากเท่ากับแม่ศรีมาลา แม้แต่ร่างทรงของแม่นวลทองสำลีก็มิได้มีความโดดเด่นในพิธีกรรมโนราโรงครูเทียบเท่าร่างทรงแม่ศรีมาลา

ภาพที่ 7 แม่ศรีมาลาในร่างทรงจัดการความเรียบร้อยของร่างทรงอื่น ๆ ในโนราโรงครูวัดท่าแค

3) แม่นวลทองสำลี ตามที่ได้กล่าวถึงแล้วในเบื้องต้นว่า แม่นวลทองสำลีอาจเป็นธิดาของแม่ศรีมาลากับพระยาสายฟ้าฟาด ซึ่งปกครองเมืองพัทลุงในขณะนั้น โดยมีตำนานที่รองรับความเชื่อนี้เป็นคำกาพย์ ถ่ายทอดโดยขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา) ซึ่งภิญโญ จิตต์ธรรม (2519) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

นางนวลทองสำลี เป็นบุตรีท้าวพระยา
นรลักษณ์งามนักหนา จะแจ่มดังอัปสร
เทวาเข้าไปดลจิต ให้เนรมิตเทพสิงหร
รูปร่างอย่างขี้หนอน (กินนร) ร่อนรำง่าท่าต่างกัน
แม่ลายฟั่นเฟือน กระหนกล้วนแต่เครือวัลย์
บทบาทกล่าวพาดพัน ย่อมจำแท้แน่หนักหนา
จำได้สิบสองบท ตามกำหนดในวิญญาณ์
เมื่อฟื้นตื่นขึ้นมา แจ้งความเล่าเหล่ากำนัล
แจ้งตามเนื้อความฝัน หน้าที่นั่งของท้าวไท
วันเมื่อจะเกิดเหตุ ให้อาเพศกำม์[8]จักไกล
ให้อยากดอกมาลัย อุบลชาติผลพฤกษา
เทพบุตรจุติจากสวรรค์ เข้าทรงครรภ์นางฉายา
รู้ถึงพระบิดา โกรธโกรธาเป็นฟุนไฟ
ลูกชั่วร้ายทำขายหน้า ใส่แพมาแม่ย้ำไหล
พร้อมสิ้นกำนัลใน ลอยแพไปในธารัล
พระพายก็พัดกล้า (ทะ) เลก็บ้าพ้นกำลัง
พัดเข้าเกาะกะชัง นั่งเงื่องงงอยู่ในป่า
ร้อนเร่าไปถึงท้าว โกสีย์เจ้าท่านลงมา
ชบ[9]เป็นบรรณศาลา นางพระยาอยู่อาศัย
พร้อมสิ้นทั้งฟูกหมอน แท่นที่นอนนางทรามวัย
ด้วยบุญพระหน่อไท อยู่เป็นสุขเปรมปรีดิ์
เมื่อครรภ์ถ้วนทศมาส ประสูติราชจากนาภี
เอกองค์เอี่ยมเทียมผู้ชาย เล่นรำได้ด้วยมารดา
เล่นรำตามภาษา ตามวิชาแม่สอนให้
เล่นรำพอจำได้ เจ้าเข้าไปเมืองอัยกา
เล่นรำตามภาษา ท้าวพระยามาหลงใหล
จีนจามพราหมณ์ข้าหลวง ไททั้งปวงอ่อนน้ำใจ
จีนจามพราหมณ์เทศไท ย่อมหลงใหลในวิญญาณ์

---

[8] กำม์ หมายถึง กรรม หรือเคราะห์กรรม (พิทยา บุษรารัตน์, 2535: 78)

[9] ชบ หมายถึง ชุบ, เสกขึ้นมา

ท้าวพระยาสายฟ้าฟาด เห็นประหลาดใจหนักหนา
ดูนรลักษณ์และพักตรา เหมือนลูกยานวลทองสำลี
แล้วหามาถามไถ่ เจ้าเล่าความไปถ้วนถี่
รู้ว่าบุตรแม่ทองสำลี พาตัวไปในพระราชวัง
แล้วให้รำสนองบาท ไทธิราชสมจิตหวัง
สมพระทัยหัทยัง ท้าวยลเนตรเห็นความดี
แล้วประทานซึ่งเครื่องทรง สำหรับองค์พระภูมี
กำไลใส่กรศรี สร้อยทับทรวงแพรภูษา
แล้วประทานซึ่งเครื่องทรง คล้ายขององค์พระราชา
แล้วจดคำจำนรรจา ให้ชื่อว่าขุนศรีศรัทธา

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2519: 5-6)

จากคำกาพย์ข้างต้นกล่าวถึงประวัติของแม่นวลทองสำลีว่าเป็นธิดาเจ้าเมือง ซึ่งเป็นความเชื่อหลักที่ผู้มีเชื้อสายโนราโดยทั่วไปเชื่อตามตำนานนี้ แต่ก็มีความเชื่อหนึ่งที่กล่าวว่าแม่นวลทองสำลีกับแม่ศรีมาลาเป็นคนคนเดียวกันดังได้กล่าวถึงแล้วในส่วนของแม่ศรีมาลาข้างต้น ความเชื่อเหล่านี้อาจจะเป็นไปตามแต่ละสายตระกูลโนราที่ได้สืบทอดและเล่าประวัติครูหมอโนราแม่นวลทองสำลีมาตามแต่สายตนเอง อาจจะไม่สามารถกล่าวโดยสรุปแน่ชัดได้ว่าเป็นอย่างไร

การบูชาแม่นวลทองสำลีนั้นก็บูชาเช่นเดียวกับแม่ศรีมาลา คือเมื่อประทับทรงแม่นวลทองสำลีจะเรียกดอกไม้ไฟมาเสวย ซึ่งเป็นไปตามตำนานที่ว่าตอนถูกลอยแพไม่มีของกินต้องกินแต่ดอกไม้ไฟ

4) พ่อเทพสิงหร ตามตำนานท้องถิ่นในเขตตำบลท่าแคที่เกี่ยวข้องกับเรื่องโนรา กล่าวถึงพระเทพสิงหรว่าเป็นคนคนเดียวกับขุนศรีศรัทธาแต่คนละภาคกัน กล่าวคือ พระเทพสิงหรเป็นนามของเทพแห่งศิลปะการร่ายรำในภาคสวรรค์ และได้แบ่งภาคจุติลงมาเป็นมนุษย์ในนามของขุนศรีศรัทธาเพื่อร่ายรำให้ชาวโลกดู ส่วนพระเทพสิงหรจริง ๆ ในเมืองมนุษย์นั้นเพิ่งจะมีอายุเพียง 12 ปี 7 เดือน ยังไว้จุกอยู่ (แปลก ชนะบาล, สัมภาษณ์, อ้างถึงในพิทยา บุษรารัตน์, 2535: 69) ผู้เป็นร่างทรงของพ่อเทพสิงหรนั้นก็มีโนราแปลก ชนะบาล ผู้เป็นเจ้าพิธีกรรมคนแรกของโนราโรงครูวัดท่าแค โดยโนราแปลก ชนะบาล เชื่อว่าท่ารำและบทร้องต่าง ๆ ในการรำโนราโรงครูได้มาจากพระเทพสิงหรมาเข้าฝันบอกให้ และเป็นการให้เฉพาะตัวโนราแปลกเพื่อทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู นอกจากนี้จากที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์โนราเกรียงเดชเพิ่มเติมได้คำอธิบายว่า

พ่อเทพสิงหรยังเป็นเทพเจ้าแห่งนักปราชญ์ คือมีความฉลาดปราดเปรื่อง เก่งทางด้านบทด้านกลอนอีกด้วย (เกรียงเดช ขำณรงค์, สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2560)

นอกจากนี้ ในงานพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค ประจำปี 2559 ในขณะทำพิธีห่มโพอยู่นั้น ผู้วิจัยสังเกตว่าโนราเกรียงเดชมีท่าทีที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ เหมือนกำลังมีครูหมอโนราประทับทรงอยู่ในร่างขณะประกอบพิธีกรรมสำคัญนี้ โนราที่อธิบายขั้นตอนอยู่ในขณะนั้นก็ได้พูดทำนองว่าท่านประทับทรงแล้ว แต่ไม่ได้บอกชัดเจนว่าเป็นครูหมอโนราองค์ใด เมื่อผู้วิจัยได้ถามโนราเกรียงเดช ก็ไม่สามารถตอบได้ว่าเป็นการประทับทรงหรือไม่ เพราะเขาไม่เคยประทับทรงมาก่อนในชีวิต จึงไม่สามารถบอกได้ว่าความรู้สึกในขณะทำพิธีนั้นเป็นการประทับทรงโดยครูหมอโนรา

การแก้บนต่อพ่อเทพสิงหรนั้นจะต้องแก้บนด้วยเครื่องหอม ดอกไม้หอม และอาหารหวานเท่านั้น ห้ามมีเหล้าเป็นเครื่องสังเวย อีกทั้งจากคำบอกเล่าของชาวท่าแค ณ ขณะที่โนราแปลกยังมีชีวิตและเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมอยู่นั้น ตลอดระยะเวลาที่ประกอบพิธีกรรมจะประทับทรงพ่อเทพสิงหร ไม่รับประทานอาหารจนกว่าจะจบวันพิธีกรรม แต่จะดื่มน้ำผสมน้ำหอม ฉีดน้ำหอมเข้าปากตนเองเป็นระยะ ๆ รวมทั้งจะกินดอกไม้ เช่น ดอกบานไม่รู้โรย ดอกมะลิ ซึ่งกล่าวกันว่าสิ่งของเหล่านี้เป็นเครื่องสังเวยที่โปรดปรานของพ่อเทพสิงหรทั้งสิ้น (พิทยา บุษรารัตน์, 2535: 70)

ภาพที่ 8 โนราแปลก(ดำ) ชนะบาล ผู้เป็นร่างทรงของพ่อเทพสิงหร
ในขณะประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู
ที่มา: https://www.facebook.com/kriangdej.khamnarong

5) พ่อขุนศรีศรัทธา / พ่อขุนศรัทธา ตามตำนานกำเนิดโนรานั้นกล่าวว่าเป็นโอรสของนางนวลทองสำลีหรือแม่ศรีมาลา ซึ่งถูกพระยาสายฟ้าฟาดลอยแพไป จนให้กำเนิดชายน้อย แล้วก็สอนการรำโนราให้ชายน้อย จนได้เดินทางมาพบกับพระยาสายฟ้าฟาดอีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าตาจำหลานได้ด้วยหน้าตาคล้ายกับพระธิดาของตน จึงประทานตำแหน่งให้ชายน้อย

เป็นขุนศรีศรัทธา พร้อมทั้งเครื่องทรงอย่างกษัตริย์เพื่อใช้ในการร่ายรำต่อไป ขุนศรีศรัทธาได้นั่งเรือมาขึ้นท่าที่ท่าแพ หรือต่อมาคือบ้านท่าแคแห่งนี้ แล้วได้ตั้งบ้านตั้งเมืองที่นี่ หลักฐานในการมาตั้งบ้านเมืองของขุนศรัทธานั้นยังปรากฏเป็นชื่อสถานที่พร้อมทั้งความเชื่อคำบอกเล่าของชาวท่าแคกำกับไว้อย่างชัดเจน ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแล้วในส่วนต้น จึงมักเรียกว่าขุนศรัทธาท่าแค ส่วนโนราโรงครูที่นี่ก็เรียกกันว่า โรงครูขุนธาท่าแค

นอกจากนี้ ในบทเชิญครูก็ยังปรากฏชื่อขุนศรัทธาอีกสามชื่อ ได้แก่ ศรัทธาแย้ม ศรัทธานาเขือ ศรัทธานาปรือ ดังนี้

ป่านี้ชอบฤกษ์งามยามดี จะขอเชิญขุนศรีศรีศรัทธา
เชิญ**ศรัทธาแย้ม**เชิญศรัทธาเก่า บรรดาเป็นเหล่าเหล่ามโนห์รา
ศรัทธานาปรือศรัทธานาเขือ จะมาช่วยแผ่เผื่อวันนี้หนา

(บันทึกเสียง, เกรียงเดช ขำณรงค์, 18 พฤษภาคม 2559)

ขุนศรัทธา คือชื่อตำแหน่ง มิใช่ชื่อเฉพาะตัว ผู้ที่จะได้รับบรรดาศักดิ์ขุนศรัทธาก็คือผู้ที่สืบสายการรำโนรา และเป็นใหญ่ในโนราทั้งปวงของแต่ละรุ่น หากแต่บรมครูผู้เป็นต้นสายขุนศรัทธานั้นก็คือขุนศรัทธาท่าแคนั่นเอง

พ่อขุนศรัทธาเป็นครูหมอโนราองค์สำคัญของชาวท่าแค มีการเคารพนับถือกันในวงกว้าง เพราะฉะนั้นแต่ละสายตระกูลก็จะมีร่างทรงพ่อขุนศรัทธาประจำตระกูลตนเอง อาจจะมีการเข้าทรงพร้อมกันในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคก็ได้ ด้วยเชื่อว่าครูหมอโนราสามารถแบ่งภาคเพื่อเข้าทรงตามแต่ละเชื้อสายที่ได้สืบทอดนับถือกันมา การทำพิธีกรรมนี้โนราใหญ่จะยกให้พ่อขุนศรัทธาเป็นประธานในงานพิธีกรรม ร่วมกับพระยาสายฟ้าฟาดและแม่ศรีมาลา ดังบทกาศครูที่ว่า

แต่แรกจับเดิมเริ่มเกิดโนรา **ขุนศรัทธาพ่อเป็นประธาน**
ไหว้ตาหลวงเสนพ่อเป็นครูพัก เป็นหลักลักเลงแต่โบราณ

(บันทึกเสียง, เกรียงเดช ขำณรงค์, 18 พฤษภาคม 2559)

การบนบานพ่อขุนศรัทธานั้นทำครูหมอโนราอื่น ๆ คือ บนบานเรื่องใดก็ได้ แต่ต้องไม่ใช่เรื่องที่ผิดจารีตประเพณี การแก้บนก็มักจะรำโนราถวายในงานพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค หรืออาจมีเครื่องสังเวยจำพวกของหวาน เว้นของคาวและเหล้า นอกจากนี้อาจจะใช้การจุดประทัดแก้บนด้วย ในปัจจุบันผู้วิจัยพบว่าในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคมีการจุดประทัดเพื่อแก้บนพ่อขุนศรัทธาทุกปีโดยจะจุดเมื่อพิธีกรรมห่มโพแล้วเสร็จสิ้นแล้วเท่านั้น

ภาพที่ 9 โนราเกรียงเดชทำพิธีห่มโพเพื่อระลึกถึงพ่อขุนศรัทธา

ภาพที่ 10 รูปปั้นพ่อขุนศรัทธาองค์เดิมประดิษฐานในศาลาพ่อขุนศรัทธา

6) ตาม่วงทองหรือพระม่วงทอง ตามตำนานกำเนิดโนรากล่าวว่าพระม่วงทองเป็นมหาดเล็กคนสำคัญในราชสำนักของพระยาสายฟ้าฟาด โนราบางคนเชื่อว่าพระม่วงทองคือผู้ได้ลักลอบได้เสียกับนางนวลทองสำลีหรือแม่ศรีมาลาจนตั้งครรภ์ (พิทยา บุษรารัตน์, 2553: 72) แล้วจึงถูกสั่งลอยแพไปพร้อมกับนางนวลทองสำลีและคนอื่น ๆ ต่อมาได้เป็นมหาดเล็กรับใช้หรือผู้รักษาพ่อขุนศรัทธาหรือพ่อเทพสิงหร ในพิธีกรรมโนราวัดท่าแคมีร่างทรงพระม่วงทองหลายคน เนื่องจากพระม่วงทองเป็นครูหมอโนราที่มีผู้นับถือหลายตระกูล ทั้งที่อยู่ในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง หรือแม้กระทั่งในจังหวัดตรังก็ปรากฏชื่อครูหมอโนราว่ามีอยู่ที่นั่นเช่นกัน ดังบทกาศครูที่กล่าวถึงพระม่วงทองที่จังหวัดตรัง ดังว่า

ยอไหว้**ม่วงทองที่ปากคลองน้ำตรัง** อยู่ริมฝั่งแม่น้ำกระทั่งฉ่า
เสียงว่าฤทธิ์แรงของพ่อแข็งกล้า มาสาบนาวาให้มันกลายเป็นธาตุหิน
เรือพ่อล่มลงลำเดียวกะไม่น้อย ล่มลงคนตายตั้งหลายร้อยแขกไทยจีน
สาบนาวาให้กลายเป็นธาตุหิน และว่าทรัพย์สินจมลงที่ (ทะ) เลตะวันตก

(บันทึกเสียง, เกรียงเดช ขำณรงค์, 18 พฤษภาคม 2559)

จากบทกาศครูที่ยกมานี้นอกจากจะกล่าวถึงครูหมอโนราพระม่วงทองที่อยู่จังหวัดตรังแล้ว ยังได้กล่าวถึงอำนาจของครูหมอโนราองค์นี้อย่างน่ากลัว นั่นคือสามารถทำให้เรือล่มและสาปเรือนั้นเป็นหินได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นครูหมอโนราที่มีหน้าที่ดูแลอยู่ในบริเวณทะเล หรือปากน้ำใหญ่ในจังหวัดตรัง ผู้คนในบริเวณนั้นจึงนับถือเป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยซึ่งอยู่ในตระกูลของตาหลวงม่วงทองต่างเคารพนับถือและเกรงกลัวอำนาจของครูหมอโนราองค์นี้อย่างมากเช่นกัน เนื่องจากได้รับการบอกเล่าต่อกันมาว่าเป็นครูหมอโนราที่ดุ เห็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องจะต้องตวาดและให้แก้ไขให้เสร็จในขณะนั้น หากแต่จะชอบลูกหลานที่เป็นเด็ก โดยเฉพาะหากลูกหลานเหล่านั้นรำโนราถวายแล้วจะโปรดปรานเรียกให้เข้าไปหา

เพื่อให้พรเป็นพิเศษ สถานะของพระม่วงทองหรือตาหลวงม่วงทองจึงเป็นผู้ใหญ่รองมาจากครูหมอโนราที่มีเชื้อสายกษัตริย์ทั้ง 5 องค์ข้างต้น

ในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค มีโนราที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและเป็นร่างทรงพระม่วงทองด้วย นั่นคือ โนราเฉลิมชัย มลวิเชียร ซึ่งเป็นโนราที่ได้เรียนคาถาอาคมและพิธีกรรมทางพราหมณ์มาอย่างเข้มขลัง สามารถประกอบพิธีกรรมทั้งโนราโรงครูและพิธีกรรมทางพราหมณ์ได้ เมื่อประทับทรงพระม่วงทองแล้ว ก็จะเป็นผู้ขึ้นไปบนพาไลที่วางเครื่องเซ่นสังเวยครูหมอเพื่อตรวจดูว่าจัดเรียบร้อยถูกต้อง หากมีข้อผิดพลาดใด ก็จะเรียกให้ผู้เกี่ยวข้องขึ้นไปจัดการใหม่ จึงนับว่าเป็นครูหมอโนราที่สำคัญยิ่งอีกองค์หนึ่งในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค

ภาพที่ 11 โนราเฉลิมชัย มลวิเชียรในร่างทรงพระม่วงทองขึ้นตรวจตราเครื่องเซ่นสังเวย

ภาพที่ 12 ร่างทรงพระม่วงทองแสดงบารมีโดยการปีนเสาโรงโนรา

7) ตาหม่อมรอง เป็นทหารมหาดเล็กหรือข้าทหารรองจากพระม่วงทอง ลูกหลานตายายโนราหรือชาวบ้านทั่วไปที่เคารพนับถือหม่อมรองก็สามารถขอความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ เช่นเดียวกับครูหมอโนราอื่น ๆ เมื่อมีการเซ่นไหว้หรือแก้บน เครื่องแก้บนมีทั้งของคาว ของหวาน และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือเหล้า จะต้องตั้งเซ่นไหว้ทุกครั้ง (พิทยา บุษรารัตน์, 2535:73) ดังปรากฏบทกาศครูถึงตาหม่อมรอง ดังนี้

ร้องเชิญฝ่ายชายตาม่วงทอง ขอเรียกร้องให้พ่อเสด็จมา
ลูกไหว้ม่วงทอง**หม่อมรอง**ไม้ฟาด ลูกนั่งประกาศอาราธนา

(บันทึกเสียง, เกรียงเดช ขำณรงค์, 18 พฤษภาคม 2559)

8) ตาพรานบุญ เป็นครูหมอโนราฝ่ายพรานที่สำคัญองค์หนึ่ง ตาพรานบุญเดิมเป็นทหารในราชสำนักของพระยาสายฟ้าฟาด ได้รับพระบัญชาให้ไปรับตัวนางนวลทองสำลี

กลับมาเมืองพัทลุง ถ้านางไม่ยอมก็ให้มัดตัวนำกลับมาให้ได้ ซึ่งตอนที่พรานบุญเป็นผู้จับตัวนางนวลทองสำลีหรือแม่ศรีมาลานี้ ชาวโนราถือเอาเป็นจุดกำเนิดของการรำคล้องหงส์อันเป็นพิธีกรรมย่อยที่สำคัญของโนราโรงครูวัดท่าแค นอกจากจะมีเค้าจากเรื่องพระสุธนนางมโนห์ราตอนพรานบุญจับนางมโนห์ราถวายพระสุธนแล้ว ในพิธีกรรมการรำคล้องหงส์นี้ก็มีความเชื่อที่แตกต่างออกไปว่า โนราที่เข้าพิธีกรรมรำคล้องหงส์มักจะมีครูหมอโนราประทับร่างอยู่ โนราที่เข้าพิธีกรรมบางคนจึงมักร่ำไห้ที่ถูกพรานบุญจับตัวได้ อีกทั้งยังมีธรรมเนียมในการรำคล้องหงส์ว่าผู้ที่เป็นพรานบุญและสามารถจับตัวนางมโนห์ราได้นั้น ต้องมีคุณวุฒิหรือวัยวุฒิสูงกว่าโนราผู้เป็น “พญาหงส์” หรือนางมโนห์รา

ในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค ในปี 2559 และ 2560 ผู้รับบทเป็นนายพรานบุญจับนางหงส์ 6 คน คือ โนราชะมดน้อย บ้านปากคลอง โดยได้จับนางหงส์ที่มีชื่อว่านางพิม นางพัด นางศรีจุหรัด นางพัชดา นางจันจุหรี และนางศรีจุหรา ส่วนผู้จับพญาหงส์คือ โนราผิน สายศิลป์สอง ผู้เป็นบิดาของโนราเกรียงเดช ซึ่งรับบทเป็นพญาหงส์หรือนางมโนห์รานั่นเอง

ภาพที่ 13 โนราชะมดน้อย กำลังคล้องนางหงส์

ภาพที่ 14 โนราผิน สายศิลป์สอง กำลังคล้องพญาหงส์ หรือนางมโนห์รา

9) แม่แขนอ่อนฝ่ายขวา จากคำบอกเล่าของชาวท่าแคกล่าวว่า แม่แขนอ่อนฝ่ายขวาเป็นภรรยาของพระม่วงทองและเป็นพี่เลี้ยงของนางนวลทองสำลีหรือแม่ศรีมาลา บ้างก็ว่าเป็นพี่สาวของแม่ศรีมาลา เป็นผู้คอยดูแลการรำโนราและให้การช่วยเหลือนางนวลทองสำลีเมื่อครั้งถูกเนรเทศลอยแพไปติดที่เกาะกะชัง ในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคนี้ นับว่าแม่แขนอ่อนฝ่ายขวาเป็นต้นเชือกของโนราเกรียงเดช ผู้เป็นเจ้าพิธีกรรม เนื่องจากเป็นครูหมอโนราของตระกูลฝ่ายแม่ ซึ่งเป็นตระกูลเดียวกับโนราแปลก ชนะบาล เพราะฉะนั้นเมื่อถึงพิธีกรรมสำคัญ

เช่น ตั้งบ้านตั้งเมือง ห่มโพ คล้องหงส์ และแทงเข้ โนราเกรียงเดช จะเชิญให้แม่แขนอ่อนฝ่ายขวาลงประทับทรง และให้คอยช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมดังกล่าว เพราะเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจและทำให้รู้สึกว่ามีครูหมอโนราของฝ่ายตนเองอยู่ใกล้ ๆ ไม่ทิ้งลูกทิ้งหลานให้กระทำพิธีกรรมสำคัญแต่เพียงผู้เดียว (เกรียงเดช ขำณรงค์, สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2560)

10) แม่แขนอ่อนฝ่ายซ้าย จากคำบอกเล่าปรากฏความว่าแม่แขนอ่อนฝ่ายซ้ายเป็นภรรยาของพระม่วงทองเช่นกัน มีศักดิ์เป็นน้องสาวของแม่แขนอ่อนฝ่ายขวา พิทยา บุษรารัตน์ (2535: 81) กล่าวว่า แม่แขนอ่อนฝ่ายซ้ายจุติลงมาเพื่อรักษามนุษย์โลกทั่ว ๆ ไป เพราะเป็นต้นยา หรือหมอยา สามารถรักษาอาการป่วยไข้ และโรคภัยต่าง ๆ ได้ ในอดีตนั้นเป็นผู้ทำหน้าที่ดูแลพระเทพสิงหรและขุนศรีศรัทธาเมื่อครั้งอยู่ที่เกาะกะชัง โดยทำหน้าที่เป็นแม่นมของครูหมอโนราทั้งสอง และเชื่อว่าเป็นตายายของมนุษยโลกด้วย

ภาพที่ 15 แม่แขนอ่อนในร่างทรงเป็นต้นเชือกในการนำโนราเกรียงเดชเข้าไปในเขื่อนขุนธาหลังพิธีห่มโพ

ภาพที่ 16 แม่แขนอ่อนในร่างทรงเป็นต้นเชือกรักษาหรือช่วยเหลือโนราในพิธีกรรมคล้องหงส์

มีบทกาศครูที่อัญเชิญแม่แขนอ่อนทั้งสองฝ่ายให้เข้ามาในโรงพิธีกรรม ดังนี้

ฝ่ายหญิง**แม่แขนอ่อน** แม่ไม่เจ็บไม่ร้อนให้แม่มา
ลูกนั่งเชิญร้องอยู่ไจ้ไจ้ **แม่แขนอ่อนฝ่ายซ้ายทั้งฝ่ายขวา**
แม่แขนอ่อนแล้วกะแม่ทาสี เพราะมันเป็นหน้าที่ของพระมารดา

(บันทึกเสียง, เกรียงเดช ขำณรงค์, 18 พฤษภาคม 2559)

11) แม่ศรีดอกไม้ จากตำนานโนราในบทกาศครูของโนราแซม เสียงทอง กล่าวถึงแม่ศรีดอกไม้ว่าเป็นน้องสาวคนสุดท้องในบรรดาพี่น้อง 3 คนที่เป็นพระธิดาของพระยาสายฟ้าฟาด แม่ศรีดอกไม้นี้ก็ได้รำโนราตามแม่ศรีมาลาและนางนวลทองสำลีมาตั้งแต่ติดอยู่ที่เกาะกะชัง ในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค แม่ศรีดอกไม้ในตอนประทับทรงก็จะวางตัวเป็นผู้ใหญ่ สอดคล้องกับในตำนานที่เล่าว่ามีชาติกำเนิดที่สูงศักดิ์เช่นเดียวกับแม่ศรีมาลา และนางนวลทองสำลี นางจะอยู่ในพิธีกรรมอย่างเงียบ ๆ ไม่แสดงกิริยาอาการโผงผาง การเซ่นไหว้ก็กินดอกไม้ไฟเช่นเดียวกับแม่ศรีมาลาและนางนวลทองสำลีซึ่งปรากฏอยู่ในบทกาศครูดังที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น

12) แม่คิ้วเหิน ตำนานของแม่คิ้วเหินนั้นเล่ากันว่าเป็นพระพี่เลี้ยงของแม่นวลทองสำลีรวมทั้งพระเทพสิงหร ถูกลอยแพไปติดเกาะกะชังพร้อมกัน อีกทั้งยังได้เป็นภรรยาของพระม่วงทองอีกด้วย ผู้นับถือครูหมอโนราแม่คิ้วเหินก็สามารถบนบานได้เช่นเดียวกับครูหมอโนราองค์อื่น ๆ นิยมแก้บนด้วยเครื่องหอม ทั้งน้ำหอม ดอกไม้หอม เป็นต้น

2.2.2 ครูหมออื่น ๆ

นอกจากชาวท่าแคจะนิยมนับถือครูหมอโนราแล้ว ยังมีการนับถือครูหมออื่น ๆ ตามแต่สายตระกูลที่ได้รับการสืบทอดกันมาซึ่งมีความสำคัญต่อจิตใจเช่นกัน ในพิธีโนราโรงครูอาจมีการเชิญครูหมอเหล่านี้เข้าร่วมในพิธีด้วย ครูหมอสำคัญที่มีเรื่องราวและการนับถืออย่างชัดเจนที่รวบรวมได้คือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1) ครูหมอเหล็ก

ครูหมอเหล็กเป็นครูหมอผู้สอนวิชาตีเหล็กแต่ครั้งบรรพกาล นับเป็นวิญญาณบรรพบุรุษของสายตระกูล ตระกูลช่างเหล็กเชื่อว่าวิญญาณเหล่านี้ยังคงปกปักรักษาคุ้มครองลูกหลานผู้สืบตระกูลอยู่มิได้ขาด แต่เมื่อลูกหลานเกิดละเมิดหรือลบหลู่ดูหมิ่น ครูหมอเหล็กก็จะให้โทษ ต้องบนบานศาลกล่าวขอขมาและแก้บนตามแต่ที่ได้รับสืบทอดกันมา

ในสายตระกูลของครูหมอเหล็กนั้นเชื่อกันว่ามีครูหมออยู่ด้วย 6 องค์ คือ ตาหลวงชั่ง ตาหลวงแสง ยามือเหล็ก ยาลุยไฟ ยาโถมน้ำ และนางเมาคลื่น ปิมนรยา หนูเพชร (2542: 927) ได้เล่าว่าทั้ง 6 คนนี้มีความสามารถเฉพาะด้าน และเมื่อมีชีวิตอยู่ต่างก็มีคุณวิเศษเหมือนคนสามัญ คือ ตาหลวงชั่ง มีความชำนาญอย่างวิเศษในการชั่งเหล็กว่าจะทำอะไรใช้เหล็กมากน้อยเพียงใด เช่น จะทำมีดใช้เหล็กหนักเท่าใด จะทำพร้าใช้เหล็กหนักเท่าใด ตาหลวงแสง มีหน้าที่ในการดูแลแสงไฟในขณะที่ตีเหล็กเพราะเหล็กเมื่อเผาร้อนแล้วจะมีแสงต้องรู้ว่าเหล็กร้อนเพียงใดจึงจะนำมาตีเป็นรูปนั้นรูปนี้ได้ ยามือเหล็ก มีหน้าที่หยิบเหล็กที่กำลังร้อนจัดมาตีโดยที่มือไม่ร้อนแม้แต่น้อย

ยาลุยไฟ มีหน้าที่ฝ่าเปลวไฟได้หรือลุยไฟได้โดยไม่รู้สึกร้อนหรือเป็นอันตราย ส่วนนางเมาคลื่นนั้นถือเป็นนางที่อยู่ในคณะ เมื่อถึงคราวแก้บนก็ต้องเชิญมาด้วยจึงจะทำให้คณะครูหมอเหล็กพอใจ

การทำพิธีบูชาหรือแก้บนครูหมอเหล็กนั้นจำเป็นต้องรับคณะโนรามาแสดงและต้องให้ผู้ที่เป็นโนราทำพิธีแก้บนให้จึงจะขาดเหฺมรย[10] การนับถือครูหมอเหล็กนี้จึงเหมือนกันการนับถือครูหมอโนราเพียงแต่เป็นการนับถือครูหมอต่างสาขา หรือสายตระกูลที่สืบทอดกันมา

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าชื่อครูหมอเหล็กบางชื่อซ้ำกับชื่อของครูหมอโนรานั่นคือ ยามือเหล็ก ยาลุยไฟ และยาโถมน้ำ ครูหมอเหล็กทั้ง 3 องค์นี้ จะมีชื่อในตำนานโนราว่า พระยามือเหล็ก พระยาลุยไฟ และพระยาโถมน้ำ ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วในข้อ 2.2 ผู้วิจัยมีความคิดว่าที่ชื่อครูหมอมีการซ้ำนั้น น่าจะเนื่องมาจากแต่เดิมมีความเชื่อในเรื่องครูหมอเช่นเดียวกัน เมื่อบรรพบุรุษต่างแยกย้ายกันแต่งงานมีครอบครัวไปประกอบอาชีพต่าง ๆ การนับถือครูหมอเหล่านั้นก็จะนับถือเพื่อให้มีความเจริญรุ่งเรืองในการงานอาชีพของตน การนับถือครูหมอเหล็กก็อาจจะเป็นไปได้ว่าบรรพบุรุษเคยประกอบอาชีพเกี่ยวกับเหล็กมาก่อน แม้ต่อมาลูกหลานจะมิได้ประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษแล้วก็ยังคงมีเรื่องเล่าและความเชื่อที่สืบทอดกันมาในสายตระกูลของตน

ในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค บทเชิญครูหมอโนราให้เข้ามาในโรงพิธีปรากฏการเชิญครูหมอเหล็กให้เข้ามาในโรงพิธีด้วย ดังนี้

แล้วกะ**ตาหมอเหล็ก**มาพร้อมกัน มาแล้วกะให้มันทันทันพระเวลา
(บันทึกเสียง, เกรียงเดช ขำณรงค์, 18 พฤษภาคม 2559)

2) ครูหมอช่าง

ครูหมอช่าง คือครูหมอที่นับถือกันว่าเป็นครูผู้ถ่ายทอดวิชาช่างแต่ในอดีต ซึ่งรวมเอาช่างทุกสายมาอยู่ในครูหมอเดียวกัน เนื่องจากผู้ที่จะเป็นช่างนั้นในอดีตก็จะมีความรอบรู้ในทุกสาขาของช่าง อาจจะด้วยช่างในอดีตมิได้มีสาขามากเช่นเดียวกับช่างในปัจจุบัน ผู้เป็นใหญ่ของครูหมอช่างทั้งปวงนั้นเชื่อกันว่าคือ พระเพชรหนูกรรณ์ พระเวสสะหนูกรรณ์ หรือพระเพชฉลูกรรม อันหมายถึงพระวิศวกรรม เทพแห่งการช่างทั้งปวงนั่นเอง ในบทกาศครูของโนราแซม เสียงทองในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค ก็ปรากฏชื่อของครูหมอช่างคือพระเวสสะหนูกรรณ์

---

[10] เหฺมรย หมายถึง ห่อพันธะสัญญาที่ลูกหลานครูหมอต่าง ๆ ได้บนบานไว้ กล่าวคือ ในการบนบานต่อครูหมอนั้นผู้บนบานจะต้องทำห่อเหฺมรย ซึ่งประกอบด้วย หมาก พลู เทียน ข้าวตอก ดอกไม้และเงิน 12 บาท (อาจลดทอนหรือเพิ่มขึ้นตามแต่การสืบสอดพิธีกรรมของแต่ละสายตระกูล) นำของเหล่านี้มาห่อเข้าด้วยกัน มีนัยยะถึงห่อพันธะสัญญาที่ให้สัญญาไว้กับครูหมอ เมื่อการบนบานประสบความสำเร็จก็จะต้องทำพิธีตัดเหฺมรย นั่นคือการตัดพันธะสัญญาต่อครูหมอที่ให้ไว้ โดยจะต้องมีหมอมาทำพิธี โดยมากโนราใหญ่ผู้มีวิชาในการทำพิธีกรรมจะเป็นผู้ตัดห่อเหฺมรย ดังกล่าว

ด้วยเชื่อว่าเป็นผู้สร้างโรงโนราโดยแปลงกายเป็นนายพรานเพื่อปกป้องคุ้มครองนางศรีมาลาบนเกาะกะชังหลังถูกลอยแพ ปรากฏในบทกาศครูว่า

...**เวสสะหนู**นิมิตมาเป็นพรานป่า คอยกุมกันรักษาไม่ไปไหน
กลัวเกิดเหตุเพทพาลแล้วประการใด ขึ้นที่ในละเมาะเกาะกะชัง...
...ก็ยังหล่าวฝ่ายข้างตาพรานบุญ ท่านให้นึกเป็นบ่วงกะเป็นห่วงใย
ว่าสาวเหอเจ้ารำโนห์รา เสร็จแล้วอยู่กับตาอย่าได้ไปไหน
แล้วครอบพรานไปลากเอาแพใหญ่ พามาทำโรงให้กับมโนห์รา
แต่แรกขวานพร้ากะพี่น้องนะมันหมาม้าย แต่นายพรานทำได้ด้วยวาสนา...

(บันทึกเสียง, โนราแซม เสียงทอง, 19 พฤษภาคม 2559)

สัญลักษณ์แทนการบูชาพระเพชรหนูกรรณ์ หรือพระเวสสะหนูกรณ์ คือ กริช[11] หรืออาจจะเป็นมีดหมอที่ลงอาคม เพราะถือว่าทั้งสองสิ่งนี้เป็นอาวุธโลหะที่ทำมาจากโลหะชั้นดี มีพิธีกรรมหลายขั้นตอนกว่าจะเป็นอาวุธนี้ได้ ในงานพิธีกรรมโนราโรงครู ผู้วิจัยพบว่าโนราใช้กริชหรือบางคนใช้มีดหมอในการทำพิธีเหยียบเสน นัยว่าเป็นการใช้อาคมของพระเพชรหนูกรรณ์ในการปราบผีเจ้าเสนด้วย

การแสดงความเคารพบูชาครูหมอช่างนั้นก็เช่นเดียวกับครูหมออื่น ๆ ถ้าหากมีหิ้งประจำบ้านก็จะตั้งเครื่องเซ่นสังเวยทุกปี แล้วแต่กำหนดว่าจะเป็นวันใด หรืออาจทำพิธีไหว้ครูทุก 3 ปี 5 ปี ขึ้นอยู่กับการตกลงกับครูหมอช่างของสายตระกูล

ภาพที่ 17 โนราใหญ่ใช้กริชประกอบการเหยียบเสน

[11] กริช เป็นอาวุธมีดทำด้วยโลหะของชาวมลายู ซึ่งชาวภาคใต้ได้รับเอาวัฒนธรรมการใช้กริชมาเป็นอาวุธและเครื่องรางของขลัง นอกจากนี้กริชยังเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นผู้ชายที่มีฐานะผ่านวัสดุที่ใช้ทำกริช หรือการตกแต่งกริช ด้วยวัสดุมีค่าต่าง ๆ ผู้วิจัยเคยพบว่าในพิธีแต่งงานของชาวภาคใต้นิยมให้เจ้าบ่าวถือกริชเพื่อแสดงความเป็นชายอย่างสมบูรณ์ และอาจแสดงถึงอำนาจในการปกป้องคุ้มครองคู่ครองของตนได้ดีอีกด้วย

3) ครูหมอหมอตำแย

ครูหมอหมอตำแย คือครูผู้ถ่ายทอดวิชาหมอตำแย ซึ่งผู้เป็นหมอตำแยปัจจุบันได้ทันเห็นหรือรู้จักรวมทั้งครูบรรพบุรุษในอดีต ซึ่งในสายตระกูลของหมอตำแยได้เคารพนับถือกันมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในปัจจุบันหมอตำแยจะไม่มีโอกาสในการทำคลอดแล้ว อีกทั้งผู้ที่เคยเป็นหมอตำแยมาก่อนก็มีอายุมากขึ้นไม่ต่ำกว่า 70 ปี แต่ผู้ที่เป็นหมอตำแยก็ยังได้รับการให้ช่วยในเรื่องการนวดเฟ้นแก้ปวดเมื่อย หรือบางคนก็สามารถเป็นหมอในพิธีกรรมพื้นบ้านได้ เช่น หมอในพิธีสู่ขอและพิธีแต่งงาน เนื่องจากหมอตำแยเหล่านี้จะมีความรู้เรื่องการนวดเฟ้น ด้วยในอดีตผู้เป็นหมอตำแยนั้นจะต้องรู้วิธีการนวดเฟ้นให้ผู้ใกล้คลอดเลือดลมไหลเวียนดี เตรียมพร้อมสำหรับการคลอด นอกจากนี้ยังรู้คาถาและพิธีกรรมบูชาครูหมอตายายดีอีกด้วย

พ่วง บุษรารัตน์ (2542: 2598) ได้กล่าวถึงการสืบทอดและพิธีกรรมของหมอตำแยว่า สมัยก่อนไม่มีนางผดุงครรภ์ โดยสืบทอดต่อ ๆ กันมา ถ้าแม่เป็นหมอตำแย ลูกผู้หญิงคนหนึ่งคนใดต้องเป็นหมอตำแยสืบต่อ มิฉะนั้นครูหมอจะลงโทษ หมอตำแยส่วนมากมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นผู้ผ่านประสบการณ์มามากได้รับความเชื่อถือจากผู้คลอด ผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ประมาณ 8 เดือนก็จะไปหาหมอตำแยที่ตนเชื่อถือและอยู่บ้านใกล้เคียงกัน เรียกว่าไปฝากครรภ์ หมอตำแยก็จะตรวจครรภ์ให้และมักบอกวันคลอดได้ถูกต้องใกล้เคียง เมื่อตรวจครรภ์เห็นว่าจะคลอดแน่แล้ว ให้มี “การตั้งราด”[12] ซึ่งผู้คลอดเตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนแล้ว มีกระสอบนั่ง 3 ใบ ข้างในกระสอบใส่ข้าวสารไว้ มีด้ายดิบวางบนข้าวสารเป็นวงกลม ตั้งหมาก 1 คำ ปักเทียน 1 เล่ม เงิน 1 บาท ทำแบบเดียวกันทั้ง 3 กระสอบ แล้วจุดเทียนอัญเชิญครูหมอให้มาช่วยทำคลอด ให้คลอดง่ายไม่เจ็บไม่ปวด อย่าให้ลูกตกรกติด ช่วยขับไล่ภูตผีปีศาจไม่ให้มารังควานผู้คลอด แล้ววิงวอนผีเรือนให้มาช่วยลูกหลานในการคลอดบุตร อย่าได้ทำการขัดขวางประการหนึ่งประการใด จากนั้นหมอจะยกกระสอบนั่งวางทางด้านขวาทิศหัวนอน[13] เป็นเสร็จพิธีตั้งราดเพื่อการคลอดบุตร

---

[12] ตั้งราด หมายถึง พิธีกรรมอย่างหนึ่ง อาจตั้งเป็นสิ่งของ วัว ควาย หรือเงินก็ได้ เพื่อเป็นการตกลงที่แน่นอน เกิดความมั่นใจด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย คือฝ่ายผู้ตั้งราด และฝ่ายผู้รับตั้งราด จะไม่มีการหลีกเลี่ยง บิดพลิ้ว คดโกงซึ่งกันและกัน (พ่วง บุษรารัตน์, 2542: 2598)

[13] ทิศหัวนอน หมายถึง ทิศใต้

ภาพที่ 18 กระสอบนั่งใส่อุปกรณ์ตั้งราดประกอบพิธีกรรม

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าการนับถือและสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอหมอตำแยนั้น เกิดขึ้นตามแต่ละสายตระกูลสืบต่อกันมา ผู้วิจัยพบว่าในปัจจุบันหมอตำแยอาจจะมิได้ทำหน้าที่ช่วยคลอดบุตรดังเช่นในอดีต หากในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค มีการเชิญหมอตำแยที่มานั่งชมโนราโรงครูมาร่วมในพิธีกรรมด้วย โดยการรำทำบท[14]แม่ลูกอ่อน เพื่อรำถวายครูหมอหมอตำแยที่ลูกหลานอาจจะเชิญมาเพื่อเข้าในพิธีโนราโรงครูวัดท่าแค ในการรำทำบทแม่ลูกอ่อนนั้นโนราคนหนึ่งจะสมมติตัวเป็นหญิงท้องแก่ใกล้คลอด นุ่งผ้าถุงที่ยัดผ้าบริเวณท้องทำให้ดูเหมือนผู้หญิงใกล้คลอดจริง ๆ นอกจากนี้โนราคนอื่น ก็สมมติตัวเป็นลูกที่เติบโตแล้ว มีการเจรจาโต้ตอบกันอย่างสนุกสนาน ที่สำคัญจะมีการหาผู้เป็นหมอตำแยจริง ๆ มาร่วมในการทำบทด้วย ในปี 2558 และ 2559 ผู้วิจัยพบว่ามีผู้ที่เป็นหมอตำแยจริง ๆ ได้ร่วมทำบทในครั้งนั้น ตัวบทแม่ลูกอ่อนที่มีการร้องทำบทประกอบนั้น มีข้อคิดเป็นคติสอนใจที่สำคัญแสดงให้เห็นถึงความเหนื่อยยากและเจ็บปวดของแม่ทั้งตอนคลอด รวมไปถึงความยากลำบากในการเลี้ยงดูลูกจนเติบใหญ่ ดังตัวบทต่อไปนี้

แล้วยามแม่ประสูติออกมา เฝ้าพิทักษ์รักษาจนรอดตัว
ที่เลี้ยงลูกแต่น้อยคุ้มเท่าโตใหญ่ น้ำใจแม่ไม่ให้ลูกได้ชั่ว
กว่าลูกนี้จะรอดมาเป็นตัว คุณพระแม่ยอหัวตัวผ่ายผอม
แล้วนี่ยามค่ำยามเช้าแม่เฝ้าถนอม ค่ำแล้วแม่กล่อมให้ลูกหลับ
ผูกเปลเวช้า[15]แล้วเอาผ้ามาวง กลัวละอองผองผงจะลงทับ

[14] การรำทำบท หมายถึง การรำที่มีบทร้องประกอบ อาจมีบทเจรจาร่วมด้วย บทในการรำนี้อาจมีที่มาจากวรรณคดี เช่น เรื่องพระรถเมรี เรื่อไกรทอง หรือนำเอาสิ่งที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์มาเป็นบทสอนใจ เช่น บทโศกัง บทแม่ลูกอ่อน เป็นต้น

[15] เวช้า หมายถึง การไกวเปลพร้อมกับร้องเพลงกล่อมลูก

ยามค่ำแม่นอนไม่หอน[16]หลับ แม่สับหูดูฟังเสียงลูกร้อง
แล้วนี้ยามเมื่อแม่เสวยข้าว แล้วแม่เจ้าไม่ทันได้อิ่มท้อง

(บันทึกเสียง, โนราเฉลิมชัย มลวิเชียร, 19 พฤษภาคม 2559)

เมื่อทำบทแม่ลูกอ่อนเสร็จโนราก็จะมอบเงินค่าราด[17] ซึ่งได้จากการเรี่ยไรผู้ชม โดยมีความเชื่อว่าบทแม่ลูกอ่อน หรือบทเกิดลูกนั้น มีนัยถึงการเกิดข้าว เกิดของ เกิดเงิน เกิดทอง นั่นคือ ผู้ที่ร่วมทำบุญในบทแม่ลูกอ่อนนี้ จะส่งผลให้มีความมั่งมี ไม่ขัดสน เงินที่ได้จากการเรี่ยไรก็จะนำเข้าสมทบทุนการสร้างศาลาพ่อขุนศรัทธาหลังใหม่ นอกจากนี้จะแบ่งเงินค่าราดที่ได้จากการเรี่ยไรให้แก่หมอตำแยที่มาร่วมทำบท และจะกำชับว่าให้นำเงินค่าราดนี้ไปทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ครูหมอหมอตำแยของตนด้วย นับเป็นการรำลึกถึงและให้ความเคารพต่อความเชื่ออื่น ๆ ที่สำคัญในภาคใต้ วิธีการเช่นนี้ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นการเอื้อให้ผู้มีเชื้อสายครูหมออื่น ๆ เกิดความประทับใจและสบายใจที่จะเข้าร่วมพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค เพราะโรงครูที่นี่ให้ความสำคัญกับครูหมอของตนเช่นกัน

ภาพที่ 19 หมอตำแยร่วมทำบทแม่ลูกอ่อน

2.3 การบูชาครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

การบูชาครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค ส่วนใหญ่มีลักษณะเช่นเดียวกับการบูชาครูหมอโนราในพื้นที่อื่น ๆ ของภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือเพื่อรำลึกถึงวิญญาณของครูหมอโนรา รวมทั้งบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แสดงถึงความกตัญญูไม่ลืมพระคุณของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ผู้วิจัยคิดว่าการที่ลูกหลานได้เข้าร่วมพิธีกรรมบูชาครูหมอโนรายังเป็นการปลูกฝังให้ครูหมอลูกหลานรุ่นถัดไปเรียนรู้วิธีการเคารพบูชาที่ถูกต้องตามที่ปฏิบัติกันมาในสายตระกูล นับเป็น

---

[16] ไม่หอน หมายถึง ไม่เคย

[17] ค่าราด หมายถึง เงินที่ตกลงกันแน่นอนระหว่าง 2 ฝ่าย ระหว่างผู้ทำพิธีกรรม หรือผู้รับงาน กับผู้ว่าจ้าง

การเตรียมส่งมอบความเชื่อความศรัทธาต่อครูหมอโนรา และพิธีกรรมการบูชาครูหมอโนราเพื่อมิให้ขาดสายย่านโนราลง

การบูชาครูหมอโนราที่ตำบลท่าแคแบ่งรูปแบบออกได้เป็น 3 ระดับ ตามลักษณะการบูชา ดังนี้

2.3.1 การบูชาครูหมอโนราระดับปัจเจก

การบูชาครูหมอโนราระดับปัจเจก คือ การบูชาครูหมอเฉพาะครอบครัว หรือบูชาเฉพาะบุคคล มิได้ทำเป็นพิธีกรรมใหญ่ จะทำพิธีบูชาครูหมอโนราหน้าหิ้งบูชาของตน

> หิ้งครูหมอนี้จะมีการเซ่นสรวงกราบไหว้ในวันต่าง ๆ ตามที่สืบทอดกันมา เช่น บางสายจะไหว้จุดธูปเทียนทุกวันพฤหัสบดีเนื่องจากถือว่าเป็นวันครู บางสายก็จะไหว้ทุกวันพระ เนื่องจากเชื่อว่าครูหมอโนรานั้นถือศีลแปดในวันพระ ลูกหลานจึงร่วมอนุโมทนากับครูหมอโนรา
>
> (บุญวัน เกลี้ยงเกื้อ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2559)

นอกจากการไหว้ครูหมอโนราโดยการจุดธูปเทียนบูชาแล้ว เมื่อลูกหลานมีทุกข์ร้อนต้องการบนบานศาลกล่าวให้ครูหมอโนราช่วยเหลือ ก็จะจัดเชี่ยนครู หรือพานบูชาครูเพื่อบอกกล่าวหรือบูชาครูหมอโนราอีกด้วย

ภาพที่ 20 เชี่ยนครูใช้บูชาครูหมอโนรา

การบูชาครูหมอระดับปัจเจกแบ่งตามวัตถุประสงค์ของผู้บูชาได้ดังนี้

1) การบูชาครูหมอในวันพระ

ผู้มีเชื้อสายครูหมอโนราเชื่อว่า ครูหมอโนราจะถืออุโบสถศีลในวันพระ ลูกหลานจึงควรจุดธูปเทียนเพื่อร่วมบูชาพระรัตนตรัยพร้อมกับครูหมอโนราดังกล่าวแล้วข้างต้น

เครื่องบูชาครูหมอโนราในวันพระนี้คล้ายกับการจุดบูชาพระปกติ กล่าวคือ หิ้งบูชาพระกับหิ้งบูชาครูหมอโนราจะแยกกัน ไม่รวมหิ้งปะปนกัน เครื่องบูชานั้นบางครอบครัวก็ใช้ธูป 3 ดอก เทียน 1 เล่ม หรือ 2 เล่ม เรียกว่าเทียนชัย ดอกไม้ พร้อมทั้งมีน้ำสะอาดใส่แก้วไว้เพื่อบูชาครูหมอ ลูกหลานผู้บูชาอาจสวดมนต์และระลึกถึงครูหมอโนราให้ช่วยร่วมอนุโมทนาแก่ลูกหลานด้วย

ภาพที่ 21 ตัวอย่างการจุดธูปเทียนบูชาพระและหิ้งครูหมอโนราในวันพระของชาวตำบลท่าแค

2) การบูชาครูหมอโนราในวันครู

ผู้มีเชื้อสายโนรามีความเชื่อว่าวันครู คือ วันพฤหัสบดี เช่นเดียวกับความเชื่อกระแสหลักในสังคมไทย ผู้มีเชื้อสายโนราบางคนหรือบางครอบครัวจึงบูชาครูหมอโนราของตนในทุกวันพฤหัสบดีแทนการบูชาครูหมอโนราในวันพระ การบูชาครูหมอโนราในวันพฤหัสบดีนี้ก็เช่นเดียวกับการบูชาในวันพระ กล่าวคือ มีการจุดธูป เทียน ถวายดอกไม้ และน้ำสะอาดแด่ครูหมอโนราบนหิ้งบูชา บางคนก็นำหมากพลูถวายด้วย หมากพลูนี้จะต้องมีทั้งหมากพลูที่ *ยน* หรือตำไว้ละเอียดแล้ว และหมากพลูที่ยังมิได้ตำ เพราะมีความเชื่อว่าครูหมอโนราอายุมาก บางองค์ถ้าเป็นครูหมอโนราชั้นที่มีศักดิ์สูง ปรากฏชื่อในตำนานกำเนิดโนรา ก็จะไม่สามารถเคี้ยวหมากได้ จึงต้องถวายหมากที่ตำแล้วเท่านั้น

3) การบูชาครูหมอโนราเพื่อการบนบาน

ผู้มีเชื้อสายโนราเมื่อเกิดความไม่สบายกายหรือใจก็อาจหาที่พึ่งทางใจให้แก่ตนเอง โดยการบอกกล่าวแด่ครูหมอโนราให้ช่วยเหลือ บางครั้งเมื่อมีความต้องการในสิ่งที่เหนือความคาดหมายของตน เช่น ต้องเกณฑ์ทหาร ตามหาของที่หายไป การบนบานต่อครูหมอโนราก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้เกิดความหวังแก่ผู้นับถือครูหมอโนราเหล่านั้นได้ การบนบานนี้อาจบนบานแบบปากเปล่า คือพูดออกมาในขณะนั้นทันที เรียกว่า *กาศ* หรือ *เหมฺรยปาก* ส่วนการบนบานต่อหน้าหิ้งบูชาครูหมอโนรา ก็จะจุดธูปเทียน ถวายดอกไม้แด่ครูหมอโนรา เช่นเดียวกับการบูชาครูหมอโนราในวันพระหรือวันครู หากแต่จะต้องเพิ่มการถวายเชี่ยนครูเพื่อเป็นเครื่องกำนัลเบื้องต้นแด่ครูหมอโนราด้วย

นอกจากนี้ยังมีการบนบานที่เชื่อกันว่าให้ผลแรงกว่าการบนบานโดยทั่วไปคือ การบนบานโดยมี *ห่อเหมฺรฺย* เป็นพันธะสัญญาต่อครูหมอโนรา ดังที่ได้กล่าวแล้วในส่วนที่กล่าวถึงครูหมอเหล็ก การบนบานโดยมี*ห่อเหมฺรฺย*นี้จะต้องให้โนราใหญ่เป็นผู้ทำพิธีให้ เมื่อการบนบานสำเร็จดังประสงค์แล้วก็ต้องให้โนราใหญ่มาเป็นผู้ *ตัดเหมฺรฺย* นี้อีกด้วย จึงจะถือว่า *ขาดเหมฺรฺย* หรือขาดพันธะสัญญาต่อกันระหว่างลูกหลานผู้บนบานกับครูหมอโนรา

2.3.2 การบูชาครูหมอโนราระดับสายตระกูล

ในตระกูลหนึ่ง ๆ จะมีร่างทรงของครูหมอโนราของตนเพื่อประกอบพิธีกรรมในการเข้าทรงครูหมอโนราทั้งในพิธีกรรมโนราโรงครูและพิธีกรรมที่ลูกหลานจะขอความช่วยเหลือจากครูหมอโนราประจำสายตระกูลของตน ตามที่ได้กล่าวถึงแล้วว่าท่าแคเป็นตำบลที่มีเชื้อสายครูหมอโนราอย่างหนาแน่น จึงมีสายตระกูลที่นับถือครูหมอโนราสืบต่อกันมาไม่ขาดสาย สายตระกูลของครูหมอโนราในตำบลท่าแคที่สำคัญส่วนใหญ่ก็จะเป็นสายตระกูลที่ยังคงสืบทอดการรำโนรามาจนถึงปัจจุบัน นั่นคือ

1) สายตระกูล โนราแปลก (ดำ) ชนะบาล ได้แก่ พ่อขุนศรัทธา พ่อเทพสิงหร แม่แขนอ่อนฝ่ายซ้าย แม่แขนอ่อนฝ่ายขวา

2) สายตระกูลโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ ต้นเชือกฝ่ายพ่อ (โนราผิน สายศิลป์สอง) คือ ขุนพราน พระยาพราน ส่วนต้นเชือกฝ่ายแม่ คือ แม่แขนอ่อน (สายเดียวกับสายโนราแปลก ชนะบาล) นอกจากนี้โนราเกรียงเดช ยังนับถือครูหมอโนราที่ชื่อว่า ศรัทธาเทพอีกด้วย โดยได้รับการบอกเล่าจากคุณตาพัน เพ็งมี ผู้เป็นญาติและอาจารย์ผู้สอนวิชาคาถาที่ใช้ในพิธีกรรมของโนราว่าศรัทธาเทพเป็นครูหมอโนราอีกองค์หนึ่งที่มีความโดดเด่นทางด้านการฟ้อนรำเป็นเลิศ

นอกจากสายตระกูลที่มีการนับถืออย่างเด่นชัดข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยพบว่ายังมีครูหมอโนราที่ชาวตำบลท่าแคต่างเคารพนับถือกันโดยทั่วไป คือ ตาพรานแก่ โดยเป็นอีกสายย่านหนึ่งของโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง (ถึงแก่กรรม) มีร่างทรงตาพรานแก่ชื่อว่า นายทรงภูมิ ชนะบาล ผู้มีศักดิ์เป็นน้องชายของโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง นั่นเอง อีกทั้งสายตระกูลของโนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์ก็มีการนับถือครูหมอโนราทั้งฝ่ายโนราและฝ่ายพราน โดยเฉพาะ พ่อขุนศรัทธา และขุนพราน พระยาพราน

การบูชาครูหมอโนราระดับสายตระกูลนี้ มักทำพิธีกรรมใหญ่ขึ้นที่บริเวณบ้านของผู้เป็นร่างทรงครูหมอโนราเหล่านั้นของตระกูล หรือทำพิธีกรรมที่บ้านของผู้มีหิ้งครูหมอโนราประจำสายตระกูลอยู่ เพราะในการทำพิธีกรรมโนราโรงครูระดับสายตระกูลนั้น จะต้องมีการ

ทำพิธีกรรมทั้งในโรงโนราโรงครูและหิ้งของครูหมอโนรา เนื่องจากมีความเชื่อว่าครูหมอโนราจะเข้าในโรงพิธีได้โดยมาจากสายสิญจน์ที่โนราใหญ่ได้ผูกไว้จากหิ้งบูชาครูหมอโนรามาสู่โรงพิธีกรรม

การจัดพิธีโนราโรงครูของสายตระกูลนี้จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ทุก 3 ปี ทุก 5 ปี หรืออื่น ๆ ตามแต่ที่ได้ตกลงไว้กับครูหมอโนราของตนผ่านร่างทรงประจำสายตระกูล หากในปีใดที่ไม่สามารถจัดพิธีกรรมโนราโรงครูได้ ในปีนั้นก็จะต้องจัดโนราโรงค้ำครู มีลักษณะเป็นโนราโรงครูอย่างย่อ เพื่อเป็นการผัดผ่อน โดยจะสื่อสารกับครูหมอโนราผ่านร่างทรงเพื่อบอกกล่าวขอขมาและตกลงกันกับครูหมอโนราว่าปีใดจะจัดโนราโรงครูเพื่อถวายให้ครูหมอได้

การจัดพิธีกรรมโนราโรงครูระดับสายตระกูลซึ่งเป็นพิธีกรรมบูชาครูหมอโนรา มีการรวมญาติของตระกูลที่สำคัญ ลูกหลานในสายตระกูลจะมีความเชื่อว่าหากไม่มาร่วมในงานพิธีกรรมโนราโรงครูของสายตระกูลแล้ว ครูหมอโนราอาจจะให้โทษได้ ลูกหลานจึงต้องมาอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาเพื่อขอพรจากครูหมอโนรา ผ่านร่างทรงประจำสายตระกูลซึ่งจะมีการเลือกร่างทรงโดยครูหมอโนราเอง กล่าวคือ เมื่อร่างทรงของสายตระกูลคนใดไม่สามารถรับเป็นร่างทรงต่อไปแล้ว อาจจะมีสาเหตุจากมีอายุมากเกินไป หรือเกิดเสียชีวิตไปโดนกะทันหัน สายตระกูลนั้นก็จะต้องจัดพิธีกรรมโนราโรงครูเพื่อหาร่างทรงใหม่ ครูหมอโนราประจำสายตระกูลจะเป็นผู้เลือกร่างทรงนั้นเอง อาจจะ “ต้อง” กับร่างที่คนในสายตระกูลเตรียมไว้เป็นร่างทรงต่อไปก็ได้ หรือครูหมอโนราเลือกใหม่ตามแต่ความเหมาะสมก็ได้ เรียกพิธีกรรมการอัญเชิญครูหมอโนราเข้าร่างทรงนี้ว่า *เชื้อครูหมอ* หรือ *เชื้อตายาย*

ภาพที่ 22 ตัวอย่างการบูชาครูหมอโนราประจำสายตระกูล

2.3.3 การบูชาครูหมอโนราระดับชุมชน

การบูชาครูหมอโนราระดับชุมชนที่ตำบลท่าแค ก็คือ งานโนราโรงครูวัดท่าแค หรือโนราโรงครูขุนธาท่าแค ประวัติการจัดโรงครูนี้ได้กล่าวถึงแล้วในหัวข้อ 2.1 งานโนราโรงครูวัดท่าแค นอกจากจะเป็นการจัดเพื่อแสดงความเคารพบูชาต่อครูหมอโนราของชาวตำบลท่าแคแล้ว ยังเป็นการจัดเพื่อให้บุคคลในพื้นที่อื่น หรือสายตระกูลอื่นสามารถมาเข้าร่วมพิธีกรรมนี้ได้

กล่าวคือ ผู้มีเชื้อสายครูหมอโนราจากต่างพื้นที่สามารถกาศถึงครูหมอของตนเพื่อให้มารับเครื่องเซ่นสังเวยได้ในพิธีกรรมโนราโรงครูแห่งนี้ หรือสามารถประทับทรงร่างทรงทั้งที่เป็นของสายตระกูลหรือของส่วนบุคคล โดยที่ไม่ต้องจัดพิธีโนราโรงครูของสายตระกูลตนเอง เพราะเชื่อกันว่าที่วัดท่าแคแห่งนี้คือแหล่งดั้งเดิมของโนรา เป็นที่พำนักของครูหมอโนราทั้งปวง ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วในรายละเอียดส่วนต้น

ดังนั้นการบูชาครูหมอโนราระดับชุมชนของชาวท่าแคจึงหมายถึงพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีในวัดท่าแค ตั้งแต่ปี 2514 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นพิธีกรรมที่รวมเอาสายย่านโนราทั่วทั้งภาคใต้มารวมกันอยู่ในที่เดียวกัน และเป็นที่เดียวที่เปิดให้ครูหมอโนราทุกสายตระกูลมาร่วมรับเครื่องเซ่นสังเวย นับเป็นงานพิธีกรรมโนราโรงครูที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

ภาพที่ 23 ป้ายประชาสัมพันธ์งานโนราโรงครูวัดท่าแค

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.4 โนราในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

โนราในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง แบ่งตามโอกาสในการรำได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับโนราในภาคใต้คือ โนราโรงครู และโนราบันเทิง มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 โนราโรงครู

โนราโรงครู บางแห่งเรียกว่า โนราลงครู มีวัตถุประสงค์เพื่อเชิญครูหมอมาประกอบพิธีกรรมเป็นสำคัญ จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้แก่

1) เพื่อไหว้ครู ซึ่งครูในความหมายของโนรา คือ ครูหมอโนรา บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ รวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ที่นับถือ การไหว้ครูเป็นการรำลึกถึงพระคุณของครูและบรรพบุรุษในสายตระกูล มีการรำโนราถวายและเซ่นสังเวยตามแต่ที่ได้ตกลงกัน

2) เพื่อแก้เหมฺรยหรือแก้บน เป็นการปฏิบัติตามที่ได้มีการบนบานต่อครูหมอโนราของตนไว้ว่าหากสำเร็จตามประสงค์แล้วจะว่าจ้างโนราโรงครูมาเพื่อทำพิธีกรรมถวาย บางสายตระกูลได้บนบานไว้ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษโดยให้คำมั่นสัญญากับครูหมอโนราว่าจะทำพิธีกรรมโนราโรงครูเป็นประจำทุกปี ทุก 3 ปี ทุก 5 ปี หรือแล้วแต่ตกลงกับครูหมอโนราของสายตระกูล

3) เพื่อทำพิธีครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่ พิธีกรรมนี้กระทำขึ้นเพื่อให้โนราที่ได้รับการฝึกหัดศาสตร์ของโนราทั้งด้านการรำ การร้อง และคาถาที่จำเป็นในการประกอบพิธีกรรมทุกชนิดของโนรา เป็นโนราใหญ่ที่สมบูรณ์ รวมทั้งให้ครูหมอโนราและโนราใหญ่คนอื่น ๆ ยอมรับในความสามารถของโนราใหม่ผู้นี้ที่จะเป็นโนราใหญ่ต่อไป

การจัดโนราโรงครูแม้มีวัตถุประสงค์ย่อยอย่างชัดเจนทั้ง 3 ประการข้างต้น หากแต่ในโรงพิธีกรรมเพื่อครอบเทริดผูกผ้าก็สามารถทำพิธีกรรมไหว้ครูและแก้บนไปในขณะเดียวกันได้ เนื่องจากโนราโรงครูเพื่อครอบเทริดผูกผ้าใหญ่นั้นเป็นการทำโนราโรงครูอย่างใหญ่ กล่าวคือจะจัดเป็นเวลา 3 วัน 2 คืนเต็มตามขนบการทำพิธีกรรม คือ เริ่มพิธีวันพุธตอนเย็นเรียกว่า “ยามนกชุมรัง” จนไปถึงวันศุกร์ตอนเย็นจึงทำพิธี “ส่งครู” หากวันศุกร์ใดตรงกับวันพระก็จะเลื่อนพิธีออกไปอีก 1 วัน คือจะทำพิธีส่งครูในวันเสาร์แทน เนื่องจากเชื่อว่าครูหมอโนราเป็นวิญญาณที่มีศักดิ์สูง จะถืออุโบสถศีลในวันพระจึงไม่สามารถรับเครื่องเซ่นสังเวยในยามวิกาลได้ ส่วนโนราโรงครูเพื่อการไหว้ครูและแก้บนนั้น หากมีความจำเป็นก็สามารถจัดโรงครูแบบพิธีกรรมเล็กได้ เรียกว่า โรงค้ำครู คือ เป็นการจัดโนราโรงครูแบบมัดจำครูไว้ ใช้เวลา 1 วัน 1 คืน เหตุที่จัดโรงค้ำครูขึ้น อาจจะมีสาเหตุมาจากในปีนั้นลูกหลานในสายตระกูลยังไม่มีความพร้อมเพียงพอในการจัดโนราโรงครูโรงใหญ่ เมื่อจัดโนราโรงค้ำครูแล้วก็จะมีการเชิญครูหมอโนราประทับทรงแล้วกล่าวขอขมา พร้อมทั้งขอผัดผ่อนในการจัดโนราโรงครูใหญ่ตามแต่ตกลงกับครูหมอโนราผ่านร่างทรง

โนราโรงครูวัดท่าแคจะดำเนินพิธีกรรมตามอย่างโนราโรงครูโรงใหญ่ทั่วไป แต่ก็มีพิธีกรรมเฉพาะที่แตกต่างออกไปด้วย ผู้วิจัยจะนำเสนอลำดับการจัดพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค โดยผู้วิจัยจะทำตัวเอียงเฉพาะพิธีกรรมที่แตกต่างจากที่อื่น และจะนำเสนอเฉพาะพิธีกรรมที่จัดขึ้น 3 วัน ดังนี้

ก) พิธีกรรมวันแรก (วันพุธ)

เวลา 15.00 น. *ไหว้พระภูมิโรงโนรา พิธีเปิดงานของภาครัฐ* โนราเบิกโรง โนราลงโรง โนรากาศครู โนราเชิญครู โนราทำบทสรรเสริญครู สรรเสริญบิดามารดา ทำบทครูสอน ทำบทสอนรำ แล้วจึงเริ่มบทตั้งบ้านตั้งเมือง แล้วจึงกราบครู 9 ครั้ง เป็นอันเสร็จภาคพิธีกรรม แล้วจะต่อด้วยภาคบันเทิงไปจนถึงเวลาประมาณ 24.00 น. ก็จะจบกิจกรรมวันแรก

ข) พิธีกรรมวันที่สอง (วันพฤหัสบดี)

เวลา 09.00 น. โนราลงโรง โนรากาศครู โนราเชิญครู พิธีเซ่นไหว้ครูหมอ *พิธีห่มโพ* โนรารำถวายครู *เริ่มพิธีแก้บน พิธีเหยียบเสน* รำสิบสองกำพลัด จบพิธีกรรมภาคกลางวัน ส่วนกลางคืนจะเป็นภาคบันเทิงไปจนถึงเวลาประมาณ 24.00 น. จบกิจกรรมวันที่สอง

ค) พิธีกรรมวันสุดท้าย (วันศุกร์)

เวลา 09.00 น. โนราลงโรง โนรากาศครู โนราเชิญครู พิธีเซ่นไหว้ครูหมอ โนรารำถวายครู จับบทสิบสองเรื่อง *พิธีแก้บน พิธีเหยียบเสน รำคล้องหงส์* (ปกติการรำคล้องหงส์จะรำในโรงโนราแต่ที่วัดท่าแคจะรำนอกโรงบริเวณหน้าเขื่อนขุนธา) รำแทงเข้ พิธีชาครูหมอ (ก่อนพิธีชาครูหมอ โรงครูอื่นจะต่อด้วยการรำส่งครู แต่ที่วัดท่าแคเป็นที่เดียวที่ไม่รำส่งครูเนื่องจากเชื่อว่าท่าแคเป็นอยู่ของครูหมอ) จบพิธีโนราโรงครู

2.4.2 โนราบันเทิง

โนราบันเทิง เป็นการแสดงโนราที่พบได้ในทุกกิจกรรมของชีวิต ตั้งแต่งานบวช งานแต่งงาน (บางคณะเชื่อว่าจะไม่รำโนราในวันแต่งงานแต่จะรำในวันก่อนวันงานแทนเนื่องจากเชื่อว่าวันแต่งงานเป็นวันที่คู่บ่าวสาวมีความสุขสมหวังที่สุด การว่าจ้างโนรามาเพื่อสร้างความสุขในวันนี้จึงเป็นการแบ่งความสุขจากคู่บ่าวสาว) งานขึ้นบ้านใหม่ แม้กระทั่งงานศพ ในส่วนที่เป็นกิจกรรมของสังคมที่มีการร่วมกันทำกิจกรรมมีการจัดแสดงโนราเพื่อความบันเทิงด้วย เช่น ประเพณีสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ หรืองานรื่นเริงประจำจังหวัด เช่น งานกาชาดประจำปีของจังหวัด เป็นต้น งานตามวันนักขัตฤกษ์เหล่านี้มักจะมีการนำโนราไปแสดงเพื่อความบันเทิงแก่ผู้ชมที่มาร่วมงานเหล่านั้นอยู่เสมอ บางงานยังจัดให้แข่งขันโนราประชันกัน เรียกว่า “โนราโรงแข่ง” นับเป็นโนราบันเทิงที่สนุกสนานและได้เห็นความสามารถพิเศษเฉพาะตัวของโนราแต่ละโรงที่จะเรียกผู้ชมให้มาดูคณะของตน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

โนราบันเทิงในปัจจุบันนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนตามสมัยนิยมขึ้นอยู่กับแต่ละคณะว่าจะมีความบันเทิงรูปแบบใดบ้าง โนราบันเทิงแบ่งได้ตามรูปแบบการแสดง ได้ดังนี้

1) โนราโบราณบันเทิง โนราประเภทนี้เป็นการแสดงโนราบันเทิงที่สืบทอดมาจากอดีต ยังคงรูปแบบการแสดงที่มีเฉพาะการแสดงโนราเท่านั้น การแสดงเริ่มด้วยการกาศครูเพื่อระลึกถึงครูหมอโนรา แล้วต่อด้วยการรำอวดฝีมือของโนรา แสดงความสามารถเรื่องกลอนโนราชนิดต่าง ๆ ทั้งที่เป็นบทกำพลัด คือ บทกลอนโนราที่แต่งไว้แล้ว โนราจะท่องจำกลอนนี้เพื่อใช้ประกอบการแสดงของตน บทกลอนกำพลัดจะมีเนื้อหาหลากหลายทั้งเป็นคำสอนเกี่ยวกับชีวิต ธรรมะ มุ่งแสดงสัจธรรมเพื่อให้ผู้ชมเกิดข้อคิดคติเตือนใจ และกลอนมุตโต คือ กลอนปฏิภาณหรือกลอนสดที่โนราคิดขึ้นขณะแสดง เป็นการแสดงความสามารถของโนราในเรื่องปฏิภาณไหวพริบ อาจร้องกลอนมุตโตคนเดียว คู่ หรือกลุ่มก็ได้ มักจะมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และอาจร้องเพื่อชมหรืออวยพรเจ้าภาพที่ว่าจ้างคณะโนรามาแสดง นอกจากนี้ยังมีการรำทำบทเป็นกลุ่มหลายคนเพื่อสร้างความสนุกสนาน ทั้งด้านท่ารำและการเจรจาโต้ตอบ บางคณะมีการนำเอาเรื่องจากวรรณคดี เช่น สังข์ทอง พระรถเมรี นิทานพื้นบ้าน เช่น ตำนานเขาอกทะลุของจังหวัดพัทลุง มาแสดงร่วมด้วย ผู้แสดงก็เป็นคณะโนรา มีการแต่งกายตามเรื่องที่นำมาเล่นประกอบ

การแสดงโนราโบราณบันเทิงนี้จะเล่นในรูปแบบดังกล่าวไปจนจบการแสดง หากผู้ว่าจ้างหรือเจ้าภาพจ้างโนราโบราณบันเทิงมาเพื่อแก้บน ก็จะทำพิธีแก้บนก่อนเที่ยงคืน หรือช่วงครึ่งการแสดง แล้วก็จะแสดงต่อไปจนจบ ใช้เวลาแสดงประมาณ 5-6 ชั่วโมง หากเป็นเวลากลางวันโดยมากจะเริ่มแสดงในช่วง 10.00 - 16.00 น. หากเป็นการแสดงในเวลากลางคืนจะเริ่มแสดงในช่วง 20.30 - 02.00 น. ผู้วิจัยพบว่า การแสดงโนราบันเทิงแบบโนราณนี้ยังคงได้รับความนิยมอยู่ในปัจจุบัน

2) โนราลูกทุ่งบันเทิง[18] โนราบันเทิงประเภทนี้เป็นโนราที่มีการผสมผสานกับการแสดงเพลงลูกทุ่งสมัยนิยม รูปแบบการแสดงเริ่มตั้งแต่กาศครู แล้วจึงรำอวดความสวยงามและความสามารถของโนรา อาจมีทั้งแบบเดี่ยว คู่ และกลุ่ม แล้วแต่รูปแบบและจำนวนของผู้แสดงขณะนั้น หากเจ้าภาพว่าจ้างโนราลูกทุ่งบันเทิงมาเพื่อแก้บน โนราใหญ่ก็จะทำพิธีแก้บนเป็นลำดับสุดท้ายในช่วงการแสดงโนรา หลังจากนั้นจึงเริ่มการแสดงร้องเพลงลูกทุ่งประกอบหางเครื่อง บางคณะอาจมีการแสดงตลกร่วมด้วยไปจนจบการแสดง ระยะเวลาที่ใช้ในการแสดงเช่นเดียวกับการแสดงโนราโบราณบันเทิง การแสดงโนราลูกทุ่งบันเทิงนี้ใช้คณะผู้แสดงและนักดนตรีมากกว่าการแสดงโนราทุกชนิด เนื่องจากมีทั้งนักแสดงที่เป็นโนรา หางเครื่อง นักแสดงบางคนมีความสามารถทั้งรำและเต้นเป็น

---

[18] จุติกา โกศลเหมมณี เรียกโนราประเภทนี้ว่า โนราสมัยนิยม

ส่วนนักดนตรีก็จะมีทั้งนักดนตรีโนรา และนักดนตรีลูกทุ่ง โนราประเภทนี้จะมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าโนราโบราณบันเทิง เนื่องจากต้องใช้เวทีขนาดใหญ่ รวมทั้งนักแสดงและนักดนตรีที่มีจำนวนมากกว่าจึงมีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้มากขึ้น

ในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง มีคณะโนราที่สำคัญ สืบเชื้อสายบรรพบุรุษที่เป็นโนรามาตั้งแต่อดีต มีชื่อเสียงทั้งในด้านการแสดงและการประกอบพิธีกรรม ได้รับการไว้วางใจจากชาวบ้านในพื้นที่และนอกพื้นที่ในการว่าจ้างให้ไปประกอบพิธีกรรมและแสดงโนราเพื่อความบันเทิงอยู่เสมอ ทั้งในงานระดับครอบครัว ระดับชุมชน รวมไปถึงงานระดับจังหวัด นอกจากนี้ยังได้รับเชิญให้ไปแข่งขันกับโนราคณะอื่น ๆ เพื่อประชันความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์แก่คนโดยทั่วไป คณะโนราเหล่านี้ผู้วิจัยจะแบ่งตามเพศของ**นายโรง**หรือหัวหน้าคณะเป็นหลัก เนื่องจากเพศของนายโรงนี้เป็นสถานะถูกจำกัดภายใต้ความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ได้กำกับไว้

2.4.3 คณะโนราที่พบในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบคณะโนราในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ยังคงรับงาน แบ่งเป็น 2 ประเภทตามเพศของผู้เป็นหัวหน้าคณะ ดังนี้

2.4.3.1 คณะโนราที่นายโรงเป็นเพศชาย

ปัจจุบันในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง มีคณะโนราที่มีนายโรงเป็นเพศชาย 2 คณะด้วยกัน ทั้ง 2 คณะมีรูปแบบการแสดงที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) คณะโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์

โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ มีหัวหน้าคณะคือ นายเกรียงเดช ขำณรงค์ ตระกูลของโนราเกรียงเดช มีเชื้อสายทั้งทางสายของพ่อและแม่ กล่าวคือ พ่อคือโนราผินสายศิลป์สอง มีคณะโนราเป็นของตนเองก่อนที่โนราเกรียงเดชจะมาสืบทอด โนราผินจึงหยุดการแสดงและเข้ามาช่วยลูกชายอย่างเต็มตัว จากการสังเกตพบว่าหน้าที่ของโนราผินคือคล้ายหมอกบโรง นั่นคือเป็นหมอไสยศาสตร์ประจำคณะ และมีหน้าที่ในการขับบทกาศครู และเชิญครูทั้งในการประกอบพิธีกรรมและการแสดง ส่วนสายตระกูลของแม่นั้น แม่มีศักดิ์เป็นหลานแท้ ๆ ของโนราแปลก (ดำ) ชนะบาล ผู้ซึ่งเป็นเจ้าพิธีกรรมและสายตระกูลที่สำคัญของโนราที่ตำบลท่าแค

โนราเกรียงเดชคลุกคลีอยู่ในคณะโนราของโนราแปลก (ดำ) มาตั้งแต่เด็ก เริ่มหัดโนราโดยการนั่งดูโนราแปลกรำ โดยที่โนราแปลกไม่เคยสอนให้โดยตรง จนอายุ 5 ขวบ ก็รำให้โนราสมพงษ์ ผู้เป็นน้าดู จนได้รับรางวัล จากนั้นเป็นต้นมาโนราเกรียงเดชจึงได้รำเป็นโนราชุดเด็กของโนราแปลกเรื่อยมาจนอายุ 7 ขวบ โนราแปลกอนุญาตให้โนราเกรียงเดช สวมเทริดด้วยตนเองได้

โดยทั่วไปแล้วหากผู้รำยังมีอายุน้อยจะต้องให้ผู้ใหญ่หรือครูผู้สอนโนราเป็นผู้สวมเทริดให้ หากแต่โนราเกรียงเดชแตกต่างไป ด้วยโนราแปลกได้กล่าวว่า โนราเกรียงเดชรำเป็นเองโดยที่ไม่มีใครสอน สอนตัวเอง ก็ต้องสวมเทริดให้ตัวเองเท่านั้น ตั้งแต่นั้นมาโนราเกรียงเดชก็เก็บเกี่ยวประสบการณ์การเป็นโนราจากโนราแปลกและโนราอื่น ๆ ที่อยู่ในคณะ รวมทั้งโนราสมพงษ์น้อย ผู้เป็นน้าซึ่งก่อนจะออกมาตั้งคณะเป็นของตนเองก็ได้เคยอยู่ในคณะของโนราแปลก ทำพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคเช่นเดียวกัน

โนราเกรียงเดชจบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิศวกรรมโยธา (ภาคภาษาอังกฤษ) จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เมื่อเรียนจบได้ทำงานด้านวิศวกรรมต่อจนเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนท่าแคคือ โนราสมพงษ์น้อย ผู้เป็นเจ้าพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแครุ่นที่สอง ต่อจากโนราแปลกถึงแก่กรรมอย่างกะทันหัน โนราเกรียงเดชจึงได้รับมอบให้เป็นเจ้าพิธีกรรมคนต่อไปจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงอย่างละเอียดต่อไป

ภาพที่ 24 โนราเกรียงเดชในงานโนราโรงครูวัดท่าแค

Chulalongkorn University

โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ รับทั้งงานโนราโรงครูและงานแสดงโนราโบราณบันเทิง ในการแสดงโนราของคณะต่าง ๆ ในอดีตนั้นจะเป็นการแสดงตามสายตระกูลและลูกศิษย์ของตนเองเท่านั้น มิได้มีการแสดงข้ามสาย หรือข้ามโรงโนรากัน แต่ในปัจจุบันลักษณะจำกัดดังกล่าวได้ผ่อนและคลายลง จึงมีการยืมตัวหรืออาจชักชวนโนราคณะอื่นมาร่วมแสดง คณะโนราเกรียงเดชน้อยก็เช่นเดียวกัน ได้ชักชวนโนราสายตระกูลอื่นซึ่งมีความสนิทสนมกันมาร่วมแสดงในแต่ละครั้งด้วย สิ่งนี้นับเป็นจุดเด่นของโนราคณะเกรียงเดชน้อย เนื่องจากเจ้าภาพต้องการจะชมโนราที่เป็นนายโรงมีชื่อเสียงในเวลาเดียวกันหลายคณะ ทำให้เกิดความประทับใจมากยิ่งขึ้น

ส่วนโนราโรงครูนั้นผู้เป็นเจ้าพิธีกรรมให้แก่เจ้าภาพที่มาว่าจ้างงานก็คือโนราเกรียงเดชเอง ส่วนโนราผิน ผู้เป็นบิดาทำหน้าที่เป็นโนราใหญ่ผู้ช่วยดูแลความเรียบร้อยภายในโรงโนรา โนราคณะนี้มีผู้แสดงรวมทั้งคณะนักดนตรีมี 28 คน ค่าว่าจ้างในการแสดงโนราบันเทิงหากเป็นการแสดงในพื้นที่ใกล้เคียงประมาณ 27,000 บาท หากเป็นนอกพื้นที่ที่ต้องใช้ค่าเดินทางประมาณ

33,000 บาท ส่วนค่าว่าจ้างโนราโรงครูก็จะมีราคาเพิ่มขึ้นด้วย เพราะเป็นงานใหญ่ใช้เวลาจัดพิธีกรรม 3 วันเป็นอย่างน้อย ค่าว่าจ้างก็จะตกลงกันระหว่างเจ้าภาพกับคณะโนรา

ภาพที่ 25 โรงโนราโบราณบันเทิง

ภาพที่ 26 การแสดงโนราโบราณบันเทิง

2) คณะโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง

คณะโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง ในปัจจุบันมีนายโรง คือ โนราโทน ดาวรุ่ง บุตรชายบุญธรรมของโนราสมพงษ์ ดาวรุ่ง ซึ่งถึงแก่กรรมไปเมื่อต้นปี 2558 โนราโทนผ่านพิธีกรรมครอบเทริดผูกผ้าตัดจุกเป็นโนราใหญ่โดยสมบูรณ์ สามารถทำพิธีกรรมโนราโรงครูได้ครบถ้วน เหตุที่โนราโทนเป็นผู้สืบต่อการเป็นโนราใหญ่จากโนราสมพงษ์น้อยนั้น เนื่องจากโนราสมพงษ์ได้สั่งเสียไว้รวมทั้งคนในคณะอื่นไว้วางใจให้เป็นนายโรง โดยมีบุตรของโนราสมพงษ์คนอื่น ๆ ช่วยในการดูแลบริหารงานคณะอีกด้วย

โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง สืบทอดการรำโนราจากโนราแปลก ชนะบาล ซึ่งมีศักดิ์เป็นอา โนราสมพงษ์ได้เรียนศิลปะการร่ายรำและคาถาอาคมที่จำเป็นในการประกอบพิธีกรรมอย่างครบถ้วน และเริ่มรำโนราอาชีพมาตั้งแต่อายุได้ 15 ปี ต่อมาได้ตั้งคณะโนราเป็นของตนเองจนมีชื่อเสียงไปทั่วภาคใต้ ได้รับความเคารพนับถือในกลุ่มศิลปินโนราจนได้รับความไว้วางใจให้เป็นอุปัชฌาย์โนรา เป็นโนราใหญ่ผู้ครอบเทริดให้แก่โนรารุ่นต่อมาหลายคน อีกทั้งยังได้รับหน้าที่เป็นโนราเจ้าพิธีกรรมในโนราโรงครูวัดท่าแคต่อจากโนราแปลก ชนะบาล จนถึงต้นปี 2558 เกิดล้มป่วยกะทันหันและได้ถึงแก่กรรมในที่สุด

คณะโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่งในปัจจุบัน ได้สืบทอดการแสดงทุกชนิด สามารถรับงานได้ทั้งโนราโรงครู โนราโบราณบันเทิง และโนราลูกทุ่งบันเทิง นับเป็นคณะโนราที่มีการแสดงโนราลูกทุ่งบันเทิงที่ใหญ่และได้รับความนิยมทั่วภาคใต้ เนื่องจากทั้งรูปแบบการแสดง เวที แสง สีและเสียงที่ใช้นั้น มีความยิ่งใหญ่อลังการ สามารถตอบสนองความนิยมของผู้ว่าจ้างที่นิยมการแสดงโนราสมัยใหม่

นอกจากนี้ยังได้เชิญโนราที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ มาร่วมแสดงด้วย นับเป็นการสร้างความสนใจให้แก่ผู้ว่าจ้างและผู้ชมได้อีกทางหนึ่ง อีกทั้งการแสดงโนราบางครั้งก็มีการนำเอาเรื่องราววรรณคดีมาแสดงร่วมด้วย เช่น เรื่องไกรทอง ก็มีการเอารูปแบบของพิธีกรรมแทงเข้ามาปรับเป็นการแสดงแบบใหม่ ให้เป็นการแสดงแบบบันเทิง นับเป็นการสร้างความหลากหลายให้น่าสนใจขึ้น นอกจากจากการรำโนราแบบเดิม ส่วนภาคการแสดงลูกทุ่งนั้น คณะนี้ก็มีความยิ่งใหญ่และสวยงามทั้งจากชุด และคณะนักแสดง นอกจากจะสร้างความบันเทิงด้วยการแสดงโนราแล้วยังสร้างความบันเทิงด้วยการแสดงแบบวงลูกทุ่งทำให้เข้าถึงผู้ชมที่หลากหลายมากกว่าการแสดงโนราเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ภาพที่ 27 โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง นายโรงคนแรกของคณะโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง

ภาพที่ 28 โนราโรงครูคณะสมพงษ์น้อย จะมีการวางรูปถ่ายของโนราสมพงษ์ไว้ในโรงพิธีด้วย

ภาพที่ 29 โนราโทน ดาวรุ่ง ขณะแสดงโนราลูกทุ่งบันเทิง

2.4.3.2 คณะโนราที่นายโรงเป็นเพศหญิง

ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง มีคณะโนราที่นายโรงเป็นเพศหญิง 2 คณะ มีรูปแบบการแสดง ดังนี้

1) คณะโนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์

คณะโนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์ มีโนราพรทิพย์ เสาวภักดิ์ เป็นนายโรง สืบทอดการรำโนรามาจาก โนราจีรพันธุ์ เสียงทอง ผู้เป็นมารดา ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในตำบลท่าแค ประมาณ 30 ปี ชื่อคณะนอกจากมาจากชื่อของโนราพรทิพย์เองแล้ว ยังมาจากชื่อของน้องสาว คือ โนรามณฑา เสาวภักดิ์ ซึ่งได้สืบทอดการรำโนราจากมารดาเช่นเดียวกัน แต่ถึงแก่กรรมไปด้วยอุบัติเหตุจากรถยนต์ ทำให้โนราพรทิพย์ทำหน้าที่เป็นนายโรงมาจนถึงปัจจุบัน

คณะโนราพรทิพย์ รับงานแสดงโนราโบราณบันเทิงและโนราลูกทุ่งบันเทิงเป็นหลัก จากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลว่าโนราลูกทุ่งบันเทิงได้รับความนิยมมากกว่าในพื้นที่จังหวัดพัทลุงและนอกเขตจังหวัด ส่วนโนราโรงครูนั้น ด้วยข้อจำกัดที่นายโรงเป็นผู้หญิง และขนบการรำโนราโรงครูของตำบลท่าแค ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าพิธีกรรมหรือโนราใหญ่ในโรงครูได้ต้องเป็นโนราเพศชายเท่านั้น รวมทั้งหากเจ้าภาพว่าจ้างโนราโบราณบันเทิงเพื่อแก้เหมฺรย หรือแก้บนแล้ว โนราพรทิพย์ต้องขอให้โนราใหญ่เพศชายมาเป็นผู้ทำพิธีแก้เหมฺรยให้

การแสดงของโนราพรทิพย์มักขอให้โนราใหญ่และโนราอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียงมาร่วมแสดงด้วย ส่วนดนตรีลูกทุ่งของโนราพรทิพย์มีความโดดเด่นเพราะเป็นคณะโนราที่มีความพร้อมทั้งเรื่องเครื่องเสียงและอุปกรณ์ประกอบการแสดงอื่น ๆ ที่ช่วยให้โนราลูกทุ่งบันเทิงมีความยิ่งใหญ่ จึงมักได้รับการว่าจ้างให้ไปเล่นโนราลูกทุ่งอยู่เสมอ หรือหากว่างเว้นจากการแสดงของตนเอง โนราคณะอื่น ๆ ก็จะมาเช่าชุดเครื่องเสียงจากคณะโนราพรทิพย์เพื่อนำไปในงานแสดงของโนรานั้น ๆ ด้วย

อีกประการหนึ่งที่นับว่ามีความโดดเด่นกว่าโนราที่มีนายโรงเป็นเพศชาย คือ โนราพรทิพย์และสมาชิกในคณะสามารถร้อยลูกปัดเป็น**เครื่องโนรา** หรือชุดโนราสำหรับการแสดงได้อย่างสวยงาม สามารถออกแบบลวดลายได้ตามที่มีผู้ต้องการ หรือจะให้ทางคณะโนราพรทิพย์ออกแบบให้ครบชุดก็ได้ จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้สั่งเครื่องโนราส่วนใหญ่เป็นศิลปินโนราด้วยกันทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด รวมทั้งมีสถานศึกษาที่มีชมรมโนรามาสั่งทำเป็นจำนวนมากเพื่อให้นักเรียนในชมรม นับว่าเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คณะโนราและสมาชิกนอกเหนือไปจากการรับงานการแสดงโนราเพียงอย่างเดียว

การสืบทอดการแสดงคณะโนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์ในปัจจุบันนั้น มีโนราเจนจิรา มณฑาศิลป์ ผู้เป็นบุตรสาวของโนราพรทิพย์เป็นผู้สืบทอดทั้งการรำและการแสดงแบบลูกทุ่ง เนื่องจากโนราเจนจิราได้ศึกษาต่อด้านศิลปะการแสดง และในปัจจุบันโนราพรทิพย์มีปัญหาสุขภาพ ไม่สามารถแสดงโนราได้สมบูรณ์ดังเดิม จึงมีหน้าที่เพียงจัดคิวและดูแลความเรียบร้อยทั่วไปในคณะ

ภาพที่ 30 โนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์

ภาพที่ 31 โนราเจนจิรา มณฑาศิลป์

ที่มา:โนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์

ภาพที่ 32 โรงโนราโบราณบันเทิง

ภาพที่ 33 โรงโนราลูกทุ่งบันเทิง

ที่มา:โนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์

2) คณะโนราสมพรจิตร รักษาศิลป์

คณะโนราสมพรจิตร รักษาศิลป์ มีโนราลักขณา รักษาศิลป์ เป็นนายโรง สืบทอดการรำโนรามาจากมารดา ชื่อของโนราคณะนี้มาจากชื่อของโนราสมพรจิตร ผู้เป็นมารดาของโนราลักขณา ปัจจุบันโนราสมพรจิตรก็มีหน้าที่คล้ายผู้จัดการคณะ คือดูแลความเรียบร้อยทั่วไป

คณะโนราสมพรจิตรรับงานแสดงเฉพาะโนราบันเทิงเท่านั้น ได้แก่โนราโบราณบันเทิงและโนราลูกทุ่งบันเทิง ในการแสดงโนราจะเชิญโนราคณะอื่น ๆ ให้มาร่วมแสดงด้วย อาจมีเหตุผลเนื่องจากผู้ว่าจ้างขอเป็นพิเศษ หรือเป็นการช่วยเหลือกันในหมู่ศิลปินโนรา โนราลูกทุ่งบันเทิงของคณะนี้ก็โดดเด่นเช่นเดียวกัน คือ มีเวทีการแสดงขนาดใหญ่ พร้อมด้วยชุดเครื่อง

เสียง แสงสีบนเวทีที่จะสร้างความสวยงามและอลังการตามสมัยนิยม สิ่งที่น่าสนใจคือโนราลักขณาซึ่งเป็นนายโรงของโนราคณะนี้ใช้เครื่องโนราที่ต่างไปจากนายโรงคณะอื่น ๆ ในตำบลท่าแค คือ เป็นชุดลูกปัดแบบเลื่อมแวววาวคล้ายกับชุดของลิเก เมื่อแสดงบนเวทีที่ใช้แสงสีก็ยิ่งทำให้ชุดโนรามีความสวยงามเหมาะกับการแสดงเพื่อความบันเทิงมากขึ้น จากการสัมภาษณ์พบว่าที่มาของชุดนี้ได้รับแรงบันดาลใจมาจากเอกชัย ศรีวิชัย เมื่อครั้งมีวงดนตรีศรีวิชัยโชว์ จึงได้คิดเครื่องโนราเพื่อการแสดงแบบบันเทิงขึ้นมาใช้ตามสมัยนิยมบ้าง

ข้อจำกัดของการรับงานแสดงนี้มีเช่นเดียวกันกับคณะโนราพรทิพย์ การรับงานแสดงจึงเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามก็มีผู้ว่าจ้างให้ไปแสดงในการแก้เหมฺรยด้วยเช่นกัน จึงต้องเชิญให้โนราใหญ่คนอื่นมาช่วยทำพิธีให้ นอกจากงานแสดงแล้ว คณะโนราสมพรจิตรยังรับผลิตเครื่องโนราเพื่อจำหน่ายตามแบบที่ต้องการ หรือจะให้ทางคณะออกแบบให้ก็ได้ ผู้สั่งก็จะเป็นกลุ่มศิลปินโนราหรือผู้มีเชื้อสายโนราที่จะต้องนำเครื่องโนราเหล่านี้ไปเป็นเครื่องบูชาครูหมอโนราของตน

ภาพที่ 34 โนราลักขณาสวมเครื่องโนราสร้างสรรค์บนเวทีโนราลูกทุ่งบันเทิง

ภาพที่ 35โรงโนราลูกทุ่งบันเทิง

ภาพที่ 36โรงโนราโบราณบันเทิง

ที่มา:โนราสมพรจิตร รักษาศิลป์

จากที่กล่าวมานี้ สรุปเรื่องโนราคณะต่าง ๆ ในตำบลท่าแค และรูปแบบการรับงานของแต่ละคณะได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 คณะโนราในท่าแคที่รับงานรูปแบบต่าง ๆ

ที่	คณะ / รูปแบบการแสดง	โนราโรงครู	โนราโบราณบันเทิง	โนราลูกทุ่งบันเทิง
1	คณะโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์	✓	✓	-
2	คณะโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง	✓	✓	✓
3	คณะโนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์	-	✓	✓
4	คณะโนราสมพรจิตร รักษาศิลป์	-	✓	✓

จากตารางจะเห็นได้ว่ารูปแบบการแสดงและการรับงานของคณะโนราในตำบลท่าแคมีคณะโนราที่สามารถรับงานได้ทั้ง 3 รูปแบบเพียงคณะเดียวคือ คณะโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง ส่วนคณะโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ รับเฉพาะงานโนราโรงครูและโนราโบราณบันเทิงเท่านั้น ทั้ง 2 คณะข้างต้นเป็นคณะที่มีนายโรงเป็นเพศชายจึงรับงานพิธีกรรมได้ ส่วนอีก 2 คณะที่เหลือคือ คณะโนราพรทิพย์ มณฑาศิลป์ และคณะโนราสมพรจิตร รักษาศิลป์ มีนายโรงเป็นเพศหญิงจึงรับงานโนราบันเทิงได้เท่านั้น

จากข้อมูลความเชื่อเรื่องครูหมอโนราและคณะโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุงที่ได้นำเสนอไปข้างต้น แสดงให้เห็นว่าตำบลท่าแคเป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อเรื่องครูหมอโนราอย่างเข้มข้น การสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านั้นส่วนใหญ่อยู่กลุ่มของผู้มีเชื้อสายครูหมอโนราในพื้นที่ หรือบางคนอาจไม่ได้เป็นผู้มีเชื้อสายแต่ก็ได้รู้เห็นพิธีกรรมเกี่ยวกับครูหมอโนรามาตั้งแต่อดีต นอกจากนี้พื้นที่ของตำบลท่าแคเป็นพื้นที่ที่เปิดให้กลุ่มของความเชื่ออื่น ๆ ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการทำพิธีกรรมที่ตำบลท่าแคได้ โดยเฉพาะในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค โดยมีความเชื่อเรื่องครูหมอโนราเป็นความเชื่อกระแสหลัก มีครูหมอโนราที่ชื่อพ่อขุนศรัทธาเป็นศูนย์กลางของความเชื่อนี้อย่างชัดเจน

คณะโนราในตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุงมีความหลากหลายในแง่ของรูปแบบการแสดงและการประกอบพิธีกรรม โดยมีความเชื่อเรื่องครูหมอโนราเป็นเกณฑ์กำกับ อีกทั้งคณะโนราเหล่านั้นยังมีความโดดเด่นทั้งเรื่องศิลปินโนราและความพร้อมของอุปกรณ์ประกอบการแสดง จึงเป็นผลให้คณะโนราในตำบลท่าแคได้รับความนิยมทั้งจากชาวท่าแค และชาวภาคใต้ต่างพื้นที่ ข้อมูลพื้นฐานของตำบลท่าแค รวมทั้งความเชื่อเรื่องครูหมอโนราและคณะโนราในตำบลท่าแคจึงเป็น

สิ่งที่ทำให้เกิดการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐและประชาชนทั่วไปว่าพื้นที่ท่าแคคือแหล่งกำเนิดโนราที่แท้จริง ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่สนับสนุนประเด็นเหล่านี้ในบทถัดไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 3
“คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับโนราประเภทต่าง ๆ คือ โนราโรงครูของวัดท่าแค ในปี 2557–2560 และโนราบันเทิงในปี 2558-2560 ผู้วิจัยพบว่าเมื่อมีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามากระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตำบลท่าแค ทำให้คณะโนราและชาวบ้านในตำบลท่าแคเกิดการปรับตัวหรือสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อธำรงความเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดของโนรา ที่น่าสนใจคือปัจจัยเหล่านั้นทำให้เกิด “คติชนสร้างสรรค์” (creative folklore) และ “การสร้างสรรค์จากคติชน” (creativity from folklore)

การนำเสนอลักษณะสร้างสรรค์ในงานวิจัยนี้จึงมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการนำคติชนเดิมมาใช้ในบริบทใหม่โดยเน้นให้เห็นว่าคติชนนั้นมีการสืบทอดความคิดความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตแต่เดิม ลักษณะเช่นนี้จึงเป็น "คติชนสร้างสรรค์" ส่วนลักษณะที่สองคือการสร้างสรรค์ใหม่จากคติชนเดิมโดยเน้นเรื่องประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ลักษณะเช่นนี้จึงเรียกสิ่งที่สร้างใหม่นั้นว่าเป็น "สินค้าวัฒนธรรม" (cultural commodity) เพราะฉะนั้น “สินค้าวัฒนธรรม” จึงมีลักษณะที่แตกต่างไปจาก “คติชนสร้างสรรค์” ในแง่ของการมุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งบทบาทหน้าที่ของคติชนเดิมที่เป็นฐานคิดให้เกิดการสร้าง “สินค้าวัฒนธรรม” ก็เปลี่ยนไป เช่น จากเดิมอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมเป็นคติชนดั้งเดิมชนิดหนึ่งมีบทบาทหน้าที่ในพิธีกรรม เมื่อมีการสร้างสินค้าวัฒนธรรม อุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมเหล่านั้นจึงเปลี่ยนบทบาทหน้าไปเป็นของที่ระลึกเป็นต้น

ในบทนี้ ผู้วิจัยจึงจะกล่าวถึงข้อมูล “คติชนสร้างสรรค์” และ “การสร้างสรรค์จากคติชน” ในลักษณะที่เป็น “สินค้าวัฒนธรรม” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ที่รวบรวมได้จากภาคสนาม และวิเคราะห์วิธีคิดจากการสร้างสรรค์ดังกล่าว

3.1 “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา

จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงโนราทั้ง 2 ประเภทในบทที่สอง ทั้งที่เป็นโนราโดยทั่วไป และโนราในตำบลท่าแค เห็นได้ว่าโนราแต่ละคณะมีลักษณะเฉพาะตนขึ้นอยู่กับการสืบทอดหรือได้รับคำสั่งสอนมาจากครูโนราตามแต่ละสายตระกูลหรือสายครูที่นับถือ อีกทั้งข้อจำกัดด้านต่าง ๆ ของแต่ละคณะก็เป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดให้โนราแต่ละคณะสามารถทำหรือไม่สามารถทำในสิ่งใดได้ นั่นคือ ข้อจำกัดที่เกิดจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ซึ่งเป็นความเชื่อที่ครอบคลุมทั้งโนราโรงครูและโนราบันเทิง

ความเชื่อเรื่องครูหมอโนรานี้ เป็นความเชื่อที่แม้กระทั่งภาครัฐซึ่งเป็นคนนอก “สายย่านโนรา” ก็ให้ความเคารพและไม่จำกัดหรือแทรกแซงอำนาจหน้าที่ของโนราใหญ่เจ้าพิธีกรรม ในการจัดการเรื่องของในโรงโนราซึ่งเป็น “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ในพิธีกรรม ส่วนเรื่องนอกโรงซึ่งเป็น “พื้นที่โลกสามัญ” มีการปรับเปลี่ยนเสริมแต่งขึ้นเพื่อให้มีลักษณะเป็นงานท่องเที่ยวประจำปี แม้ทั้งสองพื้นที่จะอยู่ในสถานะที่ต่างกัน แต่ด้วยปัจจัยหลากหลายที่เข้ามาในชุมชนทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมต่องานพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค รวมทั้งโนราบันเทิงซึ่งอยู่ในตำบลท่าแค อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม ดังนี้

3.1.1 “คติชนสร้างสรรค์” และ “สินค้าวัฒนธรรม” ในพิธีโนราโรงครู

โนราโรงครูจัดขึ้นเพื่อทำพิธีกรรมเป็นสำคัญ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ โนราโรงครูใหญ่และโนราโรงครูเล็ก โนราโรงครูวัดท่าแคที่ผู้วิจัยได้ศึกษานี้เป็นโนราโรงครูใหญ่ จัดงานเป็นเวลา 3 วัน 2 คืนเริ่มจัดในวันพุธที่ 2 ของเดือน 6 นับตามจันทรคติ จนจบงานพิธีกรรมในวันศุกร์ หากวันศุกร์ตรงกับวันพระก็จะเลื่อนไปจบงานพิธีกรรมวันเสาร์ การจัดพิธีโนราโรงครูวัดท่าแค โนราเกรียงเดช ขำณรงค์ (สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2559) กล่าวว่ามีวัตถุประสงค์ คือ

> จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงพระคุณของครูหมอตายายโนรา ซึ่งชาวท่าแคและผู้มีเชื้อสายโนราเชื่อว่า ท่าแคคือที่พำนักหรือที่สถิตของครูโนราทั้งปวง เพราะฉะนั้นโนราโรงครูวัดท่าแคจึงเป็นโนราโรงครูใหญ่ที่สุดในภาคใต้ เป็นศูนย์รวมสายย่านของโนราทั้งหมดที่สามารถมาประกอบพิธีกรรมเพื่อแก้บนหรือระลึกถึงพระคุณครูได้ทุกสายตระกูล
>
> (เกรียงเดช ขำณรงค์, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2559)

ผู้วิจัยจะนำเสนอขั้นตอนของพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคเพื่อให้เข้าใจและจะเป็นพื้นฐานในการนำเสนอและวิเคราะห์คติชนสร้างสรรค์ในโนราโรงครูต่อไป โดยจะเปรียบเทียบเป็นตารางให้เห็นระหว่างพิธีโนราโรงครูขุนธาก่อนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรมและจังหวัดพัทลุง นำผลการศึกษาของพิทยา บุษรารัตน์ และงานวิจัยของอุดม หนูทอง มาประกอบการวิจัยพร้อมกับข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บได้จากภาคสนามในปี 2558-2560 ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบขั้นตอนพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค (วันแรก)

วันจัดพิธี	โรงครูขุนธาท่าแค	โครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา (ปี 2558-2560)
พิธีวันแรก (วันพุธ)	เริ่มพิธีตอนเย็นประมาณ 16.00 น.	*เริ่มพิธีประมาณ 15.00 น.*
	1. เริ่มพิธีไหว้พระภูมิโรงโนรา	1. เริ่มพิธีไหว้พระภูมิโรงโนรา
	2. พิธีพระเพื่อสวดชัยมงคลคาถา	2. โนราใหญ่เข้าโรงพิธี
	3. โนราใหญ่เข้าโรงพิธี (ยามนกชุมรัง)	*3. พิธีเปิดโครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา*
	4. โนราใหญ่เบิกโรงเตรียมเชิญครูหมอโนราเข้าโรงพิธี	*4. การรำโนราในพิธีเปิด*
	5. โนราใหญ่ลงโรงคือโหมโรงด้วยการบรรเลงดนตรีล้วน ๆ	5. โนราใหญ่เบิกโรงเตรียมเชิญครูหมอโนราเข้าโรงพิธี (ยามนกชุมรัง)
	6. โนราใหญ่กาศครู	*6. ประธานจุดเทียนชัยกลางโรงโนรา*
	7. โนราใหญ่เชิญครู (ครูหมอโนราและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ที่นับถือ)	7. โนราใหญ่ลงโรงคือโหมโรงด้วยการบรรเลงดนตรีล้วน ๆ
	8. โนราใหญ่นำกราบครู คือการกราบเพื่อแสดงความเคารพต่อครูหมอโนรา 9 ครั้ง	8. โนราใหญ่กาศครู
	9. โนราใหญ่รำถวายครู พร้อมว่าบทร่ายหน้าแตระ[1]	9. โนราใหญ่เชิญครู (ครูหมอโนราและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ที่นับถือ)
	10. โนราใหญ่ว่าบทสรรเสริญครู บทสรรเสริญคุณมารดา บทครูสอน บทสอนรำ	10. โนราใหญ่ว่าบทสรรเสริญครู บทสรรเสริญคุณมารดา บทครูสอน บทสอนรำ
	11. โนราใหญ่จับบทตั้งบ้านตั้งเมือง	11. โนราใหญ่จับบทตั้งบ้านตั้งเมือง
	12. โนราเริ่มรำเพื่อความบันเทิง	*12. โนราใหญ่นำกราบครู คือการกราบเพื่อแสดงความเคารพต่อครูหมอโนรา 9 ครั้ง*
		13. โนราเริ่มรำเพื่อความบันเทิง

จากตารางวันแรก ความแตกต่างคือ เมื่อเป็นโครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา ก็จะเพิ่มพิธีการที่จัดโดยภาครัฐ ได้แก่ พิธีเปิดงาน การรำโนราเพื่อเปิดงาน และประธานในพิธีเปิดงานจุดเทียนชัย นอกจากนี้ ขั้นตอนพิธีกรรมบางขั้นตอนอาจสลับกันบ้างเนื่องจากตารางช่องแรกที่ผู้วิจัยอ้างอิงมาเป็นการเก็บข้อมูลพิธีกรรมตั้งแต่ปี 2533-2535 แล้วมาเปรียบเทียบกับที่ผู้วิจัยเก็บในปี 2558-2560 แม้จะเป็นโนราในสายตระกูลเดียวกัน แต่ด้วยช่วงเวลาที่นานและเจ้าพิธีกรรมเปลี่ยนไป 2 ท่านแล้ว จึงอาจมีการสลับพิธีกรรมย่อยบ้าง อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมที่สำคัญที่ต้องทำต่อเนื่องกันเสมอคือ ก่อน

จับบทตั้งบ้านตั้งเมืองพื้นกำหนดเขตโรงพิธีให้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ต้องทำบทสรรเสริญครู บทสรรเสริญบิดามารดา บทครูสอน และบทสอนรำก่อนเสมอ ทั้งสองช่วงที่เปรียบเทียบได้ทำตามขั้นนี้เช่นกัน แสดงให้เห็นว่าแม้โนราผ่านการสืบทอดมายาวนานและหลายช่วงชีวิต แต่สิ่งสำคัญที่สุดที่โนรายึดถือเสมอคือพระคุณของครูและบิดามารดาที่ต้องระลึกถึงเสมอก่อนทำสิ่งสำคัญอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่ามีลักษณะของการยึดพระคุณของครูและบิดามารดาเป็นสิ่งคุ้มภัยและขอพรให้ “งานสำคัญ” ที่จะทำต่อไปข้างหน้าประสบความสำเร็จ

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบขั้นตอนพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค (วันที่สอง)

วันจัดพิธี	โรงครูขุนธาท่าแค	โครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา (ปี 2558-2560)
พิธีวันที่สอง (พฤหัสบดี)	1. ลงโรง คือการโหมโรงด้วยการบรรเลงดนตรี	1. ลงโรง คือการโหมโรงด้วยการบรรเลงดนตรี
	2. โนราใหญ่กาศครู	2. โนราใหญ่กาศครู
	3. โนราใหญ่เชิญครู	3. โนราใหญ่เชิญครู
	4. พิธีห่มโพ	*4. พิธีเซ่นไหว้ครูหมอโนรา*
	5. พิธีเซ่นไหว้ครูหมอโนรา	*5. พิธีห่มโพ*
	6. โนรารำถวายครู	6. โนรารำถวายครู
	7. รำสอดเครื่องสอดกำไล (พิธีฝากตัวต่อครูโนราของผู้ที่เพิ่งหัดรำ)	*7. เริ่มพิธีแก้บนด้วยการรำโนราสลับกับแก้บนด้วยการออกพราน*
	8. โนราใหญ่ทำพิธีตัดจุกเพื่อความสิริมงคล	*8. รำสอดเครื่องสอดกำไล (ถ้ามีก็ทำไปพร้อมกับการแก้บน)*
	9. พิธีครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่	*9. โนราใหญ่ทำพิธีตัดจุกเพื่อความสิริมงคล (ถ้ามีก็ทำไปพร้อมกับการแก้บน)*
	10. พิธีแก้บนด้วยการรำโนรา	*10. พิธีเหยียบเสน*
	11. พิธีแก้บนด้วยการรำออกพราน	*11. รำสิบสองคำพลัด (หากมีผู้มาแก้บนหรือเหยียบเสนค้างอยู่ก็สามารถแทรกในช่วงนี้ได้)*
	12. พิธีผูกผ้าปล่อย	
	พักเพื่อรับประทานอาหารเย็น	**พักเพื่อรับประทานอาหารเย็น**
	13. โนราเริ่มรำเพื่อความบันเทิง (กลางคืน)	12. โนราเริ่มรำเพื่อความบันเทิง (กลางคืน)

จากตารางวันที่สอง ความแตกต่างคือ การสลับพิธีเซ่นไหว้ครูหมอโนรากับพิธีห่มโพ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญเท่ากัน และได้ทำพิธีกรรมเชิญครูหมอโนรามาก่อนแล้ว การสลับลำดับพิธีกรรมก็อาจเป็นสิ่งที่ทำได้เพราะเป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อบูชาครูเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้พิธีกรรมในโครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา ก็ขยายพิธีแก้บน พิธีเหยียบเสน ให้เป็นพิธีกรรมที่ทำทั้งวัน ไม่ระบุช่วงเวลา และเริ่มทำก่อนพิธีอื่น ๆ หลังจากโนรารำถวายครูแล้ว เพื่อรองรับผู้ประสงค์จะเข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าวที่มีจำนวนมาก อีกทั้งยังนำพิธีรำสิบสองคำพลัดมาอยู่ในวันนี้ด้วย เพื่อเป็นการทยอยรำบทโบราณตามขนบที่สืบทอดมา เพราะวันสุดท้ายจะได้ทำพิธีกรรมอื่น ๆ ได้เต็มที่และครบถ้วน

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบขั้นตอนพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค (วันที่สุดท้าย)

วันจัดพิธี	**โรงครูขุนธาท่าแค**	**โครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา (ปี 2558-2560)**
พิธีวันที่สาม (วันศุกร์)	1. ลงโรง คือการโหมโรงด้วยการบรรเลงดนตรี	1. ลงโรง คือการโหมโรงด้วยการบรรเลงดนตรี
	2. โนราใหญ่กาศครู	2. โนราใหญ่กาศครู
	3. โนราใหญ่เชิญครู	3. โนราใหญ่เชิญครู
	4. โนรารำถวายครู	*4. พิธีเซ่นไหว้ครูหมอโนรา*
	5. รำบทสิบสองเพลงสิบสองบท	*5. โนรารำถวายศาล*
	6. พิธีเหยียบเสน	*6. จับบทสิบสองเรื่อง*
	7. โนราใหญ่ทำพิธีตัดผมผีช่อ (ถ้ามี)	*7. พิธีแก้บนด้วยการรำโนราสลับกับแก้บนด้วยการออกพราน*
	8. พิธีรำคล้องหงส์	*8. พิธีเหยียบเสน (ถ้ามี)*
	9. พิธีรำแทงเข้	9. พิธีรำคล้องหงส์
	10. พิธีชาครูหมอโนรา	10. พิธีรำแทงเข้
	จบพิธีโนราโรงครู	11. พิธีชาครูหมอโนรา
		จบพิธีโนราโรงครู

จากตารางวันที่สุดท้าย ส่วนใหญ่ขั้นตอนพิธีกรรมในวันนี้เหมือนกัน แต่ก็ยังมีความแตกต่างอยู่บ้าง คือ “โรงครูขุนธา” จะรวบการรำบทสิบสองเพลงหรือสิบสองกำพลัด กับรำบทสิบสองเรื่องให้อยู่ด้วยกัน แล้วจึงจะทำพิธีเหยียบ ซึ่งต่างจาก “โครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” ที่ได้ทยอยรำบทสิบสองกำพลัดไปตั้งแต่วันที่สองแล้ว ส่วนพิธีเหยียบเสนก็ได้ขยายพิธีกรรมให้ไปทำตั้งแต่วันที่สองเช่นเดียวกัน ซึ่งหากยังมีผู้ตกหล่นหรือประสงค์จะเหยียบเสนในวันที่สามก็สามารถเข้าร่วมได้

จากตารางเปรียบเทียบทั้ง 3 ตาราง ผู้วิจัยจะอธิบายเพิ่มเติมในส่วนของพิธีกรรมโนราโรงครูปี 2558 คือ เนื่องจากเป็นปีที่โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ เป็นเจ้าพิธีกรรมเป็นปีแรก ในขั้นตอนกิจกรรมวันแรกหลังพิธีเปิดมีพิธีกรรมย่อมที่สร้างสรรค์ขึ้นเรียกว่า พิธีรับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรม ให้แก่โนราเกรียงเดช เมื่อรับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรมแล้ว โนราเกรียงเดชได้รำอวดฝีมือ ซึ่งในปี 2558 นี้ ได้จัดพิธีโนราโรงครูจำนวน 3 วัน 2 คืน นั่นคือ เริ่มพิธีกรรมในวันพุธที่ 29 เมษายน ไปจนจบพิธีกรรมในวันศุกร์ที่ 1 พฤษภาคม

ต่อมาปี 2559 จัดพิธีโนราโรงครูวัดท่าแคจำนวน 4 วัน 3 คืน ตั้งแต่วันพุธที่ 18 ถึงวันเสาร์ที่ 21 พฤษภาคม เหตุที่จัด 4 วัน 3 คืน เนื่องจากวันศุกร์ที่ 20 พฤษภาคม ตรงกับวันพระ ตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาในสายตระกูลโนราว่าจะไม่สามารถทำพิธีกรรมวันสุดท้ายของโนราโรงครูได้หากตรงกับวันพระ เพราะฉะนั้นในวันศุกร์ที่ 20 พฤษภาคม 2559 จึงมีเฉพาะการรำโนราบันเทิงเพื่อความสนุกสนานให้แก่ผู้ชมเท่านั้น ไม่มีพิธีกรรมใดใดในวันนี้

ส่วนปี 2560 นั้นได้จัดพิธีโนราโรงครูทั้งสิ้น 4 วัน 3 คืนเช่นเดียวกัน เนื่องจากโนราเจ้าพิธีกรรมให้ความเห็นว่าจะได้เป็นการเฉลี่ยคนที่ต้องการเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น แก้บน เหยียบเสน มิให้แออัดกันอย่างเดิม อีกทั้งยังได้กล่าวอีกว่าในอดีตโนราโรงครูแทบทุกโรงล้วนทำพิธีกรรม 4 วัน 3 คืน ทั้งสิ้น และจะยึดจำนวนวันนี้เพื่อประกอบพิธีกรรมในปีต่อ ๆ ไป เพราะฉะนั้นพิธีโนราโรงครูวัดท่าแคตั้งแต่ปี 2560 เป็นต้นไป จะกลับไปยึดขนบการทำพิธีกรรมโนราโรงครูที่มีระยะเวลา 4 วัน 3 คืน นั่นคือเริ่มพิธีกรรมวันพุธไปจนจบพิธีกรรมในวันเสาร์ตอนเย็น

ส่วนประวัติของพิธีโนราโรงครูในตำบลท่าแคไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่เมื่อใด กล่าวเฉพาะโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแคที่จัดกันมาเป็นประเพณีจนถึงทุกวันนี้นั้น เริ่มจัดตั้งแต่ปี 2514 (พิทยา บุษรารัตน์, 2535: 142) ในครั้งนั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร ทรงสร้างรูปปั้นขุนศรัทธาและพรานบุญ แล้วอัญเชิญมาประดิษฐานในเขื่อนขุนธานี้ นับแต่นั้นมาจึงเกิดประเพณีโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแค หรือ *โนราโรงครูขุนธา* ขึ้น โดยมีโนราแปลก ชนะบาล ซึ่งเป็นครูโนราสายตระกูลสำคัญของท่าแคและจังหวัดพัทลุง ได้เป็นเจ้าพิธีกรรมในการทำพิธีโนราโรงครูดังกล่าวสืบต่อมาเป็นประจำทุกปี เมื่อโนราแปลก ชนะบาลถึงแก่กรรม โนราสมพงษ์ ชนะบาล หรือสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง ก็ได้เป็นเจ้าพิธีกรรมสืบต่อมาเป็นรุ่นที่ 2 จนเมื่อโนราสมพงษ์ ชนะบาล เสียชีวิต

เมื่อต้นปี 2558 ทำให้โนราเกรียงเดช ขำณรงค์ หรือโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ ได้เข้ามาเป็นผู้สืบทอดการเป็นเจ้าพิธีกรรมในรุ่นที่ 3

เหตุการณ์นี้เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนท่าแค ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญด้วยปรากฏคติชนสร้างสรรค์จากการเปลี่ยนแปลงนี้อย่างน่าสนใจ อีกส่วนหนึ่งที่เป็นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการจัดการในงานพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคคือการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคของส่วนราชการ ได้แก่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินกิจกรรม “สืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” ในปีงบประมาณ 2554-2556 ต่อมาสำนักงานจังหวัดพัทลุง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง สภาวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง และเทศบาลตำบลท่าแค โดยเฉพาะสำนักงานจังหวัดพัทลุง ได้จัดสรรงบประมาณจาก “งบยุทธศาสตร์การพัฒนา” ผ่านสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง จนเกิด “โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้มแข็งเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน : กิจกรรมสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” ได้แต่งตั้งคณะกรรมการด้านต่าง ๆ เพื่อดำเนินโครงการ อีกทั้งมีกำหนดการในการจัดงานอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างการแต่งตั้งคณะกรรมการตามที่จังหวัดพัทลุงได้แต่งตั้งในปี 2559 มีคณะกรรมการด้านต่าง ๆ ดังนี้

- คณะกรรมการอำนวยการ
- คณะกรรมการฝ่ายดำเนินงาน แบ่งย่อยเป็นแต่ละฝ่ายคือ ฝ่ายสถานที่ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายพิธีกรรม ฝ่ายรักษาความสงบ ฝ่ายกิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และฝ่ายแสงเสียง
- คณะกรรมการฝ่ายเลขานุการและประสานงานทั่วไป

Chulalongkorn University

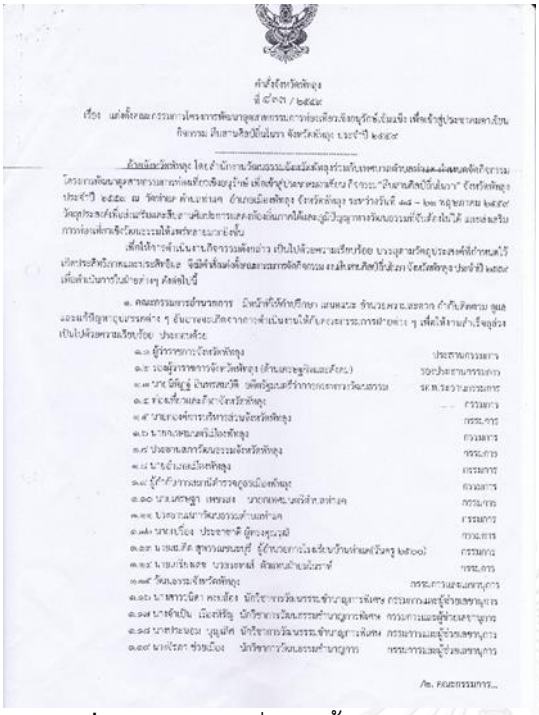

ภาพที่ 37 สำเนาคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการด้านต่าง ๆ ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงลงนามคำสั่ง

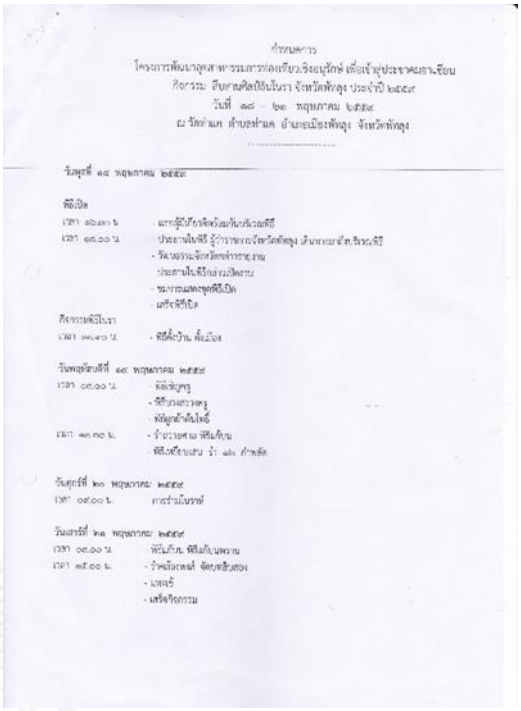

ภาพที่ 38 สำเนากำหนดการกิจกรรมสืบสานศิลป์ถิ่นโนราประจำปี 2559 ออกโดยจังหวัดพัทลุง

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าแค

คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เหล่านี้ได้เข้ามาช่วยเหลือชุมชนในการจัดการหรืออำนวยความสะดวกในกิจกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค ตั้งแต่ขั้นตอนการประชุมก่อนเริ่มงานพิธีกรรม งานแถลงข่าว จนถึงวันงานมีผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงเป็นประธานเปิดงาน

ภาพที่ 39 งานแถลงข่าวกิจกรรมสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา ปี 59

ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง

ภาพที่ 40 ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงจุดเทียนชัย ปี 2559
ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง

เมื่อมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดงานนี้ ทำให้มีรูปแบบและวิธีการจัดงานแตกต่างไปจากเดิม คือจากงานที่จัดในระดับชุมชน หรือเฉพาะกลุ่มของผู้มีเชื้อสายโนราซึ่งมีลักษณะเป็นงานพิธีกรรมเฉพาะ ได้ขยายไปสู่งานระดับจังหวัด มีลักษณะผสมผสานระหว่างงานพิธีกรรมกับงานท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประจำปี เช่น การแข่งขันประกวดโนราเยาวชน การออกร้านขายสินค้าท้องถิ่น และสาธิตการทำอุปกรณ์ประกอบการแสดงโนรา เช่น เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกายโนราและพราน เป็นต้น โดยเฉพาะในปี 2557 มีการจัดงานเสวนาทางวิชาการเพิ่มขึ้น เมื่อมีการขยายพื้นที่ในลักษณะดังกล่าวจึงเกิดคติชนสร้างสรรค์ขึ้นในงานโนราโรงครู

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

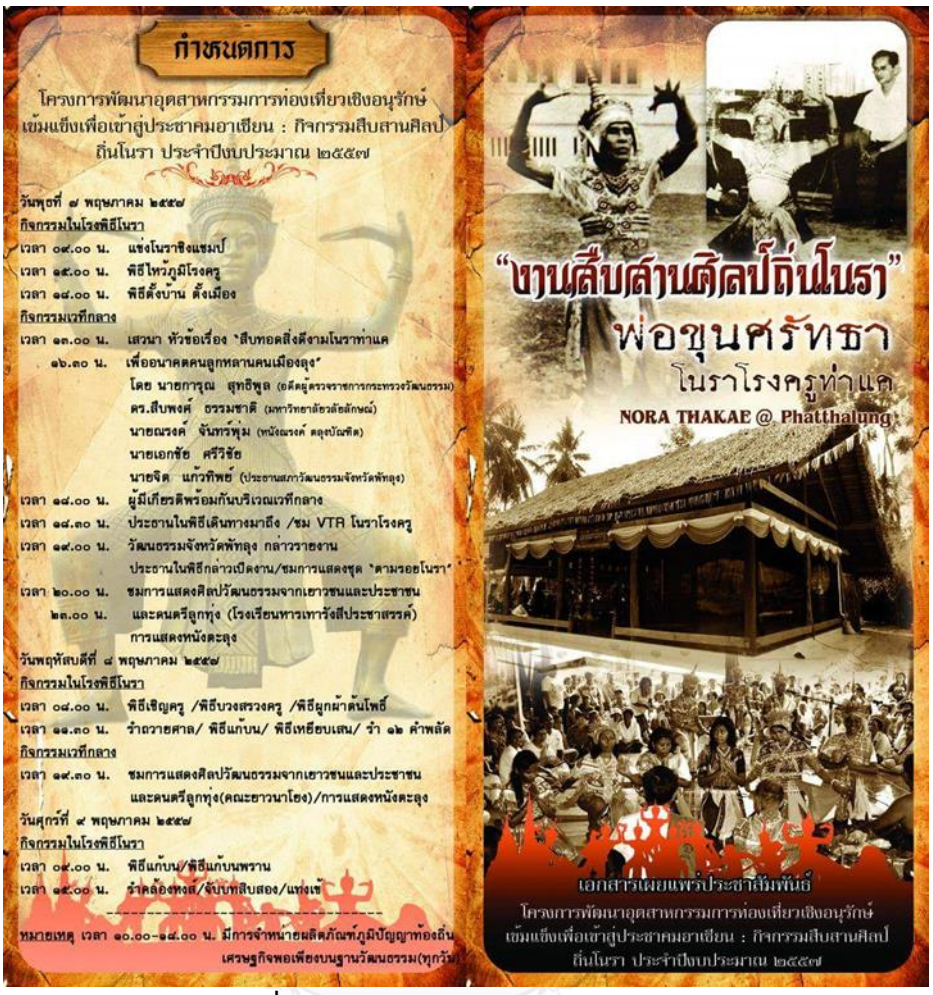

ภาพที่ 41 ป้ายประชาสัมพันธ์กิจกรรมปี 2557
ที่มา: สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดพัทลุง

Chulalongkorn University

จากป้ายประชาสัมพันธ์ข้างต้นเห็นรายละเอียดของการจัดงานที่มีทั้งกิจกรรมแข่งขันโนรา การเสวนาทางวิชาการ การแสดงวงดนตรีลูกทุ่ง เป็นต้น บางกิจกรรมก็ดำเนินไปพร้อมกับพิธีโนราโรงครู มีลักษณะของการให้ตัวเลือกแก่ผู้มาชมงานว่าสามารถเลือกรับชมได้ตามความสนใจ ผู้วิจัยเห็นว่ามีความแตกต่างไปจากงานพิธีโนราโรงครูแบบเดิมที่จัดโดยชุมชนเท่านั้นอย่างเห็นได้ชัด จึงจะได้รวบรวมกิจกรรมที่มีลักษณะของการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบคติชนสร้างสรรค์ในพิธีโนราโรงครู ดังนี้

3.1.1.1 พิธีกรรมและองค์ประกอบของพิธีกรรม

ก) โรงพิธีกรรม

การทำพิธีกรรมโนราโรงครูในอดีต “โรงพิธีกรรมก็จะเป็นโรงเครื่องผูกสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 9 ศอก ยาว 11 ศอก มีเสา 8 เสา ไม่ยกพื้น หน้าโรงหันไปทางทิศเหนือหรือใต้ เรียกว่า *ลอยหวัน* ไม่หันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือตะวันตก เพราะเป็นการ *ขวางหวัน* (ขวางตะวัน) ตามความเชื่อของโนราว่าเป็นอัปมงคล เพราะเท่ากับว่าเป็นการขวางความเจริญหรือความมีชื่อเสียง” (พิทยา บุษรารัตน์, 2535: 60) ลักษณะโรงพิธีกรรมแบบนี้จะปลูกโรงขึ้นเป็นการชั่วคราว เมื่อเสร็จสิ้นงานพิธีกรรมก็จะรื้อออกด้วยเชื่อว่าโรงพิธีกรรมโนราคือแผ่นดินหรือโลกอีกโลกหนึ่งของโนราโดยเฉพาะ คนละส่วนกับโลกพื้นดินทั่วไป

> จนเมื่อปี 2554 กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดสรรงบประมาณผ่านวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง เพื่อสนับสนุนการจัด*งานสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา* ทางคณะกรรมการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ประชุมหารือกันว่าน่าจะปลูกโรงพิธีกรรมโนราโรงครูเป็นการถาวรขึ้นจากวัสดุและโครงสร้างที่ทันสมัย มีการยกพื้นสูงขึ้น โดยการเทปูนเพื่อสะดวกในการจัดกิจกรรมและรองรับจำนวนผู้เข้าร่วมงานที่มีเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งเมื่อจบงานพิธีกรรมโนราโรงครูในปีนั้น ๆ แล้วก็สามารถใช้ประโยชน์จากโรงโนราถาวรนี้ให้เป็นที่ถ่ายทอดความรู้เรื่องโนรา และใช้ประโยชน์ในกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนได้ด้วย
>
> (เศรษฐา เพชรสง, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ฉะนั้นในงานโนราโรงครูวัดท่าแค จึงใช้โรงครูถาวรหลังนี้เป็นโรงพิธีกรรมมาตั้งแต่ปี 2554 - 2557 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง รับหน้าที่เป็นเจ้าพิธีก่อนจะถึงแก่กรรม

เมื่อปี 2558 โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ ได้รับหน้าที่เป็นเจ้าพิธีกรรมต่อ จึงมีความคิดที่จะกลับไปใช้ตามแบบแผนโนราโบราณ กล่าวคือ ให้มีการสร้างโรงครูโนราพิธีกรรมเครื่องผูกเช่นเดิม โนราเกรียงเดชมีความเชื่อว่า

> หากไม่ใช้โรงโนราตามอย่างครูสอนมาแล้ว พิธีกรรมโนราโรงครูก็จะไม่ครบถ้วน ครูหมอโนราอาจจะไม่พอใจได้ อีกทั้งโรงครูท่าแคได้ชื่อว่าเป็นโรงครูของพ่อขุนศรัทธา บรมครูโนรา และท่าแคยังเป็นที่อยู่ของครูหมอโนรา ถ้าไม่กลับไปทำแบบเดิมแล้ว ครูหมออาจจะโกรธแล้วเกิดการให้โทษก็ได้
>
> (เกรียงเดช ขำณรงค์, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2559)

เรื่องนี้สอดคล้องกับที่อุดม หนูทอง (2536: 34) กล่าวถึงความเชื่อเรื่องการสร้างโรงโนราโรงครูไว้ว่า โรงสำหรับรำโรงครูแทบไม่เปลี่ยนแปลงเลย ทั้งนี้เพราะโนราตลอดจนชาวบ้านที่นับถือครูหมอโนราเชื่อว่า โรงที่ปลูกผิดลักษณะตามแบบโบราณจะใช้ทำพิธีไม่ได้ เพราะครูหมอไม่ยอมให้ทำเช่นนั้น และจะถูกลงโทษให้เป็นไปต่าง ๆ นานา

ฉะนั้นตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นมา โนราโรงครูวัดท่าแคจึงกลับไปใช้โรงพิธีกรรมตามแบบเดิมเพื่อให้ถูกต้องตามคำสอนของครูโนรา และนับเป็นการรื้อฟื้นของเก่ามาใช้ในบริบทปัจจุบันที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงความเป็นของดั้งเดิมหรือของแท้ โดยยังคงเก็บโรงโนราถาวรนั้นไว้เพื่อเป็นที่จัดนิทรรศการเกี่ยวกับโนรา ใช้เป็นที่จัดแถลงข่าว และใช้สำหรับเป็นสถานที่เปิดงาน อีกทั้งปัจจุบันก็เป็นที่ประดิษฐาน *ยอดเทริดแม่ศรีมาลา* ซึ่งมีผู้นำมาถวายไว้เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาอีกแห่งหนึ่ง

ภาพที่ 42 โรงโนราพิธีกรรมแบบโบราณดั้งเดิม (เครื่องผูก) ปี 2559

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 43 โรงโนราพิธีกรรมถาวรสร้างเมื่อปี 2554

ข) ตัวพิธีกรรม

โนราโรงครูประกอบด้วยพิธีกรรมย่อย ๆ หลายพิธี แทบทุกพิธีกรรมยังคงสืบทอดและใช้อยู่อย่างเคร่งครัด เนื่องจากมีความเชื่อเรื่องครูหมอโนรากำกับไว้ เพราะหากไม่ทำตามครูก็จะเกิดสิ่งไม่ดีได้ แต่ก็มีพิธีกรรมสร้างสรรค์ที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นทั้งที่สืบเนื่องจากการที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนในการจัดโนราโรงครูวัดท่าแค และจากการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน ได้แก่

1) พิธีครอบเทริดเพื่อความเป็นสิริมงคล

พิธีนี้เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ โดยอิงรูปแบบและฐานคิดจากพิธีกรรมเดิม นั่นคือ พิธีครอบเทริดผูกผ้าตัดจุก อันเป็นพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านที่สำคัญที่สุดของผู้ที่เป็นโนรา กล่าวคือ ผู้ที่จะสามารถเป็นโนราที่สมบูรณ์หรือโนราใหญ่ บางพื้นที่จะเรียกว่า *ราชครู* สามารถทำการงานเกี่ยวกับโนราได้ทุกอย่าง ต้องผ่านการครอบเทริดผูกผ้าตัดจุกเสียก่อนจึงจะนับว่าเป็นราชครูที่สมบูรณ์ จำกัดเฉพาะผู้เป็นโนราเท่านั้นจึงจะทำพิธีกรรมนี้ได้

> ปี 2557 คณะกรรมการจัดงานโนราโรงครูในขณะนั้นเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลืองานนี้อย่างมาก และต้องการจะทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงในขณะนั้นได้มีความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชาวท่าแค อีกทั้งฐานะของผู้ว่าราชการจังหวัดก็เทียบเท่ากับการเป็นเจ้าเมืองพัทลุง จึงได้ร่วมกันเสนอเพื่อประยุกต์พิธีครอบเทริดผูกผ้าตัดจุก เพื่อนำมาสร้างเป็นพิธีครอบเทริดเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยจะทำพิธีกรรมนี้ให้เฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงเพียงท่านเดียวเท่านั้น
>
> (เกรียงเดช ขำณรงค์, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2559)

ภาพที่ 44 พิธีครอบเทริดเพื่อความเป็นสิริมงคล ปี 2557
ที่มา: www.facebook.com/มโนราห์โรงครูท่าแค

ในรูปข้างต้นผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงนั่งอยู่บนขัน 12 นักษัตรอันเป็นตราประจำหัวเมืองที่สำคัญของภาคใต้สมัยอาณาจักรตามพรลิงค์[19] เจ้าพิธีกรรมในขณะนั้น คือ โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง ที่สำคัญคือมีการผูกโยงเทริดโนราไว้บนศีรษะของผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นลักษณะเดียวกันกับพิธีกรรมครอบเทริดผูกผ้าตัดจุกของโนรา หากแต่มีการสร้างวัตถุประสงค์ใหม่ให้แก่พิธีกรรมนี้โดยยังคงอิงรูปแบบบางส่วนมาจากพิธีกรรมดั้งเดิมอย่างชัดเจน และได้กระทำเฉพาะปี 2557 ปีเดียวเท่านั้น เนื่องจากเจ้าพิธีกรรมคนต่อมา คือ โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ เห็นว่าเพียงแต่ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานจุดเทียนชัยในโรงโนรา และถวายพานเชี่ยนบูชาครูหมอโนราก็น่าจะเพียงพอ เพราะทั้งสองพิธีกรรมนี้ก็เป็นส่วนที่เจ้าภาพ หรือผู้นำที่มีความสำคัญสูงสุดพึงกระทำอยู่แล้ว

2) พิธีรับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรม

นอกจากพิธีครอบเทริดเพื่อความเป็นสิริมงคล อันมีที่มาจากการปัจจัยภายนอกคือหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรม มีอีกขั้นตอนพิธีกรรมหนึ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราโดยเกิดจากปัจจัยภายในชุมชนท่าแคคือ *พิธีรับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรม* ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าเมื่อต้นปี 2558 ก่อนงานพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง ได้ถึงแก่กรรมอย่างกะทันหัน ผู้สืบทอดเจ้าพิธีกรรมคนต่อมาก็ตกอยู่ที่โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ ผู้เป็นศิษย์สายตรงของโนราแปลก ชนะบาล สิ่งที่น่าสนใจก่อนการเป็นเจ้าพิธีกรรมของโนราเกรียงเดชคือ ในงานพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคปี 2557 เอกชัย ศรีวิชัย นักร้องนักแสดงชื่อดังของชาวภาคใต้ ผู้มีความเชื่อและมีเชื้อสายของครูหมอโนราเช่นกันได้มาร่วมพิธีกรรมนี้ แล้วเกิดการประทับทรงพ่อขุนศรัทธา และเรียกตัวโนราเกรียงเดชเข้าไปพูดคุย และได้ทำนายว่าถึงเวลาที่จะต้องรับหน้าที่เป็นเจ้าพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคนี้แล้ว ขณะนั้นไม่มีใครคาดคิดว่าจะถึงกำหนดเร็วเพียงนี้ ต่อมาก่อนจะมีงานพิธีกรรมในปี 2558 โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง เจ้าพิธีกรรมขณะนั้น เกิดล้มป่วยกะทันหันและเสียชีวิตในเวลาต่อมา โนราเกรียงเดช จึงได้รับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรมตรงตามคำทำนาย

ด้วยเหตุที่เชื่อว่าราชครูหรือโนราใหญ่ทุกคนล้วนมีคาถาอาคมต่าง ๆ อยู่กับตัว เมื่อโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง ผู้เป็นเจ้าพิธีกรรมคนเดิมเสียชีวิต ทางคณะกรรมการจัดงานจึงคิดกันว่าน่าจะมีพิธีที่ทำเพื่อแสดงให้เห็นว่าเจ้าพิธีกรรมโนราโรงครูท่าแคยังคงมีผู้สืบสาย

---

[19] อาณาจักรตามพรลิงค์ เป็นอาณาจักรโบราณที่มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธศตวรรษที่ 7 มีศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ในสมัยอยุธยาอาณาจักรตามพรลิงค์มีเมืองบริวาร 12 เมือง แต่ละเมืองใช้ตรานักษัตรเป็นตราประจำเมือง เช่น เมืองพัทลุง มีตรางูเล็กซึ่งเป็นตราของปีมะเส็งเป็นสัญลักษณ์ประจำเมือง

ต่อไป และเชื่อว่าควรจะล้างอาถรรพ์หรืออาคมของเจ้าพิธีกรรมคนเดิมเสียก่อน อีกทั้งยังเป็นการประกาศให้ทราบทั่วกันว่าผู้จะเป็นเจ้าพิธีกรรมคนต่อไปคือโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ ในพิธีนี้ได้เชิญโนราอาวุโสในจังหวัดพัทลุงมาร่วมเป็นประจักษ์พยาน เช่น โนราอ้อมจิตร เจริญศิลป์ โนราอาบ โนราน้อม คงเกลี้ยง และโนราแซม เสียงทอง เป็นต้น และที่สำคัญได้เชิญพระภิกษุ คือ พระอาจารย์นริศ นรินโท พระภิกษุที่ชาวโนราในภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือ และมีชื่อเสียงทางด้านคาถาอาคมมาร่วมในพิธี

พิธีนี้มีขั้นตอน คือ โนราอ้อมจิตร เจริญศิลป์ โนราผู้มีอาวุโสสูงสุดที่นั้นเป็นผู้รำถือเทริดแล้วนำไปถวายแด่พระอาจารย์นริศ เพื่อท่านจะเป็นผู้สวมเทริดให้แก่โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ เป็นอันจบพิธีกรรมนี้ เหตุที่ต้องให้พระภิกษุเป็นผู้สวมเทริดให้เนื่องจาก “โนราที่จะสามารถสวมเทริดเพื่อมอบเป็นเจ้าพิธีกรรมคนต่อไปได้มีเพียงผู้เดียว คือ โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง ที่ถึงแก่กรรมไป แม้จะมีโนราอาวุโสอยู่ในที่นั่นก็ตามแต่ก็ไม่สามารถสวมให้ได้ ด้วยโนราเหล่านั้นมิได้เป็นเจ้าพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคมาก่อน” (เกรียงเดช ขำณรงค์, สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2560) เพราะฉะนั้น *ความเป็นพระ* จึงถูกนำมาใช้เพื่อให้เป็นสถานะที่สูงกว่าโนราสามารถประกอบพิธีสำคัญนี้ได้โดยชอบธรรม

ภาพที่ 45 พิธีสวมเทริดเพื่อรับเป็นเจ้าพิธีกรรม ปี 2558
ที่มา: www.facebook.com/มโนราห์โรงครูท่าแค

จากการสัมภาษณ์โนราเกรียงเดชและผู้มีความรู้ในศาสตร์โนรา ผู้วิจัยพบว่า พิธีมอบการเป็นเจ้าพิธีกรรมลักษณะนี้ไม่น่าจะเคยมีมาก่อน เนื่องจากแต่เดิมหากสายตระกูลโนราสายใดที่หัวหน้าคณะโนราสายนั้นถึงแก่กรรมไป ลูกหรือศิษย์ของโนราที่ถึงแก่กรรมนั้นก็จะเป็นหัวหน้าคณะสืบต่อมา เนื่องจากเป็นคณะโนราที่อยู่เฉพาะสายตระกูลตัวเอง มีการฝึกฝนและถ่ายทอดศาสตร์ทุกอย่างเกี่ยวกับโนราไว้อยู่แล้ว อีกทั้งก็เป็นที่รับรู้ของคนในสายตระกูลแล้วว่า

ต่อไปผู้ที่จะได้รับการส่งต่อเป็นหัวหน้าคณะคือใคร ด้วยมีการเตรียมตัวและประกาศให้ทราบตั้งแต่ต้น ผู้วิจัยคิดว่ารูปแบบการประกอบพิธีกรรมสวมเทริดเพื่อรับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรมคนต่อไปนี้ น่าจะมีฐานคิดมาจากการสวมเทริดให้ศิษย์ของครูโนรา ด้วยโนรานั้นนับถือครูว่าแรงมาก หากศิษย์ไม่เชื่อฟังครูหรือลบหลู่ครูก็จะได้รับแรงโทษจากการไม่รู้คุณ โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง มีศักดิ์ทางสายเลือดเป็นน้าของโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ อีกสถานะหนึ่งก็เป็นครูผู้คอยชี้แนะในเรื่องโนราและการประกอบพิธีกรรมโนรา เพราะฉะนั้นเมื่อศิษย์จะต้องเป็นผู้สืบทอดต่อจากครู ผู้ที่จะส่งมอบต่อให้ศิษย์ได้ก็จะต้องเป็นครูของโนราผู้นั้น แต่เมื่อครูสิ้นชีวิตไปแล้ว จึงต้องให้ผู้มีสถานะที่สูงกว่าทำหน้าที่แทน ซึ่งในที่นี้ก็คือพระสงฆ์นั่นเอง

3). พิธีกรรมแทงเข้

ตามความเชื่อกล่าวว่าพิธีกรรมแทงเข้ทำขึ้นเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ในตำนานโนราหลังจากที่พระยาสายฟ้าฟาดลอยแพนางนวลทองสำลีไปจากเมือง ด้วยความผิดโทษฐานที่เกิดตั้งครรภ์ขึ้นมาโดยไม่รู้สาเหตุ ต่อมาเมื่อพระยาสายฟ้าฟาดอภัยโทษให้แล้ว จึงบัญชาให้ทหารไปเชิญนางนวลทองสำลีกลับเมือง ในขณะล่องเรือกลับเมืองได้มีจระเข้มาขวางเรือ จึงต้องมีการปราบจระเข้นั้นเสียก่อน แล้วจึงเข้าเมืองได้ นอกจากทำพิธีแทงเข้เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ข้างต้นแล้ว ในการจับบทเพื่อรำแทงเข้นี้ โนราใช้บทที่มีเค้าโครงเรื่องจากเรื่องไกรทอง ชาวภาคใต้จะเรียกว่า *บทนายไกร* ในการรำแทงเข้ นอกจะมีโนราผู้รับบทเป็นนายไกร หรือไกรทองแล้ว ยังมีเพื่อนของนายไกรอีก 6 คน ทุกคนจะมีอาวุธเป็นหอกไว้สำหรับแทงเข้ทุกคน ส่วนตัวของจระเข้นั้น ตามธรรมเนียมที่ได้สืบทอดกันมาทำขึ้นโดยใช้ต้นกล้วยพังลาหรือกล้วยตานี มาแกะสลักเป็นรูปจระเข้ หากแต่ที่โนราโรงครูวัดท่าแค พบว่าจระเข้มีขนาดใหญ่กว่าโนราโรงครูที่อื่นมาก วัสดุภายนอกที่เห็นคือเสื่อกระจูดนำมาขึ้นรูปให้เป็นจระเข้ พร้อมทั้งตกแต่งพ่นสีให้มีความเหมือนยิ่งขึ้น โดยที่ภายในตัวจระเข้นี้ใช้ต้นกล้วยพังลาหรือกล้วยตานีตามที่ได้สืบทอดมาจากครูในอดีตนั่นเอง ส่วนผู้รับบทเป็นจระเข้หรือชาละวันนั้นก็จะเป็นโนราอีกคนหนึ่งซึ่งรู้คาถาอาคม เพราะเมื่อรำทำบทแล้วจะต้องออกไปว่าคาถาบรรจุธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ให้แก่ตัวจระเข้ เพื่อสมมติว่าจระเข้นี้มีชีวิตจริง ๆ

นอกจากนี้ โนราโรงครูวัดท่าแคยังมีความเชื่ออีกว่าจระเข้เป็นสัญลักษณ์ของเสนียดจัญไร หรือสิ่งไม่เป็นมงคล ต้องกำจัดสิ่งนี้ให้ตายไป จึงมีการนำจระเข้ออกมาวางไว้บริเวณข้างโรงโนรา เพื่อให้ประชาชนที่มาร่วมงานได้นำสิ่งของมาสะเดาะเคราะห์ ได้แก่ เศษเล็บ เศษผม เศษเสื้อผ้าของตนเอง รวมทั้งเงินสะเดาะเคราะห์ตามศรัทธา โดยมีความเชื่อว่าสามารถฝากทุกข์โศกโรคภัย รวมทั้งเคราะห์กรรมต่าง ๆ ให้ไปกับจระเข้ได้ ซึ่งจะมีการทำลายหรือปราบเคราะห์กรรมนี้โดยโนราใหญ่ผู้มีอาคมอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นจึงจะนำจระเข้ที่ปราบเสร็จแล้วไปทำลายและลอย

ไปกับแม่น้ำ นัยว่าเป็นการฝากเคราะห์กรรมเหล่านั้นให้ไปกับพระแม่คงคา คล้ายกับความเชื่อเรื่องการลอยกระทงสะเดาะเคราะห์นั่นเอง

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่านอกจากโนราโรงครูวัดท่าแคคงยึดถือธรรมเนียมที่ได้รับการสั่งสอนมาจากครูโนราแล้ว ยังมีการสร้างสรรค์ที่แตกต่างออกไปนั่นคือการประดิษฐ์จระเข้ให้มีความสมจริง ทั้งรูปร่าง ขนาด และสี นอกจากนี้ยังมีความคิดสร้างสรรค์ที่ให้ประชาชนที่มาร่วมงานโนราโรงครูแห่งนี้ได้เข้าร่วมในพิธีกรรมนั่นคือ ร่วมสะเดาะเคราะห์ด้วยเงินที่ประชาชนนำมาสะเดาะเคราะห์นี้ ทางคณะกรรมการจัดงานจะนำไปเข้ากองทุนพ่อขุนศรัทธาเพื่อใช้ในการก่อสร้างศาลาพ่อขุนศรัทธาหลังใหม่ และใช้ในกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโนราโรงครูวัดท่าแคต่อไป ดังนั้นประชาชนที่มาร่วมงาน นอกจากจะได้เที่ยวชมงานเชิงวัฒนธรรม ได้ดูการแสดงโนรา และพิธีกรรมต่าง ๆ แล้ว ยังได้ร่วมสะเดาะเคราะห์และทำบุญกับพ่อขุนศรัทธาอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีลักษณะคล้ายการไปทำบุญในงานประจำปีของวัดอื่น ๆ เช่นกัน

ภาพที่ 46จระเข้สำหรับพิธีกรรมแทงเข้

ภาพที่ 47ป้ายบอกเพื่อการสะเดาะเคราะห์

ภาพที่ 48หลังจากแทงเข้เสร็จก็จะเห็นต้นก้วยพังลาที่อยู่ภายในจระเข้

ภาพที่ 49ประชาชนที่มาเที่ยวชมงานร่วมสะเดาะเคราะห์กับจระเข้

นอกจากพิธีกรรมและองค์ประกอบพิธีกรรมที่มีลักษณะ “คติชนสร้างสรรค์” โดยเน้นความเป็นของแท้/ของดั้งเดิมข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยพบว่าเมื่องานโนราโรงครูท่าแคได้รับจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ ภาครัฐก็ได้เข้ามามีส่วนช่วยบริหารจัดการทั่วไปเพื่อความสะดวกเรียบร้อย ทำให้งานพิธีกรรมโนราโรงครูที่เดิมอยู่ภายในเฉพาะกลุ่มของโนราและผู้มีเชื้อสายโนราเท่านั้น ได้ขยายออกไปเป็นงานประจำปีของชุมชนและจังหวัด มีการเปิดให้บุคคลทั่วไปเข้ามาร่วมเที่ยวงานหรือพิธีกรรมได้ เช่น การแก้บน การเหยียบเสน[20] เป็นต้น เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า โนราโรงครูท่าแคนี้เป็นโรงพิธีกรรมที่มีความเข้มขลังอย่างมาก ทั้งในเชิงของการเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนรา และการยังคงยึดรูปแบบการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมไว้อย่างครบถ้วน อีกทั้งเชื่อกันว่าโรงพิธีกรรมแห่งนี้สามารถแก้บนให้แก่ครูหมอโนราได้ทุกองค์ ไม่จำเป็นต้องว่าจ้างคณะโนรามาเพื่อแก้บนเป็นการเฉพาะตน จึงทำให้ผู้ที่ต้องการแก้บน และเข้ารับการเหยียบเสนมาที่โนราโรงครูวัดท่าแคจำนวนมาก ในระยะแรกคณะโนราและคนในชุมชนยังคงจัดการกันเอง แต่เมื่อจำนวนคนที่มาร่วมงานมากขึ้น หน่วยงานรัฐจึงได้เข้ามาช่วยเหลือในการอำนวยความสะดวก เช่น จัดลำดับคิวก่อนหลัง มีการจัดพานเชี่ยนครูไว้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน หรือแม้กระทั่งมีชุดโนราและพรานเพื่อให้ผู้มาแก้บนได้เช่าเพื่อใส่ประกอบพิธีกรรม แต่บริการเหล่านี้ก็จะมีค่าบริการซึ่งจะเป็นรายได้ของกองทุนโรงครูขุนธาวัดท่าแค

ภาพที่ 50 ป้ายแนะนำสำหรับผู้มาเข้าร่วมพิธีกรรม

ภาพที่ 51ป้ายติดหน้าอกสำหรับผู้เข้าร่วมพิธีกรรมพร้อมลำดับที่ได้

[20] การเหยียบเสน คือ พิธีกรรมการรักษาโรคผิวหนังอย่างหนึ่งที่เชื่อว่าเกิดจากการกระทำของ *ผีเจ้าเสน* บ้างก็ว่าเกิดจากครูหมอโนราในสายตระกูลทำเครื่องหมายไว้เพื่อเตือนว่า ผู้มีเสนคือผู้ที่มีเชื้อสายโนรา ต้องสืบทอดการรำโนราต่อไป วิธีรักษาเสนนี้ต้องมาให้โนราใหญ่ทำพิธีเหยียบเสนในโนราโรงครูเท่านั้นจึงจะหายได้

จากข้อมูลคติชนสร้างสรรค์ในด้านพิธีกรรมข้างต้นเห็นได้ว่า มีการสร้างสรรค์พิธีกรรมย่อยใหม่จากรูปแบบของพิธีกรรมเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมกับจุดประสงค์ใหม่ของการนำพิธีกรรมเหล่านั้นมาใช้ อีกทั้งการจัดการในพิธีกรรมซึ่งแต่เดิมคณะโนราและคนในชุมชนเท่านั้นที่เป็นผู้จัดการ แต่เมื่องานพิธีกรรมได้ขยายไปสู่กลุ่มคนภายนอกมากขึ้น หน่วยงานของรัฐจึงต้องเข้ามาช่วยจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาร่วมพิธีกรรม อันจะยังให้เกิดความสะดวกสบายทั้งต่อร่างกายและจิตใจของผู้มาร่วมพิธีกรรม เนื่องจากมีลักษณะ*เบ็ดเสร็จ* สามารถมาเข้าร่วมพิธีกรรมได้ทันที ไม่ต้องตระเตรียมอุปกรณ์ใด ๆ มาให้ยุ่งยาก

3.1.1.2 “สินค้าทางวัฒนธรรม” จากองค์ประกอบในพิธีโนราโรงครู

ตามที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้วว่างานพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคเดิมจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มโนราและผู้มีเชื้อสายโนราเท่านั้น เมื่อมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนจึงทำให้งานที่เป็นเฉพาะพิธีกรรมอย่างเดียว กลับมีลักษณะของงานท่องเที่ยวประจำปีเพิ่มขึ้นมา ในงานนี้หน่วยงานภาครัฐได้สนับสนุนให้ช่างในท้องถิ่นนำสินค้าวัฒนธรรมมาจำหน่ายได้ ผู้วิจัยได้พบวัตถุมงคล เครื่องรางของขลังที่มีให้เช่าบูชาหรือจำหน่ายในงานนี้เช่นกัน ซึ่งก็นับได้ว่าเป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” ที่สร้างมาจากความเชื่อครูหมอโนราเป็นพื้นฐานนั่นเอง

1) เทริด

เดิมเทริดเป็นอุปกรณ์เครื่องแต่งกายสำหรับโนราสวมเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมหรือเพื่อแสดง ชาวโนราเชื่อว่าเทริดเป็นของสูงสุดมีครูอยู่ มิสามารถนำมาใส่เล่นได้ อีกทั้งเทริดยังเป็นสัญลักษณ์แทนครูหมอโนราชั้นเทพ เช่น พ่อขุนศรัทธา แม่ศรีมาลา พ่อเทพสิงหร และพระยาสายฟ้าฟาด เป็นต้น ชาวโนราจึงมักจะวางเทริดไว้บนหิ้งครูหมอเพื่อสักการบูชา ต่อมาวัฒนธรรมการบูชาเทริดได้แพร่หลายออกมาสู่กลุ่มคนภายนอก เนื่องจากมีความเชื่อว่าโนรานั้นมีคาถาที่ทำให้คนรักคนหลง สวมเทริดออกแสดงเมื่อใด ผู้พบเห็นก็จะเกิดความรักความเมตตา อีกทั้งยังทราบถึงความเข้มขลังของครูหมอโนรา จึงเกิดความนิยมหาเทริดเพื่อไปให้ครูโนราผู้มีคาถาอาคมปลุกเสกเทริดขึ้น เพื่อนำไปบูชาสักการะ ในแรกเริ่มนั้นก็ยังคงใช้เทริดขนาดมาตรฐานที่สำหรับสวมใส่เป็นเครื่องบูชา ต่อมาก็มีการคิดประดิษฐ์เทริดขนาดเล็กเพื่อความสะดวกในการตั้งบนหิ้งเพื่อบูชา เทริดเล็กนี้จึงแพร่หลายทั้งในกลุ่มของผู้มีเชื้อสายโนราและกลุ่มคนภายนอกที่ต้องการบูชาเทริดเพื่อความสิริมงคล ในงานพิธีกรรมโนราโรงครูท่าแคก็มีการนำเทริดออกมาเช่าบูชาและจำหน่าย ส่วนใหญ่จะเป็นฝีมือของคนในตำบลท่าแค “ช่างทำเทริดจะอยู่ในตระกูลที่นับถือครูหมอโนราและครูหมอช่างด้วยมีการสืบทอดการทำเทริดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และขณะทำเทริดอยู่นั้นก็มีความรู้สึกว่าสามารถทำ

ได้อย่างง่ายดายเหมือนมีครูหมอมา *แอบ* หรือ *ประทับ* อยู่ในร่างของตน” (บุญวัน เกลี้ยงเกื้อ, สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

ภาพที่ 52 ร้านจำหน่ายเทริดโนราในงานโนราโรงครูวัดท่าแค

2) หน้าพรานหน้าแดง / หน้าพรานหน้าทอง

พรานโนราเป็นตัวแสดงที่มีความสำคัญอย่างมากในโนราทั้งแบบพิธีกรรมและบันเทิง ความเชื่อเรื่องครูหมอโนราสายพรานนี้ ปรากฏชื่อในตำนานกำเนิดโนราสำนวนของโนราวัด จันทร์เรือง ว่ามีพราน 2 คน แต่เดิมพรานนั้นเป็นขุนนางของพระยาสายฟ้าฟาด เจ้าเมืองพัทลุง ชื่อว่า *ขุนพิจิตบุษบา* และ *พระยาไกรยวงศา* ได้ติดตามเทพสิงสอนผู้เป็นหลานเจ้าเมืองพัทลุงที่เผยแพร่การรำโนราไปยังที่ต่าง ๆ ขุนนางทั้งสองมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองอันตราย เมื่อเทพสิงสอนได้รำโนราที่ใดพรานทั้งสองก็จะร่วมเล่นโนราด้วยทุกครั้ง มีหน้าที่เป็นตัวตลกในการแสดง โดยจะสวมหน้ากากพรานเสมอ ตำนานของขุนนางทั้งสองนี้ก็ได้กลายมาเป็นครูหมอโนราสายพรานที่มีอาคมแก่กล้า โดยเฉพาะทางเมตตามหานิยม

ในปัจจุบันผู้เป็นพรานโนราจะสวมหน้าพรานเพื่อประกอบพิธีกรรมหรือเพื่อการแสดง ผู้มีเชื้อสายครูหมอโนราฝ่ายพรานจะนับถือครูหมอโนราที่ชื่อว่า *ขุนพรานพระยาพราน* (ขุนพิจิตบุษบาและพระยาไกรยวงศา) *พรานเฒ่าพรานแก่ พรานบุญ* เป็นต้น ผู้ที่นับถือก็จะมีหน้าพรานสีแดงตั้งบนหิ้งเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนครูหมอโนรา ส่วนผู้นับถือครูหมอโนราฝ่ายพรานที่ชื่อว่า *ตาจอมเฒ่าหน้าทอง* ก็จะใช้หน้าพรานสีทองเป็นสัญลักษณ์ในการบูชา คติการบูชาหน้าพรานนี้ก็เช่นเดียวกับการบูชาเทริดโนรา คือ เริ่มต้นขึ้นในกลุ่มของผู้มีเชื้อสายโนราก่อน แล้วจึงแพร่หลายไปสู่กลุ่มคนนอก ด้วยมีความเชื่อเรื่องเมตตามหานิยมว่าพรานนั้นมีคาถาดี อิงจากทั้งตำนานกำเนิดโนราที่บอกที่มาของพรานว่าแต่เดิมเคยเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่อยู่ในเมืองพัทลุงมาก่อน อีกทั้งยังมีการอิงถึงพรานในนิทานพื้นบ้านเรื่องพระสุธนมโนห์รา ที่พรานบุญสามารถจับนางกินรีได้อย่างง่ายดาย

นอกจากจะมีบ่วงบาศแล้วก็มีคาถาอาคมสามารถเข้าป่าล่าสัตว์ได้อย่างปลอดภัย การบูชาหน้าพรานโนรา นอกจากจะเป็นการบูชาเพื่อระลึกถึงคุณของครูหมอโนราฝ่ายพรานแล้ว ยังหวังผลทางด้านเมตตามหานิยมและโชคลาภอีกด้วย แต่เดิมก็ใช้หน้าพรานขนาดเท่าของจริงในการบูชา แต่ปัจจุบันเช่นเดียวกับเทริด คือมีการย่อขนาดหน้าพรานโนราให้เล็กลงเพื่อนำไปสักการบูชาได้สะดวก หรือจัดวางได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังทำให้มีลักษณะของเครื่องรางของขลังมากกว่าเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงหรือประกอบพิธีกรรม

ภาพที่ 53หน้าพรานโนราทั้งขนาดที่ใช้จริงและขนาดจิ๋วสำหรับเป็นเครื่องรางของขลัง

ภาพที่ 54หน้าพรานโนราที่จำหน่ายในงานโนราโรงครู

3) ไหมฺรฺ หรือกำไล

เป็นอุปกรณ์ที่โนราใส่สวมแขนทั้งสองข้าง นอกจากจะเพื่อความสวยงามแล้ว การใส่ไหมฺรฺหลายวงทำให้เกิดเสียงกระทบกันเมื่อรำสะบัดมือ ทำให้เกิดเสียงเร้าใจและน่าหลงใหลในความทะมัดทะแมงที่แฝงอยู่ภายใต้ความนุ่มนวลของการรำโนรา นอกจากใช้เป็นเครื่องแต่งตัวของโนราแล้ว ผู้มีเชื้อสายโนราจะใช้ไหมฺรฺเป็นเครื่องรางของขลังทางด้านเมตตามหานิยมเช่นเดียวกัน โดยจะขอเช่าบูชาจากแขนของโนรา ด้วยเชื่อว่าไหมฺรฺที่ผ่านพิธีกรรมโนราโรงครูแล้วจะยิ่งมีความเข้มขลังมาก จากการลงภาคสนามผู้วิจัยพบว่า นอกจากผู้ศรัทธาจะขอเช่าไหมฺรฺจากตัวโนราเองแล้ว ในงานพิธีกรรมโรงครูท่าแคก็มีการจำหน่ายหรือให้เช่าไหมฺรฺ ทั้งจากผู้ผลิตเอง ซึ่งถ้าหากจะนำไปเป็นเครื่องรางของขลังก็จะต้องให้โนราใหญ่ลงคาถาอาคมกำกับก่อน อีกส่วนหนึ่งที่เปิดให้เช่าไหมฺรฺก็คือ ร่างทรงของครูหมอโนราบางองค์ที่มีไหมฺรฺโนราผ่านพิธีกรรมแล้วมาให้เช่าบูชา เพราะฉะนั้นไหมฺรฺหรือกำไลโนราที่เคยเป็นเครื่องแต่งกายอย่างหนึ่งของโนราก็กลายเป็นเครื่องรางของขลังที่เชื่อว่ามีเมตตามหานิยม เรียกเงินทองได้ ดังอิงมาจากเสียงไหมฺรฺที่กระทบกันแล้วจะทำให้ผู้ชมเกิดความหลงใหลในเสน่ห์ของความแข็งแรงและสง่างามของโนรา

ภาพที่ 55 ไหมรุหรือกำไลให้เช่าของสำนักพ่อปู่พรานแก่

4) ผ้ายันต์

การใช้ผ้ายันต์ในพิธีกรรมโนราโรงครูที่เห็นได้ชัดเจนคือใช้ขึงเป็นยันต์เพดานผ้ากลางโรงพิธีกรรมเพื่อป้องกันสิ่งไม่ดีที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ทั้งจากผู้ไม่หวังดีและสิ่งลี้ลับ และใช้ผ้ายันต์เพื่อเป็น ผ้าปิดหม่อม[21] หรือผ้าคลุมศีรษะก่อนจะสวมเทริด ด้วยมีความเชื่อเช่นเดียวกับยันต์กลางโรงโนราคือกันคุณไสยหรือสิ่งไม่ดีที่อาจจะเกิดขึ้นได้ จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่ายังคงมีการใช้ผ้ายันต์ขึงเป็นเพดานผ้าไว้กลางโรงโนราเช่นเดิม แต่ขยายความเชื่อเรื่องผ้ายันต์ของโนราออกมาสู่นอกโรงพิธีกรรม กล่าวคือ มีร่างทรงของครูหมอโนราบางองค์ได้ทำผ้ายันต์ขึ้นเพื่อให้ผู้ศรัทธาได้นำไปบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล และเมตตามหานิยม ผ้ายันต์ของครูหมอโนราสององค์ที่มีในงานพิธีกรรมนี้ คือ ผ้ายันต์พ่อขุนศรัทธา และผ้ายันต์ของสำนักพ่อปู่พรานแก่ เป็นการจัดทำเฉพาะบุคคลไม่ได้เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการจัดงานโนราโรงครูท่าแคแต่อย่างใด

ภาพที่ 56 ผ้ายันต์เพดานกลางโรงโนราโรงครูวัดท่าแค

[21] ผ้าปิดหม่อม หมายถึงผ้าปิดกระหม่อม ชาวภาคใต้จะเรียกส่วนแนวกลางศีรษะว่า กลางหม่อม

ภาพที่ 57 ยันต์ของร่างทรงพ่อขุนศรัทธา

ภาพที่ 58 ยันต์เมตตามหาเสน่ห์ของร่างทรงตาพรานแก่

5) เสื้อยันต์

ผู้วิจัยพบว่าผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในงานโนราโรงครูวัดท่าแคใส่เสื้อยันต์ปลุกเสกโดยร่างทรงของพ่อปู่พรานแก่ หรือ ตาพรานแก่ ซึ่งเป็นยันต์แบบเดียวกับที่สำนักพ่อปู่พรานแก่จัดทำขึ้นเพื่อให้ลูกศิษย์ หรือผู้ศรัทธาได้ “ทอน” หรือเช่าบูชาเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและเชื่อกันว่าสามารถกันหรือแก้สิ่งร้ายได้ นอกจากนี้ยังมีคุณวิเศษเด่นทางด้านเมตตามหานิยม เห็นได้จากชื่อของเสื้อยันต์เช่นเดียวกับผ้ายันต์ของสำนักคือ ผ้ายันต์เมตตามหานิยม

ภาพที่ 59 เสื้อยันต์ที่จัดสร้างโดยสำนักพ่อปู่พรานแก่

นอกจากมีเสื้อยันต์ที่สำนักพ่อปู่พรานแก่ให้เช่าบูชาแล้ว ผู้วิจัยยังพบอีกว่าร่างทรงที่สำคัญที่เข้าร่วมโนราโรงครูวัดท่าแคก็มีการแต่งกายหรือประดับด้วยผ้าที่มีการเขียนยันต์

ไว้ด้วย ซึ่งเป็นของใช้ส่วนตัวของแต่ละร่างทรงใช้ในการเข้าร่วมพิธีกรรมหรือเพื่อประทับทรง ผู้วิจัยได้สอบถามร่างทรงที่ใช้ผ้ายันต์เป็นเครื่องแต่งกายเพื่อป้องกันจังไหร[22] มิให้เข้าตัว

ภาพที่ 60 ร่างทรงแม่ศรีมาลาใช้ผ้าสไบที่ลงอักขระยันต์ไว้

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าข้อมูลเรื่องสินค้าทางวัฒนธรรม ประเภทเครื่องรางของขลังที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของครูหมอโนรานั้น นำมาจากอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมและการแสดงโนรา เนื่องจากเชื่อกันว่าอุปกรณ์เหล่านั้นมี “แรงครู” กำกับไว้อยู่ เปรียบดังมีครูหมอโนราคอยคุ้มครองปกปักรักษาผู้บูชาทั้งที่มีเชื้อสายโนราหรือบุคคลทั่วไป

6) ของที่ระลึก

ในงานพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคจัดจำหน่ายของที่ระลึกที่เกี่ยวข้องกับโนราอย่างเด่นชัด ส่วนใหญ่ทำจากลูกปัดที่ใช้ร้อยเป็นเครื่องแต่งกายของโนรา ผู้ผลิตก็จะเป็นกลุ่มเดียวกับที่ทำเครื่องแต่งกายของโนรา มีการนำเอาลายที่ใช้ในการร้อยชุดโนรานั้นมาร้อยเป็นของที่ระลึกอย่างสวยงาม ได้แก่ สร้อยคอ สร้อยข้อมือ และพวงกุญแจ

ภาพที่ 61ของที่ระลึกจากลูกปัดโนรา ได้แก่ สร้อยคอ สร้อยข้อมือ

ภาพที่ 62ของที่ระลึกจากลูกปัดโนรา ได้แก่ พวงกุญแจทั้งลายดอกประจำยามและลายอื่น ๆ

[22] จังไหร ในภาษาถิ่นใต้ หมายถึง จัญไร หรือสิ่งอัปมงคล อาจเกิดจากการทำคุณไสย หรือภูตผีปีศาจ

จะเห็นได้ว่าสินค้าวัฒนธรรมที่มีการจำหน่ายในงานพิธีโนราโรงครูวัดท่าแคมีหลากหลาย ทั้งเครื่องรางของขลัง อุปกรณ์ประกอบการแสดง รวมทั้งของที่ระลึก ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในพิธีกรรม หรือสำหรับการแสดงโนราเท่านั้น เหล่านี้ผู้วิจัยคิดว่าน่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้มาร่วมงานพิธีโนราโรงครูวัดท่าแค สามารถนำกลับไปเป็นสิ่งแทนการมาร่วมพิธีโนราโรงครูวัดท่าแค ลักษณะคล้ายกับการเก็บสะสมของที่ได้จากการท่องเที่ยวประจำจังหวัดแต่ละจังหวัด นั่นคือ หากจะกล่าวถึงการท่องเที่ยวประจำจังหวัดพัทลุงก็ต้องเป็นงานพิธีโนราโรงครูวัดท่าแคแห่งนี้ โดยมีของเหล่านี้เป็นสิ่งแทน ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับที่ศิราพร ณ ถลาง (2559) ได้กล่าวถึงเรื่องของที่ระลึกไว้ว่า

> เนื่องจากการท่องเที่ยวในปัจจุบันดำเนินไปในบริบทของโลกาภิวัตน์และโลกวัตถุนิยม “ของที่ระลึก” จึงเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นตัวแทนของแต่ละวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะต้องซื้อกลับไปเพื่อเป็นที่ระลึกของการท่องเที่ยวไป “ต่างแดน” สินค้าหรือวัตถุที่นำมาขายเป็นสินค้าที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวมักมีที่มาจากวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละชาติพันธุ์ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนั้น ก็เท่ากับว่าวัตถุทางวัฒนธรรมซึ่งมีหน้าที่หรือบทบาทในพิธีกรรมในวิถีชีวิตจริงได้กลายมาเป็นสินค้า
>
> ศิราพร ณ ถลาง (2559: 28-29)

3.1.2 “คติชนสร้างสรรค์” ในโนราบันเทิง

โนราบันเทิง คือโนราการแสดงที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก มีพิธีกรรมเฉพาะในตอนต้นก่อนการแสดง คือมีการกาศครู ถ้าเป็นการว่าจ้างโนราบันเทิงเพื่อมาแก้บนก็จะมีช่วงเวลาทำพิธีแก้บนอีกประมาณ 30 นาที หลังจากนั้นก็จะเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงไปจนจบ อย่างไรก็ตามแม้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความบันเทิงเป็นหลัก แต่ก็ยังคงสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราเช่นเดียวกับโนราพิธีกรรม

จากการเก็บข้อมูลและลงภาคสนามพบว่าการแสดงโนราบันเทิงมีการปรับตัวอยู่เสมอเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชม อีกทั้งการแสดงโนราที่เป็นมหรสพมุ่งหวังให้เกิดความสนุกสนานผ่อนคลาย จึงมิได้ถูกจำกัดอย่างเข้มข้นเหมือนอย่างโนราพิธีกรรม ดังที่รัฐกานต์ ณ พัทลุง (2554: 92) กล่าวถึงการปรับเปลี่ยนโนราบันเทิงในยุคก่อนว่า ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา โนราเกิดการปรับเปลี่ยนแบบการเล่นอย่างเห็นได้ชัด เพราะในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่เพลงแนวชีวิตและเพลงตลาดซึ่งต่อมาคือเพลงลูกทุ่งได้กระจายเสียงทางวิทยุไปยังทั่วประเทศ ในภาคใต้โนราบางคณะจึงมีการปรับเปลี่ยนเครื่องดนตรีที่ใช้ในการเล่นโนรา เช่น ใช้กลองชุด กีตาร์เบสในการบรรเลง รวมไปถึงการนำนวนิยายมาเล่นผสมกับการเล่นโนรา โนราบันเทิงในปัจจุบันก็พบ

รูปแบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้หมายความว่าจะไม่พบการสร้างสรรค์โนราบันเทิงจากบริบทเดิมไปสู่บริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ผู้วิจัยจะแบ่งเป็นประเภทของการสร้างสรรค์ ดังนี้

3.1.2.1 การตั้ง “คณะเทพศรัทธา” เพื่อแสดงโนราเชิงสร้างสรรค์

แม้มีการแสดงโนราบันเทิงที่ตำบลท่าแคหลายคณะที่ยังคงรับการแสดงแบบบันเทิงที่สืบทอดมาตามประเพณี แต่ก็มีคณะโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ที่มีลักษณะของการสร้างสรรค์การแสดงโนราบันเทิงอย่างชัดเจน ด้วยเป็นคณะโนราของคนรุ่นใหม่ หัวหน้าคณะคือโนราเกรียงเดช ขำณรงค์ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิศวกรรมโยธา (ภาคภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ดังที่ได้กล่าวแล้ว และเป็น*คณะโนรารางวัลพระราชทาน* ได้รับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการแข่งขันโนราชิงถ้วยพระราชทานประจำปี 2556 ทั้งประวัติการศึกษาและเกียรติประวัติจากการรำโนราทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างสนใจโนราคณะนี้เป็นอย่างมาก ทำให้โนราเกรียงเดช ขำณรงค์ คิดสร้างสรรค์ต่อยอดจากความเป็นโนราของเดิมให้น่าสนใจมากขึ้น โดยที่ยังคงความเชื่อเรื่องครูหมอโนราและไม่เล่นนอกขนบครูจนเกินขอบเขต ผู้วิจัยแบ่งการสร้างสรรค์การแสดงในรูปแบบใหม่ได้ ดังนี้

1) คณะเทพศรัทธาสู่การแข่งขันรายการคนไทยขั้นเทพ

รายการคนไทยขั้นเทพเป็นส่วนหนึ่งของโครงการกิจกรรมพัฒนาดนตรีและการแสดงเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อเฟ้นหาศิลปะการแสดงขั้นเทพที่สามารถนำเสนอความเป็นไทยทั้งประเทศเพื่อชิงรางวัลเงินสด 1 ล้านบาท พร้อมรับถ้วยพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และได้รับตำแหน่ง “คนไทยขั้นเทพ” ด้วย โนราเกรียงเดช ขำณรงค์ ได้รับคัดเลือกจากวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุงให้เป็นตัวแทนในการแข่งขันครั้งนี้ กติกากำหนดให้แข่งขันเป็นทีม โนราเกรียงเดชจึงได้ตั้งชื่อทีมว่า *ทีมเทพศรัทธา* อันมีที่มาจาก “ความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ชื่อว่า *เทพสิงหร* ผู้เป็นครูหมอโนราด้านนักปราชญ์ คือผู้มีสติปัญญาเป็นเลิศ และครูหมอโนราอีกองค์หนึ่งคือ *ศรัทธาเทพ* ผู้เป็นครูหมอโนราด้านการฟ้อนรำ” (เกรียงเดช ขำณรงค์, สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2560) โนราเกรียงเดชได้นำชื่อของครูหมอทั้ง 2 องค์มาประกอบกัน จนได้ชื่อทีมว่า “เทพศรัทธา” มีแนวทางการดำเนินรอยตามอย่างครูหมอโนราทั้ง 2 องค์ เพื่อรักษาและประกาศให้คนทั้งประเทศรู้ถึงความยิ่งใหญ่ของโนรา

สมาชิกของคณะเทพศรัทธาในปัจจุบัน โนราเกรียงเดชได้รวมกลุ่มเพื่อนศิลปินในวงการโนรามาร่วมกันคิดสร้างสรรค์ ฝึกซ้อมและร่วมแข่งขัน ซึ่งเครือข่ายโนราเหล่านั้นก็ยังคงรวมกันเป็นคณะเทพศรัทธา รับงานแสดงทั้งโรงพิธีกรรมและโรงโนราบันเทิงจนถึงปัจจุบัน เครือข่ายของศิลปินโนราที่อยู่ในคณะเทพศรัทธานี้มาจากโนราสายตระกูลใหญ่ที่สำคัญของจังหวัดพัทลุงเป็นหลัก 3 สาย ได้แก่

- สายโนราขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา) เป็นครูโนราคนสำคัญของภาคใต้ ลูกศิษย์ของโนราไข่โก อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความโดดเด่นเรื่องท่ารำแบบนิ่ง ๆ ซึ่งเรียกว่าท่าตาย แต่มีความสง่า ขึงขัง และทะมัดทะแมง มีสมาธิในการออกท่ารำ มีความรู้ความชำนาญในการรำโนราอย่างดียิ่ง จึงได้รับสมญานามว่า พุ่ม เทวา ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีท่ารำสวยงามดั่งเทวดา และนิยมยกย่องว่าเป็นบรมครูของโนราภาคใต้ ภายหลังเข้ารับราชการในตำแหน่ง กำนัน จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ว่า ขุนอุปถัมภ์นรากร ต่อมาได้รับเลือกให้เป็นศิลปินโนรา และได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นคนแรกของภาคใต้ เมื่อปี 2526 (จุติกา โกศลเหมมณี, 2553: 4) ศิษย์ของโนราขุนอุปถัมภ์นรากร ปรากฏชื่อเสียงทั้งด้านเป็นศิลปินโนราและนักวิชาการที่สำคัญของภาคใต้ เช่น โนราผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรจน์ นาคะวิโรจน์ โนราผู้ช่วยศาสตราจารย์ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ เป็นต้น ครูโนราเหล่านี้ได้ถ่ายทอดสอนสั่งลูกศิษย์มาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 63 ขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา))

ที่มา: http://norapumtawa.blogspot.com /p/blog-page.html

- สายโนราแปลก ชนะบาล (แปลกดำ ท่าแค) เป็นครูโนราที่สำคัญของตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง เป็นเจ้าพิธีกรรมคนแรกของประเพณีโนราโรงครูวัดท่าแค สืบทอดและได้ฝึกการรำโนราจากสายโนรารุ่ง ภาณุรัตน์ อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง และโนราเลื่อน ทะเลน้อย (อุดม หนูทอง, 2536: 235) สายตระกูลโนราแปลกนี้มีความโดดเด่นเรื่องท่ารำแบบเบ็ดเตล็ดลีลาอ่อนนอกแข็งใน โนราแปลกได้ฝึกลูกศิษย์เป็นโนราที่มีชื่อเสียงต่อมาอีกหลายคน เช่น โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง (สมพงษ์ ชนะบาล) ผู้มีศักดิ์เป็นทั้งลูกศิษย์และหลานของโนราแปลก ท่าแค ซึ่งต่อมาโนราสมพงศ์น้อย ก็ได้รับช่วงเป็นเจ้าพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคจนถึงปี 2557 เป็นปีสุดท้าย

ลูกศิษย์อีกคนหนึ่งของโนราแปลกคือ โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ นับว่าเป็นศิษย์คนสุดท้าย และได้รับช่วงเป็นเจ้าพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคตั้งแต่ปี 2558 จนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 64 โนราแปลก ชนะบาล (แปลกดำ) ประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค
ที่มา: http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=24322.0

- **สายโนรายก ชูบัว** โนรายก ชูบัว ได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ประเภทโนรา เมื่อปี 2530 โนรายกเป็นศิษย์ของโนราอ้น (ถั่วเขียว) ซึ่งเป็นตาของท่านเอง สายตระกูลของโนรายก ชูบัว นั้นมีความโดดเด่นด้านการรำแบบอ่อนช้อย นุ่มนวล ได้ถ่ายทอดการรำจนมีลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงในปัจจุบันหลายคน เช่น โนราสุพัฒน์ นาคเสน โนราละมัย ศิลป์รักษา เป็นต้น นอกจากนี้ในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ได้เป็นครูศิลปินพื้นบ้านถ่ายทอดการรำโนราให้แก่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ โนรายกจึงมีลูกศิษย์หลากหลายอาชีพ ทำให้สายตระกูลของโนรายก ชูบัวในปัจจุบันยังคงสืบทอดการรำอยู่ไม่ขาดสาย

ภาพที่ 65 โนรายก ชูบัว ประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู
ที่มา: http://norayok.blogspot.com/

โนราผู้เป็นสมาชิกของคณะเทพศรัทธาในปัจจุบันมี 7 คน ได้แก่

1) โนราไข่น้อย ดาวจรัสศิลป์ ได้รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปี 2553

2) โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ ได้รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปี 2556

3) โนราภูมินทร์ ดาวรุ่ง ได้รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปี 2557

4) โนราโจ๊ก ดาวรุ่ง ศิษย์แม่นกน้อย ได้รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปี 2558

5) โนราดักดูด นครศรีฯ

6) โนราชะมดน้อย บ้านปากคลอง

7) โนราเฉลิมชัย มลวิเชียร

คณะโนราเทพศรัทธาและทีมงานได้ร่วมกันนำเสนอวัฒนธรรมโนราในรอบชิงชนะเลิศโดยใช้รูปแบบของการเล่าเรื่องประเทศไทยผ่านศิลปะการแสดงทั้ง 4 ภาค โดยใช้โนราเป็นตัวละครในการเล่าเรื่อง อีกทั้งมีการนำเสนอการแสดงลิเกป่า ซึ่งเป็นการแสดงชนิดหนึ่งของภาคใต้ที่หาชมได้ยากยิ่ง รายการคนไทยขั้นเทพจึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่ทำให้คณะเทพศรัทธาได้นำ “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรามาเสนอสู่พื้นที่ภายนอกผ่านสื่อสมัยใหม่ และยังได้สร้างสรรค์รูปแบบการแสดงที่ใช้ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้เพื่อเล่าเรื่องความเป็นไทย การสร้างสรรค์การแสดงของเทพศรัทธาจึงมีลักษณะของโนราบันเทิงที่นอกจากจะสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้ในการแข่งขันแล้ว ก็ยังคงให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมอยู่ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 66 คณะเทพศรัทธาในการแข่งขันรายการคนไทยขั้นเทพรอบรองชนะเลิศ

ที่มา: www.youtube.com

2) คณะเทพศรัทธากับการสร้างสรรค์ละครร้องเรื่องไกรทอง

หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครได้เชิญให้คณะเทพศรัทธา มาร่วมแสดงในเทศกาลละครกรุงเทพเมื่อปี 2558 ในการแสดงครั้งนี้ คณะเทพศรัทธาได้มีความคิดที่จะนำ *การรำแทงเข้* (จระเข้) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรมโนราโรงครู มานำเสนอในรูปแบบของละครร้อง การรำแทงเข้มีที่มา 2 แหล่ง คือ แหล่งที่หนึ่งมาจากตำนานกำเนิดโนราที่กล่าวถึงการทำพิธีกรรมนี้ว่าเพื่อฆ่าจระเข้ตัวใหญ่ที่ขัดขวางการเดินทางกลับเมืองพัทลุงของนางนวลทองสำลี หลังจากที่ได้รับอภัยโทษจากพระยาสายฟ้าฟาดเจ้าเมืองพัทลุง อีกแหล่งหนึ่งมาจากบทละครนอกเรื่องไกรทอง ซึ่งคณะโนรามีการเล่นเรื่องนี้กันอยู่แล้วในพิธีกรรมโนราโรงครู ผู้วิจัยคิดว่าเหตุที่คณะเทพศรัทธานำเรื่องไกรทองมานำเสนอเป็นละครร้องนั้น เนื่องจากเรื่องไกรทองมีโครงเรื่องเป็นที่รับรู้ จึงเหมาะแก่การนำมาเล่าใหม่ในขั้นตอนหนึ่งของพิธีกรรมโนรา ซึ่งจะสามารถแสดงความแปลกใหม่ให้ผู้ชมที่ไม่เคยรู้จักการแทงเข้มาก่อนได้ชม ดังที่เกรียงเดช ขำณรงค์ (2558) กล่าวถึงที่มาของการเลือกเรื่องไกรทองมาปรับแสดงในรูปแบบละครร้องว่าเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมการรำโนราโรงครู ซึ่งเป็นจุดเล็ก ๆ แล้วนำมาขยายให้เป็นละครเวทีซึ่งถือว่าเป็นการนำรากเหง้าของโนราเข้ามาสู่รูปแบบของละครร้อง

การแสดงนั้นใช้โนราเป็นผู้แสดง ดำเนินเรื่องตามการจับบทแทงเข้ที่ใช้ในโนราโรงครู ในส่วนนี้นำเสนอวัฒนธรรมของคนใต้ที่ไม่ปรากฏในบทละครนอกเรื่องไกรทองได้อย่างชัดเจน เช่น วัฒนธรรมการลับหอกสำหรับแทงจระเข้ด้วยน้ำมันสัตว์ป่า 7 ชนิด และ *การทักนางณี* คือการกล่าวขออนุญาตใช้พื้นที่จากแม่พระธรณีเพื่อเป็นโรงพิธีปลุกเสกหอกสำหรับแทงจระเข้

ภาพที่ 67 คณะเทพศรัทธาในการแสดงละครร้องเรื่องไกรทอง
ที่มา: www.youtube.com

ดังนั้น บท ทำนองกลอน และท่ารำที่นำมาใช้เพื่อประกอบการแสดงละครร้องนี้ใช้ของพิธีกรรมโนราโรงครูทั้งหมด เนื่องจากบทที่แต่งขึ้นมาใช้คำสละสลวย ใช้ท่ารำต่าง ๆ มาผสมผสานให้เข้ากัน ตั้งแต่การจัดโรงทำพิธี ชุบตัวของนายไกร ทำขวัญนายไกร การลับหอก

เป็นต้น (วิชา สุกศรีสอาด, 2560) แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าแม้มีการขยายรูปแบบจากการแสดงที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโนราพิธีกรรมไปสู่การแสดงเต็มรูปแบบ แต่ก็ยังคงยึดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราไว้อย่างเหนียวแน่น เนื่องจากจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนใด ๆ ทั้งสิ้น ยกเว้นช่วงที่เป็นบทเจรจา ก็จะนำเอาข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมาเจรจาแทรกกันบ้างเพื่อสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน

บทลับหอกของนายไกรและเพื่อน ที่คณะเทพศรัทธาได้นำมาแสดงในละครร้องเรื่องไกรทอง คงไว้อย่างครบถ้วนตามอย่างที่ใช้ในพิธีกรรมแทงเข้ซึ่งเป็นพิธีกรรมย่อยในโนราโรงครู มีเนื้อความว่า

ลับเอยเกลอเหอลับหอก มือซ้ายจับจอกจับจอกสุรา
ไหนล่ะต่างน้ำเกลอเหอคงคา เข้ามาลับพระเพชรเพชรฉนูกรรณ์[23]
แล้วจะขอให้น้องเหอประสิทธิ์ มันยังหล่าวมีฤทธิ์มีฤทธิ์แข็งขัน
เข้ามาลับพระเพชรเพชรฉนูกรรณ์ ขอเชิญท่านมาท่านมาสังหาร
แลตะเดชะนั้นพระไตรอาคม บุญของพระพรหมพรหมผู้อาจารย์
ขอให้มืดมัวไปทั่วสถาน มืดทั้งใต้น้ำใต้น้ำพระคงคา
แล้วนายไกรลับเสร็จสำเร็จพลัน แล้วค่อยเสกมนตร์คนกันเข้าแช่ยา

(บันทึก, เกรียงเดช ขำณรงค์, 21 พฤษภาคม 2559)

ภาพที่ 68การลับหอกในการแสดงละครร้องเรื่องไกรทอง

ภาพที่ 69การลับหอกในพิธีโนราโรงครูวัดท่าแค

[23] เพชรฉนูกรรณ์ หมายถึง พระเพชฉลูกรรม หรือพระวิศวกรรม เทพแห่งการช่าง เชื่อกันว่านอกจากจะเป็นผู้สร้างสิ่งสวยงามอันได้แก่ วิมานของเทพยดา และเครื่องดนตรี แล้ว ท่านยังเป็นผู้สร้างอาวุธมีฤทธิ์ต่าง ๆ อีกด้วย ชาวบ้านภาคใต้บางพื้นที่อาจเรียกว่า เพชรหนูกรรณ์ หรือเพชรฉลูกรรณ์

เมื่อนำพิธีลับหอกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมแทงเข้นั้นมาปรับเป็นการแสดงเชิงสร้างสรรค์ในละครร้องเรื่องไกรทองแล้ว มีการเพิ่มแสงสีและรูปแบบการลับหอกให้มีความสวยงามและเป็นระเบียบ เพื่อให้มีลักษณะของการแสดงมากยิ่งขึ้น ตอบสนองความต้องการเห็นความสวยงามอลังการตามรูปแบบละครร้องหรือลักษณะของละครเวที แตกต่างไปจากในการประกอบพิธีกรรมจริงที่จะเน้นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรมมากกว่าความสวยงามอลังการ

3) คณะเทพศรัทธากับภาพยนตร์เรื่องเทริด

ภาพยนตร์เรื่องเทริด[24] มุ่งนำเสนอรากเหง้าของวัฒนธรรมโนรา อำนวยการสร้างและกำกับโดย เอกชัย ศรีวิชัย ตอนต้นของภาพยนตร์เรื่องนี้ได้มีการเล่าเรื่องกำเนิดโนราตามตำนานที่แพร่หลาย คือ ฉบับของขุนอุปถัมภ์นรากร และโนราแปลก ชนะบาล ครูโนราคนสำคัญของจังหวัดพัทลุง เพื่อมุ่งให้ผู้ชมได้เข้าใจที่มาของโนรามากยิ่งขึ้นนอกเหนือไปจากเรื่องพระสุธนมโนห์รา แล้วจึงนำเสนอเรื่องราวของครูศรัทธา โนราใหญ่เจ้าของคณะเทพศรัทธาแห่งเมืองพัทลุงที่ต้องการให้สิงห์ ลูกชายคนเดียวเป็นผู้สืบทอดโนราโรงครูต่อไป แต่สิงห์ยังเป็นวัยรุ่นและชอบเล่นดนตรีสากลจึงไม่คิดที่จะสืบสานโนราโรงครูของตระกูล สิงห์ทะเลาะกับพ่อจนพลาดพลั้งทำยอดเทริดอันเป็นสิ่งเคารพบูชาอย่างสูงของพ่อหัก จึงถูกไล่ออกจากบ้าน เมื่อสิงห์พบกับสายทิพย์ หญิงสาวหน้าตาสวยงามได้เข้าไปช่วยสายทิพย์จากการถูกเด็กแว้นทำร้าย ต่อมาได้ทราบว่าสายทิพย์เป็นนางรำและเป็นคนรักของปราบ ลูกชายผู้มีอิทธิพล แต่ทั้งคู่ก็ยังคงยืนยันที่จะรักกันจนได้เสียกัน ต่อมาสิงห์รู้ว่าพ่อป่วยหนักมากจึงกลับมาหาพ่อและเต็มใจที่จะรับคำสั่งเสียสุดท้ายเรื่องที่จะสืบทอดโนราโรงครูต่อไป โดยที่ลืมไปว่าตนได้กระทำผิดในเรื่องการไม่รักษาความบริสุทธิ์ไว้จนกว่าจะผ่านพิธีกรรมครอบเทริดผูกผ้าตัดจุกก่อน ซึ่งเป็นเรื่องร้ายแรงมาก ตอนจบสิงห์จึงต้องเสียชีวิตขณะกำลังเข้าพิธีกรรมครอบเทริด เนื่องจากปราบผู้ที่หลงรักสายทิพย์ได้ตามมาฆ่า

จะเห็นได้ว่าการดำเนินเรื่องของภาพยนตร์เรื่องเทริดนั้น ปรากฏความเชื่อเรื่องการเป็นแหล่งกำเนิดของโนราว่าอยู่ที่เมืองพัทลุง อีกทั้งการทำพิธีบวงสรวงภาพยนตร์เรื่องนี้ก็มาทำกันที่บริเวณหน้าเขื่อนขุนธาในวัดท่าแค จึงช่วยยืนยันว่าพื้นที่ท่าแคได้รับการเชื่อถือว่าคือแหล่งกำเนิดโนรา หรือเป็นที่พำนักของครูหมอโนราทั้งปวง ส่วนสถานที่ถ่ายทำในเรื่องที่เกี่ยวกับพิธีกรรมก็ใช้ในบริเวณวัดท่าแคเสียส่วนใหญ่ โดยเฉพาะฉากที่สิงห์ต้องเข้าพิธีครอบเทริดนั้น ก็ใช้ศาลา

---

[24] ภาพยนตร์เรื่อง เทริด ได้รับ 1 รางวัล จากการเข้าชิงทั้งสิ้น 6 รางวัล ในงานรางวัลภาพยนตร์ไทย ครั้งที่ 25 ประจำปี 2559 จัดโดยชมรมวิจารณ์บันเทิง ได้แก่ เอกชัย ศรีวิชัย ได้รับรางวัลนักแสดงนำชายยอดเยี่ยม นอกจากนี้ยังติดอันดับ 1 ใน 5 ภาพยนตร์ไทยที่จะส่งเข้าประกวดรางวัลออสก้า ประจำปี 2017 และเข้าชิงรางวัลเพลงประกอบภาพยนตร์ยอดเยี่ยมรางวัลสุพรรณหงส์ ประจำปี 2559 อีกด้วย

โรงครูถาวรที่สร้างขึ้นเมื่อปี 2554 เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าผู้สร้างภาพยนตร์ต้องการที่จะนำเสนอความเชื่อเรื่องครูหมอโนราอย่างเข้มข้น กล่าวคือ เนื้อหามุ่งเน้นเรื่องการสืบทอดสายตระกูลโนรา ความเชื่อเรื่องเทริดซึ่งเป็นสิ่งเคารพสูงสุดของโนรา อีกทั้งยังสร้างความสะเทือนใจและย้ำชัดในอาถรรพ์หรือแรงครูของครูหมอโนราเรื่องการทำผิดคำสั่งสอนของครูคือมิได้ประพฤติพรหมจรรย์ก่อนที่จะเข้าพิธีครอบเทริด

ภาพที่ 70 ทีมเทพศรัทธาร่วมแสดงในภาพยนตร์เรื่องเทริด ฉากนี้ถ่ายทำในวัดท่าแค ณ โรงครูถาวร
ที่มา: www.google.com

จากการสัมภาษณ์โนราเกรียงเดช ผู้วิจัยได้ทราบว่านอกจากคณะเทพศรัทธาจะร่วมแสดงในภาพยนตร์เรื่องนี้ด้วยแล้ว เทพศรัทธายังเป็นทีมที่ช่วยเสนอแนะข้อมูลการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์เรื่องนี้ ซึ่งนับว่าเป็นการยืนยันความสามารถของคณะเทพศรัทธาได้อีกแหล่งหนึ่ง และยังแสดงให้เห็นว่าภาพยนตร์ก็เป็นการแสดงรูปแบบหนึ่งที่ถูกนำมาถ่ายทอดเรื่องโนราและความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา โดยใช้พื้นที่ของท่าแคในการดำเนินเรื่อง

3.1.2.2 การสร้างสรรค์ในโนราลูกทุ่งบันเทิง

คติชนสร้างสรรค์ในโนราลูกทุ่งบันเทิงเห็นได้ชัดเจนจากการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายประกอบการแสดงชุดลูกปัดโนราที่ใช้สวมใส่ในการแสดงโนราบันเทิงนั้น โดยทั่วไปก็จะเป็นชนิดเดียวกันกับที่ใส่ในโรงรำพิธีกรรม กล่าวคือ มีลักษณะเป็นชุดลูกปัดสี แล้วนำมาร้อยเรียงกันตามลายที่ต้องการ เช่น ลายลูกแก้ว แต่ในปัจจุบันผู้วิจัยพบว่าในโนราบันเทิงพื้นที่ของตำบลท่าแค มีการสร้างสรรค์ชุดลูกปัดรูปแบบใหม่ขึ้น ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงของเอกชัย ศรีวิชัย ที่มีการคิดประดิษฐ์ชุดลูกปัดโนราด้วยเลื่อมอย่างลิเก อาจจะต้องการความแปลกใหม่ และให้ชุดลูกปัดดูมีความแวววาวเล่นแสงไฟ เกิดความอลังการในการทำโชว์ ผู้วิจัยพบว่าคณะโนราที่ตำบลท่าแคมีการ

แต่งชุดด้วยชุดลูกปัดโนราแบบใหม่นี้คือ คณะโนราสมพรจิตร รักษาศิลป์ เนื่องจากเป็นคณะที่รับงานแสดงทั้งโนราโบราณบันเทิง และโนราลูกทุ่งบันเทิง คือมีการร้องเพลงลูกทุ่งสมัยนิยมในตอนท้ายการแสดง โนราคณะนี้จึงมีไฟเวทีที่ค่อนข้างจะครบครัน เมื่อใส่ชุดลูกปัดแบบเลื่อมแล้วก็จะมีการเล่นไฟเกิดความแวววาวสวยงาม ผู้ชมที่ชอบความอลังการก็จะตื่นตาตื่นใจ

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องชุดลูกปัดเลื่อมของโนราคณะสมพรจิตร รักษาศิลป์ จึงได้ทราบถึงข้อจำกัดของการแต่งชุดนี้ว่า “การแต่งชุดเลื่อมนี้ใช้ได้เฉพาะในการแสดงโนราเพื่อความบันเทิงเท่านั้น ไม่ได้ใช้แต่งในงานโนราพิธีกรรมเนื่องจากยังคงยึดถือตามคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ที่บอกไว้ว่าการแต่งกายโนราต้องมีครบและถูกต้องแบบเครื่องต้น หรือเรียกว่า ชุดโนราใหญ่ และถ้าแต่งชุดเลื่อมในงานพิธีกรรม ส่วนใหญ่ก็จะถูกตำหนิหรือเกิดข้อสงสัยว่าทำไมถึงไม่แต่งชุดโนราแบบเดิม” (ลักขณา รักษาศิลป์, สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559) เห็นได้ว่าแม้มีการใช้ชุดลูกปัดแบบเลื่อมซึ่งเป็นของใหม่ ก็ยังคงถูกจำกัดให้ใช้แต่เฉพาะในโนราบันเทิงเท่านั้น ไม่นำมาใส่ในโนราพิธีกรรมเนื่องจากไม่เป็นไปตามเครื่องต้นโนราที่ได้รับสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ

ภาพที่ 71 ชุดลูกปัดเลื่อมที่ใช้ในโนราบันเทิงเท่านั้น
ที่มา: www.facebook.com

จากการเก็บข้อมูล “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค ทั้งโนราพิธีกรรมคือโนราโรงครูวัดท่าแค และโนราบันเทิง ผู้วิจัยพบข้อมูล “คติชนสร้างสรรค์” ตามที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นการปรับตัวของโนราและชุมชนเพื่อให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน โดยที่ยังคงความเชื่อเรื่องครูหมอโนราไว้อย่างเหนียวแน่น อย่างไรก็ตาม ครูหมอโนรามีหลายองค์และคติชนสร้างสรรค์แต่ละประเภท ก็อาจเกี่ยวกับครูหมอมากกว่า 1 องค์ ซึ่งครูหมอโนราสำคัญที่เป็นหลักในการนำมาใช้ในเชิงคติชนสร้างสรรค์ที่พบมากคือ ขุนศรีศรัทธา พ่อเทพสิงหร แม่ศรีมาลา นางนวลทองสำลี และแม่แขนอ่อน

3.2 วิธีคิดเชิง “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

จากข้อมูลเกี่ยวกับ “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปแล้วข้างต้นนำมาวิเคราะห์วิธีคิดได้ดังนี้

3.2.1 วิธีคิดเชิง “คติชนสร้างสรรค์” ในการนำเสนอโนราพิธีกรรมในบริบทสังคมปัจจุบัน

จากการนำเสนอข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าโนราพิธีกรรมมีวิธีคิดเชิง “คติชนสร้างสรรค์” อย่างชัดเจน เพื่อตอบสนองบริบทสังคมร่วมสมัยที่มีทั้งบริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มีวิธีคิดต่าง ๆ ได้แก่

3.2.1.1 การย้ำความเป็นของแท้ (Authenticity)

พื้นที่ท่าแคแห่งนี้มีความเชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดของโนราและโนราแพร่หลายไปจากพื้นที่นี้ ความเชื่อดังกล่าวนอกจากอยู่ในบทร้องประกอบพิธีกรรมบางสำนวน และในคำบอกเล่าของชาวบ้านผ่านชื่อสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับครูโนราคนสำคัญแล้ว ภาครัฐยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นแหล่งสนับสนุนหรือส่งเสริมความเชื่อเรื่องนี้อย่างชัดเจน กล่าวคือ มีการจัดโครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนราขึ้นที่วัดท่าแคและมุ่งประชาสัมพันธ์ว่า ท่าแคคือถิ่นของครูโนราที่แท้จริง หากพินิจจากองค์ประกอบพิธีกรรมก็จะเห็นชัดเจนขึ้น กล่าวคือ มีการปรับเปลี่ยนโรงครูจากที่เคยมีการสร้างโรงครูแบบถาวร ก็เปลี่ยนเป็นเรือนไม้เครื่องผูกเช่นเดิมตามรูปแบบที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพื่อยังคงความเป็นโนราพิธีกรรมดั้งเดิมเอาไว้ให้มากที่สุด นอกจากนี้ตัวพิธีกรรมในโนราโรงครูเองก็ยังคงยึดตามแบบบรรพบุรุษที่ได้สั่งสอนมาอย่างเคร่งครัด ทำให้ท่าแคยังคงมีความขลัง ด้วยรูปแบบโรงพิธีกรรมเดิมเช่นนี้ล้วนเป็นสิ่งที่เน้นย้ำให้ท่าแคยังคงอยู่ในความเชื่อของชาวโนราและประชาชนทั่วไปว่าที่แห่งนี้คือแหล่งกำเนิดโนราที่เป็นของแท้ ซึ่งจะเชื่อมโยงถึง “ความศักดิ์สิทธิ์” (sacred) ของพื้นที่และพิธีกรรม ที่สามารถนำมาเป็นจุดขายได้นั่นเอง

ประเด็นการย้ำความเป็นของแท้ (Authenticity) นอกจากเกิดขึ้นในบริบทร่วมสมัยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าหลักฐานทั้งประเภทวัตถุ คำบอกเล่า รวมทั้งเหตุการณ์ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เฉลิมพลทิฆัมพร ทรงสนใจศิลปะการแสดง โปรดให้โนราไปรำถวายให้ทอดพระเนตรอยู่เสมอ โดยเฉพาะโนรากัลยา นาฏราช ที่ได้รับประทานเครื่องโนราใหม่ทั้งชุด พระองค์เป็นผู้ที่ทำให้ตำบลท่าแคปรากฏชื่อเสียงและย้ำให้ตำนานที่กล่าวถึงท่าแคว่าเป็นจุดกำเนิดของโนรานั้นไม่จำเพาะอยู่ในความเชื่อของชาวท่าแคและพื้นที่ใกล้เคียงเท่านั้น ยังทำให้ท่าแคเป็นที่รู้จักในฐานะ “บ้านเดิมของขุนศรัทธา” บรมครูโนราผู้เป็นครูต้นโนราที่ได้เผยแพร่ “วัฒนธรรมโนรา” ขึ้นในบริเวณนี้เป็นที่แรก อีกทั้งยังทรงสร้างหลักฐานที่เป็นรูปธรรมให้เห็นอย่างชัดเจน นั่นคือ รูปปั้นของพ่อขุนศรัทธา และเขื่อนขุนธาขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประจักษ์พยานที่เกิดขึ้นแล้วยังให้เกิดการเชื่อว่าที่ตำบลท่าแคแห่งนี้ คือ

สถานที่กำเนิดโนราอย่างแท้จริงนัยหนึ่งจึงเป็น “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” สำหรับชาวโนรา และนับเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของพื้นที่ตำบลท่าแค ให้เด่นชัดว่าพื้นที่แห่งนี้เป็นพื้นที่ของโนราอย่างแท้จริง เทศบาลตำบลท่าแคในอดีตจึงได้นำเอาเทริดซึ่งชาวโนราเชื่อว่าเป็นเคารพบูชาสูงสุดของโนรา อันมีนัยยะถึงการบูชาครูหมอโนรามาเป็นสัญลักษณ์แทนตำบลท่าแค ดังปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้ตำบลท่าแคได้รับการสนับสนุนในการจัดกิจกรรมโนราโรงครูแห่งเดียวของจังหวัดพัทลุงในฐานะของการเป็น “ถิ่นโนรา” ซึ่งปรากฏในชื่อของกิจกรรมจนพัฒนามาเป็นงานระดับจังหวัด ซึ่งมีทั้งลักษณะของงานพิธีกรรมและงานการท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรมไปพร้อมกันนั่นเอง

3.2.1.2 การสร้างพิธีกรรมใหม่บนฐานความเชื่อของพิธีกรรมเดิม

เห็นได้จากการสร้างสรรค์พิธีครอบเทริดเพื่อความเป็นสิริมงคล และพิธีรับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรมทั้ง 2 พิธีนี้มิได้เป็นพิธีกรรมดั้งเดิม แต่เกิดจากการสร้างสรรค์ใหม่อันเนื่องมาจากปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในของท่าแคดังได้อธิบายไปแล้วในส่วนต้น ผู้วิจัยพบว่าการสร้างสรรค์พิธีกรรมทั้งสองนี้ขึ้นมา มิได้สร้างขึ้นมาลอย ๆ ต้องมีการอิงพิธีกรรมที่มีอยู่แต่เดิม เพื่อวัตถุประสงค์ใหม่ นั่นคือ พิธีครอบเทริดเพื่อความเป็นสิริมงคลนี้ก็อิงมาจากพิธีครอบเทริดผูกผ้าตัดจุกของโนราใหญ่ โดยนำเฉพาะรูปแบบพิธีกรรมมาใช้ เพื่อให้เกิดสิริมงคลและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชาวบ้าน ในฐานะที่เป็นชาวโนราด้วยกัน ส่วนพิธีรับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรมคนใหม่นี้ ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีวิธีคิดคล้าย ๆ กับการรับมอบให้ทำหน้าที่ต่อจากครูโดยครูจะเป็นผู้สวมเทริดให้เพื่อเอาฤกษ์เอาชัยเป็นครั้งแรก ซึ่งสอดคล้องกับการทำหน้าที่เป็นเจ้าพิธีกรรมครั้งแรกของโนราเกรียงเดชเช่นกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.2.1.3 การขยายความเชื่อเกี่ยวกับครูหมอโนราสู่คนทั่วไป

เห็นได้ว่าปัจจุบันในการทำพิธีโนราโรงครูท่าแคนั้นมิได้จำกัดเฉพาะแต่ในกลุ่มสายตระกูลโนรา ยังขยายงานพิธีกรรมให้คนทั่วไปที่มิได้มีเชื้อสายโนรา หรือมิได้เป็นคนในพื้นที่ท่าแคสามารถเข้าร่วมงานได้ และอีกประเด็นหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือการสร้างเครื่องรางของขลังจากอุปกรณ์ที่เกี่ยวเนื่องกับโนรา เป็นการเปิดโอกาสให้คนกลุ่มนอกที่มิใช่กลุ่มผู้มีเชื้อสายโนราสามารถรับรู้ได้ถึงความเชื่อหรือความเข้มขลังของครูหมอโนราผ่านเครื่องรางของขลังและเรื่องเล่าที่กำกับเครื่องรางเหล่านั้นอยู่ อีกทั้งสามารถนำเครื่องรางของขลังเหล่านั้นที่แต่เดิมจำกัดอยู่เฉพาะในการแสดงโนรา หรืออยู่บนหิ้งครูหมอโนรา ให้ขยายไปสู่การเคารพบูชาของคนทั่วไปที่มิใช่ลูกหลานของครูหมอโนราได้ด้วย ซึ่งทำให้ความเชื่อเรื่องครูหมอโนราแพร่หลายมากขึ้น ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของความเชื่อนี้ในสังคมไทย

3.2.1.4 การขยายพิธีโนราโรงครูให้มีมิติของการเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (cultural commodification)

ประเด็นนี้ที่เห็นได้ชัดเจนจากการที่มีประชาชนจำนวนมากมาร่วมพิธีกรรมโนราโรงครู ทั้งการแก้บนและเหยียบเสน ทำให้ระยะเวลาประกอบพิธีกรรมส่วนนี้ได้ขยายออกไป เห็นได้จากการเปิดให้ประชาชนส่วนนี้สามารถร่วมพิธีกรรมแก้บนและเหยียบเสนได้ 2 วัน คือวันที่ 2 และวันสุดท้ายของพิธีกรรม ซึ่งจำนวนผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนี้ในปี 2559 รวมกันมากกว่า 400 คน มากกว่าปี 2558 เกือบ 100 คน จึงมีผลให้ปกติแล้วโนราโรงครูจะทำพิธีกรรมทีละขั้นตอน ไม่ทำซ้อนกัน แต่ที่ท่าแคจำเป็นต้องทำพิธีกรรมดังกล่าวคู่กันไป เนื่องจากหากรอให้เสร็จสิ้นพิธีกรรมแก้บนและเหยียบเสนแล้ว เวลาจะไม่พอ ทำให้ประกอบพิธีกรรมได้ไม่ครบถ้วน ซึ่งจะส่งผลร้ายต่อผู้ประกอบพิธีกรรมเอง เนื่องจากไม่ทำตามที่ครูหมอโนราได้สั่งสอนกันมา ส่วนนี้จึงเป็นลักษณะของวิธีคิดในการขยายพิธีกรรมในขั้นตอนของการแก้บนและเหยียบเสนซึ่งเป็นพิธีกรรมย่อยให้กลายเป็นพิธีกรรมสำคัญและเพียงพอต่อผู้ประสงค์จะเข้าร่วมพิธีกรรม ทำให้มองได้ว่าอีกมิติหนึ่งการขยายพิธีกรรมในช่วงแก้บนและเหยียบเสนนี้ได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (cultural commodification) ด้วยการขยายช่วงพิธีกรรมนี้ให้มีความโดดเด่นกว่าโรงพิธีกรรมอื่น ๆ ทั้งในแง่ของการบริการเบ็ดเสร็จเตรียมแค่ค่ากำนลครูเท่านั้นและไม่ต้องกังวลใจว่าจะไม่ได้เข้าร่วมในพิธีกรรมนี้ เพราะโนราจะจัดสรรเวลาให้ได้ครบทุกคน มีโนราใหญ่ไม่ต่ำกว่า 5 คน ที่สามารถประกอบพิธีกรรมนี้ได้ ต่างจากโนราโรงครูอื่น ๆ ที่จะมีโนราใหญ่แค่ 1-2 คน เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าส่วนนี้ได้รับการนำเสนอให้ประชาชนเห็นความสะดวกสบายและมั่นใจได้ว่าสามารถแก้บนได้ตามที่ต้องการ ซึ่งเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเหตุให้ประชาชนเลือกที่จะมาร่วมงานพิธีกรรมที่ท่าแคมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีการนำอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมไปเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมอีกด้วย สิ่งที่ชัดเจนที่สุดคือ การสร้างสรรค์ของที่ระลึกหรือเครื่องประดับจากลูกปัดโนรา เช่น สร้อยคอ สร้อยข้อมือ หรือพวงกุญแจ นอกจากนี้ยังมีการทำเทริดจิ๋วและหน้าพรานจิ๋ว เพื่อสามารถหาซื้อไปเป็นของที่ระลึกได้ นับว่าเป็นการสร้างสรรค์อุปกรณ์เหล่านี้ที่จำกัดอยู่แต่เฉพาะความเป็นโนราให้ออกมาสู่ภายนอกได้บ้าง เป็นการตอบสนองทางเศรษฐกิจหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในปัจจุบัน

จากการนำเสนอการวิเคราะห์วิธีคิดเชิง “คติชนสร้างสรรค์” ที่ได้มาจากข้อมูลที่ผู้วิจัยพบจากการลงภาคสนามโนราพิธีกรรมโรงครูวัดท่าแคนี้ จะเห็นได้ว่า วิธีคิดของการสร้างสรรค์เหล่านั้นต่างก็มีขึ้นเพื่อตอบสนองปัจจัยทั้งทางสังคมและภายในชุมชนของท่าแคเอง เรื่องข้อกำกับของความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่เหนียวแน่น จึงปรากฏวิธีคิดที่ล้วนสะท้อนให้เห็นว่า ทุกกิจกรรมของโนรา

โรงครูวัดท่าแคจะไม่สามารถตัดขาดจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราไปได้ ด้วยความเชื่อนี้ได้ฝังรากลึกลงไปในเชื้อสายโนราและคนในชุมชนท่าแคนั่นเอง

3.2.2 วิธีคิดเชิง “คติชนสร้างสรรค์” ในการนำเสนอโนราบันเทิงในบริบทสังคมปัจจุบัน

ในการนำเสนอโนราบันเทิงในปัจจุบันสามารถวิเคราะห์วิธีคิดในการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราได้ ดังนี้

3.2.2.1 การสร้างเครือข่ายราชครูโนราให้เป็นคณะเทพศรัทธา

วิธีคิดเช่นนี้เป็นความตั้งใจของโนราเกรียงเดช ที่ต้องการรวมเอาราชครูโนราจากสายตระกูลต่าง ๆ มาเพื่อเข้าแข่งขันรายการคนไทยขั้นเทพ ซึ่งได้กล่าวถึงรายละเอียดไปแล้ว เมื่อจบการแข่งขัน คณะเทพศรัทธาก็ไม่ได้แตกสลายไป ยังคงมีสายใยยึดโยงที่เหนียวแน่น มักจะรวมกลุ่มกันเพื่อรับงานแสดงโนรา หรือเผยแพร่วัฒนธรรมโนราให้เป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วไป น่าสนใจว่า กลุ่มราชครูโนราที่อยู่ในคณะเทพศรัทธาเหล่านี้ ล้วนเป็นโนรารุ่นใหม่ มีคณะโนราเป็นของตนเองและต่างก็สืบทอดการรำโนรามาตามแต่ละสายตระกูล อีกทั้งโนราเหล่านี้ก็มีประวัติการศึกษาที่ดี บ้างก็เรียนจบปริญญาตรีทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ ครุศาสตร์ รวมทั้งมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ แต่ก็สามารถมาอยู่รวมกันได้ภายใต้ชื่อคณะเทพศรัทธา ซึ่งมาจากชื่อของครูหมอโนราชั้นสูงที่มีความเป็นเลิศทั้งทางด้านการฟ้อนรำและความรอบรู้ การสร้างเครือข่ายของคณะเทพศรัทธาจึงเป็นการรวมเอายอดของโนรารุ่นใหม่แต่ละสายตระกูลในปัจจุบัน มาเพื่อร่วมกันสร้างพลังในการเผยแพร่วัฒนธรรมโนราให้แพร่หลายและเป็นที่รู้จักให้มากขึ้นกว่าการเป็นมหรสพ อาจกล่าวได้ว่าคณะเทพศรัทธา คือการก้าวผ่านขนบการสืบทอดการแสดงโนราแบบเดิมที่ยึดสายตระกูลเป็นหลัก เพื่อหวังผลที่ยิ่งใหญ่มากกว่าการสืบทอดที่ต้องการให้ดำรงอยู่เฉพาะสายตระกูลตนเอง โดยใช้ความรู้ความสามารถของคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์หากแต่ยังคงยึดถือความเชื่อเรื่องครูหมอโนราเป็นหลัก ดังที่เอกชัย ศรีวิชัย (2557) ได้กล่าวถึงความภาคภูมิใจต่อการรวมกลุ่มกันของคณะเทพศรัทธาว่า “เป็นความภาคภูมิใจสูงสุดที่เราได้ร่วมกันพาเอาเทริดมโนห์ราผ่านข้ามจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มายืนอยู่ในกรุงเทพมหานครแห่งนี้อย่างภาคภูมิ”

3.2.2.2 การนำเสนอโนราผ่านสื่อสมัยใหม่และนำเสนอในรูปแบบการแสดงอื่น ๆ

วิธีคิดนี้คือการพยายามจะเผยแพร่โนราและความเชื่อเรื่องครูหมอโนราให้ข้ามผ่านรูปแบบการแสดงเดิม ให้อยู่ในรูปแบบการแสดงอื่น ๆ ที่มิใช่การรำโนราแต่พียงอย่างเดียวเท่านั้น ได้แก่ ผ่านการแข่งขันรายการคนไทยขั้นเทพ ผ่านรูปแบบละครร้อง และผ่านภาพยนตร์เรื่องเทริด รูปแบบการแสดงเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อหรือสถานที่ใหม่ ทั้งโทรทัศน์ โรงละคร

ใจกลางกรุงเทพมหานคร และโรงภาพยนตร์ จึงนับว่าวิธีคิดในการนำเอาโนราบันเทิงให้เข้าไปอยู่ในสื่อใหม่เหล่านี้ ทำให้คนนอกได้รู้จักโนรามากยิ่งขึ้น แม้คนนอกอาจจะไม่เข้าใจวัฒนธรรมโนราทั้งหมดเสียทีเดียว แต่ผู้วิจัยเชื่อแน่ว่าคนนอกน่าจะได้เห็นอีกมุมหนึ่งของโนรา ที่มิใช่เป็นเพียงการแสดงมหรสพอย่างเดียวเท่านั้น หรืออาจได้เห็นว่าโนราบันเทิงมิใช่การแสดงที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือปรับตามกระแสของสังคมได้ แต่การปรับเปลี่ยนเหล่านั้นต้องอยู่ในข้อกำหนดหรือขอบเขตของขนบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษผู้สร้างโนรา

3.2.2.3 การอิงการแสดงโนราแบบเดิมเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่

วิธีคิดนี้เห็นได้ชัดจากการปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายของโนราบันเทิง แม้จะมีการนำเอารูปแบบการตกแต่งเครื่องกายของการแสดงประเภทอื่น เช่น ลิเก หางเครื่องมาใช้ แต่ก็ยังคงมีรากของชุดลูกปัดโนราแบบเดิม มิได้เปลี่ยนแปลงไปจนไม่เห็นเค้าเดิม เนื่องจากแม้จะมีการปรับแปลงชุดโนราไปในรูปแบบใดก็ตาม โนราบันเทิงก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมโนราอยู่เช่นเดิม อีกทั้งข้อจำกัดในเรื่องของขนบการแสดงระหว่างโนราพิธีกรรมและโนราบันเทิงก็เป็นสิ่งที่ช่วยกรองมิให้รูปแบบเครื่องแต่งกายสมัยใหม่เข้าไปอยู่ในเขตของโนราพิธีกรรมได้ ด้วยความเชื่อเรื่องครูหมอโนรายังกำกับอยู่อย่างเหนียวแน่น

โดยสรุป ในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอคติชนสร้างสรรค์ที่พบในพิธีกรรมโนราโรงครู และโนราบันเทิงพร้อมทั้งได้วิเคราะห์วิธีคิดในการสร้างคติชนเหล่านั้น ซึ่งยังคงความเชื่อเรื่องครูหมอโนราอย่างเหนียวแน่น แม้จะมีการปรับปรนบ้างก็จะใช้ในเฉพาะพื้นที่ของความบันเทิงเท่านั้น ในพื้นที่ของพิธีกรรมก็ยังดำเนินรอยตามคำสั่งสอนจากครูโนราซึ่งโนรานับครูโนราเหล่านั้นเป็นครูหมอโนราของตนเองเช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่าจากข้อมูลในบทนี้ทำให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ของชาวโนราและผู้คนในชุมชนตำบลท่าแค ที่ได้สร้างคติชนสร้างสรรค์เหล่านี้ขึ้นในบริบทสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยคิดว่าความสร้างสรรค์เหล่านี้ก็น่าจะเป็นอีกแรงหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมโนรายังคงดำรงอยู่ได้ต่อไปทั้งในฐานะพิธีกรรมและความบันเทิง มีทั้งนัยของความเป็นของแท้ ของดั้งเดิม ความศักดิ์สิทธิ์ และความเพลิดเพลิน หลอมรวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน

บทที่ 4
ปัจจัยและบทบาทในการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ในบริบทร่วมสมัย

การสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ที่ได้นำเสนอในบทที่แล้วนั้น ทำให้เห็นว่าคติชนสร้างสรรค์เหล่านั้นต่างมีปัจจัยที่ก่อให้เกิด “การสร้างสรรค์หรือการสร้างใหม่”และเมื่อมีการสร้างแล้วก็มีบทบาทเกิดขึ้นอีกด้วย ดังจะได้กล่าวถึงในบทนี้

4.1 ปัจจัยในการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

คติชนสร้างสรรค์จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของกลุ่มโนราผู้เป็นเจ้าพิธีกรรม ประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมในพื้นที่ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมโนราโรงครูขุนธา ให้กลายเป็นโครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญและน่าจะวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจการสร้างสรรค์คติชนเหล่านี้มากยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 หน่วยงานภาครัฐ

การที่หน่วยงานภาครัฐซึ่งได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโนราโรงครูขุนธา แบ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐภายในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐภายนอกชุมชน หน่วยงานภาครัฐทั้ง 2 กลุ่มนี้ต่างก็ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ร่วมดำเนินกิจกรรมโนราโรงครูขุนธา ซึ่งได้กำหนดเป็นฝ่ายต่าง ๆ เพื่อกำหนดหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน อีกทั้งเพื่อเป็นการสนับสนุนให้โนราโรงครูขุนธาเป็นกิจกรรมที่สามารถรองรับประชาชนที่เข้าร่วมทั้งเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการเข้าร่วมพิธีกรรม

4.1.1.1 หน่วยงานภาครัฐภายในชุมชน

1) เทศบาลตำบลท่าแค

จากการสัมภาษณ์ นายกเทศมนตรี และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าเทศบาลตำบลท่าแคได้สนับสนุนกิจกรรมโนราโรงครูขุนธามานานแล้ว แต่ไม่สามารถให้

ข้อมูลได้ว่าเริ่มในปีใด และการสนับสนุนเหล่านั้นก็จะขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้นำในขณะนั้น กล่าวคือ บางปีอาจจะสนับสนุนเป็นแรงงานในการช่วยเหลือเรื่องการสถานที่ อำนวยความสะดวกทั่วไป เนื่องจากเป็นกิจกรรมในชุมชนและเจ้าหน้าที่ในเทศบาลส่วนใหญ่ก็เป็นคนในชุมชนหรือไม่ก็มีความสนิทกับคนในชุมชน จึงมักได้รับการขอร้องให้ช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว

การสนับสนุนของเทศบาลตำบลท่าแคในปัจจุบัน มีนายเศรษฐา เพชรสง เป็นนายกเทศมนตรี และเป็นคนในชุมชนท่าแค ได้รับเลือกตั้งในดำรงนายกเทศมนตรีตั้งแต่ปี 2557 ในการรับตำแหน่งนั้นได้มีการแถลงนโยบายต่อสมาชิกสภาเทศบาลตำบลท่าแค โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายด้านการพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้องการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ความว่า “สนับสนุน ส่งเสริม รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น พัฒนาแหล่งวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ และโบราณสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของประชาชนในพื้นที่ และส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น” อีกด้วย จากนโยบายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์และความตั้งใจที่อนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อให้เกิดรายได้ ทั้งจากการท่องเที่ยวและจากการเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะฉะนั้นเทศบาลตำบลท่าแคจึงได้มีการสนับสนุนกิจกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคอย่างจริงจังมากขึ้น ทั้งทางด้านงบประมาณ กำลังบุคลากร รวมทั้งอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอื่น ๆ เพื่อให้โนราโรงครูวัดท่าแคเป็นงานที่มีลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้ให้เกิดแก่ประชาชนในท้องถิ่น อีกทั้งโนราโรงครูก็เป็นดังแหล่งเรียนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สามารถให้คนภายนอกได้เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และได้แสดงให้เห็นความมั่นคงแข็งแรงทางวัฒนธรรมโนราของตำบลท่าแคอย่างดียิ่ง

เมื่อกิจกรรมของโนราโรงครูวัดท่าแคได้รับการสนับสนุนและการดำเนินการโดยหน่วยงานที่ใหญ่ขึ้น นั่นคือ จังหวัดพัทลุง เทศบาลตำบลท่าแคก็ได้รับนโยบายเหล่านั้นมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายส่วนใหญ่ก็เป็นเช่นที่ได้ทำมาแล้ว ได้แก่

- คณะกรรมการฝ่ายสถานที่ มีหน้าที่จัดทำโรงครูโนราเพื่อประกอบพิธีกรรม เวทีการแสดงมโนห์รา เต็นท์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ร้านค้า จัดสถานที่นั่งสำหรับประธาน แขกผู้มีเกียรติ และประชาชนชมการแสดง พร้อมประดับตกแต่งให้เหมาะสม สวยงาม จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับพิธีเปิดงาน ประสานงานกับหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

จากอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายสถานที่ซึ่งเป็นหน้าที่รับผิดชอบของเทศบาลตำบลท่าแค มีลักษณะงานของการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกเป็นหลัก ทำให้งานพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคมีลักษณะของงานประเพณีประจำปี หรืองานท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งก็มาจากการจัดสถานที่ และอำนวยความสะดวกโดยเทศบาลตำบลท่าแคเป็นหลัก

- คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกงาน ป้ายทางเข้าและอื่น ๆ ตลอดจนป้ายประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการจัดกิจกรรม ผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ ประสานงานกับสื่อมวลชน นักจัดรายการวิทยุ ฯลฯ

นอกจากจะมีหน้าที่เรื่องการจัดสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างงานพิธีกรรมให้มีลักษณะของงานท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้ว เทศบาลตำบลท่าแคยังได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ เพื่อแจ้งข่าวการจัดงานโนราโรงครูวัดท่าแคให้เป็นไปในวงกว้างมากขึ้น จะเห็นได้ว่าในคำสั่งดังกล่าวมีการมอบหมายให้ติดต่อกับสื่อมวลชนด้วย จึงทำให้เห็นว่าเทศบาลตำบลท่าแคที่รับผิดชอบเรื่องการประชาสัมพันธ์ก็เป็นหน่วยงานที่มีส่วนทำให้เกิดการกระจายข่าว และมีสื่อมวลชนเข้ามาทำข่าวมากยิ่งขึ้น สิ่งนี้เป็นการนำเสนอพิธีกรรมโนราโรงครูในสื่อสมัยใหม่ กล่าวคือ ในอดีตหากมีการรำโนราโรงครู ก็จะเป็นการบอกปากต่อปากเท่านั้น แตกต่างจากสมัยปัจจุบันที่เมื่อการสื่อมวลชนเข้ามาทำให้พิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค เกิดการขยายพื้นที่ไปสู่พื้นที่อื่น ๆ มากยิ่งขึ้น ไม่เฉพาะในภาคใต้เท่านั้น เพราะในการลงพื้นที่เมื่อปี 2559 มีรายการโทรทัศน์มาทำรายการอย่างน้อย 2 รายการคือ รายการกบนอกกะลา และรายการ Journey The Series

ภาพที่ 72 พิธีกรรายการ Journey The Series สัมภาษณ์โนราเกรียงเดช

ภาพที่ 73 พิธีกรรายการ กบนอกกะลา สังเกตการณ์ในพิธีคล้องหงส์

- คณะกรรมการฝ่ายรักษาความสงบ มีหน้าที่จัดวางกำลังเจ้าหน้าที่ทั้งในและนอกเครื่องแบบ จัดระเบียบภายในและภายนอกบริเวณงาน กำหนดระเบียบจราจรในพิธีเปิด อำนวยความสะดวกในการเดินทางของประธานพิธีเปิด ดูแลความปลอดภัยและจัดระบบการจราจรตลอดเวลาที่จัดกิจกรรม

หน้าที่ในการช่วยเหลือดูแลรักษาความสงบตลอดกิจกรรมนี้ ก็มีสมาชิกอปพร.สังกัดเทศบาลตำบลท่าแค ในการช่วยเหลือตำรวจเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งมีความจำเป็นมากในการจัดกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มกันของคนจำนวนมาก สิ่งนี้สามารถสร้างความอบอุ่นใจ หรือความสบายใจให้แก่ผู้ที่มาเที่ยวชมงานหรือมาร่วมพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค ทำให้เกิดความต้องการหรือแรงจูงใจในการที่จะกลับมาร่วมงานอีกครั้ง และการบอกต่อให้ผู้สนใจอื่น ๆ ได้มาร่วมงานอีกด้วย

แม้เทศบาลตำบลท่าแคมีหน้าที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกแก่การจัดงานโนราโรงครูวัดท่าแคเป็นส่วนใหญ่ หากแต่ก็มีส่วนที่ทำให้การปรับเปลี่ยนรูปแบบจากโนราพิธีกรรมที่อยู่เฉพาะกลุ่มคนผู้มีเชื้อสายครูหมอโนราเท่านั้น ขยายออกสู่พื้นที่อื่น ๆ ทำให้คนในสังคมสามารถเข้าถึงและเข้าใจในวัฒนธรรมโนราว่ามิใช่มีเฉพาะการร่ายรำเพื่อความบันเทิงอย่างเดียวเท่านั้น หากยังมีความเชื่อเรื่องครูหมอโนราผ่านการทำพิธีโนราโรงครู ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเป็นลักษณะของการนำเสนอบารมีของครูหมอโนราให้แพร่หลายไปสู่ภายนอกมากยิ่งขึ้น ซึ่งนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนโนราในตำบลท่าแค โดยเฉพาะโนราโรงครูวัดท่าแคนั้นทำให้เทศบาลตำบลท่าแคได้รับรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช 2557

2) โรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู 2500)

การสืบทอดการรำโนราในอดีตนั้นสืบทอดกันเฉพาะในสายตระกูลผ่านการฝึกฝนกันอย่างเข้มข้นในครอบครัวหรือการฝากตัวเป็นศิษย์ของโนราผู้มีชื่อเสียงในขณะนั้น ซึ่งศิษย์ที่ต้องการร่ำเรียนโนราจะต้องคอยปรนนิบัติครูโนรา นั่นคือต้องตามครูโนราไปยังที่ต่าง ๆ ตามที่ครูโนรารับงานแสดงหรืองานพิธีกรรมไว้ การเรียนรู้ของศิษย์เหล่านั้นจึงค่อย ๆ เรียนรู้จากการรำโนราจริงของครู เพราะฉะนั้นการเรียนโนราในอดีตจึงต้องใช้ระยะเวลาและความอดทนอย่างมากเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้เรื่องโนราติดตัวเพื่อใช้ประกอบอาชีพต่อไป ต่อมาในปี 2515 การฝึกหัดโนราได้เข้าไปอยู่ในสถานศึกษา เริ่มต้นที่วิทยาลัยครูสงขลาหรือมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาในปัจจุบันได้ขอให้ขุนอุปถัมภ์นรากร หรือโนราพุ่ม เทวา ครูโนราผู้มีชื่อเสียงในขณะนั้นได้เข้ามาสอนนักศึกษาในสถานศึกษาดังกล่าว เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดความรู้เรื่องโนราให้ดำรงอยู่ต่อไป หลังจากที่รัฐบาลสมัยก่อนหน้าไม่ให้การสนับสนุนโนราแบบโบราณดั้งเดิม การเรียนการสอนเรื่องโนราในครั้งนั้นจึงเป็นการเรียนการสอนโนราสมัยใหม่ นั่นคือ สอนในสถานศึกษาที่เป็นระบบของรัฐบาล แตกต่างจากการสอนโดยอัธยาศัยที่ต้องไปหาครูโนราและอยู่ร่วมช่วยเหลือครูโนราอย่างอดีต

การเรียนการสอนโนราในสถานศึกษาครั้งนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนการสอนโนราในสถานศึกษากล่าวคือ นักศึกษาวิทยาลัยครูในขณะนั้น เมื่อเรียนจบออกมามีวิชาโนราติดตัว ก็ได้ไปเผยแพร่ในสถานศึกษาที่ตนเองได้เข้าทำงาน ในโรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู 2500) ก็เช่นกัน ได้มีการเรียนการสอนวิชาโนราขึ้นเป็นหลักสูตรเฉพาะของโรงเรียน กล่าวคือ

นักเรียนทุกคนในโรงเรียนแห่งนี้จะได้รับการสอนให้รำโนรา หรือวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโนรา เช่น ถ้าหากนักเรียนผู้ชายไม่เรียนรำโนรา ก็จะต้องเลือกเรียน เป็นพรานโนรา หรือเป็นนักดนตรีโนราก็ได้ สิ่งนี้จึงทำให้เกิดการสร้างแบบเรียนเรื่องโนราโดยเฉพาะขึ้นในโรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู 2500) เริ่มตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา โดยมีครูจุฑามาศ บุญแสง เป็นครูผู้ฝึกสอนคนแรก เนื่องจากได้เรียนการรำโนรามาจากขุนอุปถัมภ์นรากร เมื่อครั้งสอนที่วิทยาลัยครูสงขลา จึงได้เป็นผู้ถ่ายทอดการรำโนราสู่นักเรียนในโรงเรียน

นอกจากมีการเรียนการสอนรำโนรา รำพราน และหัด*ตีเครื่อง* หรือเล่นเครื่องดนตรีโนราแล้ว ยังสอนให้นักเรียนร้อยลูกปัด ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายของโนรา รวมทั้งมีการคิดประดิษฐ์ของที่ระลึกเช่น พวงกุญแจ สร้อยคอ สร้อยข้อมือ ซึ่งทำมาจากลูกปัดชนิดเดียวกับที่ร้อยเป็นเครื่องโนรา เพื่อสร้างความรู้และอาชีพเสริมให้แก่นักเรียน จะได้มีรายได้พิเศษช่วยเหลือครอบครัวอีกทางหนึ่ง ต่อมาเมื่อครูจุฑามาศ บุญแสง เกษียณอายุราชการ ครูอัมพันธ์ ฤทธิเรือง ก็ได้รับหน้าที่ในการฝึกสอนนักเรียนรำโนราเรื่อยมา เนื่องจากครูอัมพันธ์ เป็นครูสอนวิชานาฏศิลป์ และเกิดในครอบครัวที่บิดาและมารดาเป็นโนราอาชีพ ทั้งยังเป็นครูภูมิปัญญาผู้สอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง จึงทำให้ครูอัมพันธ์มีความรู้เรื่องโนราทั้งในทางทฤษฎีและการรำภาคปฏิบัติ จังหวัดพัทลุงโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจึงได้จัดโครงการเมืองคุณธรรม เมืองวัฒนธรรมเข้มแข็งยั่งยืน กิจกรรมโรงเรียนวัฒนธรรมชุมชนฝึกสอนรำมโนราห์ โดยมอบหมายให้ครูอัมพันธ์เป็นผู้รวบรวมและจัดทำหนังสือคู่มือสำหรับใช้ในการเรียนการสอนโนราในโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนวัฒนธรรมชุมชนฝึกสอนรำมโนราห์ ซึ่งโรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู 2500) ก็เป็นโรงเรียนเดียวในอำเภอเมืองพัทลุง และเป็น 1 ใน 4 โรงเรียน ที่ได้รับคัดเลือกอันเนื่องมาจากมีความพร้อมทั้งด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน จากท้องถิ่นหรือชุมชน อีกทั้งบุคลากรในโรงเรียนยังเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดีในเรื่องการรำโนรา

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าโรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู 2500) เป็นโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนเรื่องโนราอย่างครบวงจร เป็นต้นแบบในการจัดการเรียนรู้เรื่องโนราให้แก่โรงเรียนอื่น ๆ ที่สนใจ ทั้งยังส่งเสริมให้นักเรียนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ตำบลท่าแค ได้มีความรู้และภูมิใจในการที่เป็นคนในพื้นที่ที่ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนราซึ่งไม่จำกัดเฉพาะนักเรียนผู้มีเชื้อสายโนราเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงนักเรียนทุกคนในโรงเรียน อาจกล่าวได้ว่า โรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู 2500) คือที่สร้างศิลปินโนราตั้งแต่ยังเป็นเยาวชน ให้ค่อยเติบโตเป็นศิลปินผู้สืบทอดการรำโนราต่อไปได้ในอนาคต อีกทั้งการสร้างสรรค์บทเรียนโนราของบุคลากรนั้น ก็เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนเรื่องโนราเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากมีความรู้ในภาคปฏิบัติแล้ว ยังมีความรู้และความเข้าใจเรื่องโนราได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งด้านประวัติความเป็นมาของโนราและองค์ประกอบของโนราด้วย

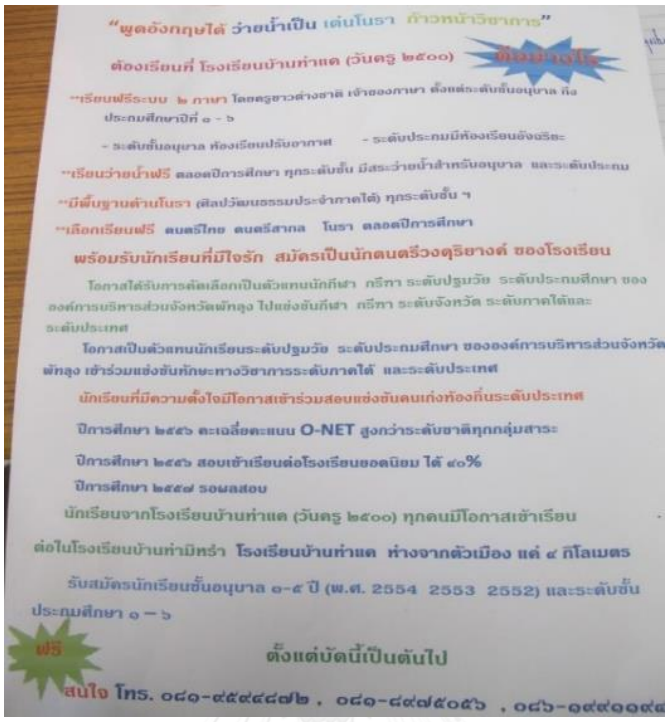

ภาพที่ 75 ใบประชาสัมพันธ์ในการรับสมัครนักเรียนของโรงเรียนบ้านท่าแค วันครู)2500(

ภาพที่ 74โนรานักเรียนจากโรงเรียนบ้านท่าแค)วันครู 2500(แสดงเปิดงานโนราโรงครูวัดท่าแค

4.1.1.2 หน่วยงานภาครัฐภายนอกชุมชน

1) จังหวัดพัทลุง

จังหวัดพัทลุงเป็นหน่วยงานใหญ่ที่สุดที่สนับสนุนและกำกับดูแลการดำเนินงานโนราโรงครูวัดท่าแค เริ่มตั้งแต่ปี 2554 โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้มอบงบประมาณในการจัดกิจกรรม “สืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” ขึ้นเป็นครั้งแรก จังหวัดพัทลุงได้มอบหมายและแต่งตั้งคณะกรรมการด้านต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานทั้งทางงบประมาณและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นไปอย่างเรียบร้อยสมบูรณ์ ตามจุดประสงค์ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม โดยมอบหมายหน้าที่หลักในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง รวมไปถึงสภาวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง เป็นผู้ดำเนินกิจกรรม มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการอำนวยการ นอกจากนี้เมื่อถึงวันเปิดงาน ผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมด้วยข้าราชการระดับสูงของจังหวัดต่างมาร่วมในพิธีเปิดงานด้วย แสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค ได้ขยายขอบเขตจากพิธีกรรมระดับชุมชน ไปสู่พิธีกรรมและงานเทศกาลประจำปีของจังหวัด จัดอยู่ในปฏิทินการท่องเที่ยวของจังหวัดพัทลุงจึงสอดคล้องกับที่ศิราพร ณ ถลาง (2558: 374) ได้กล่าวถึงพลวัตของประเพณีพิธีกรรมพื้นบ้าน จากประเพณีของราษฎร์ไปสู่ประเพณีของรัฐไว้ว่า “พิธีกรรมจำนวนมากจึงไม่ใช่พิธีกรรมระดับชุมชนอีกต่อไป แต่เป็นงานระดับจังหวัด ผู้จัดงานก็ไม่ใช่ “คนใน” แต่เป็น “คนนอก” ชุมชน การจัดประเพณีพิธีกรรมจำนวนมากทุกวันนี้ไม่ได้อยู่ในมือของชาวบ้านอีกต่อไปแต่จัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ผู้เป็นประธานในพิธีกรรมแทนที่จะเป็นผู้ใหญ่ในระดับหมู่บ้าน หมอขวัญ พ่อจารย์ หรือ ปู่จารย์ ก็เป็นนายกอบต. นายก อบจ. ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายกรัฐมนตรี ทำให้ *ประเพณีของราษฎร์กลายเป็นประเพณีของรัฐ*”

2) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุงร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง

ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงได้มอบหมายให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุงและสภาวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุงเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมหลักในโนราโรงครูวัดท่าแคตั้งแต่ปีที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมมาจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีผู้ว่าราชการเป็นผู้แต่งตั้งอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ ให้แก่หน่วยงานทั้งสอง

การเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนและรับรู้ได้ถึงการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมโนราโรงครูจากงานพิธีกรรมชุมชนสู่งานเทศกาลประจำปีระดับจังหวัดคือ ได้มีการจัดโครงการและตั้งชื่อพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าโนราโรงครูขุนธา เป็นชื่อทางราชการนั่นคือ “โครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” โดยใช้ชื่อนี้ในการกล่าวถึงงานพิธีกรรมโนราโรง

ครูวัดท่าแคสู่ภายนอกมาตั้งแต่ปี 2554-2556 จนปีงบประมาณ 2557 จังหวัดพัทลุงได้จัดสรร “งบประมาณยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพัทลุง” ในการสนับสนุนพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค ตั้งแต่บัดนั้น โครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา จึงได้เปลี่ยนชื่อโครงการเพื่อให้เข้ากับนโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพัทลุงโดยเปลี่ยนเป็น “โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้มแข็งเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: กิจกรรมสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” และใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากจะให้การสนับสนุนตามหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดรวมทั้งสภาวัฒนธรรมจังหวัดยังได้กำหนดและคิดหาแนวทางที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาเที่ยวชมงานสืบสานศิลป์ถิ่นโนราซึ่งมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น มีการวางแผนและแบ่งกลุ่มการรับผิดชอบของคณะกรรมการต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเรียบร้อย และเกิดความประทับใจแก่ผู้ร่วมงาน ตลอดจนคิดแก้ปัญหาบางอย่างที่เกิดขึ้นในงาน เช่น เรื่องการตัดคิวผู้ที่มาแก้บนและเหยียบเสน ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 200 คน โดยมีการจัดให้มารับบัตรคิว พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกในเรื่องอุปกรณ์ที่จะใช้ในการประกอบพิธีกรรมแก่ผู้มาร่วมโดยที่ผู้มาร่วมเหล่านั้นไม่ต้องจัดเตรียมมาเอง เพียงแต่บางอย่างอาจมีค่าใช้จ่ายเพื่อบำรุงและตั้งเป็นกองทุนเพื่อจัดสร้างศาลาพ่อขุนศรัทธาหลังใหม่ สิ่งเหล่านี้ที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสภาวัฒนธรรมจังหวัดพยายามจัดขึ้น ผู้วิจัยพบว่าเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาร่วมงานได้อย่างดี ไม่เกิดการเข้าใจผิดกันเรื่องลำดับขั้นตอนพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วยมีการเขียนป้ายแสดงวิธีปฏิบัติอย่างชัดเจน ซึ่งเนื้อหาส่วนนี้ได้กล่าวถึงแล้วในบทก่อนหน้า ผู้วิจัยจึงขอเรียกการจัดการเหล่านี้ว่าเป็นการจัดแบบเบ็ดเสร็จ คือมีความพร้อมอย่างยิ่งในการอำนวยความสะดวกและน่าจะสร้างความประทับใจให้เกิดแก่ผู้ร่วมกิจกรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 76กองอำนวยการกลางเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม

ภาพที่ 77ป้ายสำหรับติดหน้าอกกรรมการอำนวยความสะดวกในงานกิจกรรม

ภาพที่ 78กรรมการที่ส่วนรับลงทะเบียนและบริการพานเครื่องบูชา

ข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์คติชนเรื่องนี้ โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐภายนอกชุมชนที่ทำให้รูปแบบการจัดกิจกรรมในชุมชนขยายออกไป เป็นผลจากนโยบายภาครัฐและเงินสนับสนุนที่เข้ามา สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานราชการกับชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านเป็นส่วนที่อยู่ใต้การดูแลและควบคุมของหน่วยงานราชการ ฉะนั้นการดำเนินตามนโยบายและรูปแบบที่หน่วยงานราชการกำหนดให้ก็เป็นสิ่งที่ชาวบ้านทำตาม ด้วยเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นนั่นคืองานพิธีกรรมระดับชุมชนกลายเป็นงานระดับจังหวัด เกิดการท่องเที่ยว และการขยายตัวของเศรษฐกิจในชุมชน กล่าวได้ว่าพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สอดคล้องกับแนวคิดของศิราพร ณ ถลาง (2559: 161) ที่ว่า พลวัตของการนำเสนอประเพณีในจังหวัดต่าง ๆ มักเป็นผลมาจากนโยบายและปฏิบัติการของราชการ เช่น ราชการ (ผ่านกระทรวงมหาดไทยและททท.) ได้ทำให้ประเพณีของชาวบ้านในท้องถิ่นกลายเป็นประเพณีของจังหวัด. ทั้งนี้เกิดจากทั้งนโยบาย การสั่งการและงบประมาณการจัดงานประเพณีในแต่ละจังหวัดที่จัดสรรมาจากราชการ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่าชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในกลุ่มกรรมการดำเนินงาน เช่น กลุ่มสมาชิกเทศบาลซึ่งเป็นคนในตำบลท่าแค หรือกลุ่มศิลปินโนรา ส่วนใหญ่พึงพอใจที่รัฐเข้ามาช่วยส่งเสริมสนับสนุนจากโนราโรงครูที่เป็นพิธีกรรมเฉพาะกลุ่มให้กลายเป็นงานการท่องเที่ยว เนื่องจากสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน ดึงนักท่องเที่ยวและรายได้เข้าชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ารายได้ที่เข้ามาในชุมชนท่าแคในช่วงงานโนราโรงครูนี้ ส่วนใหญ่มาจากนักท่องเที่ยวและผู้แก้บนที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี และไม่จำกัดเฉพาะรายได้ในช่วงวันงานเท่านั้น แต่ยังสร้างรายได้ต่อเนื่องให้แก่คนในชุมชน กล่าวคือ เครือข่ายชุดและเครื่องประดับโนราของชุมชนที่มาออกร้านในงานนี้ เมื่อจบงานก็ยังได้รับการติดต่อจากลูกค้าเพื่อสั่งซื้อชุดและเครื่องประดับโนราอย่างต่อเนื่อง และยังบอกกล่าวคนอื่น ๆ ที่สนใจให้มาซื้อที่นี่ (วาสนา อินเหมือน, **สัมภาษณ์**, 18 พฤษภาคม 2559)

อย่างไรก็ตาม มีบางมุมมองของชาวบ้านในชุมชนโดยเฉพาะผู้ที่มีเชื้อสายโนราและได้ทันเห็นรูปแบบการทำพิธีโนราโรงครูตั้งแต่โนราแปลก (ดำ) ชนะบาลยังเป็นเจ้าพิธีกรรมว่ารูปแบบเดิมมีความขลังกว่าและไม่เป็นงานขายของเหมือนปัจจุบัน โดยชาวบ้านท่านนี้กล่าวว่าบางครั้งแม้แต่ตนเองเดินเข้ามาในงานยังรู้สึกเหมือนมางานกาชาดในเมือง[25] มากกว่ามางานโรงครูวัดท่าแค ผู้วิจัยคิดว่าเหล่านี้ก็เป็นทัศนะที่ต่างมุมมองของชาวบ้านในท้องถิ่น ไม่แปลกที่มุมมองอาจจะแตกต่างกัน และที่สำคัญทุกทัศนะของชาวบ้านล้วนเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยเล่มนี้ รวมทั้งต่อการมีมุมมองที่หลากหลายขึ้นของผู้วิจัยด้วย

4.1.2 บริบทการท่องเที่ยว

บริบทสังคมไทยปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอประเพณี/พิธีกรรม ได้แก่ บริบทสังคมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะประเภทการท่องเที่ยวตามเทศกาล (festival tourism) และการท่องเที่ยววัฒนธรรม (cultural tourism) ทั้งนี้เพราะประเพณีตามเทศกาลก็ดี พิธีกรรมต่าง ๆ ก็ดี เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตพื้นบ้านหรือวิถีชีวิตชาติพันธุ์ที่นักท่องเที่ยว “อยากบริโภค” เพราะได้เห็นทั้งผู้คนและวิถีชีวิตที่แตกต่าง เพราะนักท่องเที่ยวชอบดู “ของแปลก” ประเพณีแปลก ๆ ดังนั้น พิธีกรรมประเพณีที่เคยเป็นวิถีชีวิตพื้นบ้านไทยในแต่ละท้องถิ่นได้ถูกนำมาเสนอและเปิดให้นักท่องเที่ยวได้ชม บริบทการท่องเที่ยวแยกไม่ออกเท่าใดนักจากบริบทสังคมทุนนิยม เพราะเทศกาลประเพณีย่อมเป็นกาละและเทศะแห่งการซื้อของที่ระลึก ของที่ระลึกจำนวนหนึ่งก็มาจากประเพณี เช่น หน้ากากผีตาโขน รูปพญานาค เป็นต้น (ศิราพร ณ ถลาง, 2558: 14)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า บริบทการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่คนประสงค์จะเข้าไปดู หรือสัมผัสหรือมีส่วนร่วมกับประเพณีพิธีกรรม หรือเทศกาลของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ที่ยังคงความเชื่อและมีวัฒนธรรมของตนเองอย่างเด่นชัด งานโนราโรงครูวัดท่าแคก็เช่นเดียวกัน นอกจากเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับโนราและกลุ่มผู้มีเชื้อสายโนราแล้ว ในปัจจุบันก็มีลักษณะเป็นงานท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมออกร้านขายสินค้าวัฒนธรรมจากองค์ประกอบพิธีกรรมและการแสดงโนรา ได้แก่ ของที่ระลึกและเครื่องรางของขลัง เพราะฉะนั้นความเชื่อเรื่องครูหมอโนราและความสวยงามจากอุปกรณ์ประกอบการพิธีกรรมและการแสดงโนราเหล่านั้น จึงถูกนำมาเพื่อใช้ในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจ โดยที่ยังคงยึดโยงอยู่กับความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา และอำนาจในความศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการจำกัดหรือเลือกผลิตสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น เท่าที่จะสามารถ

---

[25] งานกาชาดของจังหวัดพัทลุง เป็นงานท่องเที่ยวประจำปี มีการจำหน่ายสินค้าทุกชนิด และมีบริการของเล่น รูปแบบคล้ายงานวัดในกรุงเทพมหานคร

ทำได้ โดยไม่ขัดกับขนบนิยมและความเชื่อความศรัทธาต่อครูหมอโนราตามที่ได้รับการสั่งสอนถ่ายทอดไว้

ภาพที่ 79กรรมการที่ส่วนรับลงทะเบียนและบริการพานเครื่องบูชา

ภาพที่ 80สินค้าท้องถิ่นภายในงานโนราโรงครูวัดท่าแค

ภาพที่ 81การออกร้านภายในงานโนราโรงครูวัดท่าแค

ดังนั้นกล่าวได้ว่า บริบทการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เคยอยู่ในวัฒนธรรมประเพณีเดิม ให้ขยายออกสู่สังคมภายนอก บางอย่างก็อาจเปลี่ยนบทบาทในการใช้งาน เช่น หน้ากากพราน เทริดโนรา และไหมรุของโนราเดิมเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง แต่เมื่อบริบทการท่องเที่ยวเข้ามายังให้เกิดนักท่องเที่ยวและผู้สนใจในวัฒนธรรมอื่น ๆ อุปกรณ์ประกอบการแสดงเหล่านั้นกลับเป็น “คติชนสร้างสรรค์ทางด้านวัตถุ” ที่ผู้คนเหล่านั้นนำไปเป็นของที่ระลึกหรืออาจนำไปเป็นของขลังได้ แล้วแต่จุดประสงค์ของผู้ซื้อ

สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นว่าวัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่สามารถขายได้ นั่นคือการนำคุณค่ามาสร้างเป็นมูลค่า เพื่อการดำรงชีวิตของกลุ่มผู้สืบทอดวัฒนธรรมเหล่านั้นต่อไป โดยที่ยังคงสงวนหรือรักษาของเดิมที่ไม่สามารถนำมาปรับเปลี่ยนได้เอาไว้ โดยเฉพาะในกลุ่มของโนราหรือผู้มีเชื้อสายโนรา ก็จะยึดถือขนบธรรมเนียมที่ครูโนราได้ถ่ายทอดสั่งสอนไว้อย่างเคร่งครัด เพราะยังคงเชื่อใน*แรงครู* อยู่เสมอ เห็นได้จากพิธีกรรมในโรงโนราโรงครูก็จะจำกัดไว้เป็นการเฉพาะ มีลักษณะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ภายนอกโรง ดังมีการทำพิธีตั้งบ้านตั้งเมือง สำหรับเป็นเมืองของโนราโดยเฉพาะ โนราใหญ่เป็นผู้มีสิทธิ์ขาดในการทำพิธีกรรม แม้แต่ครูหมอโนราในร่างทรงก็ยังยำเกรงโนราใหญ่ในฐานะเป็นเจ้าพิธีกรรม ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีนัยยะถึงการเป็น “เจ้าเมืองของโนรา” นั่นเอง

แม้บริบทการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์คติชนขึ้น แต่ก็จำกัดอยู่ในพื้นที่ของโลกสามัญหรือบริบทการท่องเที่ยวเท่านั้น มิได้เข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีบทบาทให้พิธีกรรมในโรงพิธีเปลี่ยนแปลงไปอย่างเป็นรูปธรรม จึงอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และบริบทการท่องเที่ยวซึ่งจัดเป็นพื้นที่สามัญในพิธีโนราโรงครูวัดท่าแคนี้มีลักษณะขนานไปด้วยกัน ไม่ปะปนกัน เนื่องจากพิธีกรรมก็ยังคงมีบทบาทและทำหน้าที่พิธีกรรมใน “โลกศักดิ์สิทธิ์” เพราะผู้คนที่เข้าร่วมพิธีกรรมอยู่ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เวลาศักดิ์สิทธิ์ และบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ (ศิราพร ณ ถลาง, 2558: 380) เมื่อออกมาจากโรงพิธีก็กลับสู่พื้นที่โลกสามัญหรือบริบทการท่องเที่ยวนั่นเอง งานวิจัยนี้จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า “ความศักดิ์สิทธิ์” สามารถนำมาสร้าง “จุดขาย” หรือ “เพิ่มมูลค่า” ได้ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

ภาพที่ 82โนราเจ้าพิธีกรรมประกอบพิธีตั้งบ้านตั้งเมือง

ภาพที่ 83พวงกุญแจที่ระลึกจากลูกปัดโนรา

ภาพที่ 84เสื้อรูปโนราจำหน่ายในงานโนราโรงครูวัดท่าแค

4.1.3 การเปลี่ยนแปลงภายในตำบลท่าแค

จากที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 3 ว่าโนราโรงครูตำบลท่าแคไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาแต่เมื่อใด กล่าวเฉพาะโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแคที่จัดกันมาเป็นประเพณีจนถึงทุกวันนี้นั้น เริ่มจัดตั้งแต่ปี 2514 ในครั้งนั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร ทรงสร้างรูปปั้นขุนศรัทธาและพรานบุญ แล้วอัญเชิญมาประดิษฐานในเขื่อนขุนธานี้ นับแต่นั้นมาจึงเกิดประเพณีโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแค หรือ โนราโรงครูขุนธาขึ้น โดยมีโนราแปลก ชนะบาล ซึ่งเป็นครูโนราสายตระกูลสำคัญของท่าแคและจังหวัดพัทลุง ได้เป็นเจ้าพิธีกรรมในการทำพิธีโนราโรงครูดังกล่าวสืบต่อมาเป็นประจำทุกปี เมื่อโนราแปลก ชนะบาลถึงแก่กรรม โนราสมพงษ์ ชนะบาล หรือ สมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง ก็ได้เป็นเจ้าพิธีกรรมสืบต่อมาเป็นรุ่นที่ 2 จนเมื่อโนราสมพงษ์ ชนะบาล เสียชีวิตเมื่อต้นปี 2558 ทำให้โนราเกรียงเดช ขำณรงค์ หรือโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ เข้ามาเป็นผู้สืบทอดการเป็นเจ้าพิธีกรรมในรุ่นที่ 3 ดังแผนผัง

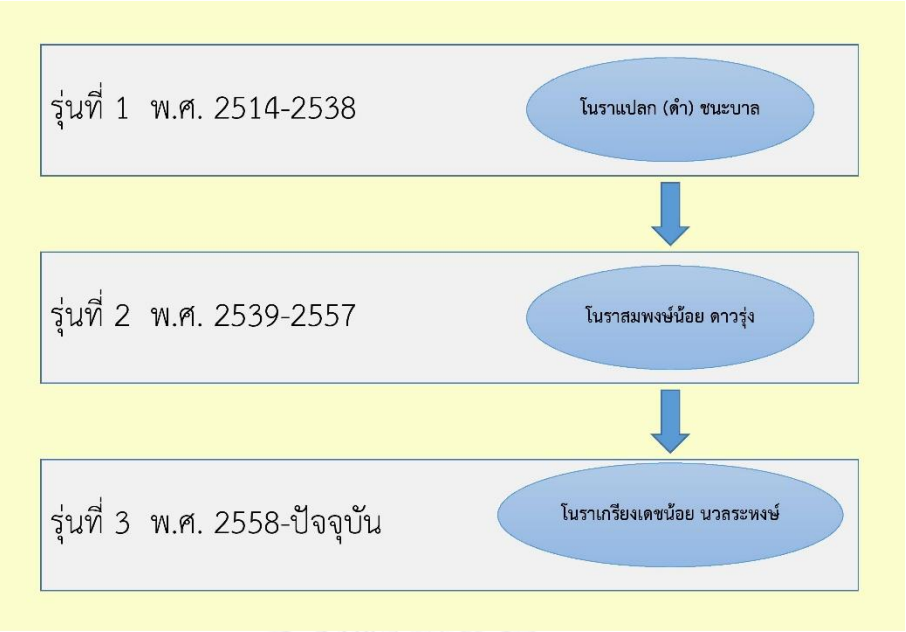

ภาพที่ 85 ผังเจ้าพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค

การเปลี่ยนแปลงและส่งต่อการเป็นเจ้าพิธีกรรมนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนท่าแคเอง สิ่งนี้ก็ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์พิธีกรรม 1 พิธีกรรม นั่นคือ พิธีรับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรม ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์พิธีกรรมที่ใช้ฐานความคิดของพิธีกรรมเดิม คือ พิธีครอบเทริดเพื่อเริ่มต้นในการรำโนราของเด็ก โดยครูผู้ฝึกสอนหรือพ่อแม่จะเป็นผู้ครอบเทริดให้ เพื่อความสิริมงคลของเด็ก

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงและรับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรมดังกล่าวยังทำให้เกิดการสร้างสรรค์บทกาศครูบางส่วนของโนราเกรียงเดช คือได้แทรกชื่อของราชครูและอาจารย์ของตนเองเข้าไปในบทร้องเก่าที่ได้สืบทอดกันมา ชื่อของราชครูของโนราเกรียงเดช คือ โนราแปลก (ดำ) ท่าแค โนราสมพงษ์ ชนะบาล ทั้งสองเคยเป็นเจ้าพิธีกรรมคนแรกและคนที่สองของโนราโรงครูวัดท่าแคมาก่อน เมื่อทั้งสองได้ถึงแก่กรรมไปจึงได้กลายมาเป็น “ราชครู” หรือตายายโนราที่โนราเกรียงเดชนับถือสูงสุด รองจากครูหมอโนราชั้นครูต้น ส่วน “ตาพัน เพ็งมี” ผู้เป็นญาติผู้ใหญ่และเป็นผู้สอนคาถาอาคมที่ใช้ในพิธีกรรมโนราแก่โนราเกรียงเดช อีกทั้งยังกล่าวกันว่าเป็นร่างทรงของพ่อศรัทธาเทพผู้เป็นครูหมอโนราองค์สำคัญที่โนราเกรียงเดชนับถือ มีบทร้องดังนี้

บทกาศครูของโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์

ป่านี้หยุดก่อนไหว้ก่อน ราชครูผู้สอนมโนห์รา
ครูท่านได้สอนเยื้องได้สอนย่าง **แปลก**เหอได้สอนทางสอนท่า
สอนให้รำกนกย้ายยกแม่ลาย เยื้องบาทข้างซ้ายย้ายข้างขวา
นั่งไหว้ครูพักลักจำ ครูที่ได้แนะนำกระผมมา

นั่งไหว้วิญญาณของ**อาจารย์แปลกดำ** กาศทุกทีที่รำมโนห์รา
พร้อมไปทั้ง**ตาพัน เพ็งมี** ผู้ที่ได้แนะชี้พระคาถา
พร้อม**น้าสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง** ป่านี้ให้มุ่งกันเข้ามา

หรืออีกบทหนึ่ง

ไหว้ราชครู**แปลกดำ**ของข้า ตายลับหลับตาไปนานแล้ว
พ่อเหอมาลับมาหลับตาตายไป ท้าวไทไปสู่วิมานแก้ว
พ่อมาลับหลับตา**น้าสมพงษ์**เหอหลานยาไปแล้ว เหมือนแก้วมาหล่นลงจากพก
แลตะพุทโธพ่ออนิจจา รำลึกขึ้นมาน้ำตาตก (เสียงสะอื้น)

(บันทึกเสียงร้องกาศครู, เกรียงเดช ขำณรงค์, 18 พฤษภาคม 2559)

จากบทร้องกาศครูเห็นได้ว่ามีการนำชื่อของทั้ง 3 คนที่กล่าวแล้วมาเพิ่มและผูกไว้กับบทกาศครูเดิมนี้จึงเป็นการทำขึ้นเพื่อระลึกถึงพระคุณและยังเป็นการ “กาศ” ให้ครูทั้ง 3 ท่านเข้ามาช่วยปกปักรักษาโนราในโรงพิธีนี้อีกด้วย สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเจ้าพิธีกรรมซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนท่าแคเช่นกัน

4.2 บทบาทในการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุงในบริบทร่วมสมัย

จากที่ได้กล่าวแล้วในเบื้องต้นว่าการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรานี้ ล้วนมีฐานหรือวิธีคิดที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อเรื่องครูหมอโนราทั้งสิ้น รวมทั้งพื้นที่ในตำบลท่าแคก็มีการยืนยันทั้งจากตัวบทที่โนรายังคงสืบทอดใช้มาจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ในชุมชนที่ยืนยันว่าที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่กำเนิดโนราหรือมีการเผยแพร่โนราเป็นพื้นที่แรก

ผู้วิจัยจะนำเสนอตารางเพื่อให้เห็นชัดขึ้นว่าความเชื่อเรื่องครูหมอโนรามีผลต่อการสร้างสรรค์คติชนแต่ละประเภท ดังตาราง

ตารางที่ 5 ตารางแสดงความเชื่อเรื่องครูหมอที่มีบทบาทต่อการสร้างสรรค์จากคติชน

ประเภทของคติชนสร้างสรรค์และสินค้าวัฒนธรรม / ครูหมอที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง	ครูหมอโนรา												ครูหมออื่น ๆ		
	พระยาสายฟ้าฟาด	แม่ศรีมาลา	แม่นวลทองสำลี	พ่อเทพสิงขร	พ่อขุนศรีศรัทธา	ตาม่วงทอง	ตาหม่อมรอง	ตาพรานบุญ	แม่แขนอ่อนฝ่ายขวา	แม่แขนอ่อนฝ่ายซ้าย	แม่ศรีดอกไม้	แม่คิ้วเหิน	ครูหมอเหล็ก	ครูหมอช่าง	ครูหมอหมอตำแย
1. คติชนสร้างสรรค์															
1.1 โรงประกอบพิธี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
1.2 พิธีกรรม - พิธีครอบเทริดเพื่อความเป็นสิริมงคล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- พิธีรับเป็นเจ้าพิธีกรรม	-	-	-	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- หมโพ	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- แทงเข้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-
- แก้บนร่างโนรา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-
- แก้บนออกพราน	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-
- คล้องหงส์	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-
- ทำบทแม่ลูกอ่อน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓
2. สินค้าวัฒนธรรม															
2.1 เทริด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.2 หน้ากากพราน	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-
2.3 ผ้ายันต์	-	-	-	-	✓	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-

ผู้วิจัยจะนำเสนอบทวิเคราะห์ในเรื่องบทบาทของ “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ต่อด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.2.1 บทบาทในการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา

บทบาทของ “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ในด้านการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนรานั้น จะเห็นได้ว่าปรากฏชัดเจนมากทั้งจากวิธีคิดของการปรับเปลี่ยนเหล่านั้น รวมทั้งการขยายพื้นที่และกลุ่มคนที่แต่เดิมจำกัดอยู่เฉพาะผู้มีเชื้อสายโนราเท่านั้นออกไปสู่คนทั่วไป หากแต่เมื่อการสร้างสรรค์ขึ้น จึงมีการสืบทอดมากขึ้น หรืออาจเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ของโนรามากขึ้นกว่าที่จะเข้าใจว่าโนราคือการแสดงโนราแต่เพียงอย่างเดียว

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์บทบาทของ “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราดังกล่าวแยกเป็นสองพื้นที่ คือ พื้นที่โลกศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ในโรงพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค และพื้นที่โลกสามัญ ได้แก่ นอกโรงพิธีโนราโรงครู และในโนราบันเทิง

- พื้นที่โลกศักดิ์สิทธิ์

พื้นที่โลกศักดิ์สิทธิ์ในที่นี้ หมายถึง พื้นที่ในโรงพิธีกรรมโนราโรงครู ซึ่งในพื้นที่นี้ถือเป็นสิทธิ์ขาดของโนราใหญ่ที่จะเป็นผู้ควบคุมและดำเนินพิธีกรรมให้เป็นไปตามธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดมาตั้งแต่ครูโนราในอดีต เหตุที่กล่าวว่าเป็นพื้นที่โลกศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากก่อนจะเริ่มพิธีกรรมโนราโรงครูนั้น โนราใหญ่ได้ทำพิธีตั้งบ้านตั้งเมือง กำหนดให้เขตโรงโนราโรงครูเป็นบ้านเมืองของโนรา ตัดขาดจากพื้นที่โลกมนุษย์ โดยนำตำนานเรื่องการสร้างโลกโดยพระอิศวรมาเป็นตัวบทหลักในการทำพิธีกรรมนี้ นอกจากนี้ยังเป็นการกำหนดขอบเขตของโรงพิธีกรรมตามอย่างขุนศรัทธาที่ได้รับประทานอาณาเขตของโรงโนราจากพระยาสายฟ้าฟาด เจ้าเมืองพัทลุง ซึ่งนับว่าเป็นการถือเอาคติการตั้งบ้านตั้งเมืองและสืบทอดพิธีกรรมนี้จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราอย่างชัดเจน

ในพื้นที่โลกศักดิ์สิทธิ์นี้ “คติชนสร้างสรรค์” ที่มีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนรานั้นอาจจะมิได้ชัดเจนในแง่ของรูปธรรมมากนัก กล่าวคือ เนื่องจากเป็นการทำพิธีโนราโรงครูที่ต้องยึดตามธรรมเนียมและแบบแผนที่ได้รับการถ่ายทอดอบรมสั่งสอนมาจากครูโนรา การสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราผ่านพิธีกรรมเหล่านี้จึงยังคงใช้ตามแบบเดิมเพราะเกรงกลัวในอำนาจของครูหมอโนราหรือที่เรียกว่า “แรงครู” เนื่องจากมีความเชื่อว่าหากไม่ทำตามครูจะก่อให้เกิด “จัญไรตัวจัญไรตน” ได้ ผู้วิจัยเห็นว่าคำสั่งสอนในเรื่อง “แรงครู” นี้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในโนราโรงครูเพราะทำให้ปัจจุบันในโนราโรงครูวัดท่าแคเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่รักษาธรรมเนียมและพิธีกรรมโบราณของโนราโรงครูไว้ได้อย่างครบถ้วน ทั้งเรื่องการกลับมาใช้โรง

โนราโรงเครื่องผูก การสืบทอดพิธีกรรมไหว้พระภูมิโรงโนรา การสืบทอดพิธีกรรมห่มโพ เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การสืบทอดและการผลิตซ้ำพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างเคร่งครัดนี้ ก็เป็นการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราอย่างชัดเจน ผ่านวิธีคิดร่วมสมัย คือ การย้ำความเป็นของแท้ และการผลิตซ้ำพิธีกรรมและความเชื่อเหล่านี้อย่างเข้มงวด ซึ่งสืบทอดโดย “คนในวัฒนธรรมโนรา” เท่านั้น

- พื้นที่โลกสามัญ

จากที่ได้กล่าวแล้วว่าพื้นที่โลกสามัญที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงนั่นคือ พื้นที่นอกโรงพิธีโนราโรงครู ซึ่งหมายถึง บริเวณโดยรอบวัดท่าแคที่มีการจัดงาน “โครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” และในการแสดงของโนราบันเทิง

ในส่วนแรกจะกล่าวถึงบทบาทของ “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราต่อการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ผ่านการจัดงาน “โครงการสืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” ซึ่งอยู่ในบริเวณวัดท่าแค ตามที่ได้กล่าวรายละเอียดแล้วในการจัดงานไปแล้วในส่วนของบริบทการท่องเที่ยวซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดงานว่า บริบทการท่องเที่ยวเป็นผลให้เกิดการสร้างสรรค์วัตถุอันเนื่องมาจากโนราและความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ได้แก่ เครื่องรางของขลัง และของที่ระลึก ซึ่งของทั้งสองสิ่งนี้จะเป็นสิ่งแทน “วัฒนธรรมโนรา” ที่ผู้เข้าร่วมงานทั้งที่มีเชื้อสายโนราหรือไม่มีเชื้อสายโนราก็ตาม สามารถเช่าบูชาหรือซื้อกลับไปเป็นของที่ระลึกได้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการขยายความเชื่อเรื่องครูหมอโนราให้กว้างขวางออกไปสู่คนนอกเชื้อสาย ผ่านคติชนวัตถุดังกล่าวที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา อีกทั้งคติชนวัตถุเหล่านั้นโดยเฉพาะของที่ระลึกที่ผลิตจากลูกปัดโนรานั้น ก็มีสีสันที่สวยงามเหมาะแก่การนำไปเป็นของฝากของที่ระลึก และสามารถใช้งานได้จริงในชีวิตประจำวัน มีลักษณะเฉพาะตนที่เมื่อเห็นแล้วสามารถรู้ได้ทันทีว่ามาจากอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับโนรา

นอกจากนี้การจัดงานซึ่งเป็นผลมาจากบริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ผู้วิจัยพบว่า มีการจัดวางอุปกรณ์เพื่อการเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในวัดท่าแคได้อย่างครบถ้วน และเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาเที่ยวชมงาน หรือผู้ที่ต้องการร่วมพิธีกรรมแก้บนหรือเหยียบเสน นั่นคือ การจัดจุดบริการดอกไม้ธูปเทียน หีบสำหรับใส่เงินทำบุญ การอำนวยความสะดวกเรื่องการจัดคิวและให้เช่าอุปกรณ์ประกอบการทำพิธีกรรม เช่น เครื่องโนรา ชุดพราน สำหรับพิธีแก้บน เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นการอำนวยความสะดวกส่งผลให้ผู้มาร่วมงานเกิดความประทับใจและสบายใจที่จะเข้าร่วมพิธีกรรมนี้ นับว่าเป็นการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราอย่างหนึ่งโดยผ่านความเชื่อและเคารพศรัทธาของผู้เข้าร่วมงาน ทั้งที่เป็น “คนใน” และ “คนนอก”

สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความพิเศษและน่าที่จะตอบสนองและสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในแง่ของการที่เป็นที่พึ่งทางใจได้อย่างดี นั้นคือ การสะเดาะเคราะห์ โดยฝากเคราะห์

ร้ายไปกับจระเข้ซึ่งเป็นอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมแทงเข้ โดยเชื่อว่าโนราใหญ่สามารถกำจัดเคราะห์ร้ายเหล่านั้นให้หมดไปได้ด้วยคาถาและอำนาจจากครูหมอโนราที่ส่งผ่านโนราใหญ่ หรือผ่านร่างทรงครูหมอโนราอื่น ๆ ที่เข้าร่วมในพิธีกรรมนี้ด้วย ลักษณะของการจัดงานที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยเห็นว่ามีลักษณะ “เบ็ดเสร็จ” และเอื้อต่อการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างดี

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเรื่องของการเช่าบูชาเครื่องรางของขลังของกลุ่มศิลปินโนรากับบุคคลทั่วไป บุคคลทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความเชื่อและมีวิธีการทำให้ของขลังเหล่านี้ศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นต่างกัน กล่าวคือ การสร้างเครื่องรางของขลังเหล่านี้เกิดจากปัจเจกชน ได้แก่ ร่างทรงของครูหมอองค์ต่าง ๆ เป็นผู้จัดทำขึ้น มิได้เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการกลางของการจัดงานและโนราใหญ่ เพราะฉะนั้นผู้ที่ต้องการเช่าเครื่องรางของขลังเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลทั่วไป เมื่อเชื่อเครื่องรางของขลังเหล่านี้แล้วจะนำไปให้ครูหมอโนราที่ประทับทรงเป็นผู้ปลุกเสกให้อีกครั้งหนึ่ง ส่วนถ้าเป็นกลุ่มศิลปินโนราจะนำของเครื่องรางของขลังหรือบางครั้งอาจเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง เช่น หน้าพราน เทริด กำไลเล็บ เป็นต้น ไป “เข้าครู” คือการนำไปวางไว้ในโรงโนราโรงครูบริเวณที่วางเครื่องแทนครูหมอโนรา ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เชื่อว่าอุปกรณ์ประกอบการแสดงและเครื่องรางของขลังเหล่านี้หากผ่านการ “เข้าครู” ในพิธีโนราโรงครูแล้ว จะกลายเป็นของมีครู ควรค่าแก่การเคารพกราบไหว้ และมีสถานะกลายเป็นสิ่งแทนครูหมอไปโดยปริยาย ไม่สามารถนำมาใส่เล่น หรือลบหลู่ด้วยวิธีการใด ๆ ได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าบุคคลทั้งสองกลุ่มก็จะมีแนวทางในการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราผ่านคติชนประเภทวัตถุที่แตกต่างกันบ้าง ตามแต่สถานะของบุคคลผู้นั้น

ภาพที่ 85เทริดและอุปกรณ์ประกอบการแสดงอื่น ๆ ที่มีผู้นำมา เป็นจำนวนมาก ”เข้าครู“

ประเด็นต่อมาคือบทบาทของ “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราต่อการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราผ่านโนราบันเทิง ได้แก่ คณะเทพศรัทธา ผ่านการตั้งชื่อคณะที่มาจากครูหมอโนราองค์สำคัญ 2 องค์ คือ “พ่อเทพสิงหร” กับ “พ่อศรัทธาเทพ” ซึ่งผู้ตั้ง

ชื่อมีความเชื่อต่อครูหมอโนราทั้ง 2 องค์นี้เป็นอย่างมาก และต้องการดำเนินรอยตามลักษณะโดดเด่นของครูหมอโนราทั้งสององค์ กล่าวคือ การมีปัญญาเป็นเลิศและการรำเป็นเลิศ อีกทั้งการสร้างสรรค์การแสดงจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราของคณะเทพศรัทธาก็แสดงได้ชัดเจนว่ามีความเชื่อต่อครูหมอโนราเป็นอย่างมาก นั่นคือ การสร้างสรรค์ละครร้องเรื่องไกรทอง ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแล้วว่าโครงเรื่อง และบทประกอบการแสดงส่วนใหญ่ได้นำมาจากการประกอบพิธีกรรมแทงเข้ซึ่งเป็นพิธีกรรมย่อยของโนราโรงครู เพราะฉะนั้นสิ่งที่เป็นความเชื่อต่าง ๆ ที่อยู่ในบทเหล่านั้นก็ยังถูกผลิตซ้ำและนำเสนอผ่านละครร้องเรื่องไกรทองนี้อย่างชัดเจน เช่น การกล่าวถึง “พระเพชรฉลูกรรณ” หรือพระวิษณุกรรม ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นองค์เดียวกับ“ครูหมอเหล็ก” หรือ ความเชื่อเรื่อง “การลับหอก” ซึ่งเป็นอาวุธของไกรทองและเพื่อนที่จะใช้แทงจระเข้ “การทักนางณี” ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีความเชื่อเรื่องครูหมอโนรากำกับไว้อยู่ เพราะฉะนั้นดังได้กล่าวแล้วว่า เมื่อคณะเทพศรัทธานำเสนอละครร้องเรื่องไกรทองซึ่งมีลักษณะเป็น “การถ่ายทอด” ก็จะส่งผลให้เกิด “การสืบทอด” ความเชื่อเรื่องครูหมอโนราได้กว้างยิ่งขึ้นด้วย

กล่าวได้ว่าบทบาทของ “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ในบริบทร่วมสมัยต่อการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราและการนับถือนั้น ทำให้เห็นสถานะของครูหมอโนราที่มิได้จำกัดเฉพาะอยู่ในสายตระกูลเท่านั้น แต่ได้ขยายออกสู่กลุ่มคนนอกด้วย กล่าวได้ว่าสถานะของครูหมอโนรานี้คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งที่คนทั่วไปสามารถกราบไหว้บูชาไม่ต่างจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไป อีกทั้งสถานะของครูหมอโนรายังสามารถโต้ตอบพูดคุยกับผู้นับถือได้ผ่านร่างทรง แสดงให้เห็นว่าครูหมอโนราก็เป็นที่พึ่งยามทุกข์ยากของชาวใต้และคนทั่วไปได้อย่างดี รวมทั้งเครื่องรางของขลัง ผู้วิจัยก็เห็นว่าได้กลายเป็นสัญลักษณ์แทนความเชื่อเรื่องครูหมอโนราให้คนในสังคมทั้งที่มีเชื้อสายโนราและไม่มีเชื้อสายโนราได้เห็นภาพของความเชื่อเรื่องครูหมอโนราชัดเจนเป็นรูปธรรมขึ้นก็จากเครื่องรางของขลังเหล่านี้ ซึ่งทำให้ความเชื่อเรื่องครูหมอโนรายังคงสืบทอดและดำรงอยู่ต่อไปในบริบทร่วมสมัย

4.2.2 บทบาทในการธำรงความเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนรา

จากการศึกษานี้พบว่า “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราทำให้ทราบว่าความเชื่อเรื่องครูหมอโนรายังคงมีบทบาทต่อพื้นที่ตำบลท่าแคในแง่ของการที่ยังธำรงไว้ซึ่งความเชื่อว่าที่ท่าแคแห่งนี้คือแหล่งกำเนิดหรือมีการสืบทอดการรำโนรามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวท่าแคและชาวใต้ยังคงมาร่วมพิธีกรรมแห่งนี้มากขึ้นทุกปี อีกทั้งสัญลักษณ์สูงสุดของโนรานั่นคือเทริด ก็ถูกนำไปใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของเทศบาลตำบลท่าแค ก็เป็นการย้ำชัดถึงเรื่องนี้ผ่านหน่วยงานราชการ สร้างความเป็นพื้นที่ที่แท้จริงมากยิ่งขึ้น

สิ่งหนึ่งที่ได้กล่าวถึงบ้างแล้วในบทก่อนหน้านี้คือ การแสดงอัตลักษณ์และการย้ำความเป็นของแท้ (Authenticity) เห็นได้ชัดเจนมากในพื้นที่ท่าแคว่าคือพื้นที่ที่เป็นแหล่งกำเนิดโนรา ก่อนที่จะกล่าวถึงลักษณะของการสร้างสรรค์คติชนเพื่อแสดงอัตลักษณ์และย้ำความเป็นของแท้ของพื้นที่นี้นั้น ผู้วิจัยจะกล่าวถึงบุคคลภายนอกผู้มีคุณูปการต่อการสร้างความเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งก่อกำเนิดโนราให้เป็นรูปธรรมและแพร่หลายมากขึ้นนั่นคือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร เริ่มต้นนั้นได้ทรงสืบหาประวัติการกำเนิดโนราทรงพบว่าโนรามีจุดก่อกำเนิดที่จังหวัดสงขลาและจะทำพิธีกรรมโนราโรงครูที่นั่น แต่มีเหตุการณ์ที่เชื่อว่าพ่อขุนศรัทธาได้ประทับทรงพระองค์ และได้บอกให้มาทำพิธีในวัดท่าแค จังหวัดพัทลุง พระองค์จึงได้ย้ายการทำพิธีกรรมมาจัดที่วัดท่าแค ตั้งแต่ปี 2514 ในคราวนั้นโนราแปลก (ดำ) ชนะบาล ได้เป็นผู้ทำพิธีและเป็นเจ้าพิธีกรรมคนแรกของโนราโรงครูวัดท่าแค นอกจากนี้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร ยังโปรดให้สร้างรูปปั้นพ่อขุนศรัทธาและพรานบุญ แล้วอัญเชิญมาประดาฐานในเขื่อนขุนธานี้ เนื่องจากชาวบ้านในท่าแคเชื่อว่าตรงเขื่อนขุนธาเป็นที่บรรจุอัฐิหรือเถ้าถ่านของขุนศรัทธา (พิทยา บุษรารัตน์, 2535: 60) หลังจากนั้นจึงได้มีพิธีโนราโรงครูขึ้นในวัดท่าแคเป็นประเพณีสืบมาจนถึงปัจจุบัน

จากที่กล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร ทรงมีบทบาทอย่างยิ่งในการย้ำความเชื่อว่าที่ตำบลท่าแคคือแหล่งก่อกำเนิดโนรา ทั้งที่ตรัสขณะพ่อขุนศรัทธาประทับทรง ทรงสร้างรูปปั้นพ่อขุนศรัทธาและพรานบุญ ทรงสร้างเขื่อนขุนธา และโปรดให้มีการทำพิธีโนราโรงครูขึ้นเป็นประจำทุกปีในวัดท่าแคสืบมาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าโปรดให้สร้างประจักษ์พยานในเรื่องของความเชื่อว่าเป็นที่ก่อกำเนิดโนราให้มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสร้างมาจากความเชื่อของชาวบ้านเป็นทุนเดิม ทั้งที่ปรากฏเป็นเรื่องเล่าพื้นบ้าน ชื่อสถานที่ และบทกาศครูของคณะโนรา หรือเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า ทุนทางวัฒนธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า “เรื่องเล่าพื้นบ้านมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์จังหวัดซึ่งนับเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่สามารถนำไปต่อยอดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัดในประเทศไทย” (ศิราพร ณ ถลาง, 2558: 231)

จึงกล่าวได้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลฆัมพร ทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการย้ำว่าพื้นที่ท่าแคแห่งนี้เป็นพื้นที่ที่ก่อกำเนิดโนราอย่างแท้จริง อีกทั้งยังนับเป็นการขยายความเชื่อเรื่องนี้ให้แพร่หลายไปสู่บุคคลภายนอก ผ่านบุคคลผู้เป็นพระราชวงศ์ซึ่งทรงมีสถานะน่าเชื่อถือ ผลจึงส่งกลับมาสร้างความเข้มแข็งให้อัตลักษณ์ของพิธีโนราโรงครูวัดท่าแคมาจนถึงปัจจุบัน และสิ่งนี้ก็เป็นพื้นฐานให้เกิดการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในบริบทสังคมร่วมสมัยนั่นเอง

ภาพที่ 86ป้ายหน้าศาลาพ่อขุนศรัทธา หรือเขื่อนขุนธา

ภาพที่ 87 พระรูปพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร

ที่มา: http://krunora.blogspot.com//06/2013blog-post_.24html

การธำรงความเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนรา สิ่งที่เด่นชัดที่สุดคือการสร้างอัตลักษณ์แก่ตำบลท่าแค คือ “อัตลักษณ์ของการเป็นถิ่นกำเนิดโนราในภาคใต้” และการย้ำให้เห็นว่าพื้นที่แห่งนี้เป็นของแท้ผ่านคติชนสร้างสรรค์ประเภทต่าง ๆ ที่ยังคงสืบทอดและสร้างสรรค์โดยในโนราพิธีกรรม ดังนี้

- โนราโรงครูวัดท่าแค

บทบาทในการธำรงพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนราที่ผ่านคติชนสร้างสรรค์จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในโนราโรงครูวัดท่าแคนี้ นั่นคือการย้ำความเป็นของแท้ทั้งจากการสืบทอดพิธีกรรม และการกลับไปใช้อุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมตามอย่างของเดิม มีรายละเอียดดังนี้

1) พิธีกรรมไหว้ภูมิโรงโนรา

พิธีกรรมนี้มีเฉพาะในโนราโรงครูวัดท่าแคเท่านั้น ตั้งแต่เมื่อโนราแปลก (ดำ) ชนะบาล เป็นเจ้าพิธีกรรมคนที่ 1 ก็ได้กำหนดให้มีพระภูมิเจ้าที่และพิธีกรรมไหว้พระภูมิเจ้าที่ก่อนที่โนราจะเข้าโรง เนื่องจากมีความเชื่อว่า สถานที่ทุกที่จะต้องมีพระภูมิคอยคุ้มครองดูแลรักษา การจะทำกิจใด ๆ ในพื้นที่เหล่านั้นต้องบอกกล่าวพระภูมิเสียก่อน เพราะฉะนั้นพิธีกรรมนี้จึงเป็นพิธีกรรมที่สามารถแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของโนราโรงครูวัดท่าแคได้อย่างชัดเจน หากมีภาพปรากฏว่าในโรงครูมีเสาพระภูมิอยู่ประดิษฐานอยู่ก็สามารถระบุได้ว่านั่นเป็นพิธีกรรมโนราโรงครูของวัดท่าแค ผู้วิจัยเห็นว่าการสืบทอดพิธีกรรมไหว้ภูมิโรงโนราและประดิษฐานศาลพระภูมิไว้ในโรงโนราสะท้อนให้เห็นว่ามีการยืนหยัดในอัตลักษณ์ของชาวท่าแคและโนราเจ้าพิธีกรรมอย่างชัดเจน อีกนัยยะหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าพิธีกรรมไหว้ภูมิโรงโนรานี้อาจจะเป็นพิธีกรรมที่เคยทำมาอย่างแพร่หลายในอดีต หากแต่ในปัจจุบันกลับมีที่ท่าแคแห่งเดียวเท่านั้นที่ยังคงสืบทอดพิธีกรรมนี้อยู่ เพราะฉะนั้นการมีพิธีกรรมที่มีรายละเอียดมากกว่าที่อื่น น่าจะทำให้ภาพของตำบลท่าแคในแง่ของความเป็นต้นตำรับ หรือพื้นที่ของแท้ในเรื่องโนรามีความโดดเด่นและได้รับการยอมรับยิ่งขึ้น

ภาพที่ 88พิธีไหว้พระภูมิโรงโนราโรงครูวัดท่าแค

2) โรงโนราพิธีกรรม

จากที่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของการกลับไปใช้โรงโนราแบบเดิมตามที่ครูโนราในอดีตได้ถ่ายทอดธรรมเนียมนี้ไว้สู่โนรารุ่นปัจจุบัน นั่นคือโรงโนราเครื่องผูก ซึ่งเห็นได้ว่ามีลักษณะของการกลับไปสู่อดีตตามที่เคยมีมา แม้จะเป็นการเลี่ยงนโยบายที่หน่วยงานของรัฐ

ผู้สนับสนุนงบประมาณได้ตั้งจุดประสงค์ไว้ว่าเหตุที่สร้างโรงโนราถาวรขึ้นมาเพราะจะเป็นใช้เป็นโรงประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู แต่โนราเจ้าพิธีกรรมคนที่ 3 ก็ได้ให้เหตุผลซึ่งเป็นการยึดตามธรรมเนียมดั้งเดิมที่ครูโนราได้สั่งสอนมา เมื่อเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของโนรา จึงเป็นข้อยุติที่ผู้อื่นไม่สามารถโต้แย้งให้เหตุผลอื่นใดมาหักล้างได้ สิ่งนี้จึงแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การกลับไปใช้ของเดิมตามที่ครูโนราได้กำหนดไว้เป็นธรรมเนียมนั้น เป็นการสร้างความเป็นของแท้ของโนราโรงครูท่าแคผ่านโรงพิธีกรรม

3) พิธีห่มโพ

พิธีห่มโพมีจุดประสงค์เพื่อระลึกถึงพ่อขุนศรัทธา การทำพิธีจะทำในวันพฤหัสบดีซึ่งถือว่าเป็นวันครู โนราเจ้าพิธีกรรมจะนำผ้าสามสีแห่ออกไปจากโรงโนรา พร้อมด้วยคณะโนราและร่างทรงครูหมอโนรา เพื่อห่มต้นโพที่เชื่อว่าเป็นหลักขุนธาเดิม นั่นคือเป็นที่ที่ฝังอัฐิของพ่อขุนศรัทธา พิธีกรรมนี้มีมาตั้งแต่โนราเจ้าพิธีกรรมคนที่ 1 สืบทอดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญมากพิธีกรรมหนึ่งของโนราโรงครูวัดท่าแคเห็นได้จากการที่โนราทุกคนที่อยู่ในโรงพิธีกรรมจะต้องมาร่วมกันแห่ผ้านี้ รวมทั้งจะมีการเชิญครูหมอโนราทุกองค์ให้มาเข้าร่วมพิธีกรรมนี้เพื่อเป็นการบูชาและระลึกถึงพ่อขุนศรัทธา ผู้เป็นประธานในโนราโรงครูวัดท่าแค อาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมห่มโพนี้เป็นการทำให้เรื่องราวที่เป็นตำนานหรือเรื่องเล่าในท้องถิ่นที่ว่าอัฐิของพ่อขุนศรัทธาฝังไว้ใต้ต้นโพนี้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น นั่นจึงเป็นสิ่งที่ทำให้โนราโรงครูวัดท่าแคมีอัตลักษณ์ และเป็นการย้ำให้ชัดยิ่งขึ้นว่าเป็นสถานที่จริงที่พ่อขุนศรัทธา ครูต้นคนสำคัญได้ใช้พื้นที่ท่าแคในการเผยแพร่โนราเป็นที่แรก

ภาพที่ 89ร่างทรงและชาวบ้านร่วมกันแห่ผ้าเพื่อนำไปห่มต้นโพ

ภาพที่ 90ต้นโพที่มีการห่มผ้าใหม่ทุกปีในพิธีโนราโรงครูวัดท่าแค

4) การไม่มีพิธีส่งครู

พิธีส่งครูคือพิธีกรรมสำคัญพิธีหนึ่งในพิธีโนราโรงครู เมื่อประกอบพิธีกรรมครบ 3 วันแล้ว โนราใหญ่จะต้องประกอบพิธีส่งครูหมอโนราและสิ่งศักดิ์สิทธ์อื่น ที่ได้เชิญมาในวันแรกให้กลับไปยังที่พำนักของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น โนราโรงครูวัดท่าแคตามความเชื่อที่ว่าในวัดท่าแคแห่งนี้คือที่พำนักของครูหมอโนราทั้งปวง เพราะฉะนั้นพิธีกรรมโนราโรงครูที่วัดท่าแคจึงไม่ต้องทำพิธีส่งครู การงดพิธีส่งครูนี้จึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นการสนับสนุนความเชื่อว่าที่ตำบลท่าแค คือพื้นที่ที่กำเนิดโนราและดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของครูหมอโนราก็พำนักอยู่ที่นี่ อาจกล่าวได้ว่าท่าแคคือ “บ้านของครูหมอโนรา” นั่นเอง

- หน่วยราชการในชุมชน

เทศบาลตำบลท่าแคเป็นหน่วยราชการในชุมชนที่นำเสนออัตลักษณ์ของท่าแคอย่างชัดเจน นั่นคือการกำหนดตราประจำเทศบาลโดยใช้เทริดซึ่งเป็นสิ่งที่โนราและผู้มีเชื้อสายโนราให้การเคารพสูงสุด ทั้งในฐานะอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่มี “แรงครู” กำกับอยู่ และเป็นสัญลักษณ์แทนครูหมอโนราชั้นสูง ปรากฏการใช้เทริดของเทศบาลที่ป้ายหน้าเทศบาล และตราที่ใช้ในงานเอกสารราชการของเทศบาล ผู้วิจัยได้สอบถามจากปลัดเทศบาลตำบลท่าแคถึงที่มาของการใช้เทริดเป็นสัญลักษณ์นั้น เกิดจากการประชุมกันของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในทางราชการ และตัวแทนประชาชน เมื่อครั้งที่เทศบาลตำบลท่าแคยังมีฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแค ผู้เข้าประชุมมีมติร่วมกันว่าน่าจะใช้เทริดเป็นตราสัญลักษณ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าแค เพราะที่ท่าแคก็เป็นที่รู้กันว่าเป็นแหล่งกำเนิดของโนรา และยังมีพิธีกรรมโนราโรงครูที่ใหญ่และเป็นพิธีกรรมที่ให้ผู้มี

เชื้อสายโนราทุกสายสามารถมาเข้าร่วมพิธีกรรมเพื่อระลึกถึงครูโนราได้ทุกสายตระกูล (สมชาย ฤกขะวุฒิกุล, **สัมภาษณ์**, 23 กุมภาพันธ์ 2560)

ภาพที่ 91ตราสัญลักษณ์ที่ใช้ในงานราชการของเทศบาลตำบลท่าแค

นอกจากตราสัญลักษณ์ และป้ายที่อยู่ข้างหน้าที่ทำการเทศบาลตำบลท่าแค ที่แสดงอัตลักษณ์ความเป็นพื้นที่ของโนราอย่างชัดเจนแล้ว คำขวัญประจำตำบลท่าแคก็เช่นเดียวกัน นั่นคือ “ถิ่นกำเนิดโนราดัง แดนหนังดี ที่นาสวย รวยใบพลู” มีการกล่าวถึงว่าที่ท่าแคแห่งนี้เป็น “ถิ่นกำเนิดโนราดัง” ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการตั้งคำขวัญที่มีความหมายหลายนัยยะ กล่าวคือความหมายที่ 1 ถิ่นกำเนิดโนราดัง หมายถึงสายตระกูลของโนราแปลก (ดำ) และโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง จนสืบทอดมาถึงโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ ส่วนความหมายที่ 2 นั้น น่าจะหมายถึง เป็นถิ่นกำเนิดของโนราตามตำนานที่กล่าวว่าพ่อขุนศรัทธาได้เริ่มเผยแพร่การรำโนราที่ตำบลท่าแคแห่งนี้เป็นที่แรก

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยพบในการเก็บข้อมูลภาคสนามในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคประจำปี 2560 คือ โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ ผู้เป็นเจ้าพิธีกรรมได้พูดประชาสัมพันธ์ถึงการจัดงานพิธีโนราโรงครูวัดท่าแคว่าตั้งแต่ปี 2560 เป็นต้นไป จะกำหนดให้จัดงานเป็นเวลา 4 วัน 3 คืนทุกปี ไม่จำกัดเฉพาะปีที่วันศุกร์ตรงกับวันพระเท่านั้น โนราเกรียงเดชได้ให้เหตุผลกำกับไว้ว่า โนราโรงครูในอดีตจะจัดพิธีกรรมเป็นเวลา 4 วัน 3 คืนทั้งสิ้น ตนจึงต้องการที่จะกลับไปยึดธรรมเนียมการจัดพิธีกรรมแบบเดิม สิ่งนี้จึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนว่าตัวของเจ้าพิธีกรรมซึ่งเป็นศิลปินในท้องถิ่นเองก็พยายามที่จะกลับไปสู่อดีตเพื่อที่จะนำเสนอความดั้งเดิมหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำเสนอของแท้ที่จะสืบทอดธรรมเนียมการแสดงตามอย่างครูโบราณให้ได้มากที่สุด และในบริบทสังคมร่วมสมัย ความคิดนี้เองกลับสร้างจุดขายและแปรวัฒนธรรมให้มีมูลค่าได้ในกระแสเศรษฐกิจสร้างสรรค์

การนำเสนอปัจจัยและบทบาทในการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแคตามที่นำเสนอในบทนี้แสดงให้เห็นว่า การสร้างสรรค์คติชนย่อมที่จะเกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ บริบทการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงภายในตำบลท่าแค ทั้ง 3 ปัจจัยนี้ล้วนมีผลให้เกิดคติชนสร้างสรรค์และสินค้าวัฒนธรรม มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา และบทบาทในการธำรงความเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนราของตำบลท่าแคนั่นเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการคือ 1) รวบรวมคติชนที่มีการสร้างสรรค์ใหม่จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในรูปแบบต่าง ๆ ในปัจจุบันที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง และ 2) วิเคราะห์ปัจจัยและบทบาทของการสร้างสรรค์ในรูปแบบดังกล่าว

เหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาเรื่องดังกล่าวในพื้นที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง เนื่องจากผู้วิจัยเป็นคนใต้และได้เข้าร่วมพิธีกรรมโนราโรงครูมาตั้งแต่เด็ก ผู้วิจัยสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะรูปแบบของการจัดงานจากพิธีกรรมสู่งานเทศกาลการท่องเที่ยววัฒนธรรม มีการขายสินค้าประเภทต่าง ๆ ที่ทำมาจากวัสดุอุปกรณ์ของโนรา มีการจัดแสดงสาธิตการทำเครื่องโนรา ซึ่งแต่ก่อนจำกัดเฉพาะในกลุ่มของศิลปินโนราและผู้มีเชื้อสายโนราเท่านั้น หรือถ่ายทอดกันเฉพาะในสายตระกูลของตนเอง อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นและพบได้ว่า ความเชื่อเรื่องครูหมอโนราทั้งความศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์ที่เกี่ยวเนื่องกับครูหมอโนราแต่ละองค์ ยังคงแจ่มชัดในอยู่ในพิธีกรรมและมีมากขึ้นในรูปแบบของร่างทรงครูหมอโนราเหล่านั้น ผู้วิจัยจึงเริ่มเก็บเก็บข้อมูลตั้งแต่ปี 2557 จนถึง 2560 ในระหว่างเก็บข้อมูลโนราโรงครูวัดท่าแคนั้น ก็พบว่าส่วนของโนราบันเทิงก็มีการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะลักษณะการรวมกลุ่มกันของโนราที่มีชื่อเสียง หรือเป็นโนราใหญ่ของภาคใต้บางคณะ แสดงให้เห็นความพยายามที่จะคิดสร้างสรรค์การแสดงโนราเพื่อเผยแพร่สู่กลุ่มคนทั่วประเทศ เมื่อพิเคราะห์ดูในส่วนลึกของการรวมกลุ่มเหล่านั้นแล้วก็ยังคงเห็นความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่เป็นสิ่งกำกับไว้อยู่อย่างเด่นชัด จึงทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาเรื่องเหล่านี้ในเชิง “คติชนสร้างสรรค์”

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 คติชนที่มีการสร้างสรรค์ใหม่จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราในรูปแบบต่าง ๆ ในปัจจุบันที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง

จากการศึกษารวบรวม “คติชนสร้างสรรค์” จากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยพบคติชนสร้างสรรค์นี้ทั้งใน 2 ประเภทของโนรา คือ ในโนราโรงครู และในโนราบันเทิง

คติชนสร้างสรรค์ในพิธีโนราโรงครู

การสร้างสรรค์คติชนในพิธีโนราโรงครูนี้พบได้จากการสร้างสรรค์พิธีกรรมใหม่และองค์ประกอบพิธีกรรม การสร้างสรรค์พิธีกรรมใหม่นั่นคือ พิธีครอบเทริดเพื่อความเป็นสิริมงคล ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้นเป็นการเฉพาะกิจให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้ว่าราชการกับคณะโนราและชาวตำบลท่าแค และพิธีรับมอบเป็นเจ้าพิธีกรรม เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนท่าแค คือเจ้าพิธีกรรมคนเดิมถึงแก่กรรมไปจึงต้องมีเจ้าพิธีกรรมคนใหม่มาสืบทอดแทน คณะกรรมการจัดงานจึงคิดให้มีพิธีดังกล่าวขึ้นเพื่อแสดงให้คนภายนอกทั่วไปว่าสายย่านโนราของท่าแคยังคงสืบทอดต่อไป อีกทั้งยังมีความเชื่อว่าเป็นการล้างอาถรรพ์ของครูโนราผู้เป็นเจ้าพิธีกรรมคนเดิมที่อาจจะหลงเหลืออยู่ได้ ทั้งสองพิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นจากฐานความคิดของพิธีกรรมเดิม นั่นคือ พิธีกรรมครอบเทริดเพื่อแสดงความเป็นโนราใหญ่โดยสมบูรณ์ และพิธีกรรมครอบเทริดให้ลูกศิษย์ของครูโนรา จึงเห็นได้ว่าการสร้างสรรค์พิธีกรรมในโนราโรงครูยังคงอยู่บนฐานพิธีกรรมเดิม และเชื่อในเรื่องฤทธิ์ของครูหมอโนราอย่างชัดเจน

ส่วนการสร้างสรรค์องค์ประกอบพิธีกรรมคือ การกลับไปใช้โรงโนราแบบโบราณ สิ่งนี้ทำให้เห็นว่าเจ้าพิธีกรรมคนปัจจุบันพยายามสร้างความเป็นของแท้ที่เชื่อว่าที่ตำบลท่าแค คือแหล่งกำเนิดโนราอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นจึงต้องกลับไปใช้ของเดิมตามที่กล่าวไว้ในตำนานโนรา และตามที่ครูโนราได้ส่งต่อองค์ความรู้ไว้ นอกจากโรงพิธีที่กลับไปสร้างแบบเดิมเพื่อแสดงความเป็นของแท้ของพื้นที่นี้แล้ว การสร้างสรรค์องค์ประกอบพิธีกรรมอีกสิ่งหนึ่งที่นับว่ามีความสร้างสรรค์และพยายามนำเสนอให้เห็นถึงความเป็นของจริง หรือความยิ่งใหญ่ของพิธีกรรมในพื้นที่จริงคือ การสร้างจระเข้ในพิธีแทงเข้ให้มีลักษณะคล้ายจระเข้ของจริงมากที่สุด ทั้งในด้านรูปร่าง สี และลักษณะเหมือนมีชีวิต โดยใช้อุปกรณ์ใหม่ในการตกแต่ง หากแต่ยังคงความเชื่อเดิมตามที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูโนรานั่นคือ ใช้ต้นกล้วยตานีในการทำ โดยที่ตำบลท่าแคแห่งนี้ได้ใช้ต้นกล้วยตานีเป็นแกนข้างใน แล้วข้างนอกตกแต่งด้วยเสื่อกระจูด เพื่อสะดวกและง่ายต่อการตกแต่งให้จระเข้เหมือนจริงมากขึ้น

การสร้างสรรค์ประเภทต่อมา คือการสร้างสรรค์สินค้าวัฒนธรรมจากคติชน เช่น เครื่องรางของขลังและของที่ระลึก มีการนำอุปกรณ์ที่ใช้ในการรำโนรา ทั้งที่เป็นอุปกรณ์แต่งกาย และอุปกรณ์เพื่อความเป็นสิริมงคลมาเป็นเครื่องรางของขลังเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เช่าบูชาแล้วนำไปเป็นสิริมงคล ซึ่งสิ่งเหล่าก็อยู่บนฐานความเชื่อว่าครูหมอโนรามีฤทธิ์มาก มีบารมีที่จะดลบันดาลให้ผู้เคารพบูชาได้ตามความปรารถนา ส่วนของที่ระลึก มีการนำฐานความคิดและอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์มาจากอุปกรณ์ประกอบการแสดงของโนราเช่นกัน คือ พวงกุญแจ สร้อยคอ

สร้อยข้อมือ ก็ใช้อุปกรณ์เดียวกับที่ใช้ในการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายโนรา แล้วยังนำเอาลายที่ใช้ในการร้อยชุดโนรามาทำเป็นพวงกุญแจอีกด้วย นับเป็นการทำเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ประกอบการแสดงโนราให้กลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมสำหรับบุคคลภายนอกได้ มีทั้งเทริด หน้าพราน ผ้ายันต์ ไหมรุ หรือกำไล เป็นต้น

คติชนสร้างสรรค์ในโนราบันเทิง

ในการสร้างสรรค์คติชนในโนราบันเทิง ผู้วิจัยพบว่าส่วนใหญ่เป็นการสร้างสรรค์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมโนราให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ มีการรวมกลุ่มกันของคณะเทพศรัทธา โดยใช้ชื่อตามครูหมอโนราผู้มีคุณทางด้านศิลปะการร่ายรำเป็นเลิศ และผู้มีคุณทางด้านนักปราชญ์ คือมีความเฉลียวฉลาดไหวพริบเป็นเลิศ ซึ่งมีการรวมกลุ่มของโนราใหญ่และโนราที่มีชื่อเสียงสำคัญ โดยอยู่ในสายตระกูลที่สำคัญอย่างน้อย 3 สาย ปรากฏการสร้างสรรค์ในโนราบันเทิง คือ การรวมกลุ่มของคณะเทพศรัทธาเพื่อการแข่งขันในรายการคนไทยขั้นเทพ มีทั้งการต่อยอดองค์ความรู้เรื่องโนราร่วมกับการแสดงจากภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศ ทำให้เห็นว่า โนราสามารถเข้ากับการแสดงอื่น ๆ ได้อย่างดี ขึ้นอยู่กับโอกาสและจุดมุ่งหมายที่จะใช้ในการแสดง นอกจากนี้คณะเทพศรัทธายังสร้างสรรค์ละครร้องเรื่องไกรทอง จากการที่ได้รับเชิญให้แสดงในงานเทศกาลละครกรุงเทพฯ คณะเทพศรัทธาจึงได้คิดสร้างสรรค์การแสดงเรื่องไกรทองขึ้น ซึ่งมาจากการทำพิธีกรรมย่อยในโนราโรงครูท่าแค แล้วนำมาปรับให้เป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงในรูปแบบของละครเวที ผู้วิจัยพบว่าแม้จะอยู่ในรูปแบบการแสดงบันเทิงแบบใหม่ แต่ความเชื่อ พิธีกรรม และตัวบทยังคงนำมาอยู่ในการแสดงนี้อย่างครบถ้วน นับเป็นการนำของเดิมมาทำและนำเสนอผ่านรูปแบบและสื่อแบบใหม่เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ในส่วนของคณะเทพศรัทธากับภาพยนตร์เรื่องเทริดนั้น คณะเทพศรัทธาได้ร่วมแสดงและเป็นทีมงานที่ช่วยดูแลเรื่องความรู้ในพิธีกรรมที่นำเสนอในภาพยนตร์ นอกจากนี้ชื่อของคณะโนราในภาพยนตร์ก็ขอใช้ชื่อเทพศรัทธา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จึงแสดงให้เห็นความสามารถของคณะเทพศรัทธาและปรับตัวในการแสดงในสื่อสมัยใหม่ได้ดีอีกด้วย

5.1.2 วิเคราะห์ปัจจัยและบทบาทของการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อครูหมอโนรา

ปัจจัยในการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ในบริบทร่วมสมัย

ปัจจัยแรกที่ผู้วิจัยนำเสนอคือ หน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากได้เข้ามาสนับสนุนงานโนราโรงครูวัดท่าแค โดยจะแบ่งเป็นหน่วยงานภายในชุมชนและภายนอกชุมชน หน่วยงานภายในชุมชนนั้นได้แก่ เทศบาลตำบลท่าแค และโรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู 2500) ทั้งสอง

หน่วยงานนี้ได้ช่วยเสริมสร้างให้โนราโรงครูวัดท่าแคมีลักษณะของการเป็นของแท้มากยิ่ง อีกทั้งยังสนับสนุนให้งานพิธีกรรมแห่งนี้มีลักษณะของเทศกาลท่องเที่ยววัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งสร้างทั้งรายได้และชื่อเสียงของตำบลท่าแคและโนราให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางขึ้น

ส่วนหน่วยงานภายนอกชุมชนได้แก่ จังหวัดพัทลุง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง และสภาวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง ทั้ง 3 หน่วยงานทำหน้าที่กำกับควบคุมการดำเนินกิจกรรมสืบสานศิลป์ถิ่นโนราให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย อีกทั้งยังเป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมให้เกิดพิธีกรรมสร้างสรรค์ตามที่ได้กล่าวถึงแล้ว รวมทั้งเป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างชัดเจน ปัจจัยต่อมาคือบริบทการท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญเช่นกันในการสร้างสรรค์คติชนใหม่ ซึ่งมีฐานการสร้างสรรค์นั้นมาจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา เนื่องจากเมื่อมีบริบทของการท่องเที่ยวมากขึ้น จึงเกิดปรากฏการณ์การตอบสนองการท่องเที่ยวนั้น ทั้งของภาครัฐ เอกชน รวมทั้งประชาชนทั่วไป ทำให้เห็นว่าชุมชนท่าแคนี้มีลักษณะเป็นพลวัต สามารถปรับตัวได้ดีในสังคมร่วมสมัย ปัจจัยสุดท้ายที่ผู้วิจัยพบว่ามีผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์คือ การเปลี่ยนแปลงในตำบลท่าแค ที่โดยเฉพาะการเปลี่ยนเจ้าพิธีกรรมโนราโรงครูเป็นคนใหม่ อยู่ในรุ่นที่ 3 เนื่องจากคนเดิมถึงแก่กรรมไป จึงมีการสร้างสรรค์พิธีกรรมย่อยขึ้นมาเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นความเป็นสายย่านของโนราท่าแคที่ยังคงสืบสานต่อไปไม่จบสิ้น

บทบาทในการสร้างสรรค์คติชนจากความเชื่อเรื่องครูหมอโนราที่ตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ในบริบทร่วมสมัย

บทบาทในการสืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราความสำคัญในบทบาทนี้คือ การได้สร้างสรรค์คติชนเหล่านี้ให้การขยายความเชื่อเรื่องครูหมอโนราไปสู่พื้นที่ของคนนอก โดยที่ยังคงความเชื่อ ข้อห้ามหรือข้อจำกัดต่าง ๆ ให้คงอยู่เฉพาะในสายตระกูลหรือของ “คนโนรา” เท่านั้น เห็นได้จากในโรงพิธีกรรมโนราโรงครูซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ส่วนนอกโรงโนราโรงครูนั้นก็เป็นพื้นที่สามัญทั่วไป เพราะฉะนั้นผู้สืบทอดความเชื่อเรื่องครูหมอโนราจึงมีสองสถานะ คือ สถานะของผู้มีเชื้อสายโนรารวมทั้งศิลปินโนรา และสถานะของคนนอกเชื้อสายโนราที่เคารพในบารมีและความศักดิ์สิทธิ์ของครูหมอโนรา บทบาทต่อมาคือ บทบาทในการธำรงความเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนรา มีลักษณะของการแสดงอัตลักษณ์ของตำบลท่าแคว่าพื้นที่นี้คือพื้นที่ที่ตามกำเนิดโนราสำนวนต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมา เป็นการย้ำให้เห็นความเป็นของแท้ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดโนรา ผ่านการใช้วิธีคิดโดยใช้วิธีผลิตซ้ำ (Reproduction) ความเชื่อเหล่านั้นผ่านพิธีกรรมย่อย เช่น พิธีไหว้ภูมิโรงโนรา พิธีห่มโพ เป็นต้น นอกจากนี้ หน่วยงานราชการโดยเฉพาะเทศบาล

ตำบลท่าแคก็ย้ำชัดให้เห็นจุดยืนในการแสดงอัตลักษณ์ข้อนี้อย่างแจ่มแจ้ง ทั้งที่แสดงออกผ่านเครื่องหมายประจำเทศบาลตำบลท่าแค และคำขวัญประจำตำบลอีกด้วย

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

5.2.1 มุมมองที่ได้จากการศึกษาโนราในเชิงคติชนสร้างสรรค์

จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมโดยเฉพาะการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับโนราพบว่ามีการศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมากและส่วนใหญ่จะอยู่ในสถาบันการศึกษาในภาคใต้ การศึกษาเหล่านั้นมีทั้งการศึกษาที่มุ่งเน้นการเก็บรวบรวมบันทึกรายละเอียดพิธีกรรม การศึกษาพัฒนาการของโนราทั้งในรูปแบบของการแสดงและพิธีกรรมบางพิธี การศึกษาที่ใช้ทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในการวิเคราะห์พิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีกรรม และการศึกษาบทบาทหน้าที่ของโนราในด้านต่าง ๆ พบว่าการศึกษาเรื่องโนรามีการศึกษาที่หลากหลายทั้งในด้านพื้นที่ และจุดมุ่งหมายของการศึกษา

พื้นที่ที่ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาครั้งนี้ มีงานวิจัยที่ศึกษาพื้นที่เดียวกัน 2 เรื่อง ได้แก่ วิทยานิพนธ์เรื่อง**โนราโรงครูตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง** ของพิทยา บุษรารัตน์ (2535) เป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นเก็บรวบรวมข้อมูลคติชนทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับโนราโรงครูในปี 2532-2533 แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ของพิธีกรรมโนราโรงครูกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในตำบลท่าแค งานวิจัยเรื่องนี้เป็นพื้นฐานและแนวเปรียบเทียบให้แก่วิจัยของผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี เนื่องจากทำให้เห็นลักษณะและการสืบทอดพิธีกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกน้อย กล่าวคือ รูปแบบพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคในปี 2532-2533 นั้น ยังคงจัดขึ้นโดยชาวบ้านและศิลปินโนราผู้อยู่ในชุมชนเท่านั้น หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานอื่น ๆ ยังไม่ได้เข้ามาสนับสนุน จึงเป็นงานวิจัยที่รวบรวมพิธีกรรมซึ่งเป็นพิธีราษฎร์ได้อย่างครบถ้วน

ส่วนงานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่ใช้พื้นที่การวิจัยที่งานโนราโรงครูวัดท่าแคเช่นเดียวกันคือเรื่อง**การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศิลปะการแสดงโนราโรงครูวัดท่าแคเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม** ของจุฑาภรณ์ มีสุขศรี (2558) เก็บข้อมูลเฉพาะโนราโรงครูวัดท่าแค ปี 2558 เท่านั้น งานวิจัยนี้มุงศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแสดงศิลปะโนราโรงครูวัดท่าแค และได้เสนอแนะแนวทางในการจัดแสดงศิลปะโนราโรงครูวัดท่าแคเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม เป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาวิธีการจัดการของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ และประชาชนในชุมชน แล้วจึงแสดงให้เห็นข้อด้อยและข้อเด่นของการจัดการเหล่านั้น แล้วจึงนำเสนอแนะแนวทางเพื่อให้การจัดการดีขึ้นเพื่อส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยววัฒนธรรมในโนราโรงครูวัดท่าแค งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เก็บข้อมูลในช่วงปีเดียวกันกับผู้วิจัยหากแต่จุดมุ่งหมายต่างกัน เพราะฉะนั้นวิธีการวิจัยและผลการวิจัยนั้นจึงมิได้ทับซ้อนกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยได้นำทฤษฎี “คติชนสร้างสรรค์” มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และรวบรวม “คติชนสร้างสรรค์” ที่เกิดขึ้นในโนราโรงครูวัดท่าแค และโนราบันเทิงที่นายโรงอยู่ในตำบลท่าแค ซึ่งมีปัจจัยทำให้เกิดการสร้างสรรค์คติชนประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโนรา งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นรวบรวมและนำเสนอคติชนเหล่านั้นที่เกิดขึ้นในบริบทร่วมสมัย ในปี 2557-2560 เท่านั้น ซึ่งจะเป็นการบันทึกความเป็นไปของงานโนราโรงครูวัดท่าแค ณ ช่วงเวลานี้ มีปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์เหล่านั้น 3 ปัจจัย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ บริบทการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เมื่อระยะเวลาผ่านไปช่วงหนึ่ง ปัจจัยเหล่านี้อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามระบบของสังคม ส่งผลให้ผลการวิจัยแตกต่างกันไปก็เป็นได้ ปรากฏการณ์เหล่านี้นับว่าเป็นเรื่องปกติของการศึกษาเชิงคติชนวิทยาที่ศึกษาวัฒนธรรมอันเป็นสิ่งที่มีพลวัต เพราะฉะนั้นงานวิจัยนี้จึงต่างจากงานวิจัยก่อนหน้าทั้งในแง่ของการทดลองใช้ทฤษฎี “คติชนสร้างสรรค์” ซึ่งเป็นคำอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน มาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลคติชนร่วมสมัยโดยใช้กลุ่มข้อมูลการแสดงทั้ง 2 ประเภท คือ โนราพิธีกรรมและโนราบันเทิง พร้อมทั้งวิเคราะห์ให้เห็นพลวัตที่เกิดขึ้นภายใต้ทฤษฎีดังกล่าว ทำให้เห็นถึงบทบาทของคติชนที่สร้างสรรค์ใหม่จากฐานรากความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ซึ่งเป็นความเชื่อหลักที่กำกับ “วัฒนธรรมโนรา” ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในงานวิจัยนี้จึงมีทั้งส่วนที่เป็นการรวบรวมข้อมูลคติชนสร้างสรรค์ และการวิเคราะห์ให้เห็นปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์เหล่านั้น พร้อมทั้งได้เห็นถึงบทบาทหรือประโยชน์ของคติชนดังกล่าวอีกด้วย งานวิจัยนี้จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ได้ทดลองใช้ทฤษฎีที่เกิดขึ้นในบริบทร่วมสมัยกับข้อมูลวัฒนธรรมประเภทพิธีกรรมและการแสดงที่ดำรงอยู่ในสมัยเดียวกัน

นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างมุมมองและองค์ความรู้ใหม่ในการศึกษาโนรา ทั้งในแง่ของโนราพิธีกรรม และโนราบันเทิง ด้วยการใช้ทฤษฎีทางคติชนวิทยานั้น จะสามารถแสดงให้เห็นถึงพลวัต ความเป็นไป และปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นไป เมื่อเห็นสิ่งเหล่านี้แล้วจึงนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็น “ฐานคิด” ของชาวบ้าน ศิลปินโนราในท้องถิ่น รวมทั้งส่วนราชการที่เข้ามาเกี่ยวข้องได้ อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นมุมมองจากการใช้ทฤษฎีทางคติชนวิทยาในการศึกษาโนราทั้ง 2 ประเภทคือ ทำให้เห็นบทบาทของคติชนเหล่านั้นต่อตัวศิลปินโนรา ว่ามีความสามารถและการเป็นที่ยอมรับในวงกว้างของศิลปินโนราท่าแค และอาจกล่าวได้ว่าแม้อายุของผู้สืบทอดเป็นเจ้าพิธีกรรมของโนราโรงครูวัดท่าแคจะยังไม่อาวุโสมากนัก แต่ก็ไม่สามารถปิดกั้นการยอมรับจากผู้ที่อาวุโสกว่าได้เลย นอกจากนี้ยังมีบทบาทที่ทำให้ศิลปินโนราท่าแคได้รับการไว้วางใจว่าเป็นศิลปินผู้มีเชื้อสายโนราดั้งเดิมอยู่ในถิ่นเดิมของโนรา ทั้งบทบาทต่อการนับถือครูหมอโนรานั้น ทำให้เห็นสถานะของครูหมอโนราที่มิได้จำกัดเฉพาะอยู่ในสายตระกูลเท่านั้น หากแต่ความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของครูหมอโนราได้ขยายออกสู่กลุ่มคนนอกด้วย อาจจะกล่าวได้ว่า สถานะของครูหมอโนรานี้คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งที่คนทั่วไปสามารถกราบไหว้บูชาไม่ต่างจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไป อีกทั้งสถานะของครูหมอโนรายังสามารถโต้ตอบพูดคุยกับ

ผู้นับถือได้ผ่านร่างทรง แสดงให้เห็นว่าครูหมอโนราก็เป็นที่พึ่งยามทุกข์ยากของชาวใต้และคนทั่วไปได้อย่างดี

5.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างโนราพิธีกรรมกับปรากฏการณ์ร่างทรงในสังคมไทย

ปัจจุบันผู้เป็นร่างทรงมีเพิ่มขึ้น ทั้งที่เป็นร่างทรงของเทพเจ้าฮินดู ร่างทรงของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ระดับพ่อปู่ฤาษี หรือแม้กระทั่งร่างทรงของบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งร่างทรงเหล่านี้ก็มีงานพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการไหว้ครู ในงานไหว้ครูเหล่านี้ก็รวบรวมผู้ที่เคารพนับถือในร่างทรงดังกล่าว รวมทั้งผู้ที่เป็นร่างทรงด้วยกัน ซึ่งอาจเป็นร่างทรงของเทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเหมือนกัน หากแต่สามารถแบ่งภาคเพื่อประทับทรงในหลายร่างได้พร้อมกัน การจัดงานไหว้ครูนี้จึงมีลักษณะของการพบปะสังสรรค์กันในหมู่ร่างทรงและผู้ที่เคารพนับถือไปในทางเดียวกัน น่าสังเกตว่าร่างทรงเหล่านี้มักเป็นเพศหญิงและเพศที่สามเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากไม่มีการแบ่งแยกหรือจำกัดเพศของร่างทรงที่สามารถรองรับเทพองค์ต่าง ๆ ได้ เช่น ร่างทรงเป็นผู้ชายก็สามารถประทับทรงพระแม่อุมา หรือร่างทรงเป็นหญิงก็สามารถประทับทรงพระพิฆเนศได้ เช่นกัน จำนวนร่างทรงที่เพิ่มขึ้นสิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นปรากฏการณ์ของร่างทรงในสังคมไทยซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นความต้องการที่พึ่งทางใจของคนในสังคมอันอาจเกิดจากปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาเรื่องปากท้อง ปัญหาสุขภาพ เป็นต้น

ส่วนร่างทรงของครูหมอโนราในพิธีกรรมโนราโรงครูนั้นแตกต่างจากร่างทรงอื่นทั่วไปตามที่ได้กล่าวถึงข้างต้น เนื่องจากร่างทรงในวัฒนธรรมโนราเกิดขึ้นจากการสืบทอดจากสายตระกูลทั้งจากสายตระกูลของพ่อหรือแม่ หรือถ้าทั้งสองสายนับถือครูหมอโนราด้วยแล้ว ก็จะเป็นการรวมสายตระกูลที่นับถือครูหมอโนราได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ผู้สืบเชื้อสายจากสายตระกูลเหล่านั้นนับว่าเป็นลูกหลานของครูหมอโนราในสายตระกูลของตน อีกทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งประทับทรงร่างทรงในแต่ละตระกูลนั้นอาจเป็นดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ร่างทรงหรือสมาชิกในตระกูลทันเห็นหน้ากัน เช่น อาจเป็นดวงวิญญาณของยายซึ่งเคยเป็นร่างทรงมาก่อน เมื่อเสียชีวิตไปแล้วจึงกลายเป็นตายายโนราคอยคุ้มครองปกป้องลูกหลานและสามารถประทับทรงลูกหลานในตระกูลที่สืบทอดได้ เหล่านี้จึงเห็นได้ว่า ร่างทรงของครูหมอโนราในวัฒนธรรมโนรานั้นสงวนไว้เฉพาะคนในตระกูลเท่านั้น อีกทั้งเพศของร่างทรงก็มีผลต่อการเลือกของครูหมอโนราว่าจะลงประทับทรงหรือไม่ กล่าวคือ หากร่างทรงเป็นเพศหญิง ก็สามารถประทับทรงได้ทั้งครูหมอโนราที่เป็นเพศชายและหญิง แต่หากร่างทรงเป็นเพศชาย ครูหมอโนราที่ประทับทรงก็จะเป็นผู้ชายเท่านั้น ไม่ค่อยพบว่าร่างทรงเพศชายจะประทับทรงครูหมอโนราเพศหญิง

ในโนราพิธีกรรมนั้น ตามที่ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการทำพิธีแล้ว จุดมุ่งหมายเพื่อไหว้ครูหรือระลึกถึงครูหมอโนราและบรรพบุรุษก็เป็นจุดมุ่งหมายหนึ่งที่สำคัญในการทำพิธีโนราโรงครู

สำหรับร่างทรงในพิธีกรรมโนราโรงครูหากเป็นพิธีที่จัดขึ้นในสายตระกูลจะจำกัดร่างทรงหรือเชิญครูหมอโนราและตายายโนราเฉพาะที่สายตระกูลนับถือเท่านั้น ไม่เชิญครูหมอโนราอื่น ๆ ที่มิได้นับถือเข้ามาในโรงพิธี โนราโรงครูสายตระกูลจึงมีลักษณะของการไหว้ครูหรือระลึกถึงครูเฉพาะในสายตระกูลตนเอง สายตระกูลอื่นไม่สามารถเข้ามาร่วมในพิธีกรรมได้นอกจากการเป็นผู้ชมพิธีกรรม ส่วนพิธีกรรมที่เป็นงานระดับชุมชน เช่น พิธีโนราโรงครูวัดท่าแค เป็นพิธีกรรมที่เปิดโอกาสให้ครูหมอโนรารวมทั้งครูหมอและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ที่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนับถือสามารถประทับทรงและร่วมในพิธีกรรมทุกพิธีกรรมได้อย่างเสรี เนื่องจากมีความเชื่อในเรื่องพื้นที่ที่เป็นแหล่งกำเนิดโนราและเป็นพำนักของครูหมอโนราทั้งปวง ฉะนั้นครูหมอโนราทุกองค์ ร่างทรงทุกร่างสามารถประทับทรงได้ โดยที่มีโนราใหญ่เป็นผู้กำกับสถานการณ์ในโรงพิธี และจะต้องประทับทรงตามช่วงเวลาที่โนราใหญ่กำหนดเท่านั้น นั่นคือ ต้องมีการกาศครูและเชิญครูก่อนถึงจะสามารถประทับทรงได้ จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา มีร่างทรงของเทพเจ้าฮินดูเพิ่มมากขึ้น อาจเนื่องมาจากมีความเชื่อบางกระแสว่าพ่อเทพสิงหรและแม่ศรีมาลา คืออีกภาคหนึ่งของพระอิศวรและพระแม่อุมาเทวี ทำให้เครือข่ายร่างทรงของเทพเจ้าฮินดูเหล่านั้นเข้ามาร่วมในพิธีโนราโรงครูมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ร่างทรงของเทพเจ้าฮินดูเหล่านั้นก็ต้องอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของโนราใหญ่เช่นเดียวกับร่างทรงครูหมออื่น ๆ

จากประเด็นนี้กล่าวได้ว่าร่างทรงของครูหมอโนราในพิธีกรรมโนราโรงครูนั้นมีความจำเพาะมากกว่าร่างทรงของเทพเจ้าฮินดู และร่างทรงอื่น ๆ เนื่องจากมีการจำกัดในเรื่องสายตระกูลและเรื่องเพศของร่างทรง อีกทั้งสถานะของครูหมอในวัฒนธรรมโนรา ยังมีสถานะของญาติผู้ใหญ่ในตระกูลจึงมีคำเรียกว่าตายายโนราเกิดขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโนราบันเทิงกับความนิยมเพลงลูกทุ่งในมหรสพต่าง ๆ ของไทย

แนวคิดการนำหางเครื่องแบบลูกทุ่ง ดนตรีแบบลูกทุ่งมาผสมผสานอยู่ในมหรสพพื้นบ้านทุกภูมิภาคและหลายประเภท ทั้งวงหมอลำในภาคอีสาน หรือลิเกในภาคกลาง กรณีของโนราบันเทิง โดยเฉพาะโนราลูกทุ่งบันเทิงที่ท่าแคนี้ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับมหรสพอื่น ๆ ดังกล่าว มีการผสมผสานทั้งรูปแบบการแสดง เครื่องดนตรี และหางเครื่องเช่นกัน กล่าวคือ ในโนราลูกทุ่งบันเทิงจะแบ่งการแสดงเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเป็นการแสดงโนราใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง แล้วจึงเริ่มการแสดงช่วงหลังนั่นคือการแสดงร้องเพลงลูกทุ่งประกอบหางเครื่อง นักร้องและหางเครื่องเหล่านี้อาจเป็นชุดเดียวกันกับที่แสดงโนราในช่วงแรกขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคน การสร้างสรรค์การแสดงเพลงลูกทุ่งในโนราบันเทิงเหล่านี้สอดคล้องกับความนิยมเพลงลูกทุ่งในมหรสพพื้นบ้านอื่น ๆ เนื่องมาจากเพลงลูกทุ่งก็เกิดขึ้นและพัฒนาการมาจากมหรสพหรือเพลงร้องเล่นพื้นบ้าน เนื้อหาสาระของเพลงจึงเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังในท้องถิ่นได้ดี แต่สิ่งที่โนราลูกทุ่งบันเทิงแตกต่างไปจากมหรสพอื่น ๆ ที่มี

การแสดงแบบลูกทุ่งผสมผสานอยู่ด้วย เช่น หมอลำซิ่ง ก็คือ การแสดงโนราลูกทุ่งบันเทิงจะแยกช่วงการแสดงออกเป็น 2 ช่วงชัดเจนไม่ปะปนกัน ตามที่ได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น แต่การแสดงหมอลำซิ่งมักจะผสมผสานการแสดงทั้งของพื้นบ้านและลูกทุ่งไปด้วยกัน เช่น หมอลำซิ่งก็มีหางเครื่องเต้นประกอบจังหวะ

มีข้อที่น่าสนใจว่า เอกชัย ศรีวิชัย ซึ่งเป็นศิลปินนักร้องลูกทุ่งชาวภาคใต้นั้นมีบทบาทต่อการแสดงโนราลูกทุ่งบันเทิง เนื่องจากเป็นผู้นำในการผสมผสานการรำโนรากับการแสดงสมัยใหม่ทั้งรูปแบบการแสดง เครื่องแต่งกาย และดนตรีประกอบการแสดง โดยมีการร้องเพลงลูกทุ่งในการแสดง “ศรีวิชัยโชว์” หลังจากแสดงรำโนราเสร็จ รูปแบบการแสดงดังกล่าวจึงอาจส่งผลถึงคณะโนราที่มีข้อจำกัดในเรื่องการทำพิธีกรรมโนราโรงครูอันได้แก่โนราที่นายโรงเป็นเพศหญิง และคณะโนราที่มีความพร้อมในการสร้างสรรค์นำรูปแบบการแสดงของ “ศรีวิชัยโชว์” มาปรับใช้ในคณะโนราของตน เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน ที่มีความต้องการเสพย์มหรสพที่หลากหลายขึ้นกว่าเดิม

ในแง่ของโนราพิธีกรรม เอกชัย ศรีวิชัย ก็เป็นผู้หนึ่งที่มีความสำคัญ คือ เป็นผู้ที่ครูหมอโนราชั้นราชครูโนรา เคยลงประทับทรงและทำนายไว้ว่า โนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงษ์ จะเป็นผู้สืบทอดการเป็นเจ้าพิธีกรรมในปีต่อไป หลังจากนั้นมาผู้วิจัยสังเกตว่า บทบาทของเอกชัย ศรีวิชัยต่อโนราโรงครูวัดท่าแคมีมากขึ้น เช่น ได้นั่งเป็นผู้แทนศิลปินโนราในการแถลงข่าวการจัดงาน “สืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” ประจำปี 2560 เป็นไปได้ว่าด้วยชื่อเสียงและความเป็น “ศิลปิน” ในวงการบันเทิงของไทย น่าจะถูกนำมาเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์งานให้แพร่หลายไปสู่ส่วนกลางมากขึ้น

5.2.4 การเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงในบริบทของพิธีกรรมและการแสดง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงในพื้นที่ของพิธีกรรมซึ่งเน้นความศักดิ์สิทธิ์นั้นเห็นได้อย่างชัดเจน กล่าวคือผู้วิจัยพบว่าในการเป็นร่างทรงในพิธีโนราโรงครูมีจำนวนร่างทรงผู้หญิงมากกว่าผู้ชายทั้งที่มีอายุเกิน 50 ปี และต่ำกว่า 50 ปีลงมา วิเคราะห์ได้ว่าตามวัฒนธรรมการนับถือบรรพบุรุษของชาวภาคใต้นั้นให้ความสำคัญกับคำเรียกทางฝ่ายมารดาเป็นส่วนใหญ่ เช่น การเรียกว่าเป็นญาติพี่น้องกันใช้คำว่า “ตายายเดียวกัน” หรือหากกล่าวถึงวิญญาณบรรพบุรุษโดยทั่วไปก็จะเรียกว่า “ผีตายาย” รวมทั้งในประเพณีวันสารทเดือนสิบ ซึ่งมีความสำคัญต่อชาวภาคใต้ในแง่เป็นประเพณีที่ทำบุญเพื่อให้ผีบรรพบุรุษ มีคำเรียกวันทำบุญวันแรกว่า “รับตายาย” และวันทำบุญถัดไปอีก 15 วันว่า “ส่งตายาย” คำเรียกเหล่านี้จึงเป็นตัวอย่างของการให้ความสำคัญกับทางฝ่ายมารดาอย่างมาก อีกทั้งในตำนานโนราและความเชื่อของผู้มีเชื้อสายโนรายังให้การเคารพต่อแม่ศรีมาลาว่าเป็นครูต้น และมักได้รับการเคารพยำเกรงในกลุ่มของร่างทรงทั้งหมด

ผู้หญิงในพื้นที่ของพิธีกรรมโนราโรงครูจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้รับการยอมรับทั้งจากครูหมอโนราเพศชายและเพศหญิงในเรื่องที่สามารถประทับทรงได้

ส่วนในพื้นที่การแสดงนั้น ผู้หญิงก็มักได้รับความนิยมมากกว่าผู้ชาย กล่าวคือเป็นเพศสถานะที่เอื้ออำนวยต่อการประดับตกแต่งกายเพื่อให้มีความสวยงามและอลังการอันจะส่งผลถึงความนิยมชมชอบของผู้ชมที่มุ่งความบันเทิงให้แก่ชีวิต นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่ม “มูลค่า” ของการแสดงในแง่ของรายได้ และสามารถทำให้การแสดงเข้าถึงผู้ชมทุกเพศวัย มีความหลากหลายมากขึ้น

จากการศึกษางานวิจัยที่มีผู้ใช้ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์ในพื้นที่อื่น ๆ นั้น พบว่าในหลายพื้นที่สะท้อนการจัดการของรัฐที่เข้าไปบริหารจัดการชาวบ้าน และชาวบ้านต้องยอมอำนาจรัฐ แต่ในกรณีนี้ชาวบ้านและรัฐต่างได้ประโยชน์ร่วมกัน มีลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน นั่นคือ ชาวบ้านสามารถนำเสนอท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์เฉพาะว่าเป็นที่ “พำนัก” ของครูหมอทุก “สายย่าน” นอกจากนี้ชาวบ้านยังสร้างความเป็น “คนใน” ให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยการให้เข้ามารับอำนาจศักดิ์สิทธิ์จากครูหมอโนราและราชครูโนราใน “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” สิ่งนี้จึงแสดงให้เห็นว่า ภาครัฐมีความเอาใจใส่ชุมชน และยอมรับความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่น ส่วนในทางที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐ รัฐก็ใช้อำนาจในการเชิดชูโนราเพื่อต่อรองกับจังหวัดหรือพื้นที่อื่น ๆ ในเชิงวัฒนธรรม เพื่อช่วงชิงพื้นที่ของ “วัฒนธรรมโนรา” โดยแสดงให้เห็นอัตลักษณ์อย่างชัดเจนว่าพัทลุงเป็นหนึ่งในเรื่องโนรา เพราะพื้นที่นี้คือ แหล่งกำเนิดโนรา และปัจจุบันก็เป็นพื้นที่ที่พระราชครูโนราหรือครูหมอโนรายังคง “พำนัก” อยู่ในสถานที่แห่งนี้ ซึ่งคำขวัญประจำจังหวัดพัทลุงที่ขึ้นต้นว่า “เมืองหนังโนรา” ก็ยังคงประจักษ์ชัดว่าจังหวัดพัทลุงเป็น “เมืองของโนรา” ที่แท้จริง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในเรื่องนาฏกรรมหรือกระบวนรำของโนราซึ่งหากรวบรวมและศึกษาเป็นงานวิจัยได้ก็จะทำให้เห็นลักษณะของการดำรงอยู่ของท่ารำของสายตระกูลโนราแปลก ชนะบาล และสายตระกูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอาจเป็นประโยชน์ในเรื่องการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นโนราท่าแคได้อย่างดีอีกด้วย นอกจากนี้การศึกษาโดยใช้ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์เพื่อทำความเข้าใจวิธีคิด พลวัต และการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

รายการอ้างอิง

เกรียงเดช ขำณรงค์. 2558. **ไทยบันเทิง : 6 พ.ย. 58** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.youtube.com /watch?v=QW46YAgWcVM [20 มีนาคม 2560]

จรรย์สมร แก้วสุข. 2549. **ศึกษาขนบในการแสดงและลักษณะการเปลี่ยนแปลงการแสดงโนราในภาคใต้ตอนล่าง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

จุฑาภรณ์ มีสุขศรี. 2558. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศิลปะการแสดงโนราโรงครูวัดท่าแคเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จุติกา โกศลเหมณี. 2553. **พัฒนาการของการแสดงโนราสายขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธวัช ปุณโณทก. 2530. **คติความเชื่อ**. กรุงเทพฯ : ศิลปกรรม.

นภสมน นิจรันดร์. 2550. **โนรา: สัญลักษณ์ พิธีกรรม ตัวตนคนใต้รอบลุ่มทะเลสาบสงขลายุคโลกาภิวัตน์** วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิมนรยา หนูเพชร. 2542. “ครูหมอเหล็ก” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์. 2558. **วัฒนธรรมโนรา: การดำรงอยู่และการสืบทอดในบริบทของบ้านปลายระไม อำเภอเปิ้นดัง รัฐเคดาห์ (ไทรบุรี) ประเทศมาเลเซีย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พ่วง บุษรารัตน์. 2542. “ตั้งราด” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

พัทธานันท์ สมานสุข. 2559. **การสืบทอดโนราเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีศึกษาโนรายก ชูบัว.** วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิทยา บุษรารัตน์. 2553. **นาฏกรรมแห่งลุ่มทะเลสาบสงขลา : การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของหนังตะลุงและโนรา.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

พิทยา บุษรารัตน์. 2535. **โนราโรงครูตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง.** ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. 2519. **โนรา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสงขลา.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. 2542. “ครูหมอโนรา” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

มณฑิตา สังขรัตน์. 2547. **ศึกษาบทบาทและผลกระทบจากบทบาทของโนราในจังหวัดพัทลุง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

รัฐกานต์ ณ พัทลุง. 2554. **พัฒนาการของโนราภายใต้นโยบายทางวัฒนธรรมของรัฐไทย พ.ศ. 2485-2530.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รุ่งนภา เกิงพิทักษ์. 2545. **ศึกษาลักษณะและคุณค่าของเครื่องประกอบการแสดงโนราในจังหวัดพัทลุง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง, สำนักงาน. 2559. **รายงานผลโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนกิจกรรม: สืบสานศิลป์ถิ่นโนราจังหวัดพัทลุง ประจำปี ๒๕๕๙.** พัทลุง: (มทป.).

วิชา สุขศรีสะอาด . 2558. **ไทยบันเทิง : 6 พ.ย. 58** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.youtube.com /watch?v=QW46YAgWcVM [20 มีนาคม 2560]

ศิราพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ). 2558. **“ประเพณีสร้างสรรค์” ในสังคมไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ศิราพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ). 2558. **เรื่องเล่าพื้นบ้านไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ศิราพร ณ ถลาง. 2559. **“คติชนสร้างสรรค์”: บทสังเคราะห์และทฤษฎี**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2529. “ความเชื่อของชาวภาคใต้” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้. เล่ม2.** สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

โสภา ชายเกตุ. 2542. **ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงโนรา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

อนุมานราชธน, พระยา. 2506. **วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

อมรา พงศาพิชญ์. 2541. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุดม หนูทอง. 2536. **โนรา**. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.

อุดม หนูทอง. 2542. “ขุนศรัทธา” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

อุดม หนูทอง. 2542. “โนรา : ตำนาน” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

เอกชัย ศรีวิชัย. 2557. **01-02-2014 Ep11 คนไทยขั้นเทพ (รอบชิงชนะเลิศ) ช่วงที่ 3** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.youtube.com/watch?v=SYo8hDdV7vE [20 มีนาคม 2560]

โอภาส อิสโม. 2544. **ศึกษาพิธีครอบเทริดโนรา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สัมภาษณ์

นายเกรียงเดช ขำณรงค์. อายุ 29 ปี. สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2559, 20 พฤษภาคม 2559, 24 มีนาคม 2560.

นายบุญวัน เกลี้ยงเกื้อ. อายุ 62 ปี. สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2559, 16 กรกฎาคม 2559.

นายเปรื่อง ประชาชาติ. อายุ 78 ปี. สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2558.

นางวาสนา อินเหมือน. อายุ 48 ปี. สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2559.

นายวิชา สุขศรีสะอาด. อายุ 50 ปี. สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2559.

นายเศรษฐา เพชรสง. อายุ 55 ปี. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559.

นายสมชาย ฤกขะวุฒิกุล. อายุ 52 ปี. สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2560.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายณัฐวัตร อินทร์ภักดี เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2534 ที่จังหวัดพัทลุง เป็นบุตรของนายสมพงค์กับนางนงเยาว์ อินทร์ภักดี สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนสตรีพัทลุง สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวรรณคดี (เกียรตินิยมอันดับสอง) จากภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2555 จากนั้นเข้าศึกษาต่อระดับปริญญามหาบัณฑิตในปีการศึกษา 2556 สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระหว่างที่ศึกษาระดับปริญญามหาบัณฑิตได้รับทุนอุดหนุนการศึกษา ดังนี้

1) ปีการศึกษา 2557 ได้รับทุนผู้ช่วยสอนของภาควิชาภาษาไทย

2) ปีการศึกษา 2558 ได้รับทุนวันกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส

3) ปีการศึกษา 2558 ได้รับทุนการศึกษาเงินทุนหลวงปู่พระพรหมคุณาภรณ์

ปัจจุบันเป็นเจ้าหน้าที่กองราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 กรมกิจการในพระบรมวงศานุวงศ์ สำนักพระราชวัง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University